LIUDVIKAS JUCEVIČIUS

MOKYTI ŽEMAIČIAI

VILNIUS • 1975

REDAKCINĖ KOMISIJA:
K. KORSAKAS (pirmininkas),
K. AMBRASAS, J. JURGINIS, J. PALIONIS, R. ŠARMAITIS

PARENGĖ
MEILĖ LUKŠIENĖ ir VYTAUTAS RAUDELIŪNAS

ĮVADAS

L. A. Jucevičiaus (1813—1846) darbas „Biografinės ir literatūrinės žinios apie mokytus žemaičius" — vienas iš nedaugelio XIX a. pirmosios pusės lietuvių bibliografijos, literatūros ir apskritai kultūros istorijos šaltinių. Jucevičius baigė jį rašyti 1840 m. Svėdasuose, jau išleidęs tris knygas ir atspausdinęs periodikoje nemažą pluoštą įvairių straipsnių. Knyga buvo paruošta spaudai, cenzūros peržiūrėta. Ją turėjo išleisti Jucevičiaus studijų laikų draugas Ipolitas Skimborovičius (H. Skimborowicz), persikėlęs 1839 m. į Varšuvą, kur vertėsi leidėjo bei publicisto darbu. Naujam leidiniui buvo pradėta rinkti prenumeratą, apie jo pasirodymą skelbė žinomo romanisto J. I. Kraševskio Vilniuje redaguojamas žurnalas „Athenaeum" (1841, t. 5), savaitraštis „Tygodnik Petersburski" ir I. Skimborovičiaus Varšuvoje leidžiamas žurnalas „Piśmiennictwo krajowe" (1841, Nr. 5).[1] Atskiru lapeliu[2] buvo išspausdintas prenumeratos skelbimas. Tačiau nežinomos kliūtys knygos spausdinimą sutrukdė, ir darbas liko ligi šios dienos gulėti rankraščiu.

Jucevičius domėjosi lietuvių raštijos istorija bei jos bibliografija beveik nuo savo literatūrinės veiklos pradžios. Jau 1837 m. išvertęs kelis lenkų romantikų poezi-

---

[1] L. A. Jucevičius, Raštai. Vilnius, 1959, p. 675—677.

[2] V. Žukas, Lietuvių bibliografijos istorija iki 1940 m., Vilnius, 1972, p. 155 (disertacijos rankraštis, Vilniaus universiteto bibliotekos rankraštynas, sign. F 76 — Ds 1640).

jos kūrinius į lietuvių kalbą ir išleidęs juos knygute, pavadintą „Ištraukos iš naujųjų lenkų poetų..." (Wyjątki z nowoczesnych poetów polskich, tłumaczone na język litewski z przydaniem kilku słów o języku i literaturze litewskiej, Wilno, 1837), jis pateikė straipsnį apie lietuvių kalbą ir literatūrą, pakartotą pagrindiniame jo veikale „Lietuva" (1846). Kaip jis pats rašo, sukaupta medžiaga žadino norą parašyti lietuvių literatūros istoriją... „Šiandien, nuolatos betyrinėjant, belankant žymesniuosius knygų rinkinius Lietuvoje, o ypač tiek daug laimėjus gr. Chreptavičiaus bibliotekoje Ščorsuose, šis veikalas (t. y., lietuvių literatūros istorija, — M. L. ir V. R.) netikėtai išaugo; įdėmiau stabtelėjęs, pastebiu, kad mano gimtojoje žemėje taip gausu didelių ir visais atžvilgiais nusipelniusių ne tik lietuvių, bet ir lenkų bei kitų tautų raštijai žmonių, kurie tapo savo krašto puošmena ir švietė moksle plačioms senosios Lenkijos žemėms; todėl savo darbo planą visai pakeičiau ir jau paruošiau spaudai platų veikalą, pavadintą „Biografinės ir literatūrinės žinios apie mokytus žemaičius". Jis apims apie 200 žemaičių biografijų, bus išvardyti jų nuopelnai visuomenės labui, o taip pat duotas tikslus jų įvairiais klausimais išleistų veikalų sąrašas".[3] Taip atsirado šis Jucevičiaus darbas. Tik keturios biografijos buvo, dar jam gyvam esant, išspausdintos (nekalbant apie tas, kurios buvo ne jo rašytos, o tik nurašytos iš ano meto spaudos): apie S. Valiūną (jo knygoje „Rysy Żmudzi", 1840 ir almanache „Linksmynė", 1841), apie A. Strazdą, D. Pošką ir K. Sirvydą (straipsnis „Pisarze w narodowym języku litewskim" žurnale „Piśmiennictwo krajowe", 1841). Tačiau ne vienas literatūros istorikas ir biblio-

[3] L. A. Jucevičius, Raštai. Vilnius, 1959, p. 588.

grafas jau anksčiau sėmėsi žinių iš tos pirmosios žemaičių biobibliografijos rankraščio, kuris buvo saugomas Lenkijos rankraštynuose (tiesa, po antrojo pasaulinio karo kurį laiką nesurandamas), ir iš Vilniaus universiteto bibliotekininko bei lituanistikos tyrinėtojo M. Brenšteino padaryto jo nuorašo. Nemaža naudotasi ir Lietuvių kalbos ir literatūros instituto rankraštyne saugoma „Mokytų žemaičių" santrauka (sign. 4373), kurioje kruopščiai nurašyta visa, kas originale liečia lituanistiką.

„Biografinės ir literatūrinės žinios apie mokytus žemaičius" nepateko į tarybiniais metais (1959) išleistą pirmąjį lietuvių kalba Jucevičiaus raštų leidinį. Rankraštis tuo metu, matyti, buvo keliamas iš vienos Lenkijos bibliotekos į kitą, ir todėl jo paieškos buvo nesėkmingos. Rankraštį 1971 m. aptiko parengėjai Lenkijos nacionalinėje bibliotekoje Varšuvoje.[4] Originalas ten ir šiuo metu tebesaugomas (sign. — Akc. 8913). Rankraštis defektuotas: nuplėštas pirmas viršelio lapas, be to, trūksta dar 4 lapų, kurių du (p. 11—14) išlikę I. Skimborovičiaus rinkiniuose, esančiuose taip pat Varšuvoje, Centriniame senųjų dokumentų archyve (sign. — „Teki Skimborowicza", XXIII, 2/71). Taigi rankraštyje trūksta tik dviejų lapų: dalies pratarmės (p. 9—10) ir visos T. Aframovičiaus bei dalies Z. Bartoševičiaus biografijų (p. 15—16). Nežinia, kada rankraštis nukentėjo, tik aišku, kad 1919 m., kai M. Brenšteinas kopijavo originalo tekstą, trūkstamų keturių lapų jau nebebuvo.

Rankraštis 21,5×18,5 cm formato. Jį sudaro 190 puslapių, iš kurių aštuoni (p. 2, 4, 6, 12, 17 ir 188—190) neprirašyti. Popierius neliniuotas, jame matomas

---

[4] Žr. V. Raudeliūnas, Atrastas L. Jucevičiaus veikalas.—„Gimtasis kraštas", 1971, rugsėjo 30 d.

vandenženklis „P". Paginacija puslapiais, rašalu, lapų viršuje. Pirmasis viršelis neišlikęs, o antrasis — pilkšvo minkšto kartono. Pirmame puslapyje pieštuku pažymėta, kad rankraštis yra Vilianovo[5] bibliotekos nuosavybė.

Rankraščio tekstą sudaro: 1. matyti, turėjęs būti viršelyje atspausdintas veikalo pavadinimas „Apie mokytus žemaičius" *(O uczonych żmudzinach)*, p. 1; 2. titulinis lapas, p. 3; 3. dedikacija S. M. Giedraičiui, p. 5; 4. dedikacijos tekstas, p. 7—8; 5. pratarmė *(Przemowa)*, p. 9—11; 6. panaudotų šaltinių sąrašas, p. 13—14; 7. biografijos, p. 15—177 ir 8. turinys *(Poczet rzeczy)*, p. 178—187.

Rankraštyje nemaža taisymų ir papildymų, padarytų vėliau, jau parašius tekstą. Papildymai įrašyti biografijų pabaigoje (p. 64, 73, 83 ir kt.) arba paraštėse.

Rankraštis buvo išsiųstas į Varšuvą I. Skimborovičiui. Tikriausiai, jis bus iš jo patekęs į rankas Potockių, turėjusių didelius rankraščių rinkinius Vilianove prie Varšuvos ir Kšešovicuose prie Krokuvos. Iš pradžių rankraštis buvo saugomas Vilianove, kur jį 1919 m. nukopijavo M. Brenšteinas, o vėliau kartu su archyvo dalimi buvo perveźtas į Kšešovicus, kur jį pamatė 1935 m. V. Maciūnas.[6] Po II pasaulinio karo Potockių archyvas buvo perduotas Centriniam senųjų dokumentų archyvui Varšuvoje, o rankraščiai, susiję su literatūra, buvo perduoti Lenkijos nacionalinei bibliotekai Varšuvoje. Perduotų rankraščių tarpe buvo ir Jucevičiaus veikalas „Apie mokytus žemaičius".

---

[5] Vilianovas (Wilanów) — šiuo metu Varšuvos priemiestis.

[6] V. Maciūnas, Lenkijos bibliotekose pasirausus.—„Vairas", 1935, Nr. 6, p. 172—179.

M. Brenšteino nuorašas saugomas Lietuvos TSR valstybiniame centriniame istorijos archyve (f. 1135, ap. 6, b. 99). Tai sąsiuvinis žalsvais viršeliais, liniuoto popieriaus, 20,2×12,5 cm formato, 95 lapų. Rašyta tik pirmoje lapo pusėje rašalu, Brenšteino ranka. Nuorašas darytas, kaip pažymėta pirmame puslapyje, 1919 m. iš originalo, buvusio tuo metu Branickių bibliotekoje Vilianove. Tekstas nurašytas labai rūpestingai ir ištisai, išskyrus anksčiau spausdintas ir ne Jucevičiaus rašytas biografijas — J. K. Chodkevičiaus, A. Daugirdo, P. Norvaišos, D. Poškos, P. Roizijaus, M. Sarbievijaus, J. Skydelio, A. Strazdo ir M. Strijkovskio, — prie kurių, išrašius pagrindinius duomenis, nurodyta, iš kur jos paimtos ir kieno parašytos.

M. Brenšteino nuoraše, palyginus jį su originalu yra kai kurių papildymų. Mat, autorius, pats kilęs iš Žemaitijos, domėjosi jos praeitimi, kultūra, žymesniaisiais žmonėmis. Antai prie J. Gadono, R. Kondrato, J. Plioterio ir kt. pažymėta, kad jie mokėsi Kražiuose, patikslinti S. Laurinavičiaus gimimo metai ir J. Prekerio vardas. Be to, nurodyta nauja literatūra apie Kaj. Nezabitauskį, J. Pabrėžą ir kt.

Literatūrą ir šaltinius, kuriais naudojosi, Jucevičius rūpestingai sužymėjo rankraščio pratarmės pabaigoje, nurodydamas ir tuos atvejus, kai jis tiesiog paėmė iš periodikos kitų autorių parašytus straipsnius — nekrologus apie kai kuriuos jam rūpimus veikėjus. Liko nenurodyta tik žodinė informacija, bet tuo metu jos žymėti niekur nebuvo įprasta.

Iš 21 Jucevičiaus pažymėtų bibliografinių pozicijų dvi yra XVII a. (P. Piaseckio ir A. Kojelavičiaus), 5 iš XVIII a. (S. Rostovskio, J. A. D. Janockio, K. Neseckio, F. Žepnickio, A. Naramovskio), visi kiti — XIX a. pirmosios pusės, vienas iš jų — rankraštis: M. Valan-

čiaus „Medžiagą Žemaičių bažnyčios istorijai“, t. y., būsimoji „Žemaičių vyskupystė“. Kai kurie senieji šaltiniai vis dėlto Jucevičiui buvo nežinomi, pvz., P. Alegambė (Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu, Antverpenas, 1643), N. Sotvelis (N. Sotvellus, Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu, Roma, 1676), J. Pošakovskio rankraštis (J. Poszakowski, De viris illustribus Provinciae Lituanicae). Iš svarbesniųjų jo amžininkų leidinių, tiesiog susijusių su jam taip rūpėjusia lituanika, jis, rodos, nebuvo turėjęs rankose Kajetono Nezabitauskio pirmosios lietuvių bibliografijos, išspausdintos kartu su „Nauju mokslu skaitymo...“ (1824). Nemini nei P. Kepeno (O proischoždenii jazyka i literatury litovskich narodov, 1827), bet nurodo L. Rogalskio papildytą jo vertimą laikraštyje „Dziennik Wileński“, 1828, t. 5.

Literatūra ir šaltiniais Jucevičius naudojosi įvairiai. Palyginus J. A. D. Janockio pateiktas A. Horaino, M. Kelpšos, J. Lopacinskio ir Ant. Tiškevičiaus biografijas su Jucevičiaus parašytomis, paaiškėja, kad visos jos papildytos. (Pažymėtina, kad A. Horaino ryšių su lietuvių raštija nemini nė antrasis šaltinis — A. Naramovskis, Jucevičius papildo A. Horaino biografiją kaip tik lituanistikai svarbiu faktu.) Kojelavičius nurodo P. Parčevskį buvus magistrą, Jucevičius — ir daktarą. Naramovskis to paties Parčevskio mirties datą laiko 1658 m., mūsų autorius ją teisingai ištaiso į 1659 m. Kartais, tiesa, literatūra teikia žymiai daugiau medžiagos, kurios neberandame Jucevičiaus knygoje. M. Osolinskis yra parašęs plačią Roizijaus biografiją, į kurią įterpta vertingų faktų apie J. Domanevskį. Jucevičius tuo nepasinaudojo. Panašiai pasielgta ir su kitais duomenimis. Antai A. Naramovskis pateikia Merkelio

Giedraičio mirties datą (1609)[7], K. Neseckis — K. Paco išleistą 1644 m. panegiriką[8]; J. A. D. Janockis mini Raseinių kolegijos rektorių Kristupą Lopacinskį (XVIII a. vid.), rengusį 2 t. lietuvių kalbos žodyną[9], tas pats autorius pateikia žinių apie savo amžininką Tomą Žebrovskį (Žebrį) (1714—1758), astronomą, architektą, matematiką, mokytojavusį ir gyvenusį Kražiuose, paruošusį Kražių bažnyčios projektą ir pagal jį stačiusį bažnyčią (jau mūsų laikais paaiškėjo, kad jo rankraštyje „Praxes. Scrips.", 1734 m., yra lietuviškas įrašas)[10]; kitame Jucevičiaus nurodytame leidinyje — „Wizerunki i Roztrząsania Naukowe", t. I, p. 213, t. II, p. 43 — M. Homolickis mini Gabrielių Šimkevičių (1644—1709), žemaitį, Kražių kolegijos rektorių, o 1683—1707 m. lietuviškų pamokslų sakytoją Vilniaus šv. Jono bažnyčioje ir mokyklinių dramų su lietuviškais intarpais autorių[11]. Šitokie Jucevičiaus neapdairumai tepaaiškinami, tur būt, prielaida, kad jis pats visos savo nurodytos literatūros negalėjęs turėti, o bus gavęs trumpai kur ją pavartyti dar tuo metu, kai nebuvo sėdęs rašyti savo veikalo.

Visa tai šiandien mūsų negali stebinti, prisiminus ano meto darbo su knyga sąlygas ir paties Jucevičiaus gyvenimo svarbesniąsias datas. Viešųjų bibliotekų buvo reta, į privačiąsias ne toks jau lengvas kelias materia-

---

[7] A. Naramowski, Facies rerum Sarmaticarum in facie Regni Polonicae Magni Ducatus Lituaniae gestarum. Vilnae, 1726, t. II, p. 536.

[8] K. Niesiecki, Korona Polska przy zlotej wolności starożytnemi wszystkich katedr, prowincyi y rycerstwa kleynotami... ozdobiona. Lwów, 1740, t. III, p. 543—544.

[9] Lietuvos TSR bibliografija. Vilnius, 1969, t. I, p. 516.

[10] V. Biržiška, Aleksandrynas, t. II, p. 95.

[11] Lietuvos TSR bibliografija, t. I, p. 537.

liniu atžvilgiu suvaržytam žmogui. O Jucevičius jokio turto neturėjo: gimęs 1813 m., jis— 1829—1831 m. Vilniaus universiteto medicinos studentas, po sukilimo — namų mokytojas (Žemaičiuose pas Radavičius), 1834—1838 m. jis vėl Vilniuje, bet jau Dvasinėje akademijoje; baigęs skiriamas vikaru į Švenčionis, 1840 m. perkeliamas į Svėdasus. 1839—1843 — intensyviausi jo mokslinio literatūrinio darbo metai. 1834 m. jis veda ir meta kunigystę, pereidamas į pravoslaviją. Katalikiškos visuomenės nepriimamas, išvažiuoja į Lepelį Baltarusijoje mokytojauti. Miršta 1846 m.

Luominėje feodalinėje visuomenėje nežymaus bajorėlio (o gal ir valstiečio) sūnui, vikarui, daugelio stambesniųjų dvarininkų slenksčiai buvo per aukšti, iš ten žinių apie darbus kultūros srityje jis nedaug tegalėjo gauti. Jis stengėsi užmegzti kontaktus laiškais,— susirašinėdamas su J. I. Kraševskiu, čekų mokslininku V. Hanka, publicistu I. Skimborovičiumi, Giedraičiais ir kt. Vis dėlto tokiomis sąlygomis susirinkti išsamesnių žinių apie žymiuosius amžininkų dirbamus darbus nebuvo lengva — todėl Jucevičius nežinojo apie Jurgio Plioterio kelionę lituanistikos reikalais į Prūsus, apie jo lietuvių raštijos tyrinėjimus, nedaug tebuvo girdėjęs apie Kiprijono Zabičio-Nezabitauskio visuomeninius kontaktus lituanistikos klausimais, Simano Daukanto net vardo nežinojo ir apie jo darbus, matyt, buvo susidaręs vaizdą tik iš nuogirdų.

Gyvendamas feodalinėje visuomenėje, kur — norinčiam dirbti kultūros darbą — sunku buvo išsiversti be globėjo — mecenato — lėšų, Jucevičius neišvengė panegirikų ir lankstymųsi žymesnėms žemaičių bajorų giminėms. Tačiau žinių apie tikrai žymius tų giminių atstovus jam kartais trūko. Antai Bialozorų jis sumini Juozapą ir Joną, katrų antrasis visai niekuo nepasi-

žymėjo, o nežino apie Vilniaus vyskupą Jurgį (1661—1666). Panašiai su Gruževskiais: jo suminėti tos giminės amžininkai šiandien istorijai nežinomi, o apie Joną Gruževskį, buvusį 1618—1625 m. ir 1642—1645 m. Vilniaus akademijos rektoriumi ir formaliai atidariusį 1644 m. joje teisių skyrių, vadinamąją „Sapiegų mokyklą“ (Sapiegos buvo paskyrę fundaciją), „Mokytuose žemaičiuose“ žinių nerandame. Paminėjęs bemaž visą savo laikų Karpių giminę, Jucevičius nedaug teturėjo žinių apie publicistą, politinį veikėją Maurikį Pranciškų Karpį (1749—1817), vertusį į lenkų kalbą Ž. Ž. Ruso „Pastabas apie Lenkijos valdymą“ (1778), siūliusį 1791 m. seime pripažinti valstiečiams teisę į žemę ir net įsileisti jų atstovus į seimą. Nedaug težinojo Jucevičius apie Bilevičių giminę, pažymėjęs niekam šiandien nežinomą Tamošių, o nieko nepasakęs apie kitus, jau nuo XVI a. susijusius su pirmųjų lietuviškų raštų leidėjais (Jonas globojo A. Kulvietį) ir su reformacijos judėjimu Lietuvoje.[12]

Ypatingai žemai lankstėsi Jucevičius Giedraičiams, vienam iš jų dedikavo ir savo veikalą, bet toli gražu neturėjo pilnos informacijos nei apie J. A. Giedraičio dirbamus lituanistikos darbus, nei apie jo ir Simono išleistus atsišaukimus 1812 ir 1831 m. Vėliau, negyvendamas jau Žemaičiuose, jis nieko nebuvo girdėjęs apie bajorus poetus A. Klementą ir Joną Kobeckį (1765—1823), rašiusius ir lietuviškai.

Nemažai žemaičių, palikusių lietuviškai spausdintų raštų, nepateko į „Mokytus žemaičius“, pvz.: Saliamonas Slavočinskis (XVII a.), Jankevičius (XVII a.), Jurgis Kasakauskis (apie 1650 — po 1722), Kazimieras

---

[12] I. Lukšaitė, Lietuvių kalba reformaciniame judėjime XVII a. Vilnius, 1970, p. 14.

Klimavičius (apie 1720—po 1786), Jonas Jaskaudas (apie 1742—po 1797), Silvestras Rucevičius (apie 1747—1851), Antanas Janikavičius (apie 1791—1850 ar 1854). Nepateko į Jucevičiaus rinkinį Vilniaus akademijos rektoriai žemaičiai: Danielius Butvilas (1585—1682), Antanas Skorulskis (1715—1780), plungiškis gydytojas ir mąstytojas, palaikęs ryšius su garsiuoju astronomu ir matematiku J. Kepleriu, Florijonas Krauzė-Kruzijus (XVII—XVIII a.) ir kt.

Antra vertus, suvokiant mūsų dienų ir ano meto informatikos skirtumą, galima tik stebėtis, kaip itin nepalankiomis gyvenimo sąlygomis Jucevičius vis dėlto sugebėjo užmegzti tokius plačius ryšius ir surinkti tiek žinių apie rašomus ir parašytus, bet neskelbtus darbus.

Jucevičius — žemaičių kunigaikštystės patriotas, nepabrėžiantis taip stipriai Lietuvos integralumo, kaip S. Stanevičius, pavaizdavęs Arklio ir Meškos istorinio kelio ir likimo bendrumą. Beje, XIX a. pirmojoje pusėje dažnai vadinta žemaičiais lietuviškai kalbančius istorinės Lietuvos gyventojus, skiriant juos nuo vartojančių lenkų ar baltarusių kalbas. Jucevičius jau „Žemaičių žemės prisiminimuose“ aiškiai žymėjo dvi etnografinės Lietuvos sritis: žemaičius ir lietuvius-aukštaičius. Prie Žemaitijos kultūros veikėjų jis skyrė visus tuos, kurie ar Žemaitijoje buvo gimę, ar iš jos kilę, ar joje kurį laiką dirbę. Taip pateko į „Mokytus žemaičius filosofas A. Daugirdas, pagarsėjusios studijos „Apie lietuvių kalbos ir tautos pradžią“ (1808) autorius K. Bogušas, matematikas P. Norvaiša ir kt., kurių bendrapavardžių Jucevičius žinojo esant jo gimtajame krašte. Dėl duomenų trūkumo žemaičiais tapo A. Strazdas, K. Širvydas, K. Kontrimas ir kt.

Kriterijus, pagal kuriuos Jucevičius rinko tinkamus,

jo manymu, žmones savo biobibliografijai, nulėmė pats gyvenamas metas ir autoriaus ideologinės bei meninės pozicijos. Feodalizmo irimas to meto Lietuvoje buvo toli pažengęs, nors Jucevičiaus intensyviausios veiklos metu reakcija buvo plačiai išsikerojusi. Kitur tuo tarpu jau pradėjo rodytis ir kapitalizmo pagrindų kritika (prisiminkime, kad netrukus buvo paskelbtas „Komunistų partijos manifestas"). Jucevičiaus pasaulėžiūra ir pasaulėjauta nebuvo nuosekli ir vienalytė. Keldamas progresyvias vertybes, jis dažnai liaupsina istoriškai regresyvius faktus, kartais, tur būt, veikiamas naudojamų šaltinių, į kuriuos Jucevičius ne visuomet žiūrėjo kritiškai. Todėl „Mokytuose žemaičiuose" kaip į teigiamus reiškinius žiūrima ir į tai, kas betarpiškai buvo susiję su feodaline santvarka, ir į tai, kas ją neigė.

Svarbiausias kriterijus, pagal kurį Jucevičius atrinkinėjo minimus savo knygoje asmenis, — kiekvieno jų — kad ir menkiausias — įnašas į lietuvių raštiją. Autorius stengėsi sudaryti kiek įmanoma pilniausią lietuviškai rašiusių žemaičių vaizdą. Skelbdamas keturias savo įdomiausias biografijas (Strazdo, Valiūno, Poškos, Širvydo), jis pabrėžė, kad tai rašytojai, rašę „tautine lietuvių kalba". Kitur jis akcentuoja, kad lietuviškai išleistos knygos yra prieinamos liaudžiai. Tačiau jis dar nepriklauso prie tų, kurie tolo nuo unijinių tendencijų. Jis neriboja lietuvių kalbos vartojimo, pripažindamas jai teises ir moksle, ir literatūroje, tačiau jis liaupsina Kražių mokytoją J. Narkevičių už tai, kad šis uoliai mokė žemaičius lenkiškai, nepaisydamas, kaip ir daugelis kitų, gimtosios vaikų kalbos ir kartu jų pačių natūralaus vystymosi bei brendimo. Taigi Jucevičius nepastebėjo prieštaravimo tarp noro atverti laisvą kelią

lietuvių kalbai į mokslą bei literatūrą ir neįsileidimo jos į vidurinę mokyklą.

Jucevičius — romantikas. Menas jam šventovė. Todėl kiekvienas — kad ir porą eilėraščių ar poemėlę sukūręs jaunuolis — jam vertas minėti. Šiuo atžvilgiu jis retai būna kritiškas.

Trečias atrinkimo kriterijus — mokslinė veikla, o kartu su ja — mokslo populiarinimas ir mokymas. Taip pateko į knygą vienas kitas tiesiog išsilavinęs žemaitis ir nemaža vidurinių mokyklų mokytojų, tik, deja, ne patys žymiausieji, bet su keliomis išimtimis — tie, kuriuos pažino Jucevičius, mokydamasis Kražiuose. Dėkingas mokinys atsidėkojo savo mokytojams geru žodžiu, kritišku žvilgsniu tepaliesdamas ilgametį Kauno mokyklos vedėją S. Laurinavičių. Tuo tarpu Jucevičius nebuvo girdėjęs apie žemaitį Jeronimą Stanevičių (1793 — po 1854), mokytojavusį Kolainiuose ir parašiusį lietuvišką aritmetikos vadovėlį, kurio nepraleido universiteto cenzūra; apie Simoną Grosą (apie 1770—1835), dirbusį Dotnuvos ir Kretingos mokyklose ir palikusį lenkų-žemaičių kalbų žodyną ir žemaičių tarmės gramatiką, apie raseiniškį Domininką Sutkevičių (1782—1849 ar 1854), mokiusį kurį laiką Ž. Kalvarijos apskritinėje mokykloje ir palikusį lietuvių-žemaičių-lenkų kalbų žodyną (1835). Tiesa, suminėti darbai nebuvo išleisti.

Prie tos pačios švietėjų ir mokslo žmonių kategorijos Jucevičius priskyrė ir daug dvasininkų, kurių veikla buvo siaurai bažnytinė. Čia išryškėja Jucevičiaus ideologinis ribotumas, pereinantis kartais — ir ano meto akimis žiūrint — į reakcines pozicijas, ypač kai jis aklai seka naudojamais šaltiniais, kurių nemaža dalis (ypač apie XVI, XVII, XVIII a. I pusę) jėzuitų rašyti. Jis liaupsina be jokios atrankos visas religines

knygas. Išimtį sudaro tik viena „Broma atverta į viečnastį“ (šį leidinį Jucevičius klaidingai priskyrė ne tam M. Olševskiui), kurią jis siūlo kone sudeginti ne tik dėl kalbos užteršimo, bet ir dėl paties turinio, panašiai kaip ir M. Valančius.[13] J. Skydelio ir K. Virvičiaus biografijose ginami jėzuitai, puolami ir niekinami radikalieji prancūzų švietėjai. Abi šias biografijas Jucevičius persirašė iš kitų autorių, palikdamas vis dėlto reakcinius išpuolius.

Tačiau Jucevičius anaiptol nesilaikė nuosekliai reakcinių pozicijų. Jis pats, dar klieriku būdamas, buvo puolamas dvasinės vyriausybės dėl pasaulietinio turinio savo sakytame pamoksle (žr. Jucevičiaus biografiją jo „Raštuose“), netrukus po „Mokytų žemaičių“ Jucevičius išdrįso dėl mylimos moters mesti kunigystę, nepasukdamas amžiais išmintu veidmainystės keliu. Todėl neatsitiktinai visai originaliai parašytoje A. Strazdo biografijoje Jucevičius gėrisi maištinga poeto dvasia.

S. Valiūno biografijoje jis išryškina luominį antagonizmą feodalinėje visuomenėje, kartu atskirų luomų bei klasių ir tautų kultūrų diskriminaciją, tokią būdingą feodalinei ir buržuazinei santvarkai.[14] Tačiau šį reiškinį fiksuoja Jucevičius — menininkas (ir „Mokytuose žemaičiuose“, ir kituose savo veikaluose, pavyzdžiui, „Lietuvoje“), o ne Jucevičius — mokslininkas. Jo meninis vaizdas platesnis, sudėtingesnis ir kartu žymiai progresyvesnis už jo abstraktų galvojimą, už jo deklaruojamą ideologinę poziciją. Todėl daugeliu atvejų Jucevičius savo biografijose praeina pro analoginius

[13] M. Valančius, Raštai. Vilnius, 1972, t. II, p. 272.

[14] М. Иовчук, Интернационалистическая культура, «Коммунист», Москва, 1973, № 3, с. 54.

reiškinius, neatskleisdamas jų reakcingo turinio. Apie socialinių santykių keitimo būtinumą tiesiogiu būdu jis niekur neužsimena, tas tejaučiama emocinėje jo sukurtų meninių paveikslų potekstėje.

Jucevičius mažai tepaliečia žmones, kurie vienaip ar kitaip buvo prisidėję prie savojo kampo materialinės kultūros kėlimo.

„Biografinės ir literatūrinės žinios apie mokytus žemaičius“ savo sandara, žanru įsiterpia į senas tradicijas turinčią biografistiką ir drauge į ypač populiarius nuo XVIII a. įvairaus pobūdžio žodynus-enciklopedijas. Mūsų terminais tariant, šį veikalą galėtume pavadinti biobibliografiniu žemaičių kultūros veikėjų enciklopediniu žodynu. Žodį „literatūrinis“, tur būt, reikėtų suprasti kaip raštijai, bet ne vien grožinei literatūrai priklausantį dalyką, būtent — spaudinių ir rankraščių aprašą, mūsiškai tariant — bibliografiją. Vis dėlto šis Jucevičiaus darbas negali būti be išlygų priskirtinas vien žodynams, nes šio žanro dalykai rašomi moksline kalba, glaustai, stengiantis pateikti kuo didžiausią kiekį informacijos ir vengiant rodyti subjektyvųjį autoriaus santykį su aprašomuoju objektu. O Jucevičiaus biografijų stiliai labai įvairūs.

Daugelis Jucevičiaus biografijų aprašytos protokoliškai, enciklopediškai laikantis apytikriai šitokio šablono: pavardė ir vardas, kilimo vieta, mokslas ir eitos pareigos, keli gyvenimo bruožai, dorybės, talentai, darbai ir mirtis. Vienur kitur šios žinios sukeičiamos vietomis. Šio tipo biografijose individualiųjų asmens bruožų retai tepasitaiko, taip pat neliečiama aplinkos ir laiko charakteristika. Biografijos dėstyme neatsiranda fabulos užuomazgų, nematyti aprašomo asmens raidos, kitimo. Toms biografijoms būdingas panegiriškas tonas: tai žmonės „nepaprasto mokslo“, „nepa-

prasto talento"; jei žmogus yra ką nors parašęs iš grožinės literatūros srities, Jucevičius su būdingu romantikams entuziazmu negaili superlatyvų genialumui, pranašiškumui pašlovinti.

Antrąją dorybių grupę sudaro socialinio pobūdžio bruožai: pilietiškumas, atseit, visuomeninio atsakingumo jausmas, rūpinimasis ne savimi, o visuomenės gerove.

Trečioji dorybių grupė primena religinės biografistikos žanrą — hagiografiją (šventųjų gyvenimus) — tai pamaldumas, mielaširdingumas. Vis dėlto Jucevičiui svetima žavėtis asketiškumu ir užsisklendimu nuo visuomenės, bruožais, būdingais viduramžiškai žmogaus sampratai. Jis kartu su šviečiamosios epochos žmogumi (tik be šio kovingumo) garbina mokslą bei visuomeniškumą ir, žinoma, kaip tikras romantikas žavisi menu.

Šis dorybių akcentavimas teikia biografijoms didaktiškumo atspalvį ir tam tikro statiškumo bei abstraktumo. Visi šie bruožai buvo būdingi ne moderniajai Jucevičiaus laikų literatūrai, o jau nuskambėjusiajai. Jucevičiaus pateiktos biografijos nuspalvintos panegiriškai. Tipiškame panegirinės biografijos žanre, kuriam iš dalies galėtume priskirti ne vieną Jucevičiaus pateiktą gyvenimo aprašymą, organizuojamasis kūrinio pradmuo yra dorybės, o ne įvykiai,— kaip istorinio tipo biografijose.[15]

Visai kitą biografistikos žanro tipą sudaro kelios plačios originaliosios jo biografijos apie K. Bogušą, D. Pošką, S. Stanevičių, bet ypatingai apie A. Straz-

---

[15] Hanna Dziechcińska, Biografistyka staropolska w latach 1476—1627 (Kierunki i odmiany). Wrocław—Warszawa—Gdańsk, 1971, p. 62.

dą ir S. Valiūną. Šių dviejų stilistika ir koncepcija romantiškos, jų pagrindas — poeto konfliktas su pasauliu. Romantizmas yra iškėlęs įvairiais aspektais suvoktų konfliktų: poeto ir dievo, poeto ir minios. Jucevičius užčiuopė esmingą jo gyvenamo meto kultūros raidai Lietuvoje konfliktą — poeto susidūrimą su pasauliu socialinėje ir iš dalies nacionalinėje plotmėje.

S. Valiūno biografija pradedama emocingai pateiktu kontrastu tarp paniekinto „artojų" luomo žyme paženklinto poeto ir jo talento vertės ir didybės. Šiuo kontrastu paremta visa biografija. Ji monolitiška, plačiais emocingais potėpiais tapyta, o bibliografiniai duomenys įlydyti į visumą. Dramatinė įtampa tarp talentingo poeto-plebėjo ir titulais bei turtais besipuikuojančių menkysčių, turinčių tačiau savo rankose valdžią, didėja augančia linija per visą biografiją. „Žmogui beturčiui, neturinčiam dvaro, apdovanotam ugninga vaizduote... lieka tik arba likti stoiku, arba eiti į beprotnamį", pareiškia Jucevičius. Paveikslas baigiamas tartum šviesesniu akordu, kur suskamba viltis, kad genijaus kūryba pragyvens ir neteisingą visuomenės santvarką.

Panašiais tonais nutapytas ir A. Strazdo portretas. S. Valiūno biografijoje konfliktas tarp poeto ir feodalų ryškinamas vidiniais poeto išgyvenimais, nutapytais tamsiomis spalvomis, čia — nors konfliktas gilesnis, visas poeto gyvenimas nuskamba šviesiau: Jucevičius iškelia Strazdo glaudesnius ryšius su lietuvių liaudimi, jo kovingumą, kuris reiškiamas „baironišku sarkazmu", kaip sako pats autorius, ir demonstratyviu solidarumu su ta pačia liaudimi. Poeto susidūrimas su priešiška jam aplinka jo asmenybės nesugniuždo, jis nėra vienišas, jo kūrybą priima liaudis. Šių dviejų biografijų apibendrinimo plotis ir gylis tikrai svarūs.

Taigi „Mokytų žemaičių“ gyvenimai parašyti kelioms biografistikos kryptims būdingais stiliais, kurių reikšmingiausias romantinis. Jis originaliausias ir — tai svarbiausia — neabejotinai priskirtinas progresyviajai romantizmo krypčiai.

Jucevičius savo filologiniu ir moksliniu pasiruošimu neprilygo S. Stanevičiui ar J. Plioteriui, jis daugiau literatūros, etnografijos ir iš viso Lietuvos praeities tyrinėjimo romantiškas entuziastas, o ne metodiškas mokslininkas. Tačiau „Biografinės ir literatūrinės žinios apie mokytus žemaičius“ yra reikšmingas mūsų kultūros palikimo dalykas. Reikšmingas šis darbas savo užmoju duoti žymesniųjų kultūros veikėjų portretais Vakarų Lietuvos kultūros plėtojimosi vaizdą nuo XV a. pabaigos (Martyno III, kurio 1499 m. išleista „Agenda“ šiandien laikoma pirmąja spausdinta Lietuvos knyga)[16] ligi pat 1840 m., kada buvo baigta rašyti „Mokyti žemaičiai“.

Įvairios kultūros sritys rinkinyje liečiamos labai nevienodai. Didžiausia dalis skiriama raštijos apžvalgai ir bibliografiškam jos aprašui. Iš šios srities darbų didžiausias dėmesys skiriamas lituanistikai, kuri, kaip matėme, anaiptol nėra išsami, tačiau anuo metu buvo reikšmingos pačios pastangos rinkti visas galimas žinias apie lietuviškus raštus ir jas žymėti. Kai kurie Jucevičiaus surikti duomenys tebėra ir šiandien pagrindiniai informacijos šaltiniai, pvz., žinios apie S. Valiūną, jo poemą „Sobieskiadą“ ir „Listy Pośmierckiego“, apie D. Poškos verstą Vergilijaus „Eneidą“, apie J. Varkalevičiaus (Varkalo) „Šveisk, boba, ridiką“, apie D. Mogėno religinius raštus. Žinoma, ne vienas

---

[16] M. Ročka, Pirmoji Lietuvos knyga (Martyno „Agenda“).— „Mokslas ir gyvenimas“, 1973, Nr. 5.

Jucevičiaus pateiktas faktas ar data, atradus naujų šaltinių, buvo patikslinti. Tačiau istoriškai „Mokyti žemaičiai“ praplėtė to meto žinias apie lietuvių raštiją, ypač apie jos kūrėjus.

Žemaičių raštijos lenkų ir lotynų kalbomis apžvalga, atrodo, yra atsitiktinė ir mažiau mokslinė, kaip lietuviška. Todėl ji, seikėjant ir ano meto matu, mažesnę turi vertę. Tačiau reikšmingas pats bandymas sudaryti turėjusios savitas tradicijas vienos Lietuvos srities autorių parašytų ir išleistų lietuviškų, lenkiškų, lotyniškų knygų vaizdą.

Be raštijos, į kurią įeina grožinė, mokslinė ir tikybinė literatūra, apžvalgos, šviežiai nuskamba Jucevičiaus noras paliesti ir kitų meno atstovų veiklą. Iš tapytojų randame P. Smuglevičių ir J. Oleškevičių, iš muzikų — R. Kondratą, iš architektų — Mykolą Šulcą.

Iš kitų kultūrinės veiklos sričių, be vieno kito politikos bei ekonomikos veikėjų, daugiausia dėmesio skiriama švietėjams, į kurių tarpą pateko ne tik su mokykla susiję žmonės, bet ir bažnytinės administracijos atstovai, nes ištisus šimtmečius švietimas pagal tradiciją buvo bažnyčios rankose. Jucevičius naujų faktų nepateikia, kaip, pvz., netrukus (1848) pasirodžiusi M. Valančiaus „Žemaičių vyskupystė“. Nerado atspindžio jo biografijose mokyklos supasaulėjimo kelias nei organizaciniu, nei turinio atžvilgiu. Jucevičius tik smerkia fizinėmis bausmėmis paremtą drausmę, o mokymo turinio naujoves pastebi ir teigiamai vertina vien literatūros srityje (jis juk iš esmės literatas, literatūros kritikas ir etnografas!): jis džiaugiasi, pvz., nauju, neohelenistiniu antikinės literatūros bei kalbų traktavimu, kurį atsinešė iš universiteto prof. E. Grodeko antikinių kalbų seminaro auklėtiniai į mokyklą, tačiau visai nepastebi didžiulės gamtos mokslų progresyvinės

reikšmės mokyklose pirmajame XIX a. ketvirtyje. Jucevičiaus dėmesio centre — humanistika.

Rašydamas „Mokytus žemaičius“, Jucevičius daugiausia naujumo yra parodęs literatūros srityje. Tai pirmasis Lietuvoje pasaulietinės biografistikos žanro rinkinys, kuriame įvairiausios romantinės biografijos išsiskiria romantišku ligi to laiko Lietuvos raštijos neiškeltų socialinių bei nacionalinių konfliktų aspektu. Pažymėtinas teigiamas Jucevičiaus požiūris į liaudiškumą (Strazdo biografijoje) ir jo pastabumas iškeliant literatūrinių srovių kaitos reiškinius lietuvių rašytojų kūryboje (Valiūno požiūris į romantizmą). Visai teisėtai lietuvių literatūros kritikos istorijoje pažymima: „Savo kritikos progresyviomis mintimis, antifeodaliniu kryptingumu Jucevičius skatino demokratines tendencijas literatūroje.“[17]

* * *

Pateikiant Jucevičiaus „Mokytus žemaičius“ lietuviškai, kiek pakeista pagal lietuvių alfabetą originalo biografijų eilės tvarka, taip pat sulietuvintos kai kurių pavardžių lytys, pvz., originalo A. Drozdovskis pavirto A. Strazdu ir atsidūrė vertimo antroje pusėje. Kai kurių pavardžių lietuviškos lytys dar nėra nusistovėjusios, todėl neaiškumams išvengti čia pat dedamos lenkiškos pavardžių formos.

Visi veikalų pavadinimai tekste verčiami lietuviškai, skliausteliuose jie pakartojami originalo kalba. Pavadinimai ir lietuviški tekstai išskiriami kursyvu.

Valiūno, Strazdo, Poškos ir Širvydo biografijų vertimų pagrindu paimtas D. Urbo vertimas Jucevičiaus

---

[17] V. Vanagas, Lietuvių literatūros kritikos užuomazgos.— Kn. Lietuvių literatūros kritika, t. I, Vilnius, 1971, p. 52.

„Raštuose“, tačiau šių biografijų originalo tekstai „Mokytuose žemaičiuose“ skiriasi nuo spausdintųjų lenkų periodikoje, ypač Valiūno biografija.

Tekste ištaisytos aiškios Jucevičiaus klaidos, tai pažymėta paaiškinimuose. Paaiškinimuose remtasi spausdinta literatūra, retkarčiais ji papildyta rankraštine medžiaga. Lietuvių literatūroje populiarūs asmenys komentuojami tiek, kiek būtina; kitur patikslinamos datos, vietovės, bibliografinis aprašas, papildoma vienu kitu biografiniu faktu.

MEILĖ LUKŠIENĖ ir *VYTAUTAS RAUDELIŪNAS*

BIOGRAFINĖS IR LITERATŪRINĖS ŽINIOS APIE MOKYTUS ŽEMAIČIUS

taip pat apie tuos, kurie, kilę iš kitų provincijų,
daug prisidėjo prie Žemaitijos švietimo

Parašė ir abėcėlės tvarka sudėjo
KUN. LIUDVIKAS ADOMAS
JUCEVIČIUS

1841

JO MALONYBEI ŠVIESIAUSIAJAM KUNIGAIKŠČIUI
SIMONUI MYKOLUI
GIEDRAIČIUI,

dievo ir apaštališkojo sosto malone
Telšių vyskupystės vyskupui,
daugelio ordinų kavalieriui
ir t. t.

Leisdamas į viešumą savo ieškojimus apie mokytus žemaičius, kam gi kitam galėčiau tinkamiau juos paaukoti, jei ne Jūsų Malonybei, Kunigaikšti, kuris dabar savo patriarchališku orumu garbingai vadovauji senųjų Kęstučio valdų gyventojams. Mano darbas įgyja dvigubo spindesio, pasipuošdamas Jūsų Malonybės, Kunigaikšti, garbingu vardu — pirmiausia — kaip uolaus krašto raštijos globėjo ir pirmojo Žemaitijos dignitoriaus, o antra — kaip senųjų Lietuvos valdovų palikuonio. Teikis maloniai tą mažmožį priimti kaip ženklą mano giliausios padėkos ir pagarbos, su kuriomis visada trokštu likti ir tikinu liksiąs ligi pat mirties.

Jūsų Malonybės, Kunigaikšti,
aukštųjų savybių
įsipareigojęs gerbėjas
ir žemiausias tarnas

kun. Liudvikas Adomas Jucevičius

PRATARMĖ

...šitokiam darbui, tad noromis nenoromis, trokšdamas atsilyginti savo tėvynainiams, turėjau pateikti apie juos žinių, iš tiesų netikslių, tačiau gryna teisybe pažymėtų. Iš anksto perspėju skaitytojus, kad mano nuomones ir pagyrimus suprastų taip, kaip jie parašyti, o negalvotų, jog tatai vien tuščiažodžiavimas (loci communes). Pridedu čia sąrašą autorių, kurių veikalais pasinaudojau kaip šaltiniais, rašydamas šią knygą. Kad nebūčiau apšauktas niekingu svetimos nuosavybės pasisavintoju, pareiškiu, jog Daugirdo, Skydelio, Roizijaus, Nemčevskio ir Norvaišos biografijas tiesiog iš parašytų nekrologų įjungiau į savo darbą, praleisdamas nereikalingas, kaip man rodės, pastraipas; todėl kiekvienos tokios biografijos pabaigoje ras skaitytojas skliausteliuose autorių, iš kurių jos yra imtos, pavardes.

Rašiau Svėdasuose 1840 m. birželio 1 dieną senuoju stiliumi, 456 m. nuo šv. tikėjimo įvedimo Lietuvoje ir 423 m.— Žemaičiuose.

Kun. L. A. Jucevičius

SĄRAŠAS AUTORIŲ,

kurių darbais pasinaudota, rašant šį veikalą

Bentkowski F., Historyja literatury polskiej [wystawiona w spisie dzieł drukiem ogłoszonych, t. I—II, Warszawa—Wilno, 1814].

Czerski St., Opis Żmudzkiej dyecezyi [Wilno, 1830].

„Dziennik Wileński", 1805—1830.

Janozki J. D., Lexikon derer itzt lebenden Gelehrten in Polen [t. I—II, Bresslau, 1755].

Jocher A., Obraz bibliograficzno-historyczny literatury i nauk w Polsce [t. I, Wilno, 1841].

Jucewicz L. A., ks., Wyjątki z nowoczesnych poetów polskich, tłumaczone na język litewski [Wilno, 1837].

Kojałowicz A. W., S. I., Miscellanea rerum ad statum ecclesiasticum in Magno Ducatu Lithuaniae pertinentium [Vilnae, 1650].

Łukaszewicz L., Rys dziejów piśmiennictwa polskiego [wyd. II, Kraków, 1838].

Naramowski A., Facies rerum Sarmaticarum [in facie Regni Polonicae Magnique Ducatus Lithuaniae gestarum, Vilnae, t. I — 1724, t. II — 1726].

Naruszewicz A., biskup, Historyja J. K. Chodkiewicza, [wojewody wileńskiego, hetmana W. X. Litewskiego, t. I—II, Warszawa, 1781].

Niesiecki K., Korona Polska [przy złotej wolności starożytnemi wszystkich katedr, prowincyi y rycerstwa

kleynotami heroicznym męstwem y odwagą, naywyższemi honorami, a najpierwiej cnotą, pobożnością i świątobliwością ozdobiana, Lwów, t. I — 1728, t. II — 1738, t. III — 1740, t. IV — 1743].
Ossoliński M., hr., Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej [o pisarzach polskich, także postronnych, którzy w Polsce albo o Polszcze pisali, oraz o ich dziełach, z roztrząsnieniem wzrostu i różnej kolei ogólnego oświecenia jako też szczególnych nauk w narodzie polskim, t. I—II, Kraków, 1819].
Piasecki P., biskup, Chronica gestorum in Europa [singularium, Cracoviae, 1645].
Rostowski St., S. J., Lituanicorum Societatis Jesu [Historiarum provincialium, t. I, Vilnae, 1772].
Rzepnicki Fr., S. J., Vitae praesulum Poloniae, Magnique Ducatus Lithuaniae [res praecipuae illorum temporibus gestae ad annum MDCCLX, Posn., t. 1 — 1761, t. 2 — 1762, t. 3 — 1763].
Szyrma L. K., Anglija i Szkocyja [przypomnienia z podróży r. 1820—1824 odbytej, przez..., t. I, Warszawa, 1828].
Skimborowicz Hippolit, „Piśmiennictwo krajowe", 1840
„Tygodnik Wileński", 1816—1822.
„Wizerunki i roztrząsania naukowe", leidžiami Vilniuje.
Volumina Legum [t. 1—8, Warszawa, 1732—1782].

Valančius M., kun., Medžiaga Žemaičių bažnyčios istorijai (rankraštis).

A

AFRAMOVIČIUS TEOFILIS
(Aframowicz Teofil)[1]

. . . .

. . . .

B

BARTOŠEVIČIUS ZIGMANTAS
(Bartoszewicz Zygmunt)

[2] ... *kai kurios svarbiausios vietos, paimtos iš XXI—XXX knygų, arba antrojo Punų karo Livijaus sutrumpintas atpasakojimas. Tekstą, Drakenborchijaus patikrintą, parūpino iš naujo atspausdinti, nurodė naudingesnio skaitymo variantą, sudėjo visur mokytų vyrų pastabėles Zigmantas Bartoševičius, abiejų kalbų mokytojas Vilniaus gimnazijoje. Pridėta literatūrinių žinių apie Livijaus laikus, jo gyvenimą ir raštus, be to, istorinė ir geografinė rodyklė ([Histo]riarum praecipua quaedam loca ex libris XXI—XXX depromta sive Belli Punici Secundi narratio Liviana contractior. Textum a recensione Drakenborchii recudendum curavit; potiorem lectionis diversitatem adnotavit; notulasque virorum doctorum passim adiecit Sigismundus Bartoszewicz in Gymnasio Vilnensi linguae utriusque praeceptor. Accedit notitia litteraria de Livii aetate, vita et scriptis tum etiam index historico—geographicus)*, Vilnius, Gliuksbergo spaustuvėje ir lėšomis, 1827, in 8, XXVIII ir

350 p.; 4 nenumeruoti puslapiai knygos pradžioje ir 1 pabaigoje.[1]

3) *Lotynų kalbos gramatika mokyklinei jaunuomenei (Grammatyka języka łacińskiego dla użytku młodzi szkolnej)*, 2 d. Tos gramatikos buvo keturi leidimai.

4) *Apie lotynų eilėdarą (O wierszopistwie łacińskiem)*, Vilnius, 1834 m.

5) *Apie Egipto raštą arba hieroglifus (O piśmie egiptskiem czyli hieroglifach)*. Versta iš rusų kalbos. Šis traktatas pirmiausia buvo išspausdintas [laikraštyje] „Dziennik Wileński", 1826 m., o paskui atskirai pas Gliuksbergą, in 12, 1827 m.

Turi taip pat Bartoševičius ranka parašytą veikalą *Apie lenkų tikybinius kalbėtojus (O mówcach religijnych polskich)*.[2]

BARTOŠINAS
(Bartoszyn)

Vardas šio pirmo Žemaičiuose švietimo diegėjo mums nėra žinomas.[1] Jis savo lėšomis 1507 m. pastatė Tauragėje parapijos bažnyčią ir kleboniją, taip pat įsteigė mokyklėlę, kurioje mokyta krašto kalba, lietuviškai. Smulkiau apie jo gyvenimą nežinome. (Žr. „Znicz", d. II, Jaroševičiaus traktatą *Apie Lietuvos švietimą trimis pirmaisiais jos krikščionybės amžiais (O oświacie Litwy w trzech pierwszych iej chrześcijańslwa wiekach)*.

BAUBLEVIČIUS PETRAS
(Bowblewicz Piotr)

Kunigas, Šakynos klebonas, savo paties atkaklumu ir darbu, nes aukštojo mokslo įsigyti neturėjo galimybių, laisvomis valandomis, likusiomis nuo rūpesčio ir

veiklos reikalaujančių pareigų, toli pažengė astronomijoje ir išleido brošiūrėlę, pavadinimu *Kaimiečio svarstymas astronominės fizikos klausimais (Rozumowanie wiejskie w przedmiocie fizyki astronomicznej)*, Vilnius, 1826 m., in 8, kunigų bazilijonų spaustuvėje, VI, 51 p. be turinio. Tas mažas darbas rodo, kad kitokiomis aplinkybėmis, galėdamas įsigyti aukštesnį išsilavinimą ir kieno raginamas, kun. Baublevičius būtų galėjęs tapti astronomijos genijumi. Parašė, be to, traktatą *Apie nepaprastą ugnies veržimąsi iš krosnių (O nadzwyczajnem wychodzeniu ognia z pieców)*, išspausdintą [laikraštyje] „Dziennik Wileński", 1826 m.

BERNACKIS ALEKSANDRAS
(Bernacki Aleksander)

Keliolika metų buvo evangelikų bendruomenės Kėdainių apskritinės mokyklos antros klasės ir prancūzų kalbos mokytojas,[1] šiuo metu — Vilniaus evangelikų reformatų konsistorijos sekretorius. Eidamas mokytojo pareigas, visą laiką buvo uolus jaunimo švietėjas, puikiai suvokęs savo didžiojo pašaukimo pareigas.

BIALOZORAS JONAS
(Białłozor Jan)[1]

Pirmojo *(t. y., Bialozoro Juozapo, — red.)* sūnėnas, Stanislovo sūnus, filosofijos kandidatas, gimė Rozalino tėvonijoje, esančioje Upytės apskrityje. Pradinius mokslus ėjo namie, o paskui Kėdainiuose, kuriuos baigęs lavinosi Vilniaus universitete.[2] Tai buvo nepaprastų gabumų jaunuolis, teikiantis ateičiai gražiausių vilčių. Paliko ranka rašytą veikalą *Apie Lietuvos baudžiamąją teisę (O prawie kryminalnem w Litwie)*. Pageidau-

tina, kad paveldėtojai tą veikalą, iki 40 lakštų turintį, su dideliu dalyko išmanymu parašytą, parodytų viešumai. Mirė 1836 m. Ariogaloje.

BIALOZORAS JUOZAPAS
(Białłozor Józef)

Kraštui nusipelniusių to vardo protėvių vertas palikuonis, gimė Grinkiškių tėvonijoje, esančioje Raseinių apskrityje. Garbingai ėjo įvairias pareigas ir kiekvienu atveju rodė deramą geraširdiškumą ir rūpinimąsi visų gerove. Buvo Žemaičių kunigaikštijos raikytojas, kelis kartus — atstovas,[1] pagaliau Dotnuvos apskritinės mokyklos garbės globėjas, kurios nauda, gerove ir jaunimo švietimu iš visos širdies rūpinosi.[2] Jo laikomos prakalbos pažymėtos nepaprastu nuovokaus kalbėtojo talentu ir visada rodo taurų pilietį.

BILEVIČIUS TAMOŠIUS
(Billewicz Tomasz)

Jono sūnus, gimęs Raseinių apskrityje, Šiluvos parapijoje, Skaruitiškių tėvonijoje; šis jaunuolis teikia ateičiai gražiausių vilčių savo nepaprastais rašytojo gabumais. Kad tik jis talento, dievo jam duoto, neslėptų, o panaudotų krašto garbei ir tėvynainių labui.

BOGUŠAS[1] KSAVERAS
(Bohusz Ksawery)

Kunigas, Vilniaus universiteto garbės, o Varšuvos mokslų bičiulių draugijos tikrasis narys, šv. Stanislovo ordino kavalierius ir Vilniaus katedros prelatas, gimė 1746 m. sausio 1 d. n[aujuoju] s[tiliumi], kilęs iš gar-

sios Žemaičių bajorų giminės[2]. Į jėzuitų ordiną stojo 1760 m. rugsėjo 2 d. Įšventintas kunigu 1768 m. vasario 25 d. Kai 1773 m. buvo naikinamas [jėzuitų] ordinas, buvo Gardino kolegijos prancūzų kalbos mokytojas, konvikto viršininkas ir vienuolyno pamokslininkas. Lietuvos paiždininkis Antanas Tyzenhauzas, tuo metu kaip tik puoselėjęs mintį vykdyti vidaus sumaiščių laikais parengtus savo didžius projektus, puikiai pažinojęs, kaip ministeris, žmones, be galo rūpestingai visur ieškodamas didesnių talentų ir sugebėjimų žmonių ir juos telkdamas, neapleido Bogušo ir, priglaudęs jį, per sekančius septynerius metus pasilaikė arba neatskiriamu palydovu ir patikimu patarėju, arba svarbių pavedimų vykdytoju. Tuo laikotarpiu Bogušas tam tikrais tikslais aplankė Vokietiją, Prancūziją ir Italiją. Tyzenhauzui sužlugus, jis nuolatos gyveno Vilniuje, atsidėjęs mokslui. Parašė, tarytum spausdinti ketindamas, savo kelionės po Italiją[3] aprašymą keliais tomais ir sudėjo trijų nemažų tomų Baro konfederacijos istoriją. Pastarajam veikalui medžiagos jam paliko jo brolis Ignotas, Vilniaus kardininkas ir pavaivadis, kurį, kaip tos konfederacijos sekretorių, mini garsus generolas Diumurje (Dumourier) savo gyvenimo aprašyme, vadindamas jį didžiai genialiu ir nepaprastai gabiu visuomeniniams darbams žmogumi ir apgailestaudamas, kad panašių į jį šiame susibūrime nėra sutikęs. Bogušas buvo paruošęs ir kitų raštų iš visuotinės istorijos ir moralinės filosofijos. Pirmas jo veikalas, paskelbtas spaudoje, turi pavadinimą *Filosofas be religijos visuomenėje ir t. t. (Filozof bez religii uważany w towarzystwie i t. d.),* Vilnius, karališkoje spaustuvėje, 1786 m., in 8, 2 tomai, 239 ir 268 p.

Nenuilstamai triūsdamas, perskaitė Vilniaus kapitulos aktus nuo pat krikščionybės įvedimo Lietuvoje

ir aprašė jų turinį ligi pat 1783 m., pavadinimu *Trumpas išrašas ir t. t. (Summaryjny wypis i t. d.)*, kurio originalas, tiesa, dingo kapitulos archyve, bet liko Minsko vyskupystės seminarijoje nuorašas, iš kurio prieš dvidešimt ir kelerius metus buvo padaryti dar du nuorašai: vienas jų yra kapitulos archyve, o antras buvo Vilniaus universiteto bibliotekoje. Pastarajame nuoraše yra gryno teksto 124 p. in folio. Šis veikalas, mokamai parašytas, — tai labai reikalingų žinių iš bažnyčios ir lietuvių tautos istorijos šaltinis. Tereikia geidauti, kad būtų išspausdintas,[4] o dar labiau reikia geidauti ir nuolankiausiai maldauti, kad ir kitų dvasinių kapitulų aktai rastų savo Bogušus: tai būtų didelė paslauga ir pateikimas esmingiausios medžiagos seniai laukiamai bažnyčios ir krašto istorijai. 1791 ir 1792 metais buvo veiklus Lietuvos civilinės deputacijos narys (žr. „Dzieje dobroczynności", p. 160) ir tiesioginis Vilniaus elgetų globotojas. Ta jo globa gražia tvarka pasižymėjo, dar ir dabar dažnai ją prisimenama.

1794 m. kovo ar balandžio mėn. netikėtai iš savo namų naktį pagrobtas ir nuvežtas į Smolenską, revoliucijos metu[5] ten buvo laikomas griežtame kalėjime, o po revoliucijos paleistas. Patirti tuomet kilnojamojo turto nuostoliai niekingi būtų buvę, jei būtų išlikę jo rankraščiai, tačiau šie beveik visi žuvo. Labiausiai jis gailėjo kelionės po Italiją [aprašymo] ir Baro konfederacijos istorijos. Jei kam likimas lemtų vieną katrą tų rankraščių kur aptikti, tegul teikiasi iš meilės mokslui juos arba spaudoje paskelbti, arba pasistengti, kad kurioje viešojoje bibliotekoje būtų padėti ir tuo būdu apsaugoti nuo žuvimo.

1802 m., kai iškilo grėsmė seserų mariavičių institucijos egzistavimui, Bogušas, rūpindamasis tuokart

našlaičių ir liaudies švietimo reikalais, stojo jų pusėje, ir seserys mariavitės mini jį kaip ypatingą savo gynėją ir globėją.

Praturtėjęs iš palikimo, kurį gavo, mirus giminaičiams, būtent, aukščiau minėtam *[t. y., žemiau minimam, — red.]* broliui, nesivaikė dvasiškų beneficijų, nors joms gauti turėjo ir miklumo, ir paslaugių bičiulių pagalbą. Daugelį metų buvo Vilniaus katedros prelato kantoriaus koadjutoriumi, o gavęs šią svarbią prelatūrą, nedelsdamas jos atsisakė ir, persikėlęs į Varšuvą, nusipirko ten nuošaliame priemiestyje namus, kur ir mirė 1820 m. balandžio mėn. 4 d. n[aujuoju] s[tiliumi].

Gyvendamas Varšuvoje, buvo veiklus Mokslo bičiulių draugijos narys, kuriai užrašė 1000 raudonųjų auksinų, trečios miesto apygardos taikos teisėjas ir knygų cenzorius, kai tik šios pareigos atsirado.

Tuo metu buvo atspausdinti šie jo raštai:

1) Traktatas *Apie lietuvių tautos ir kalbos pradžią (Rosprawa o początkach narodu i języka litewskiego),* iš pradžių atspausdintas Mokslo bičiulių draugijos metraščiuose, t. VI, p. 148—291, o vėliau išleistas atskirai Varšuvoje 1808 m. in 8, 207 p. Šis traktatas sudarytas iš trijų dalių: pirmoje kalba apie lietuvių pradžią, antroje svarsto, ar lietuvių kalba yra pirminė, ar ne, o trečioje nagrinėja pačią kalbą, lietuvių kalbos sandarą ir savo teiginiams paremti pateikia pavyzdžių. Šis veikalas labai svarbus filologijos ir istorijos požiūriu ir pagrįstai vertinamas. Apžvalgininkas Leipcigo literatūros laikraštyje 1813 m. Nr. 181 taip sako apie šį veikalą: „Istorija ir etimologija pasirėmus, puikiai įrodoma, kad lietuvių tauta ir kalba yra pirminės, iš ko kito neatsiradusios (sic). Istorinė nuovoka ir rūpestingas kritiškumas yra didelė teigiamybė šio veikalo, kurį,

be abejonės, reikia priskirti prie svarbiausiųjų lenkų literatūros vaisių." Šį veikalą teigiamai įvertino ir Lelevelis savo darbe, išspausdintame Varšuvoje 1809 m., pavadinimu *Žinutė apie seniausius lenkų istorikus ir pastabos dėl kun. Bogušo traktato apie lietuvius (Wzmianka o najdawniejszych dziejopisach polskich i uwagi nad rozprawą J. X. Bohusza o Litwinach).*

2) *Apie patvarią, šiltą, pigią, nuo ugnies saugią ir mūsų kraštui pritaikytą statybą valstiečiams (O budowli włościańskiej trwałej, ciepłej, tannej, od ognia bespiecznej i do kraju naszego przystosowanej),* Varšuva, 1811 m., in folio, 63 p. Ten nagrinėjami devyni darbai, parašyti todėl, kad Varšuvos mokslo bičiulių draugija 1807 m. buvo iškėlusi tokią užduotį.

3) *Napoleono civilinio prancūzų kodekso vertimas*[6] *(Przekład kodeksu cywilnego francuskiego Napoleona),* taip pat Varšuvoje, in folio, 268 p.

4) *Traktatas apie Antaną Tyzenhauzą, Lietuvos iždininkį*[7] *(Rosprawa o Antonim Tyzenhauzie, podskarbim litewskim),* gerai nušviečiantis to neįvertinto vyro istoriją; buvo išspausdintas [laikraštyje] „Tygodnik Wileński".

5) *Žodis už neturtėlius (Głos za ubogiemi)*[8].

6) *Apie lenkų gramatiką ir kalbą*[9] *(O grammatyce i języku polskim).*

7) *Literatūrinis kun. M. Počobuto gyvenimas (Życie literackie X. M. Poczobuta)*[10].

8) *Pagyrimas Joakimui Chreptavičiui (Pochwała Joachima Chreptowicza)*[11].

Apie šitai tikslių žinių galima rasti Mokslo bičiulių draugijos metraščiuose ir [leidinyje] „Pamiętnik Warszawski". Be to, paliko dar Bogušas Vergilijaus „Bukolikų" lietuviško vertimo rankraštį, kurį iš paveldėtojų įsigijo Dionizas Poška, o po jo mirties tas vei-

kalas tapo mano nuosavybe.[12] Kadangi buvo darbštus ir niekad be darbo nesėdėjo, galima daryti išvadą, kad daug darbų bus palikęs rankraščiais.

BOGUŠAS TAMOŠIUS
(Bogusz Tomasz)

Jėzuitas, kilęs iš Žemaitijos, Šiluvos apylinkių[1], keliolika metų ėjo poezijos profesoriaus pareigas Vilniaus akademijoje.[2] Janockis savo veikale „Lexikon derer itzt lebenden Gelehrten in Polen"[3], antro tomo p. 71, mini Bogušo tragediją, eilėmis parašytą, *Entropijus (Entropiusz)*, išspausdintą Vilniuje, akademijos spaustuvėje, 1754 m., in 4, 12 lakštų.

BRONIŠAS MYKOLAS
(Bronisz Michał)

Jėzuitas, gimė Lietuvoje, rodos, Molėtų parapijoje. Tai buvo garsus pamokslininkas, dėl savo uolumo visur šlovinamas. Popiežius Inocentas XI[1] paskyrė jam iš savo paties iždo pensiją. Bronišas lydėjo Joną III Vienos žygio metu.[2] Keliasdešimt metų gyveno jis Kražiuose, kur ir mirė 1715 m.

BRUŽEVIČIUS LEONAS
(Bružewicz Leon)

Pijoras, filosofijos kandidatas, minėtinas čia kaip pavyzdingas Raseinių apskritinės mokyklos, kurią keliolika metų tvarkė, vedėjas; nuovokus fizikas ir matematikas, taip pat uolus ir iškalbingas gamtos mokslų toje pačioje mokykloje mokytojas.

BUKOTA KAZIMIERAS ALOIZAS
(Bukaty Kazimierz Aloizy)

Kunigas, buvo Žemaičių katedros prelato kustošo, Eleuzino vyskupo Mykolo Chominskio koadjutorius ir Šiaulių klebonas. Jo yra *Laidotuvių pamokslas iškilmingose paskutinės paslaugos atidavimo dievuje užgesusiam šviesiausiajam Kozelsko grafui Tadui Oginskiui, Trakų vaivadai, Baltojo erelio ordino kavalieriui, Rietavo seniūnui ir t. t., apeigose, laikytas šv. Jono parapijos bažnyčioje 1784 m. balandžio 26 d. (Kazanie pogrzebowe na uroczystym obchodzie ostatniej posługi J. W. w Bogu zeszłemu Tadeuszowi z Kozielska hrabi Ogińskiemu wojewodzie trockiemu, kawalerowi orderu Orła Białego, staroście retowskiemu i t. d. miane w kościele parafijalnym Świętego Jana 1784 r. kwietnia 26 dnia)*, Vilnius, karališkoje spaustuvėje prie akademijos. Tai panegirika, pagarbiai, iškalbingai ir puikia lenkų kalba parašyta. Iš cenzūros leidimo šį pamokslą spausdinti matyti, kad Kazimieras Bukota yra paskelbęs ir daugiau savo pamokslų[1], nes cenzorius — tuo metu kun. J. Dederka, Vilniaus katedros kanauninkas ir pavaduotojas — savo aprobatoje sako: „...kad šis autorius yra giriamas dėl įvairių anksčiau atspausdintų pamokslų.“ Tačiau man neteko nė vieno aptikti. Jo pastangomis Žemaitija turi puikią mūrinę bažnyčią Šiauliuose.

BUKOTA TADAS JUOZAPAS
(Bukaty Tadeusz Józef)

Kunigas, Šiluvos klebonas infulatas, Tespijos vyskupas, Žemaičių katedros kanauninkas, Žemaičių oficiolas ir sufraganas. Tai buvo dailaus ir iškilnaus sto-

to vyras, nusivokiantis visose mokslo srityse[1] ir politikas kaip reta. Didžiai sėkmingai ėjo pasiuntinio Anglijoje pareigas,[2] už tai buvo karaliaus Stanislovo Augusto apdovanotas šv. Stanislovo ordinu. Paskui važinėjo kaip delegatas į Peterburgą ir didžiai patiko carei Jekaterinai II, kuri, jo prašymu, paleido visus į nelaisvę paimtus žemaičius.[3] Tikrai žinome, kad vyskupas Bukota buvo paruošęs spaudai veikalą *Apie Šiluvos švenčiausios mergelės Marijos stebuklingojo paveikslo vainikavimą (O koronacyi Cudownego Obrazu Najświętszej Panny Marji Szydłowskiej)*,[4] prie kurio pridėjo pamokslus, laikytus to atmintino Žemaitijoje akto metu. Tačiau vienas dievas žino, kur tas jo raštas po jo mirties pradingo. Per visą savo viešnagę šioje žemėje garsėjo pamaldumu, uoliu rūpinimusi savo tėvų tikėjimu ir labdaringais darbais. Dar ir šiandien visoje Žemaitijoje jo vardą su dėkingumo ašaromis mini palikuonys tų žmonių, kurie buvo patyrę to neužmirštamo vyro geradarybes. Mirė jis 1795 m. Minsko vyskupystėje.

C

CHLEVINSKIS MYKOLAS
(Chlewiński Michał)

Gimė Adakavo tėvonijoje, Raseinių apskrityje esančioje, apie 1780 m.[1] Ėjo krašte įvairias pareigas, buvo pasiuntiniu Turkijoje,[2] keliavo po Vokietiją, Prancūziją ir Angliją, pagaliau tapo Raseinių apskrities mokyklų garbės globėju[3] ir Vilniaus gubernijos mokyklų vizitatoriumi.[4] Kunigų pijorų apskritinė mokykla Raseiniuose ir Kražių gimnazija jam didžiai turi būti dėkingos. Raseiniuose jo lėšomis buvo įrengtas visas

fizikos kabinetas, ypač jame krito į akį elektros mašina, iš Anglijos pargabenta. Kražiuose gerokai išplėtė numizmatikos ir fizikos kabinetą, taip pat sudarė fundaciją, kurios procentą kasmet skyrė aukso ir sidabro medaliams labai gerai besimokantiems mokiniams apdovanoti.[5]

Prieš kelerius metus esu matęs pas Chlevinskio seserį panelę Eleonorą jo rankraštį apie keliones po užsienio kraštus, bet dabar, jai mirus, nežinau, kur jis yra. Mirė Chlevinskis 1831 m. cholera, palaidotas kaimo kapinėse Obelynėje (w Abelinie).

CHMELEVSKIS ALEKSANDRAS
(Chmielewski Aleksander)

Gimė Šiaulių apskrityje 1814 m.,[1] mokslus ėjo Kražių gimnazijoje, dabar yra Vilniaus gubernijos teismo sekretorius ir vertėjas. Apdovanotas kūrybiniu talentu, parašė keletą poezijos kūrinių, pranašaujančių genialų poetą, gebantį surasti savo pašaukimą fantazijos šalyje. Ligi šiol tėra raštu paskelbęs smulkių biblinių poemėlių: *Prakeiksmas blogiems ganytojams (Przeklęstwo na złych pasterzy)*, atspausdintų [laikraštyje] „Tygodnik Petersburski" 1840 m. Rašė straipsnius „Visuotinei enciklopedijai" (Encyklopedja powszechna), A. E. Odinco redaguojamam leidiniui,[2] ir išvertė į lenkų kalbą *Rusijos teisių rinkinio X tomą (Tomik X zbioru praw Rossyjskich)*[3].

CHODKEVIČIUS JONAS KAROLIS
(Chodkiewicz Jan Karol)

Didysis Lietuvos etmonas, sūnus Jono, Vilniaus kašteliono, Livonijos gubernatoriaus, ir Kristinos iš Zborovskių, Krokuvos vaivadų, „Vanago" (Jastrzębiec)

herbo, gimė 1560 m. Baigęs mokslus Vilniaus akademijoje,[1] aplankė Italiją, Niderlandus, Ispaniją, Prancūziją, Vokietiją, Angliją ir Luzitaniją.[2] Grįžęs į gimtinę, liko Zigmanto III[3] dvare ir nuo jo gavo Lietuvos taurininko titulą, paskui karalius, apdovanodamas jį už jo karo nuopelnus, paskyrė jį Lietuvos lauko etmonu, Žemaičių seniūnu, Livonijos gubernatoriumi ir didžiuoju etmonu, pagaliau — Vilniaus vaivada. Čia ne vieta vardyti jo didvyriškus žygius bei kovos nuopelnus, kuriais visą gyvenimą garsėjo, tad tiktai probėgšmais Naruševičiaus žodžiais juos priminsiu (Hist[oria] J. K. Chodkiewicza..., t. 2, kn. X, p. 262).[4] „Tai buvo vyras, senatvės sulaukęs karo stovyklose tarp ginklų; visi jo žygiai į Livoniją amžiais bylos apie drąsą, sėkmę ir veiklą. Nebuvo tokių sunkių kliūčių, kurių nebūtų pralaužęs, nebuvo tokių įtvirtinimų, kur nebūtų įsmeigęs pergalingų erelių ir vyčių, nebuvo priešo, kurio būtų išsigandęs ir nenugalėjęs. Atviru puolimu be savųjų nuostolių paėmė Valmieros pilį, atgavo ir gynė Piarnu (Parniawa), nuo švedų antpuolių narsiai dengė Rygą, Diunamiundę (Dyament), Tartu (Derpt), Veisenšteiną (Biały Kamień); perkėlęs drąsą iš sausžemio į jūrą, tų pačių švedų laivus nepratęs prie vandens nuotykių lietuvis sudegino.[5] Net svetimųjų istorijoje garsėja jo pergalė prie Kirchholmo, kur su trimis tūkstančiais raitelių nušlavė nuo [mūšio] lauko apie keturiolika tūkstančių švedų, vokiečių, prancūzų ir belgų. Pridursiu čia dar, ką man pati teisybė pasakyti liepia: tiek metų vaikydamas švedus, nė vieno mūšio nepralaimėjęs, jis tapo viso to karo visišku nugalėtoju. Vadovavo kariuomenei sunkiausiais tėvynei laikais, išsaugodamas nepaliestą Žečpospolitos garbę ir jos kuklias pajėgas, kurias valdė.“ Tuo pat metu ne

kartą yra nugalėjęs turkus ir totorius. Visas jo gyvenimas pažymėtas pamaldumu, gyvu tikėjimu ir uoliu rūpinimusi juo. Kas šeštadienis eidavo išpažinties ir prie viešpaties stalo, prieš kiekvieną mūšį uoliai melsdavosi, o po jo nuoširdžiausiai dėkodavo dievui. Pasakojame čia, nors labai labai neišsamiai, apie jo gyvenimą, kadangi Žemaičių kunigaikštystė daug jam yra skolinga švietimo atžvilgiu. 1614 m. jis iš savo tėvonijos Žemaičiuose pirmiausia paskyrė fundaciją kolegijai ir mokykloms, o paskui, 1621 m., ir šv. Marijos bažnyčiai garsiajam ir naudingajam jėzuitų ordinui Kražiuose, anuo metu Mikalojaus Kristupo Radvilos mieste, kurį, esantį kunigaikštystės viduryje, jis laikė tinkamiausiu jaunimui lavinti. Ir neapsiriko godotinas pilietis, sudėjęs viltis į tą fundaciją, nes ten visada klestėjo įvairūs mokslai, tauriausių mokytojų puoselėjami.

Mirė Chodkevičius Chotimo žygio metu 1621 m. rugpiūčio 24 d., prieš mirtį perdavęs vyriausio etmono valdžią kovų draugui Liubomirskiui.[6] Gyveno 60 metų, apie keturiasdešimt beveik ištisai praleidęs kovų lauke ir ant žirgo. Velionio kūnas, perkeltas iš Chotimo į Kamenecą, paskui į Ostrogą, ilsisi žmonos pastatytame kape.

CHOMINSKIS ANTANAS
(Chomiński Antoni)

Šis nepaprastos jėgos žmogus gimė apie 1790 m., mokslus ėjo Vilniuje, tarnavo kariuomenėje ir gavo lenkų kariuomenės kapitono laipsnį. Ilgą laiką nugyveno Odesoje ir sukaupė daugybę medžiagos mūsų krašto pietinių sričių istorijai. Artimai draugavo su Mykolu

Chlevinskiu, kuriam dedikavo savo „Otelo“ vertimą. Apie Chominskį galima pasakyti: alios salvos fecit, vixit propter alios [kitus gydė, dėl kitų gyveno], nes beveik visą savo turtą 1812 m. atidavė vargšams paremti, tauriems ir labdaringiems darbams. Prigimties apdovanotas nepaprastu rašytojo talentu, praturtino krašto raštiją keliais puikiais kūriniais, verstais iš svetimų kalbų:[1]

1) *Otelas, arba mauras Venecijoje (Othello czyli Maur w Wenecji)*, penkių veiksmų tragedija, Vilnius, 1829 m., in 8. Tai Šekspyro veikalas, netikusiai Diusi (przez Ducis) pagal tuometinį prancūzų paprotį perdirbtas. Tuo tarpu lenkiškas vertimas labai geras ir meistriškai atliktas.

2) *Švento Petro raudos (Żale świętego Piotra)*[2] — vertimas iš lotynų kalbos.

Be to, išleido pomirtinį savo dėdės, Smolensko vaivados, raštų leidimą: *Kaimo žmogus, arba prancūziškos I. Delilio georgikos Pr. Ksav. Chominskio*[3] *vertimas, pridėtos taip pat paties vertėjo odės (Człowiek wiejski, czyli georgiki francuskie I. Delila, tłumaczenie Fr. Xaw. Chomińskiego, przyłączone są także ody tego tłumacza)*, Vilnius, 1818 m., in 8. Girdėjau, kad dabar Antanas Chominskis rašo kažkokį veikalą savo sūnėnams Feliksui ir Stanislovui pasinaudoti.

CHOMINSKIS IGNOTAS
(Chomiński Ignacy)

Vyresnysis pirmojo [Chominskio] brolis, irgi lenkų kariuomenės kapitonas, parašė gana dailią poemėlę, prancūzų sekimą, pavadinimu *Adonis (Adonis)*, atspausdintą 1806 m. [laikraštyje] „Dziennik Wileński“.

CHRAPOVICKIS ANTANAS
(Chrapowicki Antoni)

Lenkų kariuomenės pulkininkas, Vilniaus labdaringosios draugijos antrojo skyriaus prezidentas. Be to, daugelį metų buvo Dotnuvos apskritinės mokyklos garbės globėjas, kurios reikalais su tikro piliečio uolumu rūpinosi. Rašė labai daug eilėraščių, kai kurie iš jų yra gražūs: būdavo jie spausdinami Vilniaus periodikoje. Vertėtų gerbiamam autoriui išleisti juos vienoje knygoje. Be to, yra parašęs keletą smulkių komedijėlių, kurios, pastatytos Vilniaus teatro, buvo palankiai publikos priimtos.

CIŠKEVIČIUS TADAS
(Ciszkiewicz Tadeusz)

Filosofijos kandidatas, iš pradžių mokėsi Kražių gimnazijoje, paskui Vilniaus universitete. Didelių gabumų jaunuolis, šiuo metu atsidėjęs krašto teisei ir Lietuvos senovės tyrinėjimams. Kad tik kuo veikiausiai parodytų savo darbus viešumai.

Č

ČERSKIS STANISLOVAS
(Czerski Stanisław)

Kunigas, šventosios teologijos daktaras, kilęs iš Lietuvos, mokėsi Vilniuje; baigęs dvasiškus mokslus ir įšventintas į kunigus, dirbo pas Leopoldą Gorskį jo sūnaus Alberto (dabartinio Telšių apskrities maršalkos) namų mokytoju, iš kur buvo pakviestas graikų ir

lotynų kalbų mokytoju į Vilniaus gimnaziją. Už mokslo darbus Vilniaus universiteto vadovybės apdovanotas Žemaičių kanauninko [titulu] ir to pat universiteto lėšomis pasiųstas į užsienį filologijos žinioms pagilinti. Aplankė Vokietiją, Prancūziją ir Italiją,[1] pastarojoje šalyje viešėjo ilgiausiai. Ienos ir Romos („Arkadai") lotyniškosios draugijos pagerbė jį, priimdamos į savo narius. Grįžęs iš užsienio, po kelerių metų atsisakė mokytojo pareigų ir visam laikui apsigyveno Žemaitijoje, kur jo buvęs mokinys Albertas Gorskis pasiūlė jam Salantų parapiją.

Tai buvo darbštus, mokytas žmogus ir išsilavinęs filologas. Paskelbė spaudoje šiuos darbus:

1) *Lotynų-lenkų kalbų žodynas, parašytas filologijos komiteto prie Vilniaus universiteto pavedimu (Słownik łacińsko-polski napisany z poręczenia komitetu filologicznego przy Wileńskim uniwersytecie)*, t. I—II, Vilnius, 1822—1825 m., Frideriko Morico lėšomis, kunigų misionierių spaustuvėje, in 4, VIII—1532 p. ir 9 lapai pabaigoje. Pradžioje pateikiama žinių apie lenkų-lotynų kalbų žodynus. Tam tikras egzempliorių skaičius buvo atspausdinta su autoriaus portretu pasaulietiškais rūbais ir su vinjetėmis, jo paties parengtomis, kurios vaizdavo įvairius senovės meno dalykus. Šį žodyną kai kurie filologai labiau vertina už kun. Bobrovskio žodyną.

2) *Fedro pasakėčios, penkios knygos su komentarais. Antras pataisytas leidimas. Pridėtos Fedro pasakėčios iš neseniai* (rodos, 1813 m.) *Neapolyje atrasto rankraščio (Bajki Fedra, ksiąg pięć z przypiskami. Wydanie drugie poprawniejsze. Przydane są bajki Fedra z rękopismu świeżo* (podobno 1813 r.) *w Neapolu odkrytego)*, Vilnius, išleista ir išspausdinta Juozapo Zavadzkio, 1815 m., in 12, XII ir 144 p. Prof. G. E. Gro-

deko nuomonė[2] apie šį leidinį yra [laikraštyje] „Dziennik Wileński“, 1815 m., t. I, p. 482.

3) *Žemaičių vyskupystės aprašymas (Opis żmudzkiej dyecezyi)*, su trimis žemėlapiukais, Vilnius, 1830 m., in 8, 91 p., turinio 4 p. Įžangoje pateikiama bendrų žinių apie visą Žemaitiją, toliau aprašo vyskupystę istorijos ir statistikos požiūriu, paminėdamas kiekvienos bažnyčios finansinę padėtį. Pabaigoje pridėtos trumpos žinios apie Žemaičių vyskupus, išverstos pažodžiui (pats to nesako) iš jėzuito Pranciškaus Žepnickio (Franciszek Rzepnicki) veikalo, pavadinimu „Vitae Praesulum Poloniae, Magni Ducatus Lithuaniae, res praecipuae illorum temporibus gestae...“[3] („Lenkijos, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vyskupų gyvenimai“), tačiau tik ligi Antano Tiškevičiaus, likusi dalis jo paties darbo. Čia, be to, yra žinių apie Žemaičių vyskupystės sinodus, taip pat apie ganytojų laiškus. Tai nedidelis, tačiau labai svarbus mūsų krašto bažnyčios istorijai kūrinys, tik gaila, kad taip skubotai parašytas.

4) *XVII a. geografo Bodenero (Bodenehr) Vilniaus planelis.*[4]

5) *Deržavino odės „Dievas“ vertimas į lotynų kalbą.*

Mirė Čerskis Salantuose 1833 m.[5]

D

DABKEVIČIUS PRANCIŠKUS
(Dobkiewicz Franciszek)

Filosofijos magistras, gimė Ariogalos parapijoje, Raseinių apskrityje, apie 1790 m., mokėsi pirmiausia pas pijorus Raseiniuose, paskui Vilniaus universitete.

Kelerius metus buvo mokytoju Minsko gimnazijoje ir laikė vyrų pensioną Vilniuje. Įvairiuose laikraščiuose išspausdino daug savo poezijos kūrinių, kurie rodo jo neeilinį talentą. Parašė taip pat veikalą *Apie auklėjimą (O wychowaniu)*, kuris ligi šiol dar tebėra rankraštyje, ir išvertė Šilerio draminę poemą, pavadinimu „Valenšteinas".

DANILAVIČIUS KALIKSTAS
(Daniłowicz Kalikst)

Pradinį mokslą ėjo Kražiuose, o aukštąjį — Vilniaus universitete, kur buvo pagerbtas filosofijos magistro laipsniu. Beveik nėra tokios tarnybos, tokių visuomenės pareigų, kurių nebūtų ėjęs: buvo Vilniaus gimnazijos mokytoju, pagal imperatoriaus 1809 m. rugpiūčio mėn. 6 d. įsaką asmenims, užimtiems valstybine tarnyba, rektoriaus ir akademijos senato prie Vilniaus universiteto pavedimu nuo 1810 m. birželio mėn. 1 d. ligi tų pat metų spalio 1 d. jis dėstė visuotinę istoriją; keliolika metų ėjo advokato pareigas tuometiniame Vyriausiajame Lietuvos teisme; 1812 m. buvo Vilniaus policmeisteris, pagaliau keliolika metų iki pat 1837 m. vadovavo savo apskrities bajorams kaip Telšių maršalka. Jo protą galima vadinti enciklopediniu, nes visose tarnybose, kurias ėjo, pasirodė esąs iš tiesų išmintingas žmogus, puikiai žinąs savo pašaukimo pareigas. Be čia suminėtų visuomeninių tarnybų, jis dar buvo politinio periodinio leidinio „Kuryjer Litewski" redaktorius nuo 1808 m. ligi 1812 m. kovo mėnesio, paskui nuo tų pačių metų liepos mėn. 1 d. ligi metų galo. Apie jo raštus, ranka rašytus ar išleistus, nesu girdėjęs. Dabar toli nuo pasaulio triukšmo ūkininkauja senoviškame Telšių apskrities nuošalyje.

DARGUŽAS F. B.
(Dargusz F. B.)

Pijoras, filosofijos daktaras, medicinos ir praktinės chirurgijos studentas Vilniaus akademijoje, išvertė iš lotynų kalbos į lenkų laisvojo barono Antano Šterko (Störck), rūmų daktaro ir t. t., veikalą, pavadinimu *Sisteminė praktinė medicina karo ir kaimo felčeriams (Medycyna systematyczno praktyczna, służąca felczerom wojskowym i wiejskim)*, Vilnius, pas kunigus pijorus, 1772 m., in 8, 2 tomai, 715 ir 485 p. Tuo pačiu pavadinimu buvo išleista Vilniuje pas kunigus pijorus ir 1792 m., in 8, 2 tomai.

DAUGIRDAS ANGELAS
(Dowgird Anioł)

Kunigas, šventosios teologijos daktaras, Vilniaus katedros kanauninkas, logikos ir moralinės filosofijos profesorius Romos katalikų Dvasinėje akademijoje, vyskupystės egzaminuotojas, Karališkosios Varšuvos mokslo bičiulių [draugijos] narys, gimė 1776 m. gruodžio 11 d. Mstislavlio apskrityje, Mogiliovo gubernijoje, Jurkovščiznos dvare, kilmingų, bet vidutiniškai turtingų tėvų šeimoje.* Pradinius mokslus ėjo 1786 m. jėzuitų mokyklose Mogiliove prie Dniepro ir Mstislavlyje, o paskui Dombrovicoje, pijorų mokykloje, dvejus metus klausė retorikos, fizikos, visuotinės istorijos, logikos, prancūzų kalbos [paskaitų] ir tuo baigė savo pasaulietiškus mokslus.

---

* Bajoriškas Daugirdų lizdas, iš kurio kun. Angelas buvo kilęs, yra dabartinėje Raseinių apskrityje, todėl teisėtai šį mokytą vyrą laikome žemaičiu *(autoriaus išnaša)*.

Tikybos ir pamaldumo gerbėjas, kuklių poreikių ir santūrių pomėgių, ramaus ir tylaus gyvenimo mėgėjas, dievo dvasios vedamas, įstojo 1791 m. rugpiūčio 17 d. Liubiešove, Minsko gubernijoje, į kunigų pijorų ordiną, savo jėgas aukojantį tikybai ir mokslui. Vikovskio, didžiai mokyto ir pamaldaus žmogaus vadovaujamas, ten pat atbuvo noviciatą, kurio metu tikyba labiausiai jo sielai rūpėjo, teisingumas tapo pačiu pirmuoju jo jausmų poreikiu, o pamaldumas — įpročiu; davė vienuolio įžadus 1793 m. rugsėjo 17 d. Taigi šitaip kun. Daugirdas pavirto kitokiu žmogumi ir kitokį gyvenimo kelią pradėjo. Studijuodamas dvejus metus Dombrovicos vienuolyne Volynės gubernijoje, o paskui vienus metus Vilniuje, uoliai ir sėkmingai klausė pasaulietiškų ir dvasiškų aukštųjų mokslų [paskaitų], tai yra, lotynų ir lenkų literatūros, matematikos, filosofijos, fizikos, visuotinės ir natūralios istorijos bei teologijos. Vadovybė patikėjo jam mokytojo pareigas, kurias naudingai ir pagirtinai ėjo vienuolika metų įvairiose ordino išlaikomose apskritinėse mokyklose nuo 1796 ligi 1800 m. O nuo 1801 m. ligi 1807 m. mokė aukštesniųjų matematikos, iškalbos, fizikos dalykų Vitebske, Lužkuose ir Lietuvos Ščučine.

1801 m. spalio mėn. 3 d. buvo įšventintas Mogiliove, Baltojoje Rusioje, į kunigus. Jis įrodė, kad galima šio luomo žmogui jungti didelį pamaldumą su rimtu mokslu, kad visai neprieštarauja vieni kitiems tikros religijos ir tikros išminties dėsniai, kad, ieškodamas mokslo šviesos, gali vaikščioti gražiais takeliais.[1]

Nuo 1807[2] ligi 1809 m. buvo kilmingojo jaunimo konvikto Vilniuje prefektu. Ketverius metus uoliai ėjo ordino jaunimo mokytojo pareigas, pirma Liubiešovo noviciate, paskui Dombrovicos seminarijoje, dėstyda-

mas lenkų ir lotynų literatūras. 1809 m., pagarsėjęs mokslais ir pamaldumu, jo ordino vadovybei leidus, buvo pakviestas buv[usios] Vyriausiosios dvasinės seminarijos Tarybos prie Imperatoriškojo Vilniaus universiteto į tos pačios seminarijos kapelionus ir su atsidavimu ėjo šias savo garbingas pareigas ligi 1812 m. Kada dėl prancūzų karo minėtoji seminarija buvo uždaryta, jis, visada paslankus ir uolus, apsiėmė eiti ligi 1813 m. kapeliono pareigas Vilniaus gimnazijoje. Būdamas artimas velionio Daugirdo darbų ir dvasiškų paslaugų liudininkas, atskleisiu, ką pats esu matęs ar girdėjęs iš jo gyvo.*

1812 m., kai seminarijoje buvo pilna sergančių prancūzų kareivių ir kai šie stygiaus kamuojami varguoliai neviltyje skendo, jis nešė jų sieloms paguodą, o kūnams pagalbą. Kiek jų yra parengęs krikščioniškai mirčiai, tų, visai apie ją negalvojančių? Kiek jų yra išgelbėjęs nuo amžinosios prapulties? Kiek daug jų laimino jį ir vadino savo tėvu! Neatgrasintas blogo priėmimo, laužė nuodėmingųjų užsispyrimą ir beldė į jų širdis. Dievo ir artimo meilės sušildytas, lydėjo nusikaltėlius į mirties vietą ir ten liejo į jų nuogąstaujančias ir sielvartaujančias širdis paguodos balzamą. Daugeliui žinomas jo pavyzdingas dorumas, uolumas ir gailestingumas artimam savo, kuriais jis nesididžiavo prieš kitus, atsimindamas, ką apie tai šv. evangelija sako: „Tenežino tavo kairė, ką daro dešinė“ (Mt. VI.3). Ligi 1814 m. buvo savo provinci-

* Šitai sako kun. Fijalkovskis, Vilniaus kanauninkas, dabartinis Vilniaus Romos katalikų Dvasinės akademijos rektorius, autorius šios nuostabios biografijos, kurią dedame sutrumpintą pagal mūsų priimtas taisykles, labai vis dėlto apgailestaudami, kad dėl vietos stokos jos visos čia negalime pateikti *(autoriaus išnaša)*.

jos sekretorius ir savo ordino konsultorius: jis tuo metu parašė nuostatus ordino reformai.

Kai 1816 m. vėl buvo atidaryta Vyriausioji seminarija, jis ėjo be pertraukos kapeliono pareigas ligi pat universiteto uždarymo 1832 m.

1818 m. Imperatoriškasis Vilniaus universitetas pavedė jam profesoriaus pavaduotojo teisėmis skaityti viešas logikos ir psichologijos paskaitas, o 1821 m. — visą teorinės ir praktinės filosofijos kursą. Kai 1823 m. filosofijos katedra pagal konkursą atiteko kitam talentingam asmeniui,[3] kun. Angelas Daugirdas, to neatgrasintas, nesiliovė privačiai studijavęs šio mokslo, kuris jį ypatingai traukė nuo pat jaunystės. Tiek jis naudos teturėjo iš savo abstrakčių apmąstymų, kad dėl jų pasiliko jis prie sunkios profesijos ir kad jie pasaldino jam sausumą, kuris paprastai lydi tos rūšies tyrinėjimus. Tačiau dėl keistos žmogiškųjų likimų ir kelių kaitos jis vėl buvo pakviestas 1824 m. į tą patį universitetą skaityti logikos paskaitų ir tas pareigas ėjo su atsidavimu ir rimtumu ligi pat universiteto uždarymo. 1822 m. Varšuvos mokslo bičiulių draugija, pagerbdama jo nuopelnus ir darbus, išsirinko jį nariu korespondentu. 1833 m. aukščiausiuoju įsaku buvo patvirtintas Vilniaus katedros kanauninku. Tais pačiais metais dėl savo žinomo mokslumo ir išleistų darbų [patvirtintas] aktualiuoju logikos ir moralinės filosofijos profesoriumi naujai įsteigtoje Romos katalikų Dvasinėje akademijoje.

Pagaliau liovėsi šis vyras triūsęs 1835 m. balandžio mėn. 26 d. 12 val. penkiasdešimt devintaisiais savo gyvenimo metais: mirties angelas nusivedė jį į ramybės bažnyčią. [Reikšdamas] paskutinę savo valią, jis užrašė kelių šimtų knygų bibliotekėlę ir savo rankraščius Romos katalikų akademijai.

Pateikus trumpų žinių apie kun. Daugirdo gyvenimą, belieka mums išvardyti ir jo išspausdintus, ir rankraščiuose palikusius mokslo darbus. Išleido šiuos veikalus lenkų kalba:

1) *Traktatas apie logiką, metafiziką ir moralinę filosofiją*[4] *(O logice, metafizyce i filozofii moralnej rosprawa)*, 1821 m., Vilnius, in 8, nuodugniai parašytas ir garsių žmonių didžiai išgirtas. Jame matome rašytoją, gebantį vertinti įvairių filosofijų pagrindus bei sistemas ir dėstyti abstrakčias tiesas su tokiu aiškumu, paprastumu ir tikslumu, su kokiu šios rūšies dalykai neatrodė tinkami dėstyti. Šis veikaliukas suteikė jo autoriui tokią šlovę, kad Karališkoji Varšuvos mokslo bičiulių draugija teikėsi jį priimti į garbingų savo narių tarpą.

2) *Įgimtų mąstymo dėsnių išdėstymas, arba teorinė ir praktinė logika*[5] *(Wykład przyrodzonych myślenia prawideł, czyli logika teoretyczna i praktyczna)*, Polockas, kunigų pijorų spaustuvėje, 1828 m., in 4, 425 p.* Be puikios pratarmės, šis veikalas pasižymi išsamumu ir aiškumu, dalykų parinkimu, išpuoselėta ir gryna lenkų kalba, nors ne visur pastebimas vienodas tikslumas. Autorius rinko medžiagą iš įvairių rašytojų, nesilaikydamas tiksliai kurio vieno. Gilinosi į ją, analizuodamas ir apmąstydamas, daug kartų savo veikalą perdirbinėjo, plėtojo ir tikslino savo sumanymus. Visas puošmenas, kurios padaromos grakščiu stiliumi bei dažnomis metaforomis, jis paaukojo pirmutinei ir svarbiausiai tiesos savybei, t. y., jos jėgai ir išraiškingumui. Dviejų dalykų siekė autorius tuo veikalu: įrodyti

---

* Šis veikalas buvo išverstas į vokiečių kalbą ir kur kas labiau išgarsėjo užsienyje, negu tėvynėje, kur tos rūšies mokslai taip maža, deja, teturi šalininkų *(autoriaus išnaša)*.

žmogaus pažinimo realumą ir paaiškinti visus tuos dėsnius, kurių sistema teiktų žmonėms pakankamą pagalbą ieškant tiesos visose žmogiškojo pažinimo srityse. Pirmąjį tikslą autorius pasiekė. Kalbant apie antrąjį, galima pastebėti daug trūkumų, tai veikiau gerai logikai surinkta medžiaga, nei pati logika.*

3) *Autoriaus Jaronskio veikalo apie filosofiją analizė*[6] *(Rozbiór dzieła autora Jarońskiego o filozofii)*, [laikraštyje] „Dziennik Wileński", 1817 m.

4) *Atsakymas Višnevskiui į logikos recenziją*[7] *(Odpowiedź na recenzyję logiki przez Wiszniewskiego)*, nuosaikus ir nuodugnus, net sąmojingas, su retu humoristiniu talentu parašytas, [laikraštyje] „Dziennik Wileński", 1830 m.

5) *Pamokslai, jubiliejaus metu laikyti katedros ir akademijos šv. Jono bažnyčioje.*[8] *Taip pat pamokslas, laikytas a.a. Pilypo Golianskio*[9] *laidotuvėse (Kazania w czasie jubileuszu miane w kościele katedralnym i akademickim Ś. Jana...).*

6) *Traktatas lotynų kalba „De miraculis"*[10], *rašytas teologijos daktaro laipsniui gauti*** *(Rosprawa w języku łacińskim „De miraculis"...).*

Verti spausdinti likę filosofijos rankraščiai:[11]

1) *Įgimtų mąstymo dėsnių išdėstymas, arba teorinė ir praktinė logika (Wykład przyrodzonych prawideł myślenia, czyli logika teoretyczna i praktyczna)*, antra

---

* Platesnė nuomonė[8] apie šį veikalą yra [laikraštyje] „Dziennik Wileński", 1830, parašė Mykolas Višnevskis, „Žmonių protų charakterių" („Charaktery rozumów ludzkich") autorius, dabartinis visuotinės istorijos ir lenkų literatūros profesorius Krokuvos universitete *(autoriaus išnaša).*

** Tai vienas iš plačiausių ir tiksliausių traktatų, kada nors Vilniuje parašytų šv. teologijos daktaro laipsniui [gauti] *(autoriaus išnaša).*

ir trečia dalis, išspausdintos pirmos dalies tęsinys, peržiūrėta cenzūros.

2) *Kanto filosofija, arba bešališkas jos sistemos tyrinėjimas (Filozofija Kanta, czyli badania bezstronne nad jej układem).* Peržiūrėta cenzūros 1814 m.

3) *Filosofijos istorija (Historyja filozofii).*

4) *Moralinė filosofija (Filozofija moralna).*

5) *Apie dėmesio psichologiją (O psychologii uwagi).*

6) *Pastabos apie gyvulių sielą (Uwagi nad duszą zwierząt).*

7) *Prigimtinė teologija (Teologija przyrodzona).*

8) *Metodologinės pastabos (Notaty do metodologii).*

9) *Sutrumpinta logika (Logika skrócona).*

10) *Traktatas, kurio tikslas įrodyti tikrą žmogaus pažinimo realumą ir sugriauti visokias skepticizmo bei idealizmo nuomones (Rosprawa mająca za cel udowodnienie prawdziwej rzeczywistości poznań ludzkich i obalenie wszelkich mniemań sceptycyzmu lub idealizmu),* 39 numeruoti lapai in folio.

11) *Filosofinės pastabos (Notaty filozoficzne),* kur, be pastabų logikos bei filosofijos klausimais, yra šie raštai: a) *Pastabos apie konkursinį traktatą teorinės ir praktinės filosofijos katedrai,* b) *Kalba, pasakyta 1825 m., pradedant logikos kursą Imperatoriškajame Vilniaus universitete,* c) *Planas, pagal kurį bus dėstoma logika,* d) *Kai kurių laiškų, rašytų Varšuvos mokslo bičiulių draugijai, nuorašai.*

12) *Rudimenta logicae (Logikos pradmenys)* — dviem pluoštais. Pirmame — 14 numeruotų sąsiuvinių ad usum clericorum seminarii dyoecesani (vyskupystės seminarijos klierikams naudotis). Antrame — 69 [sąs.],

usui academiae spiritualis inserviens (Dvasinei akademijai naudotis).

Rankraščiai dvasiniais klausimais:

1) *27 dvasinės paskaitos (Konferencyje duchowne...).*

2) *24 rekolekciniai pamokymai (Nauki rekolekcyjne...).*

Šie du raštai kupini pakilumo ir skirti betarpiškai dvasiškam jaunimui, jie tiksliai aiškina dvasininkų luomo pareigas.

3) *Pamokymai, arba evangelijų bei apaštališkų laiškų nagrinėjimas, kurie skaitomi per mišias iškilmingomis dienomis ir sekmadieniais per visus metus (Nauki albo wykład Ewanjelij i Listów Apostolskich, które się czytają we mszy w dniach uroczystych i niedzielnych w ciągu roku).* Šie evangelijų ir laiškų nagrinėjimai yra aiškūs, trumpi, tikslūs, su doroviniu pritaikymu, jie visiems gali būti labai naudingi. Vis dėlto apaštalų laiškai išnagrinėti giliau ir plačiau, nei evangelijos. Antro tomo gale sudėti vienoje vietoje pamokymai visų metų visoms iškilmėms, pilni švelnumo ir gražių paskatų.

4) *Keliolika įvairiais klausimais laikytų pamokslų (Kazań w rozmaitych materyjach mianych kilkanaście),* kur viešpatauja sistema, aiškumas ir paprastumas, [kur] rinktinės mintys, įtikinami argumentai, taurios paskatos.

5) *Tridento katekizmo dėstymo užrašai (Notaty wykładu katechizmu trydentskiego).*

6) *Resolutiones casuum conscientiae (Sąžinės kazusų sprendimai)* ir kiti raštai, mažesnės vertės, tačiau rodantys jo proto nenuilstamumą dirbant, kaip antai: *Pastabos dėl būdų, kuriais galima būtų sėkmingai mokyti religijos ir moralumo mergeles, esančias pensio-*

nuose (Uwagi nad sposobem, jakim by się dawać mogła pożytecznie nauka religii i moralności dla panien...), jo paties eilėraščiai.

Kun. Daugirdas buvo vidutinio ūgio, apskrito ir blyškaus veido, raupuotas, plačiaakis, posausis, gyvos kalbos, taurios ir neperdėtai pamaldžios minties. Mikliai valdė plunksną, aiškiai ir nuodugniai dėstė mokslo tiesas, nuolatos jose prabyla dorybės meilė. Lenkų kalba gryna. Paskaitų skaitymas neteikė jam malonumo, kartais (netgi visada) darydavosi nuobodus. Būdamas baikštus ir tiksliai laikydamasis to, ką turėjo popieriuje pasirašęs, dažnai suklysdavo ir pamiršdavo tai, ką buvo paruošęs. Nemokėjo nei prikaustyti prie savęs klausytojų dėmesio, nei sudominti abstrakčiomis tiesomis. Atsainus ir sistemingas, dažnai išsiplėsdavo ir kartodavo tuos pačius dalykus. Tačiau tos smulkios ydos (profesoriškos) netemdo autoriaus šlovės ir didžiųjų jo dorybių.

Non ego paucis offendar maculis, ubi plura nitent (Kelios dėmelės netemdo, kai daug kuo žibama).[2]

[Periodiniam leidiniui] „Wizerunki i roztrząsania naukowe" parašė kun. Antanas Fijalkovskis,[13] *Vilniaus Dvasinės akademijos profesorius ir rektorius.*

DAUJOTAS IGNOTAS
(Dowiatt Ignacy)

Filosofijos ir abiejų teisių magistras, kolegijos tarėjas, iš pradžių buvo lotynų kalbos ir literatūros mokytoju Bobruisko apskritinėje mokykloje; perkėlus senosios regulos kunigus karmelitus iš Kražių į Kolainius, buvo paskirtas Kražių gimnazijos vedėju, o 1833 m. paskirtas ir patvirtintas tos pačios gimnazijos

direktoriumi. Beveik visą trisdešimtmetį eidamas savo pareigas visuomenės labui ir jaunimo švietimui, pasirodė esąs uoliausias visuomenės lavinimo, pavyzdingų papročių ir tikrojo pamaldumo jaunojoje žemaičių kartoje diegėjas.

Eidamas vadovo pareigas, savo paties noru dėstė vyresnėms klasėms moralinę filosofiją, [pamokomis] parodydamas išties nepaprastą, tik išrinktiesiems suteikiamą mokytojo talentą; visi jo mokiniai prie maloniausių savo gyvenimo valandų priskiria tas, kuriomis klausė tokio žymaus žmogaus dėstomų tiesos žodžių, apšviečiančių protą ir pratinančių širdis pamilti dorybę. Ilgai, man rodos, neužmirš visi žemaičiai jo kalbų ir įžanginių žodžių, kuriuos jis yra sakęs viešųjų gimnazijos aktų metu; belieka pareikšti geidavimą, kad juos paskelbtų spaudoje.

DAUKANTAS SIMONAS
(Dowkontt Szymon)[1]

Filosofijos magistras, dabartinis nepaprastas ir nenuilstantis lietuvių kalbos, Lietuvos istorijos bei senovės tyrinėtojas, lietuvių kalba parašė didžiulį veikalą in folio, pavadinimu *Žemaičių istorija* (Historyja Żmudzi). Tėvynės raštijos ir istorijos vardu labai prašome gerbiamą autorių maloniai neslėpti ilgai to savo darbo podėliuose, o kuo veikiausiai parodyti jį pasauliui.

DAUKŠA MIKALOJUS
(Dauksza Mikołaj)

Kunigas, kilęs iš senos ir kilmingos to pat vardo šeimos, įsikūrusios Raseinių apskrityje;[1] gyveno vyskupo Merkelio kunigaikščio Giedraičio laikais, kuris jį

paskyrė Žemaičių katedros kanauninku ir iš kurio jis gavo Betygalos kleboniją. Visą savo turtą jis užrašė labdaringosioms ir pamaldžiosioms institucijoms. Išleido kun. Jokūbo Vujeko iš Vongroveco, jėzuito, katalikų postilės vertimą,— pavyzdingo vertėjo lenkų biblijos, kuri Romos katalikų bažnyčios buvo patvirtinta ir tikintiesiems naudotis pateikta. Postilės vertimas į lietuvių kalbą turi šitokią antraštę: *Postilla katolicka taj est: iszguldimas Ewangeliu kiekwienos nedelos ir szwętes per wissus metus, isz łękiszko perguldita,* in folio, Vilnius, 1599 m., jėzuitų ordino akademijos spaustuvėje. Pradžioje yra lotyniška dedikacija kunigaikščiui Merkeliui Giedraičiui, kuris tą vertimą išleido, ir *prakalba maloniajam skaitytojui* lenkiškai. Ši postilė išversta meistriškai, visas originalo paprastumas ir naivumas nuostabiai ir nepakartojamai lengvai perteiktas. [Postilės] ištrauka išėjo iš spaudos Vilniuje 1823 metais.

Rašė kun. Daukša ir pats pamokslus lietuvių kalba, taip pat pažymėtus nepaprasto talento žymėmis.[2]

DEMBINSKIS JOAKIMAS
(Dębiński Joachim)[1]

Pijoras, pradinį lavinimą gavo Raseinių apskritinėje mokykloje, paskui, įstojęs į gerbiamą kunigų pijorų ordiną, mokėsi Liubiešove įvairių jų aukštajam pašaukimui reikalingų dalykų, pagaliau Vilniaus universitete išklausė kursą fizikos-matematikos fakultete, gavo filosofijos magistro laipsnį. Keliolika metų mokė jaunimą savo ordino mokyklose, buvo Lucijono Marikonio namų mokytojas, su kuriuo mokslo tikslais aplankė svetimus kraštus. Tas nepaprasto išsimokslinimo

dvasininkas labai sėkmingai bandė savo literatūrinius gabumus daugelyje raštijos žanrų. Į lenkų kalbą išvertė *Būdą laikyti ir dauginti kamelijas, aprašytą Jokūbo Zeidelio, besiverčiančio daržininkyste ir augalų prekyba Drezdene (Sposób utrzymywania i rozmnożenia kamelii przez F. Jakóba Zejdla ogrodnika bawiącego się utrzymaniem ogrodu i handlu roślinami w Dreznie)*, Vilnius, 1840, in 8, 16 p.

Baigė versti veikalą, pavadinimu *Gyvenimo filosofija, parašyta F. Šlegelio ir išversta į lenkų kalbą bei paaiškinta atitinkamomis pastabomis ir t. t. (Filozofija życia napisana przez F. Szlegla, a przełożona na język polski i objaśniona stosownemi uwagami i t. d.)*.[2]

Išvertė taip pat Lamarteno poemą „Jocelyn" („Žoselenas"); ištraukos buvo atspausdintos [leidinyje] „Wizerunki Wileńskie".[3]

DOMANEVSKIS JONAS
(Domaniewski Jan)[1]

Lenkas, „Liubičiaus" (Lubicz) herbo, dvarininkas iš Krupių tėvonijos, Žemaičių vyskupas, prieš tai Vilniaus kanauninkas. Kaip kilęs iš Lenkijos, patyrė, siekdamas vyskupystės, didelį priešinimąsi lietuvių, kurie atkakliai laikėsi savo privilegijų, tačiau karaliaus Žygimanto Augusto[2] įsikišimas bei Domanevskio asmens ypatybės įveikė tą priešiškumą, vėliau jis buvo mėgstamas ir visų gerbiamas. Jo laikais, 1561 ir 1562 m., kanauninkas Roizijus (žr. Roizijus Petras) Alsėdžiuose parašė, vyskupui prižiūrint, kapitulos konstitucijas, arba nuostatus. Šis vyskupas gerai rašė lotyniškai, kaip beveik viso to meto lenkai; buvo veiklus, įkūrė Mosėdyje[3] parapijos bažnyčią. Tiksliai nežinome, kuriais metais jis

mirė, nė vienas iš to meto bei vėlesnių rašytojų apie tai nekalba. Labai panašu į tiesą, kad mirė apie 1563 metus.

E

ELIJAŠEVIČIUS MERKELIS
(Eliaszewicz Melchior)

Žemaičių vyskupas, kilęs iš garsios žemaičių Gedigaudų (ze familii Giedygołdów) šeimos, dvarininkas iš Geičių tėvonijos. Vyras mokytas ir iškalbus, dar būdamas Kražių klebonu[1], buvo paskirtas spręsti ginčą tarp pasauliečių ir dvasininkų luomų; tapo Vilniaus prelatu arkidiakonu[2] ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės referendoriumi[3], pakilo į Žemaičių vyskupystės [valdytojus]. Žymiai padidino katedros pajamas, elekciniame seime pasirašė Vladislovo IV išrinkimą.[4] Mirė 1633 metais.

G

GADONAS JONAS
(Gadon Jan)

Telšių apskrities pakamaris, savo laiku žinomas ūkininkas, [žurnale] „Pamiętnik Magnetyczny Wileński" 1817 m. atspausdino traktatą *Lengvas ir nebrangus būdas pievoms aptvindyti ir šitaip jas pagerinti (Sposób łatwy i niekosztowny zalewania łąk, a przez to poprawiania onych)*.

GADONAS VLADIMIRAS
(Gadon Włodzimierz)

Vyras tiesus ir mokytas, buvo Telšių apskrities maršalka ir Telšių bei Kalvarijos mokyklų, kurioms daug gera yra padaręs, garbės globėjas. Parašė pastabas *Apie eksdiviziją (O Exdywizyi)*, atspausdintas [laikraštyje] „Dziennik Wileński“,[1] ir kelis smulkius poezijos kūrinėlius, pasirodžiusius tame pačiame laikraštyje.[2]

GAILEVIČIUS BONAVENTURA
(Gojlewicz Bonawentura)

Kunigas, gimė Žemaitijoje, dvasinius mokslus ėjo Varniuose ir Varšuvoje, Krokuvoje gavo šventosios teologijos ir bažnytinės teisės daktaro laipsnį,[1] iš pradžių buvo Varnių arkipresbiteris, švento Juozapo koplyčios prie Varnių katedros kapelionas, vėliau tapo katedros prelatu kustošu, Žemaičių vyskupystės generaliniu vikaru ir oficiolu. Visą savo gyvenimą pasižymėjo nenuilstamu darbštumu, pamaldumu ir gailestingais darbais. Be išimties kiekvienam, kas buvo į jį su savo rūpesčiais kreipęsis, noriai patardavo ir padėdavo. 1831 metais, kai Žemaitijoje siautėjo liga, vardu *cholera morbus,* pats atlikdavo paskutinį patarnavimą ir išskubėdavo prie sergančiųjų patalo su tikėjimo paguoda, o visą Varnių miestelį, kaip žydus, taip ir krikščionis, savo lėšomis maitino. Lietuvių kalbos mėgėjas ir žinovas, padėjo savo patarimais kunigaikščiui Juozapui Arnulpui Giedraičiui versti Šventojo rašto Naująjį testamentą į krašto kalbą[2] ir išleido žemaičių-lietuvių kalba katekizmą, pavadinimu *Mokslas Kriksz-*

czioniszko įstatimo, Vilnius, 1821 metais. Į amžinybę iškeliavo 1834 metais,[3] sudeginęs prieš mirtį visus vekselius, jam duotus.

GIEDRAITIS JUOZAPAS ARNULPAS
(Giedrojć Józef Arnólf)

Kunigaikštis, Žemaičių vyskupas, Jono ir Konstancijos sūnus, gimė Lietuvoje, mokslus ėjo namuose, po to Vilniaus akademijoje, įstojęs į dvasininkų luomą, teologijos mokslus ėjo Varnių vyskupystės ir Vyriausioje Varšuvos seminarijose, iš kur nuvyko į Romą ir, išgyvenęs ten trejus metus, buvo įšventintas į kunigus.[1] Vėliau aplankė Prancūziją ir Vokietiją. Sugrįžęs į tėvynę, gavo Vilniuje šventosios teologijos daktaro laipsnį,[2] o iš kunigaikščio Stepono Giedraičio, tuo metu Žemaičių vyskupo,— Laižuvos kleboniją; vėliau nominuotas ir įšventintas Ortonozijos vyskupu *in partibus infidelium,* tapo kunigaikščio Stepono koadjutoriumi. 1801 m. perėmė vyskupystės valdymą,[3] o 1803 m., mirus jo pirmtakui, papuošė smilkinius Žemaičių ganytojo mitra. Tai buvo neeilinio išsimokslinimo žmogus ir, kaip visi kunigaikščiai Giedraičiai, svetingas, humaniškas ir visa širdimi atsidėjęs visuomenės labui. Buvo Vilniaus tribunolo narys, kapitulos atstovas Varšuvos seime, už tai gavo iš karaliaus Stanislovo Augusto šv. Stanislovo ordiną.[4] Varnių katedros, vikariato ir seminarijos remontui išleido daugiau kaip 15 000 sidabrinių rublių. Jam patikėtos vyskupystės labui dirbo karštai ir sėkmingai: kiekvienas, man regis, atsimena jo potvarkį *Apie elgetas (O żebrakach).* Mokslo mėgėjas ir puikus lietuvių kalbos žinovas, laisvomis nuo savo sunkių pareigų valandomis domėjosi literatūra ir

rašė veikalus, pelniusius jam deramą šlovę ir tėvynainių dėkingumą.

Iš jo raštų mums žinomi šie:

1) *Traktatas apie žemaičių kalbą (Rosprawa o języku żmuidzkim).*

2) *Gotlibo Milkės lietuvių kalbos gramatika, išversta iš vokiečių kalbos (Grammatyka języka litewskiego Gotliba Milke, z niemieckiego przełożona).*[5] Šį vertimą kunigaikštis Juozapas buvo pasiuntęs į Peterburgą, niekas nežino, kur jis dingo.

3) Išvertė taip pat į žemaičių kalbą liaudžiai naudotis Naująjį testamentą, kuris Peterburgo biblijos draugijos Vilniaus skyriaus lėšomis buvo išleistas, pavadinimu *Naujas Istatimas Jezaus Christaus Wieszpaties musu Lietuwiszku leżuwiu iszgulditas* ir t. t., in 4, Vilnius, 1816, kunigų misionierių spaustuvėje, 389 p., 12 nenumeruotų p. Pradžioje yra trumpa lenkiškai parašyta pratarmė skaitytojui ir prancūziškai parašyta dedikacija šviesiausiajam ciesoriui Aleksandrui I.

Kunigaikštis Juozapas Giedraitis mirė 1838 m. liepos 3 d. Alsėdžiuose, išgyvenęs daugiau kaip 90 metų.[6]

GIEDRAITIS MERKELIS
(Giedrojć Melchior)

Herbo „Parojus“ (Poraj) kunigaikštis, Žemaičių vyskupas, Lietuvos valdovų palikuonis, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės maršalkos sūnus, iš pradžių Vilniaus prelatas kustošas, konkuravo dėl vyskupystės su Jokūbu Voroneckiu, Geranainių klebonu, tačiau karaliaus Henriko Valua[1] ir apaštališkojo sosto rekomenduotas, gavo Žemaičių vyskupystę, kurią pagerbė ganytojišku rūpestingumu ir dievobaimingu gyvenimu. Pradėjęs eiti pareigas, rado pakrikusią bažnyčios pa-

dėtį Žemaitijoje dėl religinio atskalūniškumo kaimyniniuose Prūsuose, iš kurių tiek daug pas mus buvo paplitę naujovių, kad buvo telikę vos septyni[2] katalikų kunigai visoje Žemaičių kunigaikštystėje.* Savo uolumu ir darbu vyskupas atstatė senąją tvarką. Tai buvo veiklus ir didžiai mokytas vyras; tėvynės naudai ėjo įvairias pareigas. Į jo rankas atsiuntė apaštališkasis sostas pašventintą kardą, skirtą karaliui Steponui Batorui,[3] įteikti jį šventojo tėvo vardu didvyriui. Karalius Steponas, steigdamas Vilniaus akademiją, paskyrė jį *[Merkelį Giedraitį, — red.]* jos globėju. Kojelavičius vertingame mūsų istorijai veikale *Miscellanea rerum ad statum ecclesiasticum in Magno Lithvaniae ducatu pertinentium (Įvairenybės, liečiančios Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės bažnyčios padėtį)*, p. 15, rašo, kad šis vyskupas iki pat savo mirties laikė pamokslus žemaičių kalba. Savo darbus dirbdamas, visada telkėsi kunigus jėzuitus, kuriuos ypatingai ir pagrįstai mėgo. Jam buvo siūloma Vilniaus vyskupystė, tačiau jis jos nepriėmė iš meilės gimtajai Žemaičių avidei. Baigė dievobaimingą ir dorybingą gyvenimą 1609 m.

Naramovskis savo veikale *Facies rerum sarmaticarum (Lenkijos istorijos vaizdai)*, t. II, sk. XIV, [rašydamas] apie kunigaikštį Merkelį, pateikia šitokį įvykį, kurio autentiškumo negalime laiduoti ir kurį čia pateikiame tik kaip *piam opinionem* (dievobaimingą nuomonę): „Post obitum, sepulchrum eius visum est nocte intempesta saepius collucere fulgore insolito: inter calamitosa tempora Vornensen Ecclesiam, ubi quiescit, pallio protegens apparuit. Nec satis habuit pro Polonia Patronum in coelis agere, in terris Deo pro illa

---

* Neseckis, t. III *(autoriaus išnaša)*.

supplex fuit; cum Pontificali ornatus veste, ac si horas matutinas celebraturus, ad altare accedere conspectus est" (Po jo mirties žmonės dažnai matydavo giedrą naktį, kad jo kapą nutvieskia nepaprastas žaibas; nelaimių metais pasirodydavo, apsiaustu pridengdamas Varnių bažnyčią, kurioje ilsisi. Nesiliovė globojęs Lenkiją ir danguje, kaip meldėsi už ją žemėje. Jį matė vyskupo apeiginiais rūbais apsirengusį, žengiantį prie altoriaus, tartum pasirengusį laikyti rytines pamaldas.)[4]

GIEDRAITIS MYKOLAS
(Giedrojć Michał)[1]

Kunigaikštis, pirmas iš žemaičių XV a. išvyko mokytis į Krokuvos akademiją ir ten įgijo bakalauro laipsnį.[2] Vėliau tapo reguliariuoju Laterano kanauninku ir mirė Krokuvoje 1485 m.

GIEDRAITIS SIMONAS MYKOLAS
(Giedrojć Szymon Michał)

Kunigaikštis, Žemaičių katedros prelatas klebonas, Šiluvos infulatas, Adramiteno vyskupas, Žemaičių sufraganas, Romos katalikų dvasinės kolegijos prezidentas, šv. Onos I klasės su caro karūna ir šv. Stanislovo ordinų kavalierius[1]. 1831 m. buvo paskirtas vyskupystės vyskupo koadjutoriumi ir perėmė dalį valdžios, o 1838 m. už ilgamečius nuopelnus ir dėl įpėdinystės papuošė savo patriarchališkus smilkinius mitra Žemaičių vyskupystės, kurią 1840 m. aukščiausiuoju įsaku pradėta vadinti Telšių vyskupyste. Šis vyras, vertas dėl savo dorybių nemirtingos šlovės, nepaisydamas savo sunkių pareigų, o vėliau net ir senyvo amžiaus, kuriuo jį dangus apdovanojo, dar nesiliauja užsiiminėjęs

mokslais. Jis dar ir šiandien savo įtaka didžiai prisideda prie Baltijos pajūrio avidės švietimo,[2] tinkamai parinkdamas jam pavaldžius dvasininkus liaudies mokytojų pareigoms pagal jų būdą ir moralinę vertę.

GINKEVIČIUS MYKOLAS
(Ginkiewicz Michał)

Jėzuitas, gimė Žemaitijoje 1594 m., mokslus ėjo Vilniuje, gavo šventosios teologijos daktaro laipsnį, buvo savo ordino nariu Romoje, ėjo Nesvyžiaus, Varšuvos ir Vilniaus švento Jono kolegijų, pagaliau Vilniaus akademijos rektoriaus pareigas.[1] Kunigas Valančius, kuris maloniai leido mums peržiūrėti savo užrašus, vardija šiuos jo darbus: 1) *Pamokslai, laikyti įvairiomis progomis (Kazania w rozmaitych zdarzeniach miane),* 2) *Dangiški vaistai nuo dvigubo liežuvio ligų 1646 m. (Lekarstwo z nieba przeciwko chorobom podwójnego języka 1646 roku),* 3) *Pamokslas, laikytas Jono ir Zofijos Koscialkovskių laidotuvėse 1649 metais*[2] *(Kazanie miane na pogrzebach Jana i Zofii Kościałkowskich 1649 roku),* 4) *Rationes VII ob quas sacerdotes seculares obligantur ad vitam cum majore virtute ducendam,*[3] *(Septyni argumentai, dėl kurių pasaulietiški dvasininkai įpareigojami doriau gyventi),* 5) *Contiones in Epistolas dominicales per annum (Pamokslai pagal visų metų evangelijų ištraukas, skaitomas sekmadieniais), 6) Zodiacus Marianus*[4] *(Marijos Zodiakas), 7) Chrysologium (Iškalba).*

GINTILA JONAS CHRIZOSTOMAS
(Gintyłło Jan Chryzostom)

Kunigas, nominuotas vyskupas, Telšių sufraganas, tretysis Romos katalikų dvasinės kolegijos Peterburge

narys, Šiluvos prelatas infulatas, Varnių katedros kanauninkas, šventosios teologijos daktaras, gimė Telšių apskrityje 1788 metais,[1] dvasiškus mokslus ėjo iš pradžių Varniuose, o paskui Vyriausiojoje seminarijoje prie Vilniaus universiteto, buvo Vilniaus vyriausiosios seminarijos klierikų prefektas ir šventojo rašto profesorius Vilniaus universitete; išsiskiria ypatingais sugebėjimais filologijos srityje, nes, mokėdamas beveik visas Europos kalbas, puikiai, be to, moka hebrajų ir chaldėjų kalbas. Šiuo metu ieško rankraščių, aiškinančių tėvynės istoriją.[2]

GIRŠTAUTAS JURGIS
(Girsztowtt Jerzy)

Kunigas, gimęs Raseinių apskrityje, mokslo kursą ėjo Kolainių gimnazijoje, o dvasiškuosius mokslus — Varnių seminarijoje ir Vilniaus Romos katalikų Dvasinėje akademijoje, kur gavo tikrojo šventosios teologijos studento laipsnį. Vykusiu šviesiausiojo kunigaikščio vyskupo Simono Mykolo Giedraičio pasirinkimu buvo pakviestas kapeliono ir religijos mokytojo pareigoms į Kražių gimnaziją. Spręsdami iš jo išsilavinimo ir geriausių norų [dirbti] visuomenės labui, turime vilties, kad jis visiškai pateisins savo garbingą pašaukimą ir pats taps vertingiausiu tikėjimo tiesų bei dorų papročių diegėju jam patikėto mokyklos jaunimo tarpe.

GLINSKIS PRANCIŠKUS
(Gliński Franciszek)

Kunigas, didelių gabumų jaunikaitis, turįs nepaprastą iškalbos talentą, eidamas Užmūšio Grūžių parapijos (przy Zamusko Grużdziewskim kościele) bažny-

čios vikaro pareigas, sėkmingai prisideda prie paprastų žmonių tikybinio švietimo. Iš kelių mūsų girdėtų jo pamokslų lenkų kalba sprendžiame, kad ateityje kunigas Glinskis bus puikus religinis kalbėtojas (jeigu mūsų nuomonė gali ką reikšti). Kad tik kuo greičiau sušvistų jam palankumo žvaigždė!

GODLEVSKIS JUOZAPAS
(Godlewski Józef)

Gimė Šiaulių apskrityje, iš kur 1812 metais persikėlė į Lenkijos karalystę,[1] ėjo tėvynėje įvairiausias pareigas; kaip Marijampolės atstovas Varšuvos seimuose, tapo žinomas visuomenei dėl savo iškalbos talento.[2] Turi gerą administracinę nuovoką, dažnai iždo ministeris kunigaikštis Liubeckis naudojosi jo patarimais svarbiais krašto reikalais, dėl savo charakterio tiesumo pelnė visuotinę pagarbą. Protu ir mokėjimu tvarkyti ūkį iš menko kapitalo susikrovė didelį turtą ir šiandien laikomas vienu iš turtingiausių Lenkijos piliečių. Kelios jo kalbos, laikytos seimuose, buvo išspausdintos, likusių rankraščiai laikomi autoriaus podėlyje.

GORSKIS LEOPOLDAS
(Gorski Leopold)

Salantų žemvaldys, Telšių apskrities maršalka, verta čia jį paminėti kaip krašto raštijos mėgėją, tuo tarpu su širdgėla reikia pripažinti, kad tarp tiekos garbingiausių kitais atžvilgiais mūsų Žemaitijos sūnų mažai tėra mylinčių mokslą. Tiesą sakant, ir Leopoldas Gorskis nebuvo, kaip įprasta sakyti, nei parako išradėjas, nei koks garsus rašytojas, tik paprastas pilie-

tis, kuris, be savo pareigų, ūkio, medžioklės ir t. t., mėgo atsidėti knygai, tuo tikslu sukaupė gana didelę biblioteką, sudarytą iš rečiausių ir geriausių veikalų, tarp kurių buvo ir puikiausi Elzevirų istoriniai leidiniai; įsteigė Salantuose numizmatikos kabinetą, kuris jo sūnaus Alberto pastangomis ir šiandien turtėja. Be to, labai daug padėjo Telšių mokyklai, žodžiu, mokslo labui darė viską, ką tik galėjo. Duok dieve mums daugiau tokių piliečių!

GRONDSKIS ANDRIUS
(Grądzki Andrzej)

Bernardinas, atrodo, gimęs Lenkijoje, ilgą laiką gyveno Kretingoje, savo laiku visoje Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje garsėjo religine iškalba. Liko jo *Pamokslas, laikytas Kretingoje 1619 m. liepos 4 d. Sofijos iš Mielco Chodkevičienės, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės etmonienės, Vilniaus vaivadienės, laidotuvėse (Kazanie na pogrzebie Zofii z Mielca Chodkiewiczowej, wojewodziny wileńskiej, miane w Kretyndze 1619 roku, Lipca 4 dnia),* atspausdintas Vilniuje, kunigų jėzuitų [spaustuvėje]. Laikė taip pat pamokslą Jeronimo Chodkevičiaus (Lietuvos etmono J. K. Chodkevičiaus sūnaus) laidotuvėse 1614 metais kovo 18 dieną Kretingoje.

GRUŽEVSKIS STEPONAS
(Grużewski Stefan)

Šiaulių apskrities dvarininkas, buvo gavęs leno teisėmis iš karaliaus Stanislovo Augusto Kuršėnų dvarą. Paliko savo poezijos, paženklintos gražaus talento žymėmis, rinkinio rankraštį: kai kurie [eilėraščiai], bū-

tent, trumpos dainelės, pasidarė populiarūs visoje Žemaitijoje, jas dainuoja visi (aišku, kurie iš viso dainuoja).

GRUŽEVSKIS ZIGMANTAS
(Grużewski Zygmunt)

Aukščiau minėtojo sūnėnas, gimė Raseinių apskrityje, mokėsi Kražiuose ir Dorpate, parašė kelias komedijėles, vertas paskelbti spaudoje, nes jose matyti tikras rašytojo dramaturginis talentas, ypač toje, kurios pavadinimas *Išsiruošimas į teatrą (Wybranie się na teatr)*.

GUDERLĖJUS KAROLIS ADOLFAS
(Guderlej Karol Adolf)

Kilęs iš Gardino, buvo vokiečių kalbos mokytojas apskritinėje mokykloje prie Kražių gimnazijos, sudarė rusų-lenkų kalbų žodyną, kuris dėl tam tikrų aplinkybių, nepriklausančių nuo autoriaus valios, negalėjo iki šiol būti atspausdintas.

H

HORAINAS ALEKSANDRAS
(Horain Aleksander)[1]

Vyras tikrai išsimokslinęs, Žemaičių vyskupas, kilęs iš Sšeniavitų[2] giminės, mokėsi Vilniaus akademijoje ir gavo šventosios teologijos daktaro laipsnį, ėjo įvairias bažnytines pareigas, buvo Trakų klebonas, Vilniaus kanauninkas, Geranainių infulatas, Tiberiados vysku-

pas ir Baltarusijos sufraganas, Vilniaus generalinis vikaras, be to, Smolensko vyskupas,[3] pagaliau 1716 metais tapo Žemaičių vyskupu. Jo įsakymu buvo išleista knyga, pavadinimu *Kniga Juzapa Szwenta, apej wysokias broctwas,* 1732 metais, tačiau beveik visi pirmo leidimo egzemplioriai žuvo, todėl 1749 metais išėjo antrą kartą,[4] tačiau be pradžios, nes buvo perspausdinta iš defektuoto egzemplioriaus. Atrodo, turiu savo knygų rinkinėlyje šiuo metu vienintelį pirmo leidimo [egzempliorių]. Mirė Horainas Šilgaliuose, Prūsuose, 1774 m.[5]

HOUVALTAS ANTANAS
(Houwalt Antoni)

Kilęs iš senos švedų giminės, kuri 1652 metais Lietuvos seime Varšuvoje gavo Lenkijos bajorystės indigenatą. Mokslų kursą ėjo Kražių gimnazijoje, ją baigęs, vargo spaudžiamas, kai jam trūko net duonos kasdieninės, ėmėsi veterinarijos ir iždo lėšomis buvo priimtas į Medicinos-chirurgijos akademiją Vilniuje. Šiuo metu jis eina savo pareigas Chersono gubernijos stepėse. Tik nežinau, kaip jis gali suderinti perdaug, deja, prozišką savo darbą su arkliais ir egzaltuotą bei aukščiausiu laipsniu poetišką charakterį. Savo poeziją jau paruošė spaudai, tačiau vienas dievas težino, kada ją išvysime. Be to, turi neeilinį talentą tapybai ir mechanikai.

HURČINAS VINCENTAS
(Hurczyn Wincenty)

Filosofijos ir teisės magistras, rūmų tarėjas, kilęs iš Raseinių apskrities, mokėsi Kražiuose ir Vilniuje,

beveik dvidešimt metų buvo Kražių gimnazijoje visuotinės istorijos ir statistikos mokytojas. [Dėstomus dalykus] mokykliniam jaunimui aiškino su nuostabiu talentu ir su pilietišku uolumu. Dėstė lenkų literatūros istoriją nuo 1833 metų iki 1840 metų, kada šis Kražių mokyklos jaunimo numylėtinis buvo perkeltas vyresniuoju lotynų kalbos mokytoju į naujai įsikūrusią Šiaulių apskritinę mokyklą.

J

JACEVIČIUS JOKŪBAS

(Jacewicz Jakób)

Jėzuitas, kilęs iš Telšių apskrities, keliolika metų buvo Vilniaus „Collegium Nobilium" (Kilmingųjų kolegijos) profesorius, paliko daug rankraštinių darbų teologijos klausimais, jo rankraščius turėjo Kražių gimnazijos biblioteka.

JACUNSKIS AUGUSTINAS

(Jacunski Augustyn)

Senosios regulos karmelitas, filosofijos magistras, gimė Kražiuose ir ten pat ėjo pradinius mokslus, o aukštuosius — Vilniuje. Tai yra tikrai išsimokslinęs matematikas, daugelį metų buvo matematikos mokytojas Kolainių gimnazijoje. Šiuo metu šis vienuolis, vertas profesoriaus katedros, eina kaimo vikaro pareigas Mscibove.

JALOVECKIS FLORENTINAS
(Jałowiecki Florentyn)

Felicijono sūnus, gimė 1812 metais Upytės apskrityje, mokėsi Kražių gimnazijoje ir Vilniuje, turi neeilinį satyriko talentą, ypač apologams. Yra paruošęs spaudai savo pasakėčių rinkinį, iš kurio pavyzdžiai buvo atspausdinti Vilniaus metraščiuose ir [laikraštyje] „Tygodnik Petersburski", — kad tik kuo greičiausiai visus savo poetinius kūrinius visuomenei parodytų. Be to, Vilniaus [leidinyje] „Wizerunki i Roztrząsania naukowe" atspausdino keletą biografijų, verstų iš Vijemeno (Villemain) ir kitų prancūzų autorių. Tikimės iš jo talentingo lenkų rašytojo, jeigu tik norės paklausyti bičiuliško patarimo ir, pasislėpęs kaime, nepaslėps kartu potraukio protiniam darbui.

JANKEVIČIUS JONAS
(Jankiewicz Jan)

Jėzuitas, kilęs iš Raseinių apskrities, Vilniaus akademijoje buvo trečios klasės profesoriumi.[1] Parašė elementarinę aritmetiką, išspausdintą Vilniuje.

JARUDAS ANTANAS
(Jarud Antoni)

Gimė 1814 metais Raseinių apskrityje, Kalnujų tėvonijoje, mokėsi Kražių gimnazijoje ir Vilniaus universitete. Šiuo metu, ūkininkaudamas kaime, užsiima poezija: esame skaitę jo Šilerio vertimo ištraukas, perteikiančias visą originalo galią, ypatingai mums patiko poemos *Varpas* vertimas, kurį neabejodami drįstame lyginti bent su Minasovičiaus[1] tos pačios poemos vertimu!

JASENSKIS PRANCIŠKUS
(Jasieński Franciszek)

Iš Šarkainių, mokslų kursą išėjo Kražiuose. Šio jaunikaičio jau pirmieji poetiniai bandymai, kurių rankraštį mums teko perskaityti, pranašauja genialų poetą, žinantį savo pašaukimą.

JAUGELIS STEPONAS TELEGA
(Jawgil Stefan Telega)

Kėdainių burmistras,[1] gyvenęs septyniolikto amžiaus pirmojoje pusėje. Išvertė iš lenkiško giesmyno *Šimtą penkiasdešimt Dovydo psalmių ir tiek pat giesmių (Sto pięćdziesiąt Psalmów Dawida i drugie tyle pieśni nabożnych)* į lietuvių kalbą.[2] Šio vertimo man neteko skaityti, tad ir savo nuomonės apie jį negaliu pareikšti. Dionizas Poška sako, kad jų (psalmių) eilės esančios tokios dailios, jog drąsiai gali būti lyginamos su Jono Kochanovskio „Psalmynu" (žr. Petro Kepeno traktatą „Apie Lietuvos tautų kilmę, kalbą bei literatūrą", „Dziennik Wileński", 1828 metais).

JUCEVIČIUS GERARDAS
(Jucewicz Gierard)

Senosios regulos karmelitas, filosofijos kandidatas, gimė Telšių apskrityje, mokėsi Kalvarijoje ir Vilniaus universitete, kurį laiką dirbo advokatu Telšiuose, o pasirinkęs dvasininko kelią, keliolika metų buvo Kolainių gimnazijoje rusų kalbos mokytojas. Šis uolus mokytojas ir pagarsėjęs pamokslininkas, šiuo metu gyvendamas nuošaliame kaime prie Vosiliškio bažnyčios filijos,[1] šviečia prastuosius žmones.

JUCEVIČIUS JONAS
(Jucewicz Jan)

Senos buvusios Žemaičių kunigaikštystės giminės palikuonis ta pačia pavarde, gimė Pašilių tėvonijoje, gyveno antroje aštuonioliktо amžiaus pusėje, dar jaunas būdamas, ėjo Žemaičių kunigaikštystės stovyklininko (oboźny) pareigas, po to buvo Šiaulių apskrities maršalka, mirė 1807 metais. Paliko rankraštį *Savo amžiaus kronika (Kronika swojego wieku),* kurioje meistrišku teptuku nutapė ne tik politinio, bet ir privataus mūsų tėvų gyvenimo vaizdą. Jeigu niekas nesutrukdys, gal būt, netrukus ją viešumai parodysime.

JURKOVSKIS ALEKSANDRAS
(Jurkowski Aleksander)

Kilęs iš Volynės,[1] iš pradžių mokėsi Kremeneco licėjuje, o vėliau Vilniaus universitete, kur gavo filosofijos magistro laipsnį. Buvo mokytojas Balstogėje, kunigų bazilijonų apskritinės mokyklos Vilniuje vedėjas, o nuo 1835 metų su retu uolumu eina Kėdainių bajorų mokyklos prefekto pareigas.[2] Pasitarnavo krašto raštijai, išleisdamas istorinį romaną, pavadinimu *Lenčickis, arba švedų antplūdis į Lenkiją, istorinė apysaka iš XVIII amžiaus pradžios (Lęczycki albo najście Szwedów na Polskę, powieść historyczna z początku XVIII wieku),* Vilnius, 1827 metai, in 8, 195 p. Ši apysaka buvo išversta į rusų ir prancūzų kalbas. Be to, išleido buitinį romaną, pavadinimu *Julijus (Juliusz),* [1826], išvertė Čokės (Zschocke) apysaką *Aiškiaregė (Jasnowidząca)* ir Sartorijaus *Miegantis plėšikas (Zbójca śpiący),* [1826], taip pat Ogiusto Lafonteno romano *Protestantų pastorius (Paster pro-*

testantski) ištrauką, pavadinimu *Julija, arba koketavimo pasekmės (Julija czyli skutki kokieteryi),* [1828]; sudarė *Iškalbos ir poezijos taisykles (Prawidła wymowy i poezyi);*[3] visa tai buvo išspausdinta Vilniuje 1825—1829 metais.

JUŠKEVIČIUS CHRIZOSTOMAS
(Juszkiewicz Chryzostom)

Pijoras, mokėsi Kražiuose, dvasinius mokslus ėjo Liubiešove ir Vilniuje, apdovanotas ypatingais mokytojo sugebėjimais, kelis metus Raseinių apskritinės mokyklos mokiniams labai naudingai dėstė matematiką, kurią puikiai moka.

JUZUMAS TADAS
(Juzumowicz Tadeusz)

Kunigas, pasaulietinių mokslų kursą išėjo Kalvarijoje, o dvasinių — Varniuose ir Vilniaus Romos katalikų Dvasinėje akademijoje; būdamas puikių sugebėjimų, puošiančių dvasininko veiklą, šiuo metu didžiai naudingai eina vyskupystės seminarijos Varniuose klierikų profesoriaus pareigas.

K

KAMINSKIS MIKALOJUS
(Kamiński Mikołaj)

Misionierių ordino kunigas, šventosios teologijos magistras, Kužių altarista, išsilavinęs ir tikra to žodžio prasme taurus vyras, keliolika metų eina vysku-

pystės seminarijos Varniuose regenso pareigas, auklėtinius mokytumu ir geru elgesiu šviečia, o švelnumu visų širdis į save traukia: tai didžiai svarus vadovo privalumas!

KAMINSKIS MYKOLAS JULIJONAS
(Kamiński Michał Julian)

Kilęs iš Upytės apskrities, mokėsi Panevėžyje ir Kražiuose; šis jaunikaitis apdovanotas nepaprastais poetiniais sugebėjimais, kelis savo originalius eilėraščius išspausdino [leidinyje] „Znicz“, pirmoje ir antroje dalyje, išvertė Puškino poemą, pavadinimu *Čigonai,* kurios ištraukos buvo atspausdintos [leidinyje] „Wizerunki i Roztrząsania Naukowe“, ir Ksenofonto Polevojaus atsiminimus apie Puškiną. Iš prancūzų kalbos išvertė: *Gėlių kraitelė, apysaka jaunimui, Paryžiaus universiteto aprobuotas kūrinys (Koszyk kwiatów, powieść dla młodzieży, dzieło upoważnione przez uniwersytet paryski),* Vilnius, 1836 m., in 8, 168 p. Be to, buvo laikraščio „Bałamut“ („Pokštininkas“), išeinančio Peterburge, bendradarbis.

KAREIVA JONAS
(Korejwa Jan)[1]

Telšietis, žinomas lenkų raštijoje kaip autorius elegijos *Trenodija Žygimanto III ir karalienės mirčiai (Trenodyja na śmierć Zygmunta III i królowej),* Krokuva, pas Martyną Filipovskį, 1632 m., in 4, keturi lakštai.

KARPIS IGNOTAS
(Karp' Ignacy)

Upytės karūžas, valstiečių mokyklai ir špitolei savo Joniškėlio dvare 1809 metais paskyrė testamentu kapitalą keturiskart po šimtą tūkstančių lenkų auksinų, be to, tai pačiai mokyklai keturiasdešimt tūkstančių auksinų mokymo bazės reikalui. 1811 metais ši puiki fundacija, [skirta] valstiečiams, buvo panaudota ligoninei ir mokyklai, aprūpintai dviem mokytojais (žr. Jono Sniadeckio universiteto inauguracines kalbas „Įvairūs raštai" („Pisma rozmaite"), t. II, antrą Vilniaus leidimą 1818 m.).

KARPIS JUOZAPOTAS[1]
(Karp' Józafat)

„Karpio" (Karp') herbo, gimė dabartinėje Upytės apskrityje,[2] pasirinkęs dvasininkų luomą, iš pradžių buvo Vilniaus katedros prelatu kustošu, 1736 metų kovo 13 dieną Augusto III buvo nominuotas Žemaitijos vyskupu, išleido ganytojišką aplinkraštį ir jį atspausdino, pavadinimu: *Epistola pastoralis ad Clerum Dioecesis Samogitiensis, ex mandato Jozaphati Karp', impressa 1737, Vilnae (Ganytojiškas laiškas Žemaičių vyskupystės dvasininkams, Juozapoto Karpio paliepimu atspausdintas Vilniuje 1737).* 1739 metais visoje vyskupystėje paskelbė šventojo tėvo Klemenso XII bulę[3] prieš masonų draugiją. Papuošė katedrą dailiais papuošalais. Mirė Bezdzieže[4] 1739 metais.

KARPIS MAURIKIS PRANCIŠKUS[1]
(Karp' Maurycy Franciszek)

Taip pat kilęs iš Upytės apskrities, kelis kartus buvo Žemaitijos pasiuntiniu į Varšuvos seimus Stanislo-

vo Augusto[2] viešpatavimo metais. Išleido *Seimelių vaizdas (Obraz Sejmików)*, Varšuva, pas Diufurą, 1791 m., in 8, 58 p.

KASAKAUSKIS KALIKSTAS
(Kossakowski Kalikst)

Kunigas, „Korvino" (Korwin) herbo, kilęs iš Raseinių apskrities, pasaulietinių mokslų kursą, rodos, bus išėjęs Kražiuose,[1] o į dvasininkus mokėsi Varnių seminarijoje ir Vilniaus universitete, kur gavo šventosios teologijos daktaro laipsnį.[2] Iš pradžių buvo Šilalėje vikaru, paskui, apdovanotas Kaltinėnų klebonija, buvo pasiųstas į Vilnių eiti Žemaičių vyskupystės dvasiško atstovo pareigų, pagaliau tapo katedros prelatu kustošu ir trejus metus ėjo vyskupystės oficiolo pareigas. Parašė žemaičių kalbos gramatiką *Kałbrieda ležuvio żiamajtiszko,* Vilnius, 1832 m., in 8, XIII, 166 p. be turinio. Tiesa, šiai gramatikai toli ligi tobulumo (kurio pradedantiesiems teoretikams pasiekti neįmanoma), vis dėlto aš manau ją esant geresnę ir sintaksės atžvilgiu tikslesnę už visas man ligi šiol žinomas gramatikas: Šulco, Ruigio, Milkės ir už jėzuitų, lotynų kalba Vilniuje išleistą. Tad siūlome, jei gerbiamas autorius mūsų patarimo norės paklausyti, toliau tęsti savo lingvistinius lietuvių kalbos tyrinėjimus, kuriems, mūsų manymu, kunigas Kasakauskis turi labai daug gabumų.

KAUNACKIS TEODORAS POVILAS
(Kownacki Teodor Paweł)

Kaunackių giminė, pagarsėjusi mūsų kunigaikštystėje daugeliu visuomenei naudingų patarnavimų, atsikėlė iš Lenkijos į Žemaitiją karaliaus Jono Kazimiero

viešpatavimo metais.[1] Teodoras gyveno Jono III laikais[2] ir ėjo Mažųjų Dirvėnų apskrities viršininko pareigas.[3] Tas mokytas ir pamaldus vyras, kaip ir beveik visi to meto mūsų protėviai, paliko savo gyvenimo atsiminimų rankraštį, nuoširdžiai, sąžiningai, su humoristo talentu parašytą. Teisingumas reikalauja pasakyti, kad, nepaisant to, nebuvo jis laisvas nuo savo laiko prietarų: mat, 1696 m. jis drauge su kitais pareigūnais nagrinėjo kelių moterų, kaltinamų raganavimu, bylą ir beveik visas nuteisė sudeginti. Vis dėlto nuolatos to savo poelgio atsiminimuose gailisi ir prašo dievą, kad nelaikytų jo kalte to, ką padaryti buvo panaudotas kaip aukščiausiojo teisingumo įrankis.

KAZAKEVIČIUS SMOLKA JONAS
(Kozakiewicz Smółka Jan)

Kunigas, šventosios teologijos ir bažnytinės teisės daktaras, gyveno vyskupo Stanislovo Kiškos laikais[1] ir vėliau; kelerius metus ėjo vikaro pareigas, paskui tapo Žemaičių kanauninku, pagaliau vyskupystės vyskupu sufraganu[2] ir oficiolu. Tai buvo įgudęs teisininkas ir uolus katalikų tikėjimo gynėjas, Lietuvos tribunolo narys ir protestantų užimtas Kelmės, Raseinių, Liolių ir Šiluvos bažnyčias grąžino jų teisėtiems valdytojams.

KELPŠA MYKOLAS
(Kiełpsz Michał)[1]

Jėzuitas, gimė Raseinių apskrityje[2] 1708 m.,[3] parašė — dalį lotyniškomis, dalį lenkiškomis eilėmis — tragediją *Sedecijus (Sedecyjasz)*, kuri Varšuvoje, jėzuitų

kolegijoje, buvo kelis kartus vaidinama ir ten pat 1752 metais išleista, dvidešimt lakštų, in 4, kaip liudija Janockis [knygoje] *Lex[ikon] der. Gelehrten in Polen (Lenkijos mokslininkų žodynas).*

KYBARTAS AUGUSTINAS
(Kibortt Augustyn)

Kunigas, šventosios teologijos magistras, Šiaulėnų klebonas, talentingas religinis kalbėtojas: buvo kviečiamas Vilniaus katedros pamokslininku, bet šių pareigų nesiėmė ir gerai padarė, ne todėl, kad nebūtų vertas skelbti dievo žodį Lietuvos sostinėje, bet [dėl to], kad šiuo atsisakymu atvėrė kelią kitam genialiam kalbėtojui, tokiam, kokie atsiranda ne kas metai, bet kas šimtas metų. Kun. Kybartas nepriklauso prie retai pasitaikančių genijų, bet turi neabejotiną tikėjimo mokytojo talentą. Štai kas mums labiausiai jame patiko — ir iš tikrųjų kukli išvaizda, ir natūrali laikysena bei gestai, savybės, iš kurių, kartu paėmus, susideda, sakyčiau, pamokslininko išsilavinimas.

KITKEVIČIUS ANTANAS
(Kitkiewicz Antoni)

Kunigas, šventosios teologijos magistras, gimė Upytės apskrityje[1] 1805 metais, mokėsi Dotnuvoje ir Troškūnuose, o dvasiškų mokslų — Vyriausiojoje seminarijoje prie Vilniaus universiteto. Šis jaunas dvasininkas, nusimanąs visose mokslo šakose, devynerius metus buvo Svisločės gimnazijos kapelionu ir religijos mokytoju, šiuo metu eina adjunkto pareigas Vilniaus Romos katalikų dvasinėje seminarijoje.

KONDRATAS ROMUALDAS
(Kondratt Romuald)

Gimė 1814 metais Raseinių apskrityje, Rietavo parapijoje. Daug tikėjomės iš šio jaunikaičio, nes savo poema, kurią kaip tik šiuo metu turime prieš akis, pavadinimu *Biliūnų karalienė (Bylunów Królowa)*, pasirodė esąs tikras poetas, vertas atsistoti šalia mūsų didžiausių įžymybių šioje srityje. Gaila, labai gaila šios karštos galvos, nuo kurios mirtis nubloškė laurų vainiką! Ši mūsų žemės auksinė gėlelė nuvyto Vilniuje 1839 metais. Kaip poezijoje, taip ir muzikoje buvo nepaprastai talentingas, gal būt, kada būtų tapęs dideliu meistru, jeigu mirties angelas nebūtų nutraukęs jo gyvenimo gijos. 1840 metais bičiuliai, norėdami pagerbti savo kolegos atminimą, išleido Vilniuje šio per anksti mirusio jaunuolio pirmuosius muzikos bandymus: *Mazurka, kontradansas ir valsas (Mazur, kontradans i walec)*.

KONTRIMAS KAZIMIERAS
(Kontrym Kazimierz)

Kilęs iš Šiaulių apskrities,[1] iš pradžių mokėsi Kražiuose,[2] po to Vilniaus akademijoje. Šis vyras, susikrovęs aukšto mokslo kraitį, iš pradžių Vilniaus universitete ėjo buhalterio ir vadovybės sekretoriaus pareigas, o vėliau, nuo 1804 ligi 1827 metų, buvo bibliotekininko Grodeko[3] padėjėjas; kaip tikrasis narys, priklausė mokslo bičiulių draugijai (do towarzystwa doskonalącej się młodzi w naukach i umiejętnościach), kurios prezidentas buvo S. Stubelevičius, viceprezidentas kun. P. Godlevskis, o sekretoriai J. Tvardovskis ir L. Borovskis.[4] Kartu su Grodeku leido laikraštį „Ga-

zeta Literacka Wileńska" 1806 metais.[5] Akademijos senato pavestas, parašė *Vilniaus universiteto istoriją (Historyja Uniwersytetu Wileńskiego)*. Šis veikalas buvo pas gimines, 1834 metais kažkur dingo.[6] Paskutines savo dienas praleido Žemaitijoje, Šiluvoje, pas Jo Šviesybę kunigaikštį Simoną Mykolą Giedraitį, Žemaičių vyskupą sufraganą, Šiluvos infulatą, dabartinį vyskupystės vyskupą, kuris, pats būdamas mokytas ir sugebėdamas vertinti atsidėjusius mokslui žmones, labai mėgo jo draugiją. Kontrimas mirė, atrodo, 1836 metais.[7]

KOPANSKIS ANTANAS KASPARAS
(Kopański Antoni Gaspar)

Iš Upytės apskrities, mokėsi Kražių gimnazijoje, šis jaunikaitis šiuo metu karštai yra atsidėjęs rašymui apysakų, kurioms temas ima iš mūsų protėvių gyvenimo vaizdų. Pagal lietuvių liaudies padavimus [parašyta] viena jo apysakėlė, pavadinimu *Geras sūnus (Dobry syn)*, buvo atspausdinta [leidinyje] „Linksmynė" 1841 metais.

KRIŠPINAS-KIRŠENŠTEINAS JONAS JERONIMAS
(Kryszpin-Kirszensztein Jan Hieronim)[1]

Žemaičių vyskupas, Lietuvos didžiojo paiždininkio Jeronimo ir Onos Mlockos sūnus, baigęs dvasiškus mokslus Vilniaus akademijoje, tapo Vilniaus katedros kanauninku,[2] o karalius jam suteikė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės referendoriją,[3] vėliau liko Žemaičių vyskupu.[4] Tai buvo mokytas, uolus ir savo laiku labai reikšmingas ganytojas. Po karaliaus Jono III mirties, kai Augustas, Saksų elektorius, išrinktas ka-

raliumi, važiavo į Lenkiją,[5] šis vyskupas, remdamasis kadaisine mūsų kardinaline teise *Rex Catholicus esto* (tebūnie karalius katalikas), priėmė prie sienos, Silezijoje, Augusto duotus katalikų tikėjimo įžadus ir čia pat išklausė to paties monarcho priesaikos *Pacta conventa* (laisvanoriška sutartis); jam valdant, Žemaičių vyskupystė kelerius metus labai daug kentėjo dėl švedų plėšikavimo, kurie pas mus atėjo, vedami karaliaus Karolio XII,[6] rėmusio ginklu Stanislovo Leščinskio interesus.[7] Krišpinas mirė 1708 metais.[8]

KRUAZĖJUS JONAS
(Croisey Jan)[1]

Kolegijos asesorius, prancūzų emigrantas, likęs po 1812 metų, keliolika metų buvo prancūzų kalbos ir literatūros mokytojas Kražių gimnazijoje,[2] kur, labai uoliai stengdamasis įdiegti mokslus einančio jaunimo protuose savo dėstomą dalyką, nupelnė kuo jautriausią dėkingumą ir paliko kuo geriausią atminimą. Buvo parašęs prancūzų kalbos gramatiką ir skaitinius mokykloms naudotis, tačiau dėl kažkokios intrigos Vilniuje nepaskelbė jų spaudoje. Šiuo metu Kruazėjus dirba mokytoju Gardino gimnazijoje.[3]

KSIŽANOVSKIS JUOZAPAS
(Krzyżanowski Józef)

Kunigas, šventosios teologijos magistras,[1] Varnių katedros prelatas, Josvainių klebonas, Romos katalikų dvasinės kolegijos Peterburge asesorius, šviesus vyras ir talentingas pamokslininkas. Girdėjome jo pamokslą, laikytą a.a. kunigaikščio Juozapo Giedraičio, Žemai-

čių vyskupo, laidotuvėse Varnių katedros bažnyčioje. Manome, kad [pamokslas] vertas visuotinio žinojimo, nes jautriai, krikščioniškai ir tikrai pakiliai parašytas.

KŠIŽANOVSKIS PRANCIŠKUS

(Krzyżanowski Franciszek)

Kunigas, šventosios teologijos magistras, irgi katedros prelatas, Vainuto klebonas, Salantų altarista, ėjo a.a. kunigaikščio Juozapo kapeliono pareigas. Šis vyras karštai atsideda senovės literatūrai ir turi neeilinius rašytojo gabumus.

KUJAVSKIS ADOMAS
(Kujawski Adam)

Vertas čia paminėti kaip uolus daugelį metų fizikos, matematikos ir vokiečių kalbos mokytojas Kėdainių apskritinėje mokykloje.

L

LAURINAVIČIUS JONAS
(Ławrynowicz Jan)

Jėzuitas, kilęs iš Raseinių apskrities, Nemakščių parapijos, kadaise Vilniaus akademijos profesorius,[1] yra veikalo, pavadinimu *Natūralioji religija (Religija naturalna)*, Vilnius, 1770, in 8, 195 p., autorius. Šis veikalas, parašytas gryna lenkų kalba, nuodugniai ir su dalyko išmanymu, kiek man žinoma, mūsų bibliografams nebuvo žinomas, tur būt, tik darbštusis ir mokytasis Adomas Jocheris[2] turi apie jį žinių.

LAURINAVIČIUS SIMONAS
(Ławrynowicz Szymon)

Filosofijos daktaras, gimė Raseinių apskrityje, Nemakščių tėvonijoje, vadintoje Lucijanava (Lucianow), daugiau kaip trisdešimt metų ėjo Kauno apskritinės mokyklos vedėjo pareigas, uoliai, tiesa, bet perdaug griežtai: jis buvo iš tų žmonių, kurie, turėdami pačių geriausių norų, neįstengia parodyti švelnumo ir atlaidumo, bruožų, reikalingiausių jaunuomenės globėjams, tad jie skatinamuoju įnagiu tarytum kokiu visagaliu skeptru valdo ir dažnai mokyklos mūrų ribose leidžia pažinti savo rankos stiprybę ir diktatorišką valdžią.

Vis dėlto, nepaisant šios ydos, kurią vien dėl pačios teisybės turėjau prikišti, tai buvo kitais atžvilgiais labai kilnus ir mokytas žmogus: tyrinėjo krašto praeitį, taip pat parašė traktatą *Apie Kauno apskrities žemdirbystę (O rolnictwie powiatu kowieńskiego)*, išspausdintą [laikraštyje] „Dziennik Wileński".[1] Mirė 1839 m.[2]

LENARTAVIČIUS KAZIMIERAS ALEKSANDRAS
(Lenartowicz Kazimierz Aleksander)

Pijoras, šventosios teologijos magistras, filosofijos kandidatas, gimė Raseinių apskrityje apie 1790 m.,[1] mokslų kursą išėjo Kražiuose, į dvasininkus mokėsi Liubiešove ir Dombrovicoje, mokslo tikslais lankėsi svetimuose kraštuose ir Paryžiaus universitete gavo mokslo laipsnį. Šiuo metu yra Romos katalikų Dvasinės Vilniaus akademijos moralinės filosofijos ir logikos profesorius, kurias dėsto pagal savo paties veikalo rankraštį su puikiu ir labai retu talentu. Be to, atsidėjęs rašo Lietuvos provincijos kunigų pijorų biografijas.

LIAUKSMINAS ŽYGIMANTAS
(Lauksmin Zygmunt)

Jėzuitas, „Dambravos“ (Dąbrowa) herbo, kilęs iš žemaičių giminės, gyvenęs Zigmanto III laikais ir vėliau; šventosios teologijos daktaras,[1] gerai mokėjo senovės kalbas, buvo savo ordino kolegijų viršininku Polocke, Plocke ir Kražiuose. Išleido šiuos veikalus:

1) *Demonstratio Catholicae Ecclesiae ex certis a prima sui origine notis (Katalikų bažnyčios vaizdas iš tikrų ir pirmų šaltinių)*, Vilnius, 1645.[2]

2) *Praxis oratoria et praecepta artis Rhetoricae (Iškalbos praktika ir retorikos meno dėsniai)*, Braunsbergas, 1648.[3]

3) *Epitome institutionum linguae graecae (Trumpi graikų kalbos pagrindai)*, Vilnius, 1655.

4) *Ars et praxis musicae (Muzikos menas ir praktika.*[4]

5) *Oratio de S. Casimiro (Prakalba apie šv. Kazimierą)*.

6) *Kalba Dzevaltovskio laidotuvėse (Mowa na pogrzebie Dziewałtowskiego)*.[5]

7) *Theologia Ecclesiastica*[6] *(Bažnytinė teologija)*.

8) *Contraversiae de fide (Polemika dėl tikėjimo)*.

LINKIMAS ADOMAS
(Linkim Adam)

Vokiečių perkrikštytas „Lemkenu“, gimęs Telšių apskrityje, yra parašęs veikalą, pavadinimu *De primis Polonorum nummis argenteis sive grossis Pragensibus exercitatio prior (et posterior) [...] ad disput proposita, Thorunii ex offic. nobiliss. Senat. et Gymn. (Lenkų pirmųjų sidabrinių pinigų, arba Pragos grašių, tyri-*

nėjimas (pirmasis ir paskesnysis) [Adomo Lemkeno, gdanskiečio, pateiktas pasvarstyti], Torunė, gerbiamojo senato ir gimnazijos leidimu, apie 1730 m., in 4, 3,5 lakšto.

LOPACINSKIS JONAS DOMINYKAS
(Łopaciński Jan Dominik)

Kunigas, Leono, Mstislavlio kardininko, sūnus, gimė 1708 m.[1] Baltarusijoje, mokslus ėjo Vilniaus akademijoje[2] ir buvo bažnytinės teisės daktaro laipsniu pažymėtas,[3] iš pradžių buvo Vilniaus prelatas scholastikas, Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės sekretorius,[4] paskui Augustas III papuošė jį Baltojo erelio ordinu ir paskyrė 1762 m. Žemaičių vyskupystės vyskupu, o tais pačiais metais šventasis tėvas Klemensas XIII[5] patvirtino. Tai buvo vienas iš puikiausių vyskupų: žmoniškas, šeimininkiškas, mėgęs mokslą ir visur kur gerą skonį. Rūpinimusi dievo garbe, kaimo žmonių švietimu Žemaitijoje, tur būt, tik vienas kunigaikštis Merkelis Giedraitis gali jam prilygti. Merkelis Giedraitis laikomas pirmuoju švietimo ir pamaldumo pas mus diegėju, o Lopacinskis — atgaivintoju krikščioniško mokslo ir dorybių, kurios nelemtais tamsybės ir prietarų laikais karste ilgus metus tūnojo. Visas paprastųjų žmonių šiandieninis pamaldumas ir aukštesnis nei likusioje Lietuvoje jų apšvietimas — Lopacinskio darbo vaisius. Jam įsakius, kiekviename parapijos miestelyje buvo steigiamos mokyklos, kur kunigai turėjo pareigą krašto kalba mokyti kaimo jaunimą tikybos, skaitymo, rašymo, skaičiavimo ir bažnytinio giedojimo. Ypatingai bičiuliškus santykius palaikė su Tadu Bukota, kurį dažnai panaudodavo savo sumanymams įvykdyti. Kasmet lankydavo vyskupystę; jam valdant, buvo pastaty-

ta labai daug bažnyčių, jo pašventintų. Pamūrijo Varniuose seminariją ir vikariatą, taip pat užbaigė varpinę, parūpino katedroje marmuro grindis ir įtaisė gražius vargonus, daug padarė Šiluvos bažnyčiai, pastatė palivarkuose kelis puikius rūmus, ypač Viržuvėnų miestelyje, kurį nuo savo vardo pavadino Janapole. Įsidėmėtini čia buvo rūmai ir bažnyčia. Deja, šiandien vieni griuvėsiai, stebiną keliautojo akis, liudija praėjusių laikų puikybę.

Panaikinus garsųjį jėzuitų ordiną,[6] Lopacinskis parsigabeno iš Varšuvos kunigus misionierius ir jiems patikėjo auklėjimą ir mokymą seminarijoje. Savo biblioteką, sudarytą iš itin retų veikalų, padovanojo tai pačiai seminarijai. 1776 m.,[7] leidus šventajam tėvui Pijui VI, šventė jubiliejų. Jo valia buvo išleista *Knigiale apraszanti broctwa, pamoksla krikszczioniszka po wardu familios s. taj ira Jezusa, Marios yr Juzapa s.* ir t. t., Vilnius, 1773 m.[8] Kun. Čerskis[9] Lopacinskio mirties vieta klaidingai laiko Alsėdžius, nors jis mirė Janapolėje 1778 m., turėdamas daugiau kaip 70 metų.

M

MAIŽIMAS DANIELIUS
(Mojrzym Daniel)

Kunigų jėzuitų ordino vienuolis, gimė 1640 m., mokslus ėjo Kražiuose. Buvo prokuratoriumi daugelyje savo ordino kolegijų. Eidamas tas pareigas Kražiuose, parengė tenykščio vienuolyno turtų aprašą, pavadinimu *Informatio de bonis Collegii Crosensis S. J. (Pranešimas apie Kražių jėzuitų kolegijos turtus)*. Kartu su

Žemaičių kanauninku Šemaška dalyvavo misijoje Tilžėje, kur savo pareigas itin rūpestingai ėjo. Tai buvo žmogus mokytas ir pamaldus, gyveno griežtai, pasninkaudamas, melsdamasis ir plakdamasis. Parašė veikalą *Privilegija į dangų (Przywilej do nieba)*. Mirė Kražiuose 1706 m. gegužės 28 d.

MALEVSKIS PRANCIŠKUS
(Malewski Franciszek)

Žemiau aprašyto sūnus, valstybės tarėjas, gimė apie 1800 m.[1] Vilniuje ir čia pat ėjo mokslus.[2] Vilniaus universiteto lėšomis buvo išsiųstas į užsienį tobulintis romėnų teisės moksle.[3] Šiuo metu Peterburge eina Lietuvos metrikanto pareigas,[4] priklauso aukščiausiuoju įsaku paskirtam komitetui Lenkų karalystės teisynui sudaryti ir yra asmeninės jo ciesoriškos didenybės kanceliarijos tarnautojas. Tai mokytas vyras, teisingai suprantąs devynioliktąjį amžių. Jo raštai, pasirašyti slapyvardžiu, buvo dedami [savaitraštyje] „Tygodnik Petersburski", kurį leido Juozapas Pšeclavskis. Į tą laikraštį kartais ir dabar parašo.

MALEVSKIS SIMONAS
(Malewski Szymon)

Kilęs iš Žemaitijos,[1] valstybės tarėjas, filosofijos ir civilinės teisės daktaras, nusipelnęs prigimtinės ir politinės tautų teisės, taip pat politinės ekonomijos profesorius Vilniaus universitete. Iš jaunų dienų ėjo šiame universitete įvairias pareigas, pagaliau tapo jo rektoriumi,[2] šias pareigas ėjo uoliai, veikliai ir tėviškai. Drą-

siai galime pasakyti, kad jis paliko jaunimo širdyje gražesnį apie save atminimą, nei kiti universiteto rektoriai. Kiti, tiesa, galėjo turėti didesnių nuopelnų ir garsesnę mokslinę šlovę, bet sugebėjimu vadovauti universitetui nė vienas jo nepralenkė, o gal net jam ir neprilygo. Jo traktatai teisės klausimais buvo spausdinami Vilniaus laikraščiuose. Mirė 1832 m.[3]

MARTYNAS III
(Marcin III)

Žemaičių vyskupas, gimęs Lietuvoje,[1] vokiečių šeimoje. Daugiau kaip trisdešimt metų gyveno Italijoje, kur įvairiose akademijose lavinosi daugelyje mokslų, be kita ko, ir teisėje.[2] Daug prisidėjo prie žemaičių švietimo nurodymais ir sektinu elgesiu. Smulkesnių žinių apie jį senovė mums pašykštėjo.

MARUŠEVSKIS FELIKSAS
(Maruszewski Feliks)

Filosofijos kandidatas, gimęs Podolėje. Iš pradžių mokėsi Kremeneco licėjuje, paskui Vilniaus universitete. Buvo namų mokytoju pas grafą Lopacinskį buvusioje Brėslaujos apskrityje. Jau keleri metai, kaip dėsto vokiečių kalbą Kražių gimnazijoje. Šis jaunikaitis turi neginčijamą poeto talentą, daug savo kūrinių išspausdino įvairiuose laikraščiuose. Taip pat tikrai žinoma, kad jau seniai yra paruošęs spaudai savo eilėraščius, esame netgi skaitę jų rankraštį, esantį pas jo bičiulį A.G.K.[1] Todėl visų savo krašto raštijos mėgėjų vardu prašome, kad kuo greičiau parodytų [juos] visuomenei.

MEDEKŠA PETRAS
(Medeksza Piotr)

Filosofijos kandidatas, gimė Kauno apskrityje apie 1800 m. Mokėsi Kaune ir Vilniuje. Keletą metų buvo Kražių gimnazijos mokytojas, ten paliko patį gražiausią, koks tik gali būti pasaulyje, atminimą apie save dėkingų mokinių širdyse. Nuo mažų dienų lankydamas įvairias mokslo įstaigas, esu girdėjęs paskaitas daugelio profesorių, tarp kurių nemaža buvo garsių savo mokėjimu [skaityti] ir žinomų savo mokslo veikalais, tačiau atvirai prisipažinsiu, kitų nežemindamas, — visų labiausiai man patiko Medekša.

Jis turi didelį mokytojo talentą ir nepalyginamą sugebėjimą patraukti į save mokinius. Tarp jo mokinių nebuvo geriau ir blogiau mokančiųjų, nebuvo jokio skirtumo, — nes visi buvo pirmūnai! Net ir tie, kurie dėl savo vaikiško amžiaus dar nesuprato tikrosios mokslo naudos, net ir tie laikė nusikaltimu nemokėti jo pamokų. Ką jau kalbėti apie paaugesnę jaunuomenę, kuri siela ir širdimi mylėjo savo mėgstamiausią mokytoją! Nežinau, ar buvo kada skaudesnė valanda Kražių mokyklai už tą, kai, išvykdamas į Vilnių visuotinės istorijos mokyti, Medekša su ašaromis akyse atsisveikino su joje mokslus einančiu jaunimu. Mes visi dėl jo verkėme, tarytum netekę vienintelio brolio ar draugo!

Šiandien tas vyras eina vyresniojo lotynų kalbos mokytojo pareigas Kauno apskritinėje mokykloje. Kadaise rašė ir eilėraščius, — tam turi pirmos rūšies talentą. Gaila, labai gaila, kad metė poeziją, nes jo eilėraščiai, atspausdinti [laikraštyje] „Dziennik Wileński", o ypač ta nuostabi, graudi poema, pavadinimu *Piligrimas (Pielgrzym),* pranašavo garsų dainių.

MICKEVIČIUS JUOZAPAS
(Mickiewicz Józef)

Kunigas, Žemaičių kanauninkas,[1] filosofijos ir laisvųjų mokslų daktaras, vyras tikra to žodžio prasme mokytas. Daugiau kaip trisdešimt metų buvo eksperimentinės fizikos profesorius Vilniaus universitete. Ėjo taip pat pavaduodamas universiteto rektoriaus,[2] be to, knygų cenzoriaus ir fizikos-matematikos mokslų fakulteto dekano pareigas. Mirė 1817 m. liepos 5 d.

MINVYDAS SAMUELIS
(Minwid Samuel)

Protestantų pastorius, gyvenęs pirmojoje septyniolikto amžiaus pusėje. Išleido *Kniga nobażnistes krikszczioniszkos, ant garbes Diewuj Trajcej szwentoj wienatijam ant wartbima Bażniczioms dides Kunigistes Lietuvos iszduota* ir t. t., Kėdainiai, 1653 m., gotiškomis raidėmis.

Šią knygą, išspausdintą Vilniaus vaivados, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės lauko etmono Jonušo Radvilos lėšomis, sudaro: 1. Dovydo psalmės ir religinės giesmės, Stepono Jaugelio (žr. tą pavardę) verstos iš lenkų kalbos; 2. Sekmadienių evangelijos; 3. Jėzaus Kristaus kančios ir mirties istorija; 4. Maldos; 5. Katekizmas.[1] Dionizas Poška (žr. „Dziennik Wileński", t. 5, 1828 m.)[2] priskiria visą šią knygą prie įžymiausių lietuviškų veikalų, ypatingai išgiria stiliaus gražumą ir tikslų kalbos gramatikos taisyklių išlaikymą. Jis sako: „Ši knyga, nors protestantų išleista, tačiau, gerų kalbos žinovų bei pačių dvasininkų nuomone, gali labai daug padėti leisti dvasinio turinio knygas katalikų tikėjimo žmonėms."

MOGĖNAS DOMINYKAS
(Mogień Dominik)

Kunigas, Žemaičių katedros kanauninkas, puikus lietuvių kalbos žinovas. Vyskupui kunigaikščiui Juozapui Arnulpui Giedraičiui pavedus, išleido *Lietuwiszkas Ewangelias nedelos dienomis yr ant garbingiesniu szwenciu par wisus metus skajtomas Bažniczioj Kataliku* ir t. t., Vilnius, 1806 m., Juozapo Zavadzkio spaustuvėje.

MOLESONAS JONAS
(Molleson Jan)

Protestantų kunigas, daugelį metų uoliai rūpindamasis besimokančio jaunimo reikalais, ėjo Kėdainių apskritinėje evangelikų bendruomenės mokykloje vedėjo pareigas.

MORAS ALEKSANDRAS
(Moro Aleksander)

Šiaulių apskrities bajorų globos sekretorius. Mokslus ėjo Kražiuose. Turi neabejotiną rašytojo talentą. Tad kuo maloniausiai prašome padaryti jį žinomą ir naudingą visai skaitančiajai lenkų visuomenei.

N

NAGURSKIS KAJETONAS
(Nagurski Kajetan)

Gimė buvusioje Mažųjų Dirvėnų apskrityje, Žemaičių kunigaikštystės pakamaraitis. Išvertė į lenkų kalbą veikalą, pavadintą *Geografija, trumpai suskirstyta pa-*

mokomis, pono Langle diu Frenua prancūziškai parašyta jaunuomenei mokytis (Geografia krótko na lekcye podzielona dla nauki młodzi przez pana Lenglet du Fresnoy po francusku napisana), Vilnius, jo karališkosios didenybės spaustuvėje, 1782 m., in 8, 317 p.

NAINEVIČIUS ALEKSANDRAS
(Najniewicz Aleksander)

Kelmės kunigas altarista.[1] Verta jį čia paminėti kaip talentingą lietuvių pamokslininką. Jo pamokslai, sakomi paprastiems žmonėms, visiškai tinkami tam tikslui, nes kelia meilę savo tėvų tikėjimui, moko religijos ir taiso žmonių papročius. Pamokslininkas puikiai žino kaimo žmonių reikmes ir prie tų reikmių derina savo pamokslus. Vertėtų visiems kaimo pamokslininkams imti iš jo pavyzdį, o jei ne iš jo, tai iš Voroničiaus[2] išleistų parapinių pamokslų. Šis liaudies mokymo būdas tūkstantį kartų bus naudingesnis, nei pažodiškas sakymas iš ambonos spausdintų pamokslų, tiesa, gerų, bet kitoms aplinkybėms ir kito luomo žmonėms rašytų, tad šiais laikais mažai arba ir visai netinkamų.

NARKEVIČIUS JUOZAPAS
(Narkiewicz Józef)

Filosofijos kandidatas, žmogus mokytas, geraširdis ir tikrąja to žodžio prasme uolus. Kitados daugelį metų buvo Kražių apskritinės mokyklos prie Kražių gimnazijos lenkų kalbos mokytojas. Turėjo teigiamos įtakos tobulinant lenkų kalbos dėstymą jaunajai Žemaičių kartai.[1] Čia iš tikrųjų buvo reikalingas toks mokytojas, kaip jis, kad nebūtų prasilenkiama su pageidaujamu tikslu, mat, beveik visi žemaičiai, atvažiuodami į mo-

kyklą po namų auklėjimo, kuris apsprendžiamas vietinių aplinkybių, mažai išmano šį dalyką, nes jų lenkų kalbą paprastai teršia auklės žemaitės arba bonos prancūzės: juk vaikas pas mus anksčiau pramoks lietuviškai arba prancūziškai, negu lenkiškai.

Narkevičius tad įvairių priemonių ėmėsi, mokydamas lenkų kalbos arba veikiau ją taisydamas, jei taip galima išsireikšti: dėstė gramatikos taisykles, taisė šnekamosios ir rašomosios kalbos klaidas. Kai šitai negelbėdavo, pasitelkdavo kartais ironijos ginklą ir skaudžiai išjuokdavo netaisyklingą vogravimą. Tuo mokymo būdu jis pasiekdavo visišką sėkmę, kokios betrokšdavo jo tauri širdis.[2]

NEMČEVSKIS ZAKARIJUS
(Niemczewski Zacharijasz)

Kolegijos tarėjas, ordinarinis aukštosios matematikos profesorius Imperatoriškajame Vilniaus universitete, gimė 1766 m. Vainuto parapijoje. Baigęs mokslus akademinėje Kražių mokykloje, 1788 m. įstojo į mokytojų seminariją prie tuometinės Vyriausiosios Lietuvos mokyklos. 1794 m. gavo filosofijos ir laisvųjų mokslų daktaro laipsnį ir buvo paskirtas mokytoju į Gardino mokyklą. 1797 m. perkeltas į universitetą aukštosios taikomosios matematikos viceprofesoriumi. 1802 m. išvyko į svetimus kraštus pasitobulinti matematikos moksluose. Prancūzų respublikos vienuoliktaisiais metais išrinktas Paryžiuje akademinės mokslų draugijos ir galvanizacijos draugijos nariu korespondentu. 1806 m. — [išrinktas] italų [mokslo] draugijos [nariu]. 1808 m. sugrįžo į tėvynę ir pradėjo skaityti paskaitas. 1809 m. — [paskirtas] ekstraordinariniu profesoriumi, 1810 m. — ordinariniu. Tais pačiais metais

[buvo paskirtas] Vilniaus miesto mokslo įstaigų vizitatoriumi. Nuo 1813 m. ligi 1817 m. buvo knygų cenzoriumi. Nuo 1817 m. trejus metus ėjo fizikos ir matematikos mokslų fakulteto dekano pareigas. Baigė gyvenimą 1820 m. gruodžio 10 d. 4 valandą po pietų.

Nepaliko Nemčevskis veikalų, savo pavarde atspausdintų, nors, ištisai mokslų srityje dirbdamas, beveik visą laiką skaitymui, mokymuisi ir rašymui skyrė. Turėdamas greitą nuovoką ir tvirtą atmintį, dažnai per posėdžius be vargo pasakodavo* ilgas lenkų, lotynų, prancūzų ir italų klasikinių rašytojų [kūrinių] ištraukas. Reta tokių laimingųjų, kuriems leista giliai pažinti daugelį mokslų. Apie Nemčevskį galima pasakyti, kad jam nė vienas nebuvo svetimas. Puikiausias paliudijimas, kaip atkakliai jis ruošėsi [tapti] naudingu krašto jaunimui mokytoju, — rankraštyje likusi dalis jo atsiminimų apie keliones po svetimus kraštus, kuriuose prancūzų kalba sau pačiam atsiminti rašo apie savo kasdieninius užsiėmimus, pažintis ir bendravimus su geriausiais mokslininkais Prancūzijoje, Italijoje ir Šveicarijoje, apie pasinaudojimą jų palankumu, palengvinusiu pakliūti į įvairias įmones, gamyklas, aprašo miestus, uostus, akademijas, universitetus, bibliotekas, taip pat amatininkų dirbtuves, mašinas, išradimus, [pateikia] jų piešinių ir t. t. Vertė nemaža traktatų apie technologiją ir amatininkystę, kai kuriuos iš jų anonimiškai spausdindavo Vilniaus laikraščiuose. Paliko rankraščius:

1. *Bijo analitinės geometrijos penkto leidimo vertimą (Tłumaczenie Geometryi analitycznej przez Biota, wydania piątego).*

---

* Taip originale *(opowiadał)*. Gal būt, tai reiškia — *deklamuodavo (red.)*.

2. *L. Frankero mechanikos ketvirto leidimo vertimą (Tłumaczenie mechaniki przez L. Francoeur, wydania czwartego).*

3. *S. Lakrua diferencialinio ir integralinio skaičiavimo antro leidimo vertimą (Tłumaczenie rachunku różnicowego i całkowitego przez S. Lacroix, wydania drugiego).*[1]

4. *Kelių savo traktatų apie matematiką.*

Maltebrenas (Malte Brun) veikalo *Lenkijos vaizdai (Obraz Polski)* pratarmėje prisipažįsta esąs Nemčevskiui dėkingas už naują medžiagą slavų ir sarmatų kilmės tyrinėjimams, paremtiems jų kalbų arba lietuvių kalbos (?) senomis formomis. Pačiame veikale išspausdino platų straipsnį, duodantį tikslų supratimą apie lietuvių kalbos prigimtį,[2] to paties profesoriaus parašytą, o jam perduotą.* [Profesorius] noriai dėjosi prie visų kraštui naudingų renginių. Buvo nariu ir direktoriumi tipografijos draugijos, įkurtos Vilniuje spausdinti ir pigiai pardavinėti įvairius veikalus, būtent, lenkiškus. Taip pat buvo rusų biblijos draugijos Vilniaus skyriaus narys ir direktorius.

Švelnaus būdo, smagaus nusiteikimo, užlaikė atmintyje daug anekdotų ir įvykių, ypač savo krašto, todėl buvo laukiamas visuose subuvimuose. [Buvo] tiks-

---

* Feu M. Gatterer, de Göttingue, m'avait ouverte de carrière; M. Niemczewsky, de Wilna, m'a fourni de nouveaux matériaux; si j'ai réussi à débrouiller cette partie de la géographie ancienne, c'est principalement à ces deux savants que doit en revenir la gloire. *Tableau de la Pologne p. Malte Brun,* Paris, 1807, Avant propos IX (Velionis p. Gatereris iš Getingeno man atskleidė veikimo dirvą, p. Nemčevskis iš Vilniaus man pateikė naujos medžiagos. Jei man pavyko išaiškinti šią senovės geografijos dalį, tai iš esmės dėl šių dviejų mokslininkų, kuriems privalu grąžinti šlovę. *Maltebreno „Lenkijos vaizdai",* Paryžius, 1807, pratarmė, IX *(autoriaus išnaša).*

lus ir pareigingas, rimtas ir draugiškas, taikliai apie viską sprendė, giliai mąstė ir be galo aiškiai reiškė savo nuomones. Širdingas giminėms, padėdavo jiems savo darbu ir pagalba. Labdaringas visą gyvenimą, įamžino savo dorybių atminimą, užrašydamas apie penkis tūkstančius sidabro rublių kaip amžiną fundaciją neturtingiems Kražių mokyklos mokiniams, šimtą raudonųjų auksinų — Vainuto parapijos špitolei ir apie septynis šimtus sidabro rublių — Vilniaus labdarybės namams.

(„Dziennik Wileński", 1821)

NEZABITAUSKIS KAJETONAS
(Niezabitowski Kajetan)

Herbo „Liubičius" (Lubicz), [žemiau aprašyto] sūnėnas, kilęs, rodos, iš Telšių apskrities,[1] aukštuosius mokslus ėjo Vilniaus universitete, teisės fakultete, kur buvo pagerbtas abiejų teisių magistro laipsniu. Krokuvos mokslo draugija prie Jogailos universiteto priėmė jį į savo narius. Šiuo metu Varšuvoje[2] eina knygų cenzoriaus pareigas. Tai vyras, daugelyje mokslo šakų išprusęs, puikus lietuvių kalbos žinovas. Dar būdamas universitete, išleido keletą veikaliukų žemaičių kalba, naudingų jaunimui lavinti.[3] [Laikraštyje] „Dziennik Wileński" spausdindavo savo traktatus apie krašto senovę ir literatūrą.[4] Lenkų raštijai pasitarnavo, išversdamas keletą puikių veikalų, kaip:

1. *Lotaringijos ir Baro kunigaikščio Stanislovo Leščinskio, vadinamo filosofu geradariu, gyvenimas ir raštai, pagal prancūzišką ponios Sent-Ouen leidimą, paskelbti gimtąja kalba, papuošti dviem graviūromis ir faksimile (Życie i pisma Stanisława Leszczyńskiego, księcia Lotaryngii i Baru, zwanego filozofem dobroczyńcą, podług edycyi francuskiej przez panią Saint-*

Ouen, ogłoszone w języku ojczystym, ozdobione dwiema rycinami i facsimile), Varšuva, 1828 m., in 8.

2. *Krikščioniškas filosofas, 2-jų dalių veikalėlis, galįs būti naudingas jaunimo protui ir būdui lavinti. Ištrauka iš Lenkijos karaliaus Stanislovo Leščinskio veikalų (Filozof Chrześcijański, dziełko służyć mogące do ukształcenia umysłu i serca młodzieży w 2 częściach: wyjątek z dzieł Stanisława Leszczyńskiego króla polskiego),* Varšuva, 1830 m., in 8, 46 p.

3. *Mūšis prie Novarino, arba atsimetėlis, dabartinių laikų apysaka iš H. G. Mokės raštų. (Bitwa pod Nowarynem, czyli odstępca, powieść z czasów teraźniejszych, z pism H. G. Moke),* Varšuva, 1829 m., in 12.

Nuo 1835 m. Nezabitauskis Varšuvoje taip pat leidžia *Lenkų astronominį bei ūkinį kalendorių, pagal geriausius užsienio almanachus* ir t t. *(Kalendarz powszechny polski astronomiczno-gospodarski, na wzór najsławniejszych almanachów zagranicznych* i t. d.).

Tai geriausias mūsų kalendorius, drąsiai galįs dėl pirmumo varžytis su visais šitokiais kitų tautų leidiniais.

NEZABITAUSKIS KIPRIJONAS JUOZAPAS
(Niezabitowski Cyprian Józef)

Kunigas, Minsko kanauninkas, Veliuonos klebonas. Į lietuvių kalbą išvertė veikalą, pavadinimu *Surinkimas dasekimu par mokitus żmones, senowes amżiose tikraj daritu apej bytes, o par Kunigo Kluko Kruszwickojo metuose 1780 Warszuwoje lenkiszkaj iszdrukawotas, yr diel Lenku yszdotas, o dabar pirmo siki ant leżuwio Letuwiszkaj — Żemajtiszko pergulditas,* Vilnius, 1823 m., in 8, 75 p. be prancūziškos dedikacijos kunigaikščiui Rumiancevui ir turinio.[1]

NORVAIŠA PRANCIŠKUS VIKTORAS
(Narwojsz Franciszek Wiktor)

Kunigas, ilgalaikis aukštosios matematikos profesorius Vilniaus universitete, filosofijos ir teologijos daktaras, karaliaus matematikas, vienas iš dvylikos svetimšalių, [priimtų] į italų mokslo draugijos narius, žemaičių katedros kanauninkas. Kilęs iš senos žemaičių bajorų giminės, gyvenusios Telšių bei Ukmergės apskrityse (Svėdasų parapijoje); dorovingų tėvų vaikas, gimė 1742 m. sausio 15 dieną n[aujuoju] s[tiliumi].[1] Vyriausias vaikas šeimoje, rūpestingai ir dievobaimingai augintas, aštuntais savo gyvenimo metais pradėjo eiti mokslus jėzuitų mokyklose. Baigęs penkioliktais gyvenimo metais tuometinį mokyklinio lavinimo kursą, dėl savo kuklumo, pamaldumo ir uolumo patikęs jėzuitams, buvo priimtas į jų ordiną.

Jaunasis Norvaiša tuo metu pasišventė kunigų jėzuitų ordinui, kai kituose Europos kraštuose, ordino dar nepanaikinus, buvo kilęs prieš jį bruzdėjimas. Netrukus, įžengus į XVIII a. antrąją pusę, baigus dvimetį noviciatą, kai Norvaiša ėjo šiame ordine įprastą mokslų kursą, mūsų matematikos mokslai sulaukė tos laimės, kad, išvarius iš Prancūzijos jėzuitus, du patys geriausi, Rosinjolis (Rossignole) ir Fleri (Fleury), atvyko čia, į Vilnių, ir ėmėsi šešiems jauniems provincijos jėzuitams dėstyti dvimetį grynosios ir taikomosios matematikos kursą. Kai buvo parinkti penki jėzuitų magistrai, geri mokytojai, vienodo išsilavinimo ir pašaukimo, ir trūko dar vieno, Norvaiša, daug jaunesnis už parinktuosius ir neteikiąs didesnių vilčių, kad gali būti naudos iš jo mokymosi, atkakliai to prašė ir buvo priimtas į matematikams atiduotą būrį. Jauniausias iš visų tuometinių matematikos mokinių, klausydamas jos

[paskaitų], taip buvo gerai savo vadovų pažintas ir smarkiai pralenkė mokslo draugus, kad, baigęs dvimetį to mokslo kursą, pačių mokytojų nuomone, buvo vertas iš mokinio pakeliamas į mokytojus. Todėl, kai tie prancūzų matematikai gavo paskyrimą vykti iš Vilniaus į Kiniją, Norvaišai buvo pavesta dėstyti aukštąją matematiką ir būsimiesiems jos profesoriams.

Lietuvos jėzuitų ordinas bei visas mūsų Lietuvos kraštas turi būti dėkingi minėtiems iš Prancūzijos ištremtiems vienuoliams. Jie čia pradėjo diegti tobulesnį to mokslo pažinimą ir prisirišimą prie jo, nuo kadaisinių Žygimanto laikų tarytum dirvonavusio. Jos vėlesnėje raidoje Lietuvoje pasijuto žymi ir didelė pažanga. Taigi prancūzų matematikams išvykus, jų mokiniui, o dabar jau kitų mokytojui Norvaišai dėstant, daug kas ją pamėgo. Jis tada ir buvo čia tuo pradininku, kuris, pats tame moksle didelę pažangą padaręs, išugdė ir sustiprino ypatingą kitų prisirišimą prie jo. Iš pradžių prancūzų matematikų skatinami, vėliau išties ne visi galėjo tuo mokslu domėtis ir ne visi juo domėjosi. Tuo tarpu tie, kuriems Norvaiša pradėjo vadovauti, nepalyginamai daugiau ir pastoviau jam atsidėjo. Štai kodėl tiek daug gerai savo dalyką išmanančių geometrų, matininkų, sąskaitininkų, visais požiūriais iš matematikos turinčių naudos, atsirado, kaip žmonės šneka, anksčiau Lietuvoje, nei Lenkijoje.

Gal būt, dėl ordino nusiteikimo, gal būt, dėl būtinybės pratinti vienuolynuose atsidavusį žmogų prie vyresniųjų valios, tai yra, pratinti prie kuklaus paklusnumo ir nuolankumo, gal būt, dėl kokio aplinkybių laikino susiklostymo taip išėjo, kad, dvejus metus akademijoje buvęs aukštosios matematikos profesoriumi, Norvaiša buvo perkeltas mokyti jauniausios klasės, vadinamosios mažosios infimos, Gardino mokyklose. Pri-

ėmė jis tatai it tikras paklusnumo sūnus su kuo didžiausiu santūrumu, nuolankumu ir noru. Tačiau nemetė to, į ką linko visa savo mąstysena. Anaiptol, kai jam likdavo laisvo nuo mokyklos pareigų laiko, visą jį skyrė gilinimuisi į matematikos veikalus ir su daugeliu susipažino, būtent, su Volfo ir Niutono. Kitais metais buvo paskirtas poetikos, arba penktos klasės, mokytoju. Neilgai, nes tik vienus metus dėstęs poetiką, matematikas, jo ordino vadovybei įsakius, vėl sugrįžo į Vilniaus akademiją, į savo senąją aukštosios matematikos [profesoriaus] vietą. Jo vadovaujami matematikai, panaudoti geografinei platumai nustatyti, atliko savo darbą iki Livonijos ir Revelio. Bet kur kas daugiau Norvaiša pasitarnavo savo matematinėmis žiniomis krašto bendrai gerovei, šalindamas iš plukdymui tinkamos Nemuno upės laivininkystei be galo kenksmingas kliūtis.

Tad kai pirmaisiais Stanislovo Augusto viešpatavimo metais po apsileidimo ir piktnaudžiavimo įvairiose srityse buvo pradėta geriau tvarkytis, Lietuvos iždo komisijai buvo pavesta pagyvinti ir pagerinti krašto prekybą, užkirsti kelią kasmetiniams perdaug dideliems nuostoliams, [atsirandantiems] dėl pavojingos laivybos Nemunu. Tuo tikslu vyriausybė ėmėsi priemonių, tam buvo skirtos didelės lėšos. Kai iždo komisija susižinojo su tuo metu jėzuitų tvarkomos Vilniaus akademijos vadovybe, buvo pakviestas Norvaiša, kuriam vadovaujant, visas tas atmintinas sumanymas buvo sėkmingai įgyvendinamas. Po trejų darbo metų tie taip sielininkams grėsmingi Nemuno akmenys dingo.

Darbas beveik buvo baigtas ir Nemuno vaga bemaž visai išvalyta tarp Gardino ir Rumšiškių, Kauno link, kur buvo pavojingiausias kelias, kaip tik prieš pat jėzuitų ordino panaikinimą 1773 metais. To darbo ilgam atminimui vyriausybė nutarė pastatyti prie upės,

tarp Rumšiškių ir Kauno, paminklą iš tų pačių, tokių grėsmingų vandenyje akmenų, išvilktų iš Nemuno gelmių. Tačiau nebuvo tas upės paminklas pastatytas, išliko jis tik atminimo knygose, Naruševičiaus poezijoje, o dar ryškiau Krasickio veikale, pavadinimu *Reikalingiausių žinių rinkinys (Zbiór potrzebniejszych wiadomości)*, kur straipsnelyje *Nemunas* aprašė autorius kunigą Pranciškų Norvaišą, jėzuitą.

Ir šiandien malonu šitai tėvynainiams kartoti, ypač lotyniško originalo eilutes:

Illa ego tot saeclis latitans sub flumine rupes,
Explosa artificis cerno labore diem,
Quaeque modo ingenti lacerabam strage carinas,
Illudor sicco nil nocitura solo.
Perge triumphali tranquillus navita remo:
Divitias genti ferque referque tuae.
Sisque memor semper: durum nil esse quod unquam,
Non verus patriae vincere possit amor.

[Lietuviškai]:

Tiek amžių grėsmingą keterą tamsioje skandinęs gelmėje,
Matau dienos šviesą, drąsios rankos iš vandens iškeltas.
Visai neseniai į šipulius trupinęs greitus laivus,
Esu nekenksmingas: negyvas žaislas ant kranto.
Draskyk, sielininke, pergalingais irklais ramią tėkmę,
Plukdydamas iš savo tėvynės ir į savo tėvynę turtus,
Bei žinok, kad iš tikros meilės tėvynei
Įveiksi pačias galingiausias jėgas.*

* Pažodiškas lenkiško teksto vertimas *(red.)*.

Tie lotyniški ir lenkiški eilėraščiai turėjo būti iškalti dviejuose statyti ketinamos ketursienės piramidės šonuose. Kituose dviejuose tomis pat kalbomis turėjo būti [iškaltas] įrašas, nurodąs laiką ir žmones, kurie Stanislovo Augusto viešpatavimo metais vadovavo mechanikams ir amatininkams.

Po jėzuitų [ordino] panaikinimo karalius netrukus suteikė Norvaišai bažnytinių beneficijų, be to, Lietuvos iždo komisija jam paskyrė metinę algą, tokią, kokią gaudavo universiteto profesoriai.

Didelį tuo metu krašte vaidmenį vaidinęs Lietuvos paiždininkis Tyzenhauzas, neprilygstamas ministeris, kuriam buvo patikėta valdyti visus karaliaus dvarus ir kuris ypatingai rūpinosi fabrikų steigimu ir tautos pramonės kėlimu, visur ieškojo gabių žmonių, kuriuos prikalbėdavo ir pasisamdydavo, tokių, kurie jam galėtų padėti įgyvendinti jo darbus ir sumanymus. Šitoks žmogus negalėjo tokio matematiko, kaip Norvaiša, nei nepastebėti, nei užmiršti. Iškviestas į Gardiną padaryti mašinas paprastesnes ir produktyvesnes, sėkmingai ten pasidarbavo. Paskui ministerio lėšomis buvo penkeriems metams išsiųstas į užsienį,[2] kur dėl Tyzenhauzo žlugimo, kai nebegaudavo iš Lietuvos iždo paskirtos pensijos, liko visai be pragyvenimo šaltinio. Penkerius metus išbuvus užsienyje ir sugrįžus[3] į tėvynę, Norvaišai būtų atlyginta už buvusias kančias, jeigu paiždininkis būtų likęs savo vietoje. Tačiau tas pats priešas, kuris užgulė Tyzenhauzą, pasiekė ir Norvaišą. Net ir tai, kas jam, tarnaujančiam savo kraštui, karaliaus valia ir malone buvo paskirta, neteisingais, pasalūniškais parodymais buvo atimta. Nustebo vėliau ir pats karalius, pamatęs savo menėse Norvaišą: „Tai tu dar gyvas, Norvaiša? — tarė. — Nes man sakė, kad tu miręs

ar perėjęs į anglikonus ir pas mus nebegrįši." Susigraudino karalius tuo metu, o Norvaiša jam atsakė veikiau ašaromis, nei žodžiais.

Iš karaliaus dovanų, anksčiau Norvaišai paskirtų, viena jam teliko, pati menkiausioji. Ja jis ir pasitenkino, mokėdamas būti santūrus. Galėtume apie jį mes, kurie jį pažinojome, pasakyti, kad turėjo jis teisę kartu su graikų filosofu tarti apie save: „Kaip daug aš [turiu] visai man nereikalingų daiktų!"

Mirė Norvaiša Vilniuje 1819 metų birželio 26 dieną, išgyvenęs 78-rius metus.

(T. Žickis [laikraštyje] „Dziennik Wileński")[4]

O

ODACHOVSKIS ADOMAS
(Odachowski Adam)

Gimė Raseinių apskrityje, Adakavo (Odachów) tėvonijoje, gyveno karaliaus Žygimanto Augusto laikais. Tai buvo puikus teisininkas ir garsus teismų kalbėtojas. Ostrogo kunigaikštienės Beatos byloje su kunigaikščiu Dimitru Sanguška ir Ostrogo kunigaikščiu Vosyliumi dėl Ostrogo užpuolimo ir Ostrogo kunigaikštienės pagrobimo[1] yra jo kalba, arba atsakymas Stanislovui Čarnkovskiui,[2] ginančiam kunigaikštienę Beatą, sakyta, palaikant kunigaikščio Dimitro pusę, ir laikyta jo karališkosios didenybės rūmų teismo sesijoje, įvykusioje tuo metu Knyšine. Čarnkovskio ir Odachovskio kalbos mūsų raštijoje vadinamos klasikinėmis ir ligi šiol laikomos teisminės iškalbos stiliaus pavyzdžiu.

ODACHOVSKIS STANISLOVAS
(Odachowski Stanisław)

Žemaitis, labai išsilavinęs žmogus, Vilniaus universitete ėjo vadovybės sekretoriaus pareigas.

OKOLOVAS HILARAS
(Okołow Hilary)

Filosofijos kandidatas, uolus bei talentingas fizikos ir gamtos mokytojas Kražių gimnazijoje. Verta jį čia paminėti dėl jo išties pilietiško darbo Žemaitijoje, atlikto gamtos mokslų srityje. Jis parašė *Botanikos istoriją (Historyja botaniki)*, kurią skaitė viešame gimnazijos posėdyje pradedant 1829 mokslo metus,— verta paskelbti viešumai, nes ji parašyta su reikalo išmanymu.

OLEŠKEVIČIUS JUOZAPAS
(Oleszkiewicz Józef)

Peterburgo meno akademijos istorinės tapybos skyriaus garbės narys. Gimė Žemaitijoje[1] 1777 metais. Buvo Smuglevičiaus mokiniu Vilniaus vyriausiojoje mokykloje. 1803 metais, remiamas grafo Aleksandro Chodkevičiaus,[2] išvyko į Drezdeną ir Paryžių, kur pas Davidą tobulinosi tapybos mene. Negavęs tapybos katedros Vilniuje, 1810 m. apsigyveno Peterburge. Mirė 1830 m. spalio 5 d. Iš negausių jo genialaus teptuko kūrinių keletą šiuo metu turi kunigaikštis vyskupas S. M. Giedraitis, iš kurių ypač išsiskiria paveikslas, vaizduojąs švenčiausios mergelės bėgimą į Egiptą.

OLŠEVSKIS MYKOLAS
(Olszewski Michał)

Kunigas, filosofijos magistras, kilęs iš Raseinių apskrities. Daug metų buvo gimnazijos prie Vilniaus universiteto kapelionas ir religijos mokytojas. Šis darbštus vyras pasitarnavo krašto raštijai, išversdamas daug naudingų veikalų:

1. *Trumpa Graikijos istorija nuo jos įsikūrimo ligi Graikijos pavertimo Romos provincija, Goldsmito angliškai parašyta ir iš dvylikto leidimo V. D. Miuse-Pata į prancūzų kalbą išversta. Tą veikalą, Anglijoje ir Prancūzijoje skirtą mokykloms ir pensionams, išvertė iš prancūzų kalbos ir t. t. (Krótki zbiór historyi Greckiej, od jej początku aż do zamienienia Grecyi w prowincyję rzymską, przez Goldsmitha po angielsku napisany, a podług dwunastej edycyi przez V. D. Musset-Pathaja na francuski język przełożony; dzieło to w Anglii i Francyi dla szkół i pensyi przeznaczone, tłumaczył z francuskiego i t. d.)*, 2 d., in 8, Vilnius, 1819 m.

2. *Romos istorija nuo Romos įkūrimo ligi Vakarų imperijos žlugimo, padalyta į dvi dalis: pirmojoje aprašyta Respublikos, antrojoje —Imperijos istorija. Parašyta daktaro Goldsmito. Iš dvylikto angliško leidimo C. G. išversta į prancūzų kalbą, o iš jos į lenkų kalbą ir t. t. išversta (Historyja Rzymska od założenia Rzymu do upadku Cesarstwa na Zachodzie, podzielona na dwie części: pierwsza obejmuje dzieje Rzeczypospolitej, druga Cesarstwa. Napisane przez doktora Goldsmitha. Podług dwunastego wydania angielskiego na język francuski przez C. G. a z tego na polski i t. d. przełożona)*, 2 t., Vilnius, 1813 m., in 8, 356 ir 363 p. be 10 lapų autoriaus ir vertėjo į prancūzų kalbą pra-

tarmių bei turinio 1-ame tome. Tą veikalą vertė kunigas Olševskis kartu su mokslininku Antanu Marcinovskiu, buvusiu [laikraščių] „Dziennik Wileński“ ir „Kuryjer Litewski“ redaktoriumi.

3. *Trumpa Goldsmito Romos istorija nuo Romos įkūrimo ligi Romos imperijos žlugimo Vakaruose, iš dvylikto angliško leidimo V. D. Miuse-Pata išversta į prancūzų kalbą, iš jos į lenkų kalbą išversta (Zbiór krótki historyi Rzymskiej Goldsmitha od założenia Rzymu aż do upadku Cesarstwa Rzymskiego na Zachodzie, a podług dwunastej edycyi z angielskiego na francuski język przez V. D. Musset-Pataja* [...] *na język polski przetłumaczony),* 2 d., Vilnius, 1817 m., in 8, 154 ir 14, 180 p.

4. *Mijo Prancūzijos istorija (Historyja Francuska Millota).* To vertimo tik dvi dalys tegalėjo būti išleistos dėl nepriklausomų nuo vertėjo valios aplinkybių.

5. *Pamokslas Pelenų trečiadieniui apie atsivertimo paskatas, parašytas Masijono prancūziškai ir t. t., verstas į lenkų kalbą (Kazanie na popielcową środę, o pobudkach nawrócenia, napisane oryginalnie po francusku przez Massyllona i t. d. przetłumaczone na język polski),* Vilnius, 1818 m., in 8, 40 p.

6. *Pamokslas apie mažą skaičių išrinktųjų, to pat [autoriaus] išverstas į lenkų kalbą (Kazanie o małey liczbie wybranych tegoż, przełożone na polski język),* Vilnius, 1818 m., in 8, 47 p.

7. *Broma atwerta ing wiecznasti* ir t. t., Vilnius, 1799 m. Tą veikalėlį, pirmą, rodos, autoriaus jaunų dienų kūrinį,[1] sudaro maldos ir šventųjų gyvenimo pavyzdžiai, jis visai nekritiškai parašytas, seniai jį verta sudeginti dėl daugybės beprasmiškų paistalų, kuriuos pateikia kaip religinę tiesą.

1821 ir 1822 metais po Lelevelio ir Šidlovskio Olševskis redagavo [laikraštį] „Tygodnik Wileński", kur išspausdino labai daug rašinių, ypač savo paties verstų iš prancūzų kalbos.

OLŠEVSKIS VIKTORAS
(Olszewski Wiktor)

Bernardinas, puikiai susipažinęs su lenkų raštija. Keliolika metų uoliai ir naudingai ėjo jam patikėtų mokinių lenkų ir lotynų kalbų mokytojo pareigas, iš pradžių Dotnuvos apskritinėje mokykloje, o paskui Troškūnuose.

P

PABRĖŽA JURGIS
(Pabreż Jerzy)

Kunigas, gimė apie 1771 metus,[1] mokėsi Vilniaus akademijoje, į dvasininkus — Varniuose. Buvo altarista Kartenoje. 1816 metais priėmė šv. Pranciškaus regulos vienuolio įžadus[2] ir, kaip bernardinų tretininkas, Jurgio vardą pakeitė Ambražiejumi. Kelerius metus mokė Kretingos parapinėje mokykloje. Tai puikus žemaičių kalbos ir senovės žinovas, be to, talentingas pamokslininkas, tačiau ypatingai jis domisi botanika ir jau yra parašęs lietuvių kalba to dalyko knygą paprastiems žmonėms naudotis.[3] Savo pastabas apie Pabaltijo augmeniją siuntė kunigui Jundziului[4] ir talkino jam rašyti *Lietuvos florą (Flora litewska)*. Savo religinius ir istorinius raštus, kurių yra daugiau kaip dvidešimt tomų,[5] jau paruošė spaudai.

PACAS KAZIMIERAS
(Pac Kazimierz)

„Gozdavos" (Gozdawa) herbo, Žemaičių vyskupas, Trakų vaivados Petro ir Smolensko kaštelionaitės Elžbietos Šemetaitės sūnus, Vilniaus kanauninkas. Su savo broliu Jeronimu buvo paimtas į rusų nelaisvę, paleistas 1662 m. Iš Smolensko vyskupystės perėjo į Žemaičių vyskupus.[1] Vyriausybės buvo paskirtas išmokėti kariuomenei laiku neišmokėtas algas, taip pat komisoriumi Kuršo vyskupystės ginčams spręsti. Kartu su savo broliu Vilniaus vaivada fundavo Vilniuje, Antakalnyje, Laterano regulos kanauninkų šv. Petro ir Povilo bažnyčią; Žemaitijoje išvaikė Šiluvos kitatikių sambūrį. Išleido ankstyvesniųjų sinodų nutarimų rinkinį, pavadinimu *Collectanea (Rinkinys)*,[2] kurių pabaigoje įdėjo bulę *Coena Domini (Viešpaties vaišės)*, išverstą į žemaičių kalbą. Varniuose pamūrijo katedros bažnyčią,[3] aprūpino ją dailiu inventoriumi, paliepė nulieti didįjį varpą su užrašu, paliudijančiu jo fundaciją (tas varpas 1785 m. per gaisrą nukrito ir sudužo, vėliau buvo perlietas). Mirė Alsėdžiuose 1695 m., vyskupystę valdė apie 29 metus.

PARČEVSKIS PETRAS
(Parczewski Piotr)

Žemaičių vyskupas, vyras mokytas, Vilniaus akademijoje gavo šventosios teologijos daktaro laipsnį,[1] iš pradžių buvo Starodubo infulatu klebonu, vėliau — Smolensko vyskupu, pagaliau 1649 m. tapo Žemaičių vyskupu.[2] Mirė 1659 m., valdė kantriai, nesitraukdamas iš vyskupystės nė dvejais sunkiaisiais žiauriųjų švedų buvimo Žemaitijoje metais, tai yra, 1655—1656.

PAREMBSKIS PATRIČIJUS
(Porębski Patrycy)

Pijoras, kilęs iš Raseinių apskrities, mokėsi Raseiniuose ir Liubiešove, ėjo lenkų literatūros mokytojo pareigas savo ordino Vilniaus mokykloje. Sugeba labai lengvai eiliuoti, kai kurie jo poetiniai bandymai buvo dedami Vilniaus laikraščiuose.

PAREMBSKIS POLIKARPAS
(Porębski Polikarp)

Filosofijos kandidatas. Priklausė kunigų pijorų ordinui ir buvo gavęs Leonardo vardą, tačiau, kaip nedavęs vienuolio įžadų, po 1832 m. nusivilko dvasininko suknelę ir dabar ūkininkauja kaime, Raseinių apskrityje. Daug metų Raseinių apskritinėje mokykloje mokė geografijos ir visuotinės istorijos su dideliu uolumu ir pilietiniu pasišventimu bendram labui.

PAULAVIČIUS MIKALOJUS
(Pawłowicz Mikołaj)

Filosofijos magistras, rūmų tarėjas, daug pas mus pasidarbavusio senovės filologijos srityje profesoriaus Grodeko mokinys, susižavėjęs jo metodu ir puikiai susipažinęs su senovės mokslais. Dešimt metų Kražių gimnazijoje su nuodugniu išmanymu ir esmės pažinimu dėstė graikų ir lotynų kalbas, ypatingą dėmesį visą laiką kreipdamas į epochos, gyvenimo, papročių, senovės meno istoriją bei į rašytojų, kurių kūriniai būdavo verčiami, charakterį ir [gyvenimo] aplinkybes. Jis tatai, drąsiai galima pasakyti, iš naujų ir teisingų pozicijų į senovės mokslus įpratino mus žiūrėti ir atvėrė mums didžiausius lobius, kurių nė sapne nematė

senieji Žemaičių mokyklų mokytojai, o tuo būdu paskatino ir paakino pamėgti ir nuodugniai pažinti jo dėstomus dalykus.

PETKEVIČIUS JURGIS[1]
(Pietkiewicz Jerzy)

„Pomiano" (Pomian) herbo, Žemaičių vyskupas. Kaip ganytojas turėjo didelių rūpesčių dėl iš Prūsijos sklindančių naujovių, dėl vadinamųjų reformatorių; veikdamas visuotinio Tridento susirinkimo dvasia,[2] Kražiuose įsteigė vyskupystės seminariją. Piaseckis[3] jį įtaria prijautus kaimyniniuose Prūsuose plintančioms religinėms naujovėms, bet Kojelavičius[4] labai teisingai jam dėl to priekaištauja. Ir iš tikrųjų jokioje tuometinėje istorijoje (išskyrus Piaseckio) nerandame apie tai nė mažiausios užuominos. Petkevičiaus amžininkas kanauninkas Roizijus, nelinkęs niekam atleisti, juoba šiam vyskupui, kurio asmeniškai nemėgo, niekur juk neužsimena apie jo apostazę.

PILSUDSKIS PRANCIŠKUS
(Piłsudzki Franciszek)

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės alininkas, gyvenęs Stanislovo Augusto laikais, gerai mokėjęs senovės kalbas, mokslų gerbėjas. Užrašė stambią sumą keliolikai neturtingų mokinių išlaikyti Kražių mokykloje.

PLIOTERIS JURGIS
(Plater Jerzy)

Grafas, Raseinių apskrities maršalka, gražiausių vilčių teikęs jaunikaitis. Lietuviškai parašė *Tėvynės istoriją*,[1] kuri dėl ankstyvos autoriaus mirties 1836 me-

tais negalėjo būti išleista. Jau anksčiau esame pareiškę savo geidavimą, kad garbi velionio žmona pasistengtų tą naudingą veikalą pateikti visuomenei, bet mūsų prašymas nebuvo išklausytas, o mano, gal būt, jos net ir nepasiekė, tad dabar vėl kartojame ir krašto raštijos vardu maldaujame, kad malonėtų atgaivinti jautrų savo brangaus vyro, naudingo visuomenei piliečio ir talentingo rašytojo atminimą, paskelbdama spaudoje jo mokslinį darbą. Tatai įrodys, kad ryšiai su brangiais asmenimis nenutrūksta kartu su jų gyvenimu, kad žemaitės moka jausti, galvoti ir veikti pilietiškai.

POŠKA DIONIZAS
(Paszkiewicz Dyonizy)

Gimė apie 1760 metus[1] Raseinių apskrityje, Girdiškių parapijoje, Bardžių tėvonijoje.[2] Mokėsi Kražiuose. Ėjo Raseinių apskrities žemės teismo sekretoriaus pareigas. Tasai vyras buvo vienas iš pirmųjų lietuvių literatūros mylėtojų, uoliausių savo tautos garbės kėlėjų. Jis visur rinko rūpestingai savo tėvų žemės senienas ir kaupė jas didžiuliame savo ąžuole Baublyje, žiliausios senovės amžininke.* Kai kurias iš tų se-

* Neturėdamas po ranka apie tą ąžuolą žinutės, kadaise paties savininko atspausdintos, dedu čia Adomo Padimavičiaus (Podymowicz) aprašymą: „Neseniai išgirdome apie ąžuolą, Baubliu vadinamą, augantį Žemaitijoje, Bardžiuose, Dionizo Poškos dvare. Augo ant kalno, lietuviškai Vyšnių kalnu (Wiszniukalnas) vadinamo. Aiškių rievių priskaičiuota daugiau kaip septyni šimtai, tačiau ir viduje, ir pakraštyje per keliolika colių buvo daug nežymių, taigi turėjo jis, kalbant be poezijos (čia pakartoju paties savininko žodžius),— mažiausiai tūkstantį metų, o gal būt, atminė mūsų protėvius gerulius ir jų vadą Odoakrą.

Kelmo apačios apimtis — devyniolika lietuviškų uolekčių ir šeši coliai, vidurinės dalies skersmuo — septynios uolektys, plones-

nienų Kajetonas Nezabitauskis išvardijo [laikraštyje] „Dziennik Wileński“, rodos, 1824 metais.[3]

Visą savo gyvenimą Poška paskyrė rašyti veikalams lietuvių kalba, kurie pelno negęstantį tautiečių dėkingumą, o autoriui teikia garbę ir nemirtingumą žemėje. Svarbiausias jo darbas yra *Lietuvių kalbos žodynas* (*Słownik Litewski*), tas didelis veikalas, kaip [laikraštyje] „Magazyn Powszechny“ rašo gerbiamas mano *Lietuviškų vertimų* recenzentas,[4] turėjo būti padėtas Varšuvos mokslo bičiulių draugijos bibliotekoje ir tuo tikslu buvo nusiųstas vienam advokatui į Kauną, tačiau nelemtais 1831 metais kažkur dingo.[5]

Vertė taip pat Vergilijaus *Eneidą* į lietuvių kalbą — tą rankraštį šiuo metu turi jo šeima.[6] Kartkartėmis rašė ir originalių eilėraščių, kuriems, ypač satyroms ir epigramoms, turėjo didelį improvizacinį talentą. Tūkstančiai jo pajuokavimų dabar klajoja po visą Žemai-

---

nės — penkios su puse. Iš vidurinės dalies buvo padaryta pavėsinė. Aplankė tą pavėsinę, kaip sako, įvairių kraštų kareiviai, kurie traukė 1812 metais, stebėjosi jie medžio didumu ir sakėsi savo šiltesniuose kraštuose tokio didelio nematę. Prieš pat nukertamas, 1811 m. išleido lapus, bet silpnus, kurie nė perpus neprilygo įprastiems, didžiuma šakų irgi buvo nudžiūvusios.

Šitaip amžių nualintas senelis, daugel audrų nugalėjęs, visokiausių pasikeitimų liudininkas, matęs tikriausiai, kaip laidojo kelias dešimtis jo savininkų, stengėsi su auštančiu pavasariu papuošti savo kaktą, bet... išsekusios jėgos, syvai, po mažiau ir lėčiau srūvantys, nebepajėgė duoti lapams reikiamo maisto, čiulpiami tankių kerpių, kurios vis aukščiau ir drąsiau kilo į viršų, kad, pražildę milžiną senelį, padėtų kuo veikiausiai nekantriam laikui sunaikinti tai, kas, gal būt, per ilgai drįso priešintis jo viešpatavimui?“

Botanika dailiajai lyčiai, arba medžių, žolių ir gėlių istorija (Botanika dla płci pięknej, czyli historyja Drzew, Ziół i Kwiatów), d. 1, p. 27.

tiją. Gal būt, nebus pro šalį nors vieną užrašą pakartoti, jo padėtą virš Baublio durų:

Czion kit'karta pagonis pjowi woszka:
*O dabarczios giwen' Dionizas Poszka.**

Juk žinoma iš krašto istorijos, kad lietuviai garbino kai kuriuos medžius (žr. T. Narbuto *Lietuvių tautos senovės istoriją (Dzieje starożytne Narodu Litewskiego, p. T. Narbutta)*, t. 1), dėjo prie jų dievams aukas ir gyvulių krauju šlakstė šaknis. Padavimas sako, kad ir prie Baublio pagonybės laikais būdavo piaunamos ožkos, aukojamos dievams, apie tą dalyką poetas ir užsimena pirmoje eilutėje.

Keli jo straipsniai apie tėvynės senovę buvo įdėti lenkiškuose laikraščiuose,[7] kartais savo pastabas jis siųsdavęs mokytiems archeografams: Kepenui, Loboikai ir t. t. Tačiau, nors tiek daug nusipelnęs raštijai ir istorijai, buvo nepaprastai kuklus ir mažai apie save galvojo, tatai gali paliudyti šios jo eilės, kurias, kaip pats sako, parašė vieno rankraščio įžangai: „Dabar ra-

* Neteisingai kurie-ne-kurie tvirtina, sakydami arba net ir rašydami, jog beveik visi Lietuvos dvarininkai yra kilę iš Lenkijos, tą mintį grįsdami lenkiškomis pavardžių galūnėmis. Tegu jie žino, kad dauguma lietuviškų vardažodžių netgi neatpažįstamai buvo pakeista lenkiškais, kai Lietuvos bajorija buvo sulyginta teisėmis ir privilegijomis su Lenkijos bajorija. Lietuviai, priimdami lenkų herbus, priėmė ir lenkiškas pavardžių galūnes, todėl *Poška* virto *Paškevičiumi, Biliūnas — Bilevičiumi, Jucius — Jucevičiumi, Radžius — Rodovičiumi, Bauža — Bohušu, Stonys — Stanevičiumi, Kasokas — Kosakovskiu, Krašys — Kraševskiu, Elnys — Jelenskiu* ir t. t. Kitų pavardes iškraipė kronikininkai, pvz., vargu ar kuris priešjogailinių laikų lietuvis pažintų savo kunigaikščio *Pa[a]lksnio* pavardę, vėliau metraštininkų paverstą kunigaikščiu Olšanskiu!? *(autoriaus išnaša).*

šau, ne tiek norėdamas savo vardą išgarsinti, kiek sau pačiam, luošam, suteikti senatvėje džiaugsmo."

Tasai mokytas vyras užbaigė savo žemiškuosius darbus 1830 metais.[8]

POŠKA TEODORAS
(Paszkiewicz Teodor)

Bernardinų ordino kunigas, šiuo metu to pat ordino Lietuvos provincijos kustošas. Daugelį metų buvo prancūzų kalbos mokytojas Dotnuvos apskritinėje mokykloje, vėliau — Troškūnų gimnazijoje. Tas pareigas ėjo su nepaprastu uolumu ir didžia nauda mokyklų jaunuomenei.

PREKERIS JONAS
(Prekier Jan)[1]

Šiaulių apskrities žemės teismo asesorius, puikiai susipažinęs su krašto istorija. Kiekvieną valandėlę, laisvą nuo sunkios tarnybos, skiria Lietuvos senienų tyrinėjimams, kuriems sukaupė daug medžiagos. Be to, turėdamas nepaprastą atmintį, tiksliausiai žino patį menkiausią mūsų tolimos praeities istorijos faktą, šen bei ten užrašytą, saugomą viešuosiuose ir privačiuose Žemaitijos archyvuose, kuriuos, galiu pasakyti, visus rūpestingiausiai peržiūrėjo.

PŠECIŠEVSKIS KAJETONAS
(Przeciszewski Kajetan)

Ščensno sūnus,[1] filosofijos kandidatas, gimė apie 1790 m., pradinius mokslus išėjo Raseiniuose, o aukštuosius — Vilniaus universitete. Tai buvo karštagalvė, poetiška būtybė, turėjusi didelį talentą. Kaip galima

spręsti iš jo lyrinių bandymų, palikusių draugų saugomuose rankraščiuose, Kajetonas Pšeciševskis, be abejonės, būtų prilygęs garsiausiems mūsų poetams, jei baisi savižudybė nebūtų pražudžiusi gražiausių vilčių, kurias į jį dėjo visi jo pažįstami.

PUTRAMENTAS BENEDIKTAS
(Putrament Benedykt)

Kunigas, pradinius dvasinius mokslus ėjo Varniuose, o aukštuosius — Vilniaus Romos katalikų Dvasinėje akademijoje. Šis šviesus Kristaus tikėjimo sėjėjas štai jau šeštus metus didžiai mokyklos jaunuomenei naudingai ir veiksmingai eina kapeliono ir tikybos mokytojo pareigas Kėdainių apskritinėje mokykloje.

R

RADAVIČIUS SIMONAS
(Rodowicz Szymon)

Senosios regulos karmelitas, kilęs iš Vaiguvos parapijos, iš Pakėvio (Pokiew) tėvonijos. Nuo jėzuitų panaikinimo Kražiuose iki karmelitų iškeldinimo į Kolainius ėjo Kražių mokyklos vedėjo pareigas ir dėstė joje prancūzų literatūrą. Tai buvo mokytas žmogus, didžiai garsus pamokslininkas, taip pat uolus ir puikiai savo dalyką mokąs mokytojas.

RADAVIČIUS STANISLOVAS
(Rodowicz Stanisław)

Aukščiau paminėto jaunesnysis brolis. Beveik dvidešimt metų buvo advokatu Šiauliuose ir garsėjo kaip karštas teisingumo gynėjas. Jo kalbos, pasakytos jam

patikėtose bylose, tik teisingose, nes sukčiavimu jis bodėdavosi, rodo didelį teisminės iškalbos talentą. Keliolika metų, be to, ėjo Šiaulių apskrities žemės teismo raštininko pareigas. Mirė 1835 m., palaidotas Pakėvyje.

RADVILAVIČIUS JUOZAPAS
(Radzwiłłowicz Józef)

Raseinių apskrities dvarininkas, užrašęs tūkstantį penkis šimtus sidabro rublių neturtingiems Kražių mokyklų mokiniams. Verta atminti tą, kas atmena kitus.

RENĖ ANTANAS
(Rönne Antoni)

Baronas, Telšių apskrities maršalka, gimė Renavos tėvonijoje apie 1790 metus. Ėjo Telšių apskrities mokyklų garbės globėjo pareigas, labai prisidėjo prie pavyzdingo švietimo [tose mokyklose] įdiegimo. Tas mokytas vyras turi nemažą biblioteką, ko gero, didžiausią iš visų privačių Žemaitijos knygynų, fizikos kabinetą, turtingą labai tobulų mašinų, be to, gražų botanikos sodą su rečiausiais, kaip mane tikino, mūsų krašto bei užsienio augalais.

RETAS JURGIS
(Retas Jerzy)

Žemaitis, Kėdainių spaustuvininkas, gyvenęs Vladislovo IV laikais ir vėliau. Didžiai prisidėjo prie protestantų tikėjimą išpažįstančių švietimo, spausdindamas savo lėšomis religinius veikalus. Pats yra vokiečių kalba parašyto veikalo *Apie knygų spausdinimo pažangą Lenkijoje (O postępie sztuki drukarskiej w Polsce)*, išleisto Karaliaučiuje, be metų, autorius.

RIMKEVIČIUS FELIKSAS
(Rymkiewicz Feliks)

Kilęs iš Žemaičių,[1] medicinos daktaras, patologijos, smulkiosios terapijos ir fiziologijos profesorius Vilniaus Medicinos-chirurgijos akademijoje, Vilniaus medicinos draugijos narys;[2] garsus šiuo metu kaip mokytas vyras ir talentingas profesorius. Daug jo straipsnių medicinos klausimais buvo įdėta laikraščiuose, leidžiamuose Vilniuje. Dėl nepaprasto mokytumo teisingai šiandien jį vadina *vaikščiojančia medicinos enciklopedija.*

ROIZIJUS PETRAS, ARBA RUIZAS
(Roizjusz Piotr, czyli Ruiz)

Kunigas, garsus teisininkas, kilęs iš taurios ispanų giminės Ruiz de Moroz. Paprastai rašydavosi ant įvairių savo veikalų: *Petrus Maureus Royzius Hispanus,* kartais *Hispanus Celtiber* arba — užuot rašęs tuodu — *Alcagnicensis* — nuo Aragonijos miesto Alkanijos, kuriame gimė.*

Pasimokęs teisės pradmenų tėvynėje, toliau tobulinosi Paduvos ir Bolonijos akademijose,[1] bet jau pastarojoje pats su būdingu akademinei jaunuomenei uolumu dėstė romėnų teisę kardinolo Albernočio Ispanų kolegijoje. Pakvietė jį 1542 arba kitais metais į Lenkiją, į to pat mokslo katedrą Krokuvos akademijoje, Petras Gamratas, primas ir Krokuvos vyskupas.

Neblogai pas mus Roizijui sekėsi, tad ir jis noriai įsikūrė, nesileisdamas artimiausių bičiulių prikalbinamas sugrįžti atgal į savo tėvynę. Devynerius metus

* Neseckis (t. 4, p. 460), darydamas keistą klaidą, Roiziją vadina Petru Rudzkiu *(autoriaus išnaša).*

mokė Krokuvos akademijoje; netrūko jam ir klausytojų, kurių skaičiuje buvo vėliau išgarsėjęs primas Stanislovas Karnkovskis.

Karalius Žygimantas painesniais reikalais klausdavosi jo patarimo, o kai ciesorius Ferdinandas I jam per savo pasiuntinį Joną Langą Silezietį (Ślązaka) pasiūlė katedrą Vienoje,[2] Žygimantas Augustas jo nenorėjo išleisti. Tam pačiam valdovui viešpataujant, įgijo ir visuomeninį svorį: prie trijų kanclerių — Samuelio Macejovskio, Jono Pšerembskio ir Pilypo Padnevskio — buvo karališkojo teismo tarėjas, turėdamas padėjėjais — prie pirmojo Martyną Kromerį, o prie antrojo — savo mokinį Karnkovskį.

Vėliau [Roizijus] persikėlė į Vilnių[3] Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės referendoriumi miestų reikalams, kur Žemaičių vyskupai Domanevskis ir Narkuskis* kartu su juo tarnavo. Pirmojo laikais įėjęs į Žemaičių kapitulą, pasitarnavo jai 1561 m. jos privilegijų ir nuostatų rinkiniu. Roizijus tiems abiem vyskupams ant gražių antkapių, kur apie juos galima gauti geriausių žinių, paliko savo dėkingumo atminimą.

Tribunolui, kurio sudėtyje Roizijus su šiais vyrais posėdžiaudavo, spręsti suplaukdavo svarbiausios bylos iš visų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų, be to, daug ypatingesnių atvejų ir painių abejojimų tepasiekdavo vieną Roizijų; tuo tarpu jis, su pamėgimu gilindamasis į savo mokslą, kaupė iš jo svarbiausius dalykus, kuriuos mėgo nagrinėti ir pats, skaitymo metu apmąstydamas, ir su kitais — pasišnekėdamas. Taip

---

* Nežinau, kuo remdamasis Osolinskis vadina vyskupą Narkutį (Narkutisa) Narkuskiu, ši lietuvių giminė Mykolo viešpatavimo metais priėmė Narkevičių pavardę, tatai aiškiai liudija genealoginiai dokumentai *(autoriaus išnaša).*

atsirado *Lietuvos sprendimų (Decyzyje Litewskie)* veikalas. 1567 m. spalio 20 d., Žemaičių vyskupui Viktorinui Vežbickiui tapus Lucko vyskupu, [Roizijus] gavo po jo vakuojančią Vilniaus kanoniją ir tais pat metais perėmė Hanevičių prestimoniją. Vilniaus kapitulos aktai jau tuo metu jį vadina šv. Jono [bažnyčios] arkipresbiteriu, be to, Kražių klebonu, Žemaičių kanauninku ir karaliaus juriskonsultu. 1569 m. Roizijus dalyvavo Liublino seime, kur buvo svarstoma byla prieš Gdansko miestiečius ir derinamas galutinis Lenkijos susijungimas su Lietuva.

Aukščiau paminėtas veikalas *Lietuvos sprendimai* išsaugojo mums jo puikų romėnų teisės pažinimą. Šiame veikale yra penki pagrindiniai skyriai: 1. *Apie savižudžio testamento galiojimą.* 2. *Apie galią paskutinės valios surašymo metu paprastai vartojamų žodžių: ligoto kūno, sveiko proto.* 3. *Apie kėsinimąsi ir pradėtą nusikaltimą.* 4. *Apie pagrįstas nestojimo į teismą priežastis.* 5. *Apie procentus, arba palūkanas,* kur smerkia dvarų įkeitimus. Kiekvienas klausimas, skyrium išnagrinėtas, nekliudo autoriui paliesti ir tai, kas su juo artimai susiję, ir netgi tai, kas ta proga gali būti paliesta. Puslapių paraštės mirgėte mirga išnašomis, akivaizdžiai rodančiomis didelį autoriaus apsiskaitymą bei gilų ir romėnų teisės, ir jai artimų dalykų pažinimą. Jis pateikia įvairius įstatymus, svarsto, lygina, derina, istoriškai pagrindžia, pateiktų įstatymų aprašymuose savo mintis iškelia, — beveik viską moksliškai, tik reikia pripažinti, ne viską išties filosofine dvasia sprendžia, ypač kai susiduria su kanonų teise, nes nedreba iš baimės, kad tik prieš ją kokio žodžio nepasakytų.

Be teisės mokslo, poezija ypač rūpėjo Roizijui. Jo panegiriniai eilėraščiai, įvairiomis progomis ir aplinky-

bėmis rašyti, buvo atskirai išleisti į viešumą.[4] Daug jų turėjo visur išsklaidytų, daug taip pat liko rankraščiuose. Vaisingai jo mūzai daugiau būdinga gera eilėdara ir vienoda eiliavimo tėkmė, nei tikrai kūrybinė dvasia, tai yra, ypatingos ir kilnios mintys.

Epigramoms, šen bei ten išmėtytoms ir beveik nespausdintoms, paprastai trūksta būdingo šiam žanrui aštrumo, tačiau kartkartėmis jas pagyvina koks visai neįprastas eiliavimo posūkis, atsitiktinis pokštas ar pajuokimas. Vienoje iš seniausiųjų [epigramų] gana taikliai palygina valdymą Žygimanto I viešpatavimo paskutiniaisiais metais su šachmatų žaidimu, kur karalius nejudinamas stovi savo vietoje, o karalienė blaškosi po visus pašalius. Visai neblogai jam pavyko pasakyti apie Vilniaus vaivadą Mikalojų Radvilą, sergantį podagra, kad jo kojas įveikė kur kas didesnis galvos svoris.

Įdomus tai buvo žmogus, tas Roizijus: reto sąmojo ir mokslo, kandus, karštagalvis, rėksnys. Dėstydamas užsidegdavo, šūkaudavo, šokinėdavo — elgdavosi iš tiesų kaip ispanas. Bet koks priešingas žodis jį plikyte nuplikydavo, šokdavo į akis, draskydavosi it suplėšyti į skutelius ar gerklę perkąsti norėdamas. Liežuvis jam dirbo kaip mestuvai: sykį pradėjęs, vertė ir vertė — niekas negalėjo išmušti jo iš vėžių. Kai Bolonijoje kažkas jam pradėjo priekaištauti dėl kažkokio ne Cicerono išsireiškimo, jis atrėžė: „Ciceronas savaip savo [mintis] dėstė, o aš savąsias malu savo girnomis."

Savo išore jis veikiau atstumdavo, nei patraukdavo: akys išverstos, antakiai gauruoti, dėl blogo regėjimo nosį visada akiniais balnodavo. Priešai jį juodino dėl šių jo ydų, Ožechovskis[5] sakė, kad dėl jų jis vertas neapykantos. Ko tik neprišnekėjo Gdansko miestie-

čiai apie jo akis; dvariškiai viską vertė juokais ir džiaugėsi, turėdami iš ko pasišaipyti.*

Iš esmės nebuvo nei pikčiurna, nei užsispyrėlis, atvirkščiai, žmoniškumo ir mandagių savybių kupinas. Atviras, nuoširdus, užmaršus įžeidimams, sąmojingas, linksmas, išdaigiškas, mėgo kompaniją, mėgo protingą nuomonę ir smagią draugiją. Smagus būdavo ir savo namuose, ir viešnagėje, kur nesileisdavo ilgai prašomas. Kiek tik buvo jo metais ir laipsniais, ir protu žymių žmonių, visi jautė jam draugiškumą arba palankumą.** Tik neturėjo geros nuomonės apie jėzuitus, kurie tuo metu į Lenkiją atvyko. Roizijus mirė 1571 m.

Roizijaus veikalai

1. *De apparatu nuptiarum Optimorum Maximorum Sigismundi Secundi Augusti Pol[oniae] Regis etc, atque Reginae Elisabes, Ferdinandi, Romanorum Regis etc, filiae, de adventuque ipsius Reginae ad nuptias, splendidissimoque Regis occursu — carmen properatum, auctore Petro Royzio Maureo, Jurisconsulto, Hispano, in [Regiae] Poloniae urbe Cracovia publico juris civilis interprete. Optimae Maximae Elisabe [Poloniae Reginae] etc. librum dicat auctor (Apie kilmingojo ir*

---

* Gurnickis[6] 2-joje *Dvariškio* (Dworzanin) knygoje rašo, kad gydytojas Jakubelijus vieną kartą įgėlė Roizijui dėl jo regėjimo, juokaudamas: „Domine Doctor, tu parum vides" (Menkai matai, ponas daktare.) Roizijus, nemėgęs likti skolingas, tuoj pat jam atkirto: „Verum est, nam te video, qui es parum" (Tiesą sakai, nes matau tave, menkystę) *(autoriaus išnaša)*.

** Rodos, ir pats Ožechovskis daugiau neapkentė romėnų teisės mokslo, nei paties Roizijaus, nes, siųsdamas į Krokuvą bičiuliams peržiūrėti savo garsiąją kalbą apie bemoterystę (De coelibatu), ragino juos paklausti Roizijaus nuomonės *(autoriaus išnaša)*.

galingojo Lenkijos karaliaus ir t. t. Žygimanto Antrojo Augusto ir Romos karaliaus Ferdinando ir t. t. dukters karalienės Elžbietos vestuvių puikumą, apie pačios karalienės atvykimą į vestuves, apie šlovingą karaliaus sutikimą paskubomis sukurta daina, autorius, Petras Roizijus Mauras, juriskonsultas, ispanas, Lenkijos [karalystės] mieste Krokuvoje civilinės teisės dėstytojas, skiria kilmingajai ir galingajai Elžbietai, Lenkijos karalienei ir t. t.). Pabaigoje: Krokuva, Unglerio spaustuvėje, 1543 m., gegužės mėnesį, in 4, 2 lakštai. Visuose Roizijaus raštuose yra padėta jo pavardė.

2. *Carmen funebre — in obitu Illustris Petri Gamrati, primae Sarmaticae sedis episcopi (Gedulinga giesmė jo šviesybės Sarmatijos sosto pirmojo vyskupo Petro Gamrato mirties proga).* Išspausdinta Krokuvoje, pas Florijono Unglerio našlę, 4 lakštai.

3. *Ad Sacrosanctum Samuelem Episcopum Plocensem, Cracoviensem vero nunc jure et merito designatum — Carmen (Giesmė šventajam Plocko vyskupui Samueliui, dabar teisėtai ir pelnytai paskirtam Krokuvos vyskupu),* Krokuva, 1545 m., in 4, 1 lakštas. Tai pasveikinimas Samueliui Macejovskiui su Krokuvos vyskupyste.

4. *Ad virum illustrem Samuelem Maciejovium Episcopum Cracoviensem et supremum in Polonia cancellarium — Carmen de Sancto Pontifice caeso sive Stanislaus (Žymiam vyrui, Krokuvos vyskupui ir vyriausiam Lenkijos kancleriui Samueliui Macejovskiui giesmė apie nužudytą vyskupą, arba Stanislovą).* Be spausdinimo vietos ir metų.

5. *Inclyto Quiritium Regi Ferdinando in Divae conjugis Annae obitu — Epitaphia (Epitafija garsiajam kviritų karaliui Ferdinandui jo dieviškosios žmonos mirties proga),* Krokuva, 1547 m., in 4, 1 lakštas.

6. *Carmen tumultuarium — adversus Astrologum quendam, in vitam Viri Dei Samuelis, Cracoviensium Episcopi mentitum (Paskubomis sukurta giesmė prieš vieną astrologą, klastingai taikiusį į dievui pasišventusio vyro, Krokuvos vyskupo Samuelio gyvenimą).* Su Macejovskio herbu ir eilėmis po juo. Be spausdinimo vietos ir metų. Eilėraštis labai gražus, juo Roizijus pareiškė Macejovskiui didžiausią pagarbą.

7. *Historia funebris in obitu Divi Sigismundi Sarmatiarum regis et ad Sigismundum Augustum filium admonitio (Gedulingas pasakojimas Sarmatų karaliaus Žygimanto mirties proga ir paskatinimas sūnui Žygimantui Augustui),* Krokuva, 1548 m., in 4, 3 lakštai.

8. *Naenia in funere viri illustris Samuelis Maciejovii* (sic), *Cracoviensium Episcopi, atque Summi in Polonia Cancellarii (Rauda Krokuvos vyskupo ir vyriausiojo Lenkijos kanclerio Samuelio Macejovskio laidotuvėse),* Krokuva, 1550 m., in 4, 3 lakštai.

9. *Ad Inclytum atque potentissimum Sigismundum Augustum Sarmatiae Regem carmen consolatorium (Paguodos giesmė garsiajam ir galingajam Sarmatų karaliui Žygimantui Augustui),* Krokuva, 1553 m., in 4, 1 lakštas. Čia taip pat yra Roizijaus eilėraštis *De triplici vita: coelibe, conjugali et fornicaria (Apie trejopą gyvenimo būdą: nevedusių, vedusių ir ištvirkaujančių).*

10. *Ad proceres Polonos de matrimonio regio (Lenkijos didikams apie karaliaus vedybas),* Krokuva, 1553 m., in 4, 2 lakštai.

11. *De apparatu nuptiarum Inclyti et Potentis[simi] Sigismundi Augusti Polonorum Regis et Catharinae Caesaris Ferdinandi filiae, Carmen extemporaneum (Proginė giesmė apie garsiojo ir galingojo Lenkijos karaliaus Žygimanto Augusto ir imperatoriaus Ferdi-*

nando dukters Kotrynos vestuvių puikumą), Krokuva, 1553 m., in 4, 1,5 lakšto.

12. *Petri Royzii Maurei Chiliastichon (Petro Roizijaus Mauro Tūkstanteilis)*, Krokuva, 1557 m., in 4, 7,5 lakšto. Šioje poemoje, sudėtoje iš tūkstančio eilučių (iš čia ir *Chiliastichono (Tūkstanteilio)* pavadinimą gavo), Roizijus kreipiasi į Aloizą Lipomaną, nuncijų, ragina jį numalšinti religinius nesutarimus. Tai ilga litanija vardų, daugiau ar mažiau tuo metu Lenkijoje garsių, nepasižyminti nei turiniu, nei išraiška.

13. *Carmen funebre in obitu Illustrissimi Joannis comitis Tarnovii etc. (Gedulinga giesmė grafo Jono Tarnovskio laidotuvėse ir t. t.)*, Krokuva, 1561 m., in 4, 2 lakštai. Prie šio eilėraščio pridėjo devynias epitafijas. Objektas nevertas tokio didelio dėmesio.

14. *Ad Nicolaum Radivilonem, Virum Illustrem epithalamium (Vestuvinis pasveikinimas garsiajam vyrui Mikalojui Radvilai)*. Be spausdinimo vietos ir metų, in 4, 1 lakštas.

15. *Decisiones Petri Royzii Maurei Alcagnicen[sis], Regii Jureconsulti, de rebus in sacro auditorio Lituanico ex appellatione judicatis. Ad Sigismundum Augustum Poloniae Regem, Principem Optimum Maximum. Opus lectu dignissimum atque cognitu tam iis, qui juridicundo praesunt, quam qui veram philosophiam, hoc est, artem boni et aequi vel tradunt, vel addiscunt, ob multiplicemque earum rerum tractationem, exactamque ac diffusam definitionem, quae in scholam et forum incidere cotidie solent, juris prudentib. omnib. apprime necessarium. Cum indice verborum et rerum locupletissimo. Decisionum argumenta sequens pagella continet. Cautum est regiis Codicillis, ne quis in Polonia post auctoris editionem, intra quinquenium, acmu-*

lationis ergo librum hunc excudat, excusumve venundet, venumve exponat. Qui serus faxit: is, libris omnib. amissis, auctorisque factis, fisco pondo decem argenti puri puti dependere damnas esto (Petro Roizijaus Mauro iš Alkanijos, karaliaus juriskonsulto, Lietuvos valdovo teismui apeliuotų bylų sprendimai. Skiriama gerajam ir galingajam kunigaikščiui, Lenkijos karaliui Žygimantui Augustui. Veikalas labai naudingas ir reikalingas pažinti ir paskaityti pirmiausia visiems teisininkams, kurie vadovauja bylų sprendimui, taip pat ir tiems, kurie dėsto ar mokosi tikrosios filosofijos, tai yra, mokslo apie tai, kas gera ir teisinga, nes čia yra visapusiškai išnagrinėti, tiksliai ir plačiai apibrėžti tie dalykai, kurie kasdien pasitaiko mokykloje ir gyvenime. Pridėtos labai išsamios dalykų rodyklės. Sprendimų argumentai kitame puslapyje. Gauta karaliaus privilegija, kad, išleidus autoriui šią knygą, per penkerius metus Lenkijoje niekas jos dėl konkurencijos neperspausdintų ir nepardavinėtų ar išvertęs neskelbtų. Kas šitai padarytų, tas bus priverstas, praradęs visas knygas, perduodamas autoriui, sumokėti iždui gryno sidabro dešimt svarų), Krokuva, spausdino Motiejus Zibeneicheris, po mūsų išganytojo viešpaties Kristaus gimimo 1563 metais, balandžio mėnesį, in 4, 642 p. be tikslaus turinio, nurodančio skyrius ir paragrafus, 11-os nenumeruotų puslapių, dedikacijos Žygimantui Augustui, datuotos 1562 m. rugpiūčio 1 d. — karaliaus gimimo diena. Titulinio puslapio kitoje pusėje yra iškilmingas autoriaus pasisakymas dėl visa to, kuo jis būtų nenoromis pažeidęs Romos bažnyčios sprendimus. Šis leidimas yra labai puošnus, kartu — labai retas. Antras leidimas, toks pat gražus ir pataisytas, išėjo 1570 m. Frankfurte prie Maino, in folio. Trečią [lei-

dimą] parengė Mantujos teisininkas Leonardas a Legė, Venecija, 1572, in 4.

16. Zaluskių bibliotekoje buvo rankraštis, pažymėtas 1998 numeriu, kuris liudija Roizijaus pasitarnavimą Žemaičių kapitulai: *Constitutiones Ecclesiae Cathedralis Mednicensis, seu Samogitiae sub Sigismundi Augusti principatu: Pio IIII Pontifice Maximo ad Romanae, Ioanne Prerembio ad Gnesnensis, Ioanne autem Domanovio ad hujus Mednicensis, seu Samogitiae Ecclesiae gubernacula sedente: anno post Christum Deum Servatorem nostrum, primo et sexagesimo supra millesimum et quingentesimum (1561), mense septembri, conscriptas. Autore Reverendo Domino Petro Roysio Maureo, Celtibero viro Patricio, Regio Jurisconsulto atque Consiliario: eodemque Protonotario Apostolico atque Comite Palatino, hujusque Cathedralis Ecclesiae Mednicensis Canonico*[7] *(Žemaičių, arba Medininkų, katedros konstitucijos, surašytos Žygimanto Augusto viešpatavimo metais, kai Romos bažnyčią valdė popiežius Pijus IV, Gniezno arkivyskupystę — Jonas Prerembskis, o Žemaičių — Jonas Domanevskis, po mūsų viešpaties išganytojo Kristaus gimimo 1561 metų rugsėjo mėnesį. Autorius gerbiamas Petras Roizijus Mauras, Celtiberas, garsus kilmingas vyras, karaliaus juriskonsultas ir patarėjas, taip pat apaštališkasis protonotarijus, rūmų grafas ir šios Medininkų katedros bažnyčios kanauninkas).*

Be šio, paliko dar Roizijus labai daug kitų eilėraščių rankraščiuose.

(Ossoliński, „Wiado[mości] historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej..." nurašyta iš Sobolevskio.)

RUPEIKA JUOZAPAS
(Rupejko Józef)

Iš Rušlių (z Ruszli),[1] kunigas, anksčiau Plocko, dabar Varnių katedros kanauninkas. Lietuvių raštijai pasitarnavo, išversdamas[2] Jono Chodzkos veikalą, pavadinimu *Ponas Jonas iš Svisločės (Pan Jan ze Swisłoczy)*.

S

SARBIEVIJUS MOTIEJUS KAZIMIERAS[1]
(Sarbiewski Maciej Kazimierz)

Jėzuitas, Motiejaus ir Anastazijos Milevskos sūnus, gimęs buvusioje Plocko vaivadijoje, Sarbievio tėvonijoje, 1595 m. Mokėsi Pultuske, į vienuolyną stojo 1612 m. Naruševičius teigia, kad Jonas Karolis Chodkevičius, vos įsteigęs Kražių jėzuitų mokyklą, pakvietė jį ten mokytoju. Šis taurus poetas, pasiųstas mokyti poetikos, savo kūriniais išgarsino mokyklos fundatorių, tad kol bus gyvi gražūs jo talento vaisiai, tol niekas neužmirš Chodkevičiaus ir Kražių.* Labiausiai

---

* Čia išvardysime visus jo šia proga parašytus kūrinius ta tvarka, kokia jie sudėti Sarbievijaus kūrinių Paryžiaus leidime, kurį šiuo metu turime prieš akis:

1. *Lyricorum lib. II, ode XI: Ad D. Virginem matrem Cum illi templum exstrueret Joannes Carolus Chodkevicius, signa contra Osmanum Byzantinum Imperatorem moturus (Lyrikos, 2 kn., 11 odė: Šv. mergelei motinai, kai Jonas Karolis Chodkevičius, ruošdamasis į žygį prieš Bizantijos imperatorių Osmaną, pastatė jai bažnyčią).*

2. *Lyricorum lib. III, ode XXVII: In primi lapidis jactu cum Joannes Carolus Chodkevicius contra Osmanum Turcarum Imperatorem signa moturus, Templum Virgini Matri Crosensis Socie-*

tas lenkų pranašas pamėgo medžiais apaugusį kalną, vardu Medžiokalnis, kur, giedromis valandomis mąstydamas, dėjo eilėraščius ir dažnai juos, kaip seni žmonės mums yra sakę, ant ąžuolo piaustė.

Iš Kražių Sarbievijus persikėlė į Vilnių iškalbos profesoriumi. Iš čia 1622 metais nuvyko į Romą, ketindamas visiškai atsidėti teologijai. Ten savo nepaprastu poetiniu talentu pirmaudamas, buvo popiežiaus Urbono VIII, irgi didelio poezijos kūrėjo, pamėgtas ir papuoštas Vatikane laurų vainiku, o išvykimo proga — auksiniu vėriniu. Sugrįžęs į tėvynę, ordino mokyklose mokė iškalbos, filosofijos ir teologijos, vėliau ėjo karaliaus pamokslininko pareigas.

Verta čia paminėti tą aplinkybę, kad Vilniuje, iškilmėse, kur Sarbievijui buvo įteikiamos teologijos daktaro insignijos, dalyvavo karalius Vladislovas IV, kuris tuo metu atvyko Lietuvos sostinėn į triumfalinį šv. Kazimiero kūno perkėlimą.[2] Norėdamas kokiu ypatingu būdu pagerbti to vyro didįjį talentą, nusimovęs nuo piršto savo žiedą, Sarbievijui jį padovanojo, duodamas

---

tatis Iesu Collegii exstrueret (Lyrikos, 3 kn., 27 odė: Padedant pirmąjį akmenį, kad Jonas Karolis Chodkevičius, ruošdamasis į žygį prieš Turkijos imperatorių Osmaną, pastatė mergelei motinai pašvęstą Kražių jėzuitų kolegijos bažnyčią).

3. *Miscellanea. Illust. D. Joan. Caroli Chodkiewics (sic!), Crosensis gymnasii fundatori gratiarum actio (Įvairenybės. Padėka Kražių gimnazijos fundatoriui, jo šviesybei Jonui Karoliui Chodkevičiui).* Šis eilėraštis, išspausdintas smulkiu šriftu, užima 18 puslapių knygos in 8.

4. *Epigram. LXXX: In tres fluvios, Stemma Joannis Caroli Chodkevicii, dum templum Collegio Societatis Iesu Crosense exstrueret (80-ji epigrama: Trims upėms, Jono Karolio Chodkevičiaus herbui, Kražių jėzuitų kolegijos bažnyčios statymo proga).*

Pirmuoju numeriu čia pažymėtą odę išvertė į lenkų kalbą Juozapas Vernikovskis, šiuo metu gyvenąs Kazanėje; ji išspausdinta [laikraštyje] „Dzieje Dobroczynności" *(autoriaus išnaša).*

dovaną, ne mažesnę šlovę nešančią dovanojančiam, kaip ir apdovanotajam. Mirė Sarbievijus Varšuvoje 1640. metais, 44 metų amžiaus. Jis priklauso prie tų labai retų genijų, kurie dėl pirmavimo palmės gali varžytis su pačiais garsiausiais senovės poetais, ir todėl dar ir dabar jį tebevadina naujųjų laikų Horacijumi.

Daug kas rašė apie Sarbievijaus vertę, būtent: Andrius Balietas (Andrzej Baliet), Rapinas (Rapin), Borihijus (Borrihius), Morhofas (Morhof), Durinis (Duryni), vyskupas Lubenskis, Neseckis, Naruševičius, Bohomolcas, Rostovskis, Krasickis ir t. t. Širma[3] (Szyrma) savo „Atsiminimuose iš kelionės į Angliją ir Škotiją" sako: „...mūsų tėvynainis (Sarbievijus), atrodo, pelnęs ten didesnę šlovę, nei savo tėvynėje. Autoriai ima jo eiles kaip motto savo veikalams. Mokyklose mokytojai jas užduoda mokiniams pratyboms raštu ir jų palyginimui su lotyniškais jų pačių garsiausių poetų — Miltono ir Koulėjaus (Cowley) — eilėraščiais. Vienas iš Kembridžo universiteto profesorių, ponas Valkeris (Walker), tada, 1826 metais, vertė jo eilėraščius į anglų kalbą, kuriuos ketino išleisti pagrečiui su lotynišku tekstu."

Bentkovskis išvardija ir bibliografiškai aprašo įvairius Sarbievijaus eilėraščių leidimus tėvynėje ir užsienyje, iš viso — 23; mes čia pridėsime dar vieną, kurio nežinojo „Lenkų literatūros istorijos" autorius:

Matthiae Casimiri Sarbievii e Societate Jesu, Carmina. Nova editio, prioribus longe auctior et emendatior. Parisiis, Typis J. Barbon, viâ San-Jacobeâ, sub signo Ciconiarum. MDCCLIX (Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus, jėzuitų vienuolio, giesmės. Naujas leidimas, daug platesnis ir geriau pataisytas už pirmesnius, Paryžius, J. Barbono spaustuvėje šv. Jokūbo gatvėje, [spaustuvės] ženklas — gandrai, 1759 m.).

Tą leidinį, kaip parašyta leidėjo žodyje skaitytojui, parūpino ir parengė kunigas Jonas Mykolas van der Ketenas (van der Ketten), kanauninkų regulos vienuolis, didelis Sarbievijaus talento gerbėjas, kuris, lankydamasis Lenkijoje ir Lietuvoje, peržiūrėjo visus mūsų poeto raštų leidimus ir paruošė šitą — platesnį ir tikslesnį. Jame yra: *Lyricorum* (lyrikos) ketvirtoji knyga, *Epodon* (epodžių) pirmoji knyga, *Silviludia poetica (Miškų žaidimų)*[4] pirmoji knyga, *Miscellanea* (įvairenybės) ir *Epigrammatum* (epigramų) pirmoji knyga. Pabaigoje yra *Index historiens et geographiens in Sarbievii poemata* (istorinė bei geografinė Sarbievijaus poemų rodyklė) ir *Index rerum* (turinys). Lyrikos, epodžių, „Miškų žaidimų" ir įvairenybių knygos sudaro 383 p. be aštuonių puslapių leidėjo pratarmės ir Sarbievijaus gyvenimo aprašymo. Epigramos ir rodyklės — 92 atskirus puslapius. Paskutiniame turinio puslapyje pridėta *Eruditorum testimonia de Sarbievio* (mokytų žmonių nuomonės apie Sarbieviją):

Non solum aequavit, sed interdum superavit
Flaccum Grotius,
In lyricis Sarbievius Polonus exullit.
Boeclerus, Bibliographia critica, p. 157

(Grotijus ne tik prilygo, bet kartais ir pranoko
Flakką,
Lyrikoje lenkas Sarbievijus iškyla.
Bekleris, Kritinė bibliografija, p. 157).

Tas veikalas išleistas in 8, labai graži spauda.

Be poezijos, Sarbievijus lotynų kalba rašė daug prozos, tačiau nežinome, ar kas yra išėję iš spaudos, be laiškų vyskupui Lubenskiui ir pamokslo, kurį laikė Vilniuje šv. Kazimiero palaikų perkėlimo proga 1636 m. Naruševičius savo išleistų Sarbievijaus raštų pradžioje

išvardija visus jo prozos raštus, vėliau tatai pakartoja Rostovskis [knygoje] „Lit[uanicorum] S. J. Hist[oriarum] prov[incialium]“ ir Bentkovskis „Lenkų literatūros istorijoje“:

Iš lenkų kalba rašytų vienas mums veikalas paliko, pavadinimu *Maršalkos skeptras, arba pamokslas Lietuvos didžiojo maršalkos Jono Stanislovo Sapiegos laidotuvėse (Laska Marszałkowska albo kazanie na pogrzebie Jana Stanisława Sapiehy, W. Marszałka Litewskiego)*, Vilnius, 1635, in 4. Kad buvo atspausdintas (sako Bentkovskis), sprendžiu iš to, kad Neseckis, kuris nemini aprašomų rankraščių formato, čia jį pažymėjo. Mes tą pamokslą žinome iš veikalo, pavadinimu *Lenkų ir lotynų gražbylystė (Swada polska i łacińska)*, kaip pavyzdį XVII a. ir XVIII a. pradžioje sugedusio mūsų literatūros skonio, nuo kurio, lenkiškai rašydamas, nė Sarbievijus nebuvo laisvas.

Sarbievijaus eilėraščius į lenkų kalbą vertė Libickis, Naruševičius, Minasovičius, Vernikovskis ir t. t.

SAVICKIS ANTANAS
(Sawicki Antoni)

Kunigas, beveik dvidešimt metų eina parapijos vikaro pareigas. Šis talentingas dvasininkas į lietuvių kalbą išvertė neįkainojamą šv. Tomo Kempiečio veikalą „Apie Kristaus sekimą“. Lietuviškas tos knygos pavadinimas šitoks: *S. Tamosziaus à Kempis Zokana kanauniku regularnuju pagal rieda S. Augustina, Apej sekima Chrystusa Pona, knigas kietures, metuose 1441 paraszytas, o dabar ysz lotiniszkos ant żemajtiszkos kalbos diel nuopelna dusziu nobażnu yszgulditas Tyrkszluse,* Vilnius, 1828 m., in 8, IV, 318 p. be turinio ir prenumeratorių sąrašo.

SAVICKIS JONAS
(Sawicki Jan)

Šiaulių apskrities karūžas, labai gabus poezijai. Kai kurias jaunystėje parašyto savo kūrinio eilutes spausdino [laikraštyje] „Tygodnik Wileński".

SENKEVIČIUS FERDINANDAS
(Sienkiewicz Ferdynand)

Bernardinas, gimė Kaune 1809 m. ir ten išėjo pradžios mokslus, aukštuosius ėjo Vilniaus universitete ir Vilniaus Romos katalikų Dvasinėje akademijoje. Buvo Telšių apskritinės mokyklos mokytoju, o dabar eina prancūzų pamokslininko pareigas Maskvoje, kur žavi visus savo talentinga iškalba. Turi taip pat neeilinių gabumų poezijai.

SKIBERDAVIČIUS JUOZAPAS
(Skiberdowicz Józef)

Kunigas, šventosios teologijos daktaras, kilęs iš Telšių apskrities. Vyriausiojoje seminarijoje prie Vilniaus universiteto ėjo klierikų prefekto pareigas, paskui buvo klebonas Žemaičių vyskupystėje. Šis mokytas vyras daug rašė religijos klausimais ir paliko kelių savo parašytų veikalų rankraščius. Vertėtų juos išspausdinti, nes tai yra veikalai, parašyti autoriaus, žinojusio savo pašaukimą ir turėjusio labai retą talentą. Mirė 1833 m.

SKYDELIS JONAS
(Skideł Jan)

Kunigas, Jono sūnus, gimė 1793 m.[1] Žemaitijoje (Telšių apskrityje, rodos, Platelių parapijoje). Pradžios mokslus ėjo Telšių apskritinėje mokykloje. 1817 m. rug-

sėjo 15 d. įstojo į Vilniaus universitetą. Būdamas jau tada jaunikaičiu, be galo ištvermingu darbe ir ištroškusiu mokslo, per labai trumpą laiką (nes dar greičiau nei per metus) gavo filosofijos kandidato laipsnį 1818 metų birželio 29 dieną. Tik šitaip pasiruošęs, suvokdamas rimtumą profesijos, kurios siekti jį skatino sielos pašaukimas, o ne kokie pašaliniai ketinimai, 1818 m. rugsėjo 1 d. įstojo į vyriausiąją dvasinę seminariją, kadaise buvusią prie Vilniaus universiteto, kurios pagrindu vėliau buvo įsteigtos Dvasinė ir Medicinos akademijos. 1822 m. gegužės 27 d. priėmė kunigo šventinimus ir tuoj pat kitą mėnesį (birželio 17 d.) buvo pagerbtas teologijos magistro laipsniu. Netruko mokslų fakultete greitai vieną po kitos gauti visas premijas ir pareigas, nes iš pat jaunų dienų turėjo susikrovęs tuos mokytumo išteklius, kurie vėliau žymėjo visą jo gyvenimą. Taigi jau kitais metais, 1823 m. birželio 28 d., jam buvo viešai suteiktas teologijos ir kanonų teisės daktaro laipsnis.

Kad iš jaunų dienų, kaip jau esame aukščiau sakę, išmanė savo dalyką, mums rodo tai, jog, vos išėjęs dvasiškus mokslus, (1823 m. rugsėjo 1 d.) Skydelis buvo paskirtas universitete dėstyti religijos mokslų; neilgai trukus po to, 1824 m. spalio 1 d., buvo pakviestas skaityti šv. rašto paskaitų Vilniaus universiteto teologijos fakultete. 1826 m. rugsėjo 1 d. tame pat universitete pradėjo dėstyti biblijos archeologiją ir pamokslų iškalbą (homiletiką). Po metų skaitė universiteto klausytojams viešas moralinės ir ganytojiškos teologijos paskaitas. 1828 m. rugsėjo 3 d. buvo patvirtintas ordinariniu universiteto profesoriumi, o kitais metais gavo pagrįstai jam priklausantį katedros kanauninko titulą.

Atrodo, kad vėliau, per kitus aštuonerius metus, kuriuos iki paskutinės gyvenimo akimirkos kuo pagirtiniausiai nugyveno, turėjo pasiekti dar daug aukštesnių bažnytinės hierarchijos pakopų, tačiau jo sveikatai, sumenkusiai dėl labai uolaus darbo, tokiu pat laipsniu einant silpnyn, kokiu stiprėjo mūsų mokyto tėvynainio pastangos dirbti visuomenės labui ir krašto garbei, Skydelis, nors ir neabejotinai vertas puikesnės skirties, mirė tik kanauninku.

Kai buvo įsteigta Vilniaus Dvasinė akademija (1833 m.), Skydelis buvo paskirtas jos ordinariniu profesoriumi ir šias savo mieliausias pareigas ėjo bemaž iki paskutinio atodūsio. Mirė 1837 metų lapkričio 20 dieną, apie 11 valandą ryto. Gyveno 44 metus.

Du tėra charakteringi (bent didžiąja dalimi) žmogaus gyvenimo požymiai, arba, tiksliau šnekant, atspalviai: žmogaus darbas bei elgesys namų sąlygomis ir bendruomeniniai nuopelnai, darbas visuomenei. Daugelis savo asmeniniame (privačiame) gyvenime visai atsiriboja ir nutolsta nuo tų dalykų, kuriais garsėja bendruomeninėje (visuomeninėje) veikloje, — ir atvirkščiai. Tačiau tas iš tiesų vertas žmogaus vardo, kas abiem savo gyvenimo požymiais, kiekvienu jo atspalviu įrodė, kad visur yra vienodas, kad teisumu nesigobia tik ten, kur jį rodo, bet visada yra teisus, kiekvienu — net smulkiausiu — pasielgimu, visais veiksmais, kurių ištakos veda netgi į namų užuovėją. Toks kaip tik ir buvo Jonas Skydelis. Jo, kaip mokslininko ir kunigo, gyvenimas, paskirtas visuomenei, ir jo, kaip žmogaus, gyvenančio bendruomenėje, elgesys namuose bei draugų tarpe — verti to, kad pasaulis apie juos žinotų.

Kaip kunigas, jis visur garsėjo neapsimetamu kuklumu, neveidmainingais dorovės principais, kuriuos ir išraiškingai skelbė, ir dar išraiškingiau savo gyvenimu

bei kiekvienu savo pasielgimu grindė. Jeigu kiekviena šalis turėtų šiek tiek daugiau tokių dievo tarnų, koks jis buvo, greitai visa žmonija pasijustų pasiekusi savo troškimų viršūnę, liaudis, arba paprasti žmonės, taptų tikra širdingumo ir moralumo pažiūriu Kristaus avide, o vadinamoji aukštesnioji, civilizuotesnė visuomenė liautųsi turėjusi ją žeminantį vardą. Mat, įtaka, kokią dvasininkai gali turėti kitiems tėvynainiams, ne tik yra garsi, bet didžiąja dalimi reikšmingiausia, daugel kartų įrodyta ir bemaž visiems žinoma.

Skydelis, kaip mokslininkas, išleido daug savo pamokslų ir mirusio Vilniaus universiteto profesoriaus Chodanio pamokslų rinkinį. Jo parašyta *Homiletika* (išleista Vilniuje, Zavadzkio spaustuvėje, 1836 m., in 8 didesnio formato) — tai bemaž pirma pas mus tokia knyga, be kurios jokiu būdu negali išsiversti dvasiškus mokslus einanti jaunuomenė,— nors [knyga] iš dalies parašyta pagal vokiečių pavyzdžius, tačiau rodo nepaprastus leidėjo privalumus ir nuopelnus.

Kartu su dabartiniu Vilniaus akademijos[2] rektoriumi kunigu Fijalkovskiu priklausė prie Bialobžeskio ir Filipeckio* aštuonių pamokslų tomų — ir šiuo metu tebeišeinančių — taisytojų, daugelio vietų keitėjų ir leidėjų. Daug kartų konfidencialiuose pasikalbėjimuose, prie kurių irgi turėjau laimę būti prisileidžiamas**, Skydelis sakėsi ruošiąs šv. rašto aiškinimus ir nagrinėjimus

---

* Galime mūsų skaitytojams tvirtai pasakyti, kad Skydelis teprisidėjo prie Filipeckio pamokslų leidimo *(autoriaus išnaša).*

** Šitai sako Ipolitas Skimborovičius, kadaise — Vilniaus akademijos moksleivis, dabar — didžiai talentingas ir žinąs savo pašaukimą vyriausias „Gazeta Poranna“ ir „Piśmiennictwo Krajowe“, geriausio literatūrinio laikraščio Lenkų karalystėje, leidėjas Varšuvoje. Tai jo nepaprasta plunksna parašė šį gyvenimo aprašymą *(autoriaus išnaša).*

tokiu prieinamu būdu ir tokiais paprastais, tiesiog evangeliškais posakiais, kad ne tik kiekvienas klebonas turėtų parankinę „knygų knygą“, bet kad ir kiti galėtų lengvai susirasti norimus komentarus. Tai buvo kuo labiausiai pageidaujamas sumanymas; rodos, žinant Skydelio darbštumą, nederėtų reikšti jokių abejonių, jog to nebūtų padaręs, tačiau ar tarp likusių jo rankraščių buvo surastas šis mokyto profesoriaus darbo vaisius ir kieno jis šiuo metu galėtų būti rankose, to mes nežinome. Buv. Vilniaus universiteto teologijos fakulteto vadovybės įpareigotas, sudarė 1834 m. antrą ir trečią dalį Romos katalikų katekizmo (aukščiausiuoju įsaku), už tai gavo šv. Onos III laipsnio ordiną (1834 m. gegužės 18 d.).

Peržiūrėjau buv. universiteto dokumentus, kur teologijos fakulteto posėdžių aprašymuose galima rasti plačius traktatus apie mūsų religijos teises ir pagrindus, visi jie arba didžioji dalis jo parašyti arba jo pasirašyti. Tad jeigu atsirastų šitoks netauruolis, kuris drįstų jį kaltinti netinkamu kokio mūsų tėvų tikėjimo prisakymo aiškinimu, tegu kreipiasi į neseniai paminėtą istorijos lobyną, kuris gali tapti itin naudingu daugelio įdomių ir svarbių faktų aruodu, ir įsitikins mūsų žodžių tikrumu.

Kaip profesorius, tiek metų turėjęs katedrą — iš pradžių universiteto, paskui — akademijos, privalėjo turėti daug parašytų paskaitų. Būtų gerai, kad jos atitektų jo įpėdiniui adjunktui (Adolfui) Baginskiui. Negalėjome taip pat sužinoti, ar bus kada išspausdintas traktatas, pavadinimu *De summo honestatis principio (Apie aukščiausią garbingumo principą)*, kurį skaitė Vilniaus Romos katalikų Dvasinės akademijos viešame posėdyje.

Pagaliau prie jo literatūrinių darbų priskirtini straipsniai, kuriais rėmė „Wizerunki i roztrząsania naukowe“, Vilniuje leidžiamą leidinį.

Nė viena bemaž kalba nebuvo svetima tam mokslininkui. Ir hebrajų kalbą, ir mirusias narsiųjų graikų bei romėnų kalbas, ir visokiausias įvairių naujųjų tautų kalbas mokėjo jis nuodugniai ir giliai.[3] Kartą, prisimenu, kaime atostogų metu laikiau rankose Nodje (Nodier) išverstą Baironą. Šitai išvydęs, Skydelis man tarė: „Ar ketini skaityti tą vertimą? Žinok, kad šitokių kūrinių grožis tiktai originale sužėri visu savo puikumu.“ Po tų žodžių pradėjo su bemaž jaunatvišku įkarščiu iš atminties angliškai deklamuoti „Mazepą“. Gyventi jam tebuvo tada likę tik vieni metai!

Skydelis, pakliuvęs į žmonių būrį, būdavo neapsakomai kompanijoje mielas. Pasižymėjo aukščiausio laipsnio taurumu, nepaprastu kuklumu, atlaidumu jaunimui, tokiu švelnumu, jog rodėsi, kad iš jo žodžių liejasi pati saldybė, ir niekad nėra kam nors pasakiusios pasmerkimo žodžių kunigo lūpos, visiems reiškusios krikščionišką meilę. Niekas nebūtų pamanęs, matydamas jį draugų būrelyje, kad tai tokio didelio mokslo žmogus. Nebuvo tokios mokslo šakos, kartais netgi tolimos jo specialybei, su kuria jis nebūtų susipažinęs, nors niekada tuo nesigyrė.*

---

* Negalime atsispirti norui pateikti čia kelias ištraukas iš pamokslo, laikyto kun. Skydelio laidotuvėse, tiksliai vaizduojančio jo gražios dvasios savybes, negalime ypač dėl to, kad tą pamokslą rašė geniali religinio kalbėtojo plunksna, kokią ne metai, tik amžiai teišugdo: „Kupinas veikiau esminių, nei išoriškai blizgių vertybių, būdamas kur kas didesnis už daugelį kitų, stengėsi nepakenkti nė vieno žmogaus geram vardui, todėl nebuvo, kas jam pavydėtų ir kas jaustų jam nepalankumą, atvirkščiai, pelnė visų prielankumą ir pritarimą. Dažnas — ir mažiau mokytas, ir mažiau doras arba ir visiškas nemokša bei tikras veidmainys — galėjo

Laisvu nuo akademinių paskaitų metu, tada, kai dar lankiau fizikos fakultetą, jis, kartkartėmis kaime išėjęs su manimi pasivaikščioti, pasakydavo beveik kiekvienos mūsų kojų primintos žolelės vardą, papasakodavo apie jos panaudojimą. Pažinojo kiekvieną medelį, beveik kiekvieną akmenuką. Kartais pelkėse, abu pasilenkę, rinkome į butelius dujas, kurios paskui būdavo chemiškai skaidomos, žodžiu sakant, niekas jo mokslingumui nebuvo svetima, nes buvo pažinęs kiekvieną mokslo platybių kertelę ir nuolatos mokėsi viską padaryti pritaikomą.

Rinko taip pat visų žmonijos žinojimo sričių knygas, kurios tuo metu, kai paskutinį kartą sirgo plaučių liga, kuri gavo pradžią iš nepaprasto jo darbštumo,

---

kiek tinkamas jo akivaizdoje rodytis ir nepaprastai mokytu, ir neapsakomai doru! Jis nei kuo rodėsi, nei kuo dėjosi, jis netgi negalėjo (gerai įsidėmėkime tą jo charakterio savybę), jis netgi negalėjo rodytis nei tuo, kuo jis buvo, nei mokytu, nei dievobaimingu bei doru. Kas krito mums iš jo mokymo į ausį, tebuvo vos šešėlis jo tikro mokslo, kaip ir tatai, kas krito mums iš jo kuklios laikysenos į akį, tebuvo tik šešėlis jo tikros laikysenos. Ne, mes nei matėme, nei girdėjome tikro, tokio, koks iš tikrųjų buvo, Skydelio, mokyto vyro, dorovingo žmogaus ir dievobaimingo kunigo.

O štai ir kita jo charakterio savybė. Niekas niekad nesuabejojo nė valandėlei nei juo pačiu, nei jo mokslu, nei didžiu jo dorovingumu, nei tikrai kunigišku dievobaimingumu. Kiti šitai stengiasi įrodyti, juo buvo tikima ir be įrodinėjimo. Kitų ir įrodinėjimai kelia įtarimą, tuo tarpu jis, ir priešingai ką įrodinėdamas bei kitaip atrodydamas (jeigu taip iš viso kada yra buvę), negu, regis, reikalautų jo pamokymai, jo dorovingumas, jo pamaldumas, niekam nekėlė abejonių; negalėjo kelti abejonių nei dėl pamokymų, nei dėl dorovingumo, nei dėl dievobaimingumo! Koks tatai turėjo būti mokytumas, koks dorovingumas, koks kunigiškas dievobaimingumas!.. Štai koks — laisvas nuo menkiausio apgaulės šešėlio, paprastas kaip gamta, tyras kaip jo siela, šventas kaip jo pašaukimas ir norai!" *(autoriaus išnaša).*

jau sudarė biblioteką, vertinamą dviem tūkstančiais raudonųjų auksinų. Mirdamas paskyrė tą biblioteką Dvasinei akademijai, bet su ta sąlyga, kad veikalų dubletai būtų parduoti jo šeimai paremti. (Paliko du sūnėnus, kuriuos lavino savo lėšomis.) Savo kanauninko ženklą (distinctorium) užrašė savo įpėdiniui. Po jo mirties terasta vos šimtas rublių laidotuvėms, nors kaip katedros kanauninkas* ir akademijos profesorius turėjo žymias pajamas; nieko tačiau po savęs nepaliko, tik visuotinę meilę, nes, gyvas būdamas, pinigais tik vargšus rėmė.** Reta šiuo metu tatai dorybė, ne-

* Tur būt, nė viena katedra Lenkijoje ir Lietuvoje nemoka tokių didelių atlyginimų, kaip Vilniaus. Beveik kiekvienas jos kanauninkas turi iki gyvos galvos jam paskirtą mūrinį namą (vadinamuosius kapitulos namus, kurių dalis yra Pilies gatvėje, kiti — Bernardinų arba šv. Mykolo skersgatviuose), be to, vieną arba du — žiūrint, koks jo laipsnis — kaimus. Prelatai gauna didžiules prestimonijas *(autoriaus išnaša).*

** „Tylomis, bet didelius darė darbus. Nekalbėjo apie juos, tačiau visi juos matė, nematydami — jautė, nejausdami — žinojo. Nors iš pažiūros šaltai abejingas, didžiausią, tur būt, rodė įkarštį, kai reikalas lietė ne tik mokslą, bet ir kiekvieną gerą darbą: padėti pavargėliams, nušluostyti ašaras našlaičiui ir našlei, žodžiu, kenčiantiems ir nelaimingiems. Tada akies mirksniu pagyvėdavo, tada būdavo pasirengęs aukoti ir aukodavo visą savo turtą. Visi matydavome jo kuklų gyvenimą. Nepripažino jokio, tikra to žodžio prasme jokio pertekliaus. Gyveno nuolatos, galima sakyti, pasninkaudamas, to reikalavo visą laiką nerimą kelianti jo silpna sveikata. Ne kažkiek daugiau išleido ir kitiems labai ribotiems poreikiams. Buvo aprūpintas geromis mokytojo ir kanauninko pajamomis. Mirdamas paliko visai mažą kapitalą. Kur dingo jo pajamos? Knygos ir žmonijos kančios teatsako į šį klausimą! Atsakė, be abejo, į pirmą žinią apie jo mirtį pagarbos ir gailesčio atgarsiu. Mokslai ir žmonija, knygynai ir pavargėliai ilgai jausis netekę savo mylėtojo ir globėjo. Daug praeis laiko, kol jo vietoje atsiras panašus į jį kitas [žmogus], kuris taip svariai remtų tas dvi didžias, bet labiausiai, tur būt, pas mus apleistas visuomenines reikmes.

skaitant kitų, dėl kurių Skydelio buvo nuoširdžiai gailimasi; kaip, gyvas būdamas, neturėjo nė vieno priešo savo pažįstamų tarpe, taip ir po mirties neatsirado nė vieno iš jį pažinojusių, kas su liūdesiu nebūtų jo prisiminęs ir su nuoširdžia pagarba nebūtų jam atlikęs paskutinės paslaugos. Akademinė jaunuomenė irgi nesileido kitų pralenkiama. Buvo matyti nemaža klierikų, gedulingai vilkinčių ir savo rankomis laikančių prie katafalko karstą kunigų bernardinų bažnyčioje, kur palaikai iš akademijos rūmų (lapkričio 22 d., ketvirtą valandą po pietų) buvo atkelti. Kitą dieną (antradienį, lapkričio 23) vyskupas Klongevičius laikė gedulingas

---

Į tuos du podėlius jis tylomis nešė beveik kiekvieną savo skatiką. Susikrovė tad lobį nei vandenyje skęstantį, nei ugnyje degantį. Jo pamokymai eis iš kartos į kartą per jo darbus, per jo mokinius ir jo mokinių mokinius. O bičiuliai ir tvirti dievo akivaizdoje gynėjai, kuriuos jis čia pagal išganytojo mokslą šio pasaulio turtais įsigijo, užstos prieš gailestingumo tėvą tą gailestingąjį žmogų ir neabejotinai išmaldaus jam pačiam pasigailėjimą.

Iš to, kas pasakyta, lengva susidaryti bendrą a.a. Skydelio vaizdą — kaip žmogaus ir kaip kunigo. Jame įsikūnijo tai, ką pranašas Malachijas rodė kunigams kaip pavyzdį. Dangaus ir žemės mokslai susitelkė jame čia, jo buveinėje, it sau tinkamoje buveinėje. Jo lūpose prigludo Įstatymas. Tai buvo gyva dievo knyga. Žinoma, jame buvo gyvos daugelio mokslų knygos. Tai buvo, rodos, ne daugiau, tačiau be galo daug daugiau, nei paprastas žmogus. Ir jis — menkas kaip visi žmonės, ir jis — pavaldus žmogiškoms silpnybėms kaip visi žmonės, tačiau didesnis nei žmonės, tikras žmogus-angelas, švietė išties angeliška gyvenimo ir mokslo skaistybe, buvo tikras viešpaties galybių angelas žemėje!

Taip, buvo tikras viešpaties galybių angelas žemėje, švietęs išties angeliška dvasios ir papročių skaistybe.

Jei tuos žodžius apie jį sakyčiau kur tolimoje šalyje, jo gyvenimo bei dorybių nežinančių akivaizdoje, gal būt, mano kalba būtų priskirta prie tų tuščių pasakojimų, kaip buvo priskirta daug

mišias, o garsiausias to meto pamokslininkas* apsakė pagirtiną jo gyvenimą. Palaidotas buvo Bernardinų kapinėse, ne požemyje, ne puikiame mauzoliejuje ar koplyčioje, tik kape, supiltame iš tos žemės, kuriai, būdamas gyvas, tarnavo ir kurią taip mylėjo. Nei akademija, nei koks giminaitis ar dvasininkas nepapuošė jo kapo! Tačiau atsirado žmogus, visai jam svetimas, svetimšalis, kitos specialybės, — tas draugiška ranka liepė iškalti iš akmens paminklą, į kurį panašų nešiojosi savo širdyje. Minėtame antkapyje yra įrašas, iš tiesų teisingesnis už visus kitus:

D. O. M.

Joanni Skidełł. Can. Cath. Viln.
In academia Vilnensi Eccle. Prof. P. O.
S. Th. Doctori et Equiti,
Viro eruditionis, laude conspicuo
Industria animi, probitate, in Deum pietate,
morumque integritate,
Multo clariori.

---

kitų gyvenimo aprašymų žmonių ir į jį panašių kunigų, kurių kunigiškas šventumas ir angeliškas gyvenimo skaistumas prašoka įsitikinimus.

Tačiau dabar aš kalbu jūsų akivaizdoje, tų, kurie jį pažinojote, kurie jį gerbėte, kurie ir šią akimirką prieš dangų ir žemę paliudytumėte mano žodžių teisumą. Tegu tas paliudijimas bus tikėjimo laidas ir būsimosioms kartoms! Tegu būsimosios kartos žino ir gerbia jame ne tiktai mokslininką, bet ir dorą bei skaistų kunigą. Tegu kartoja apie jį pranašo Malachijo žodžiais: „Jo lūpos saugojo žinojimą... jo burnos buvo galima klausti Įstatymo... buvo tikras viešpaties galybių angelas!..“ ir t. t. (Kalba a.a. J. Skydeliui pagerbti) *(autoriaus išnaša)*.

* Minimas laidotuvių pamokslas, kurio čia pateikėme dvi ištraukas, buvo išspausdintas Varšuvoje [laikraštyje] „Piśmiennictwo Krajowe“, Nr. 45 ir 46, antrame skyriuje *(autoriaus išnaša)*.

A. D. 1837. — XIII Cal. die extincto.
Hoc adfectus sui perennaturum monumentum
poni curavit

IOSEPHUS GUERARD

Labores manuum tuarum manducalis Ps. 127.V.2

(Dievui Geriausiajam, Didžiausiajam

Jonui Skydeliui, Vilniaus Katedros Kanauninkui,
Vilniaus Dvasinės akademijos Ordinariniam
Profesoriui,
Šventosios Teologijos Daktarui ir bajorui,
žymiam mokslo vyrui,
iškilusiam nepaprastais dvasiniais sugebėjimais,
dora, pamaldumu ir būdo nekaltumu.
Mirusiam 1837 viešpaties metais lapkričio 20 d.

Šį paminklą, įamžindamas savo meilę, parūpino
Juozapas Guerardas.

Maitinsies iš savo rankų darbo. Ps. 127.V.2)

Nuo 1833 m. Vilniuje paplito paprotys daryti litografinius atspaudus gyvų žmonių, kurie ne tiktai visame pasaulyje, bet netgi ir savo tėvynėje nesitikėjo savo vardo išgarsėjimo. Tas egotiškas, bemaž prievarta daromas atminimo palikinėjimas būsimosioms kartoms taip plačiai paplito, kad kurie-ne-kurie netgi patys save liepdavo *amžinai* (kaip jiems rodėsi) *šlovei* išraižyti akmenyje arba varyje ir viešai pardavinėti savo *atvaizdus*. Todėl buvo pridaryta daugybė raižinių, kuriems pirkliai gal netgi pirkėjų neturėjo. Tačiau tarp tokios gausybės *atvaizdų* tokiu pat būdu akademijos klausytojai panoro tinkamai pagerbti kelis savo profesorius, vertus atminimo. Taigi iš Medicinos akademijos pasirodė Abichtas,[4] Mianovskis,[5] Feliksas Rimkevičius,

Konstantas Porcijanka, kuris, kaip tikras Skydelio bičiulis, keliolika metų stiprino jo sveikatą, išsekintą protinio darbo, ir visai visai gęstančią gyvybę geru gydymu palaikė. Iš Dvasinės akademijos išvydome Leoną Borovskį, cenzorių ir lenkų literatūros profesorių buv. universitete, o vėliau — Dvasinėje akademijoje, Kapelį (Cappelli), teisės profesorių, Fijalkovskį, dabartinį akademijos rektorių, ir keletą kitų. Tačiau Skydelis, gyvas būdamas, nesusilaukė šitokio pagerbimo, tuo tarsi įrodydamas, kad jo labiausiai ir teisėčiausiai buvo vertas. Tiktai mirties dieną, pagauti tauraus troškimo įamžinti bruožus veido, skelbusio jiems vien meilę ir gilų mokslą, liepė atspausti akmeniu jų lėšomis savo mistro paveikslą su šiuo parašu: „Hanc viri doctissimi, Praeceptoris sui carissimi, acerbissima rebus humanis morte, erepti, Imaginem, suis sumptibus in lapide delineatam, Alumni academiae graviter moerentes, publicum pietatis, reverentiae tenerrimique amoris documentum, exstare voluerunt" (Šį žiaurios mirties iš gyvųjų tarpo išplėšto gilaus mokslininko, mūsų brangaus Mokytojo paveikslą, kaip viešą pamaldumo, pagarbos ir jautrios meilės įrodymą, panorėjo, savo lėšomis akmenyje iškaldinę, atminimui pasilikti giliai nuliūdę akademijos auklėtiniai).

(Ipolitas Skimborovičius, parašė [laikraščiui] „Piśmiennictwo Krajowe")

SLOMINSKIS JOAKIMAS
(Słomiński Joachim)

Filosofijos kandidatas, daug metų buvo lenkų literatūros mokytojas Kražių gimnazijoje ir daug prisidėjo prie savo dėstomo dalyko pamėgimo, kurį uoliai

ir su neeiliniu dalyko išmanymu aiškino. Dabar Pružanų (Pružany) apskritinėje mokykloje dėsto lotynų kalbą.

SMIGELSKIS BENEDIKTAS
(Smigelski Benedykt)

Kunigas, Bnino žemvaldys, „Laivės" (Łodzia) herbo, Varnių prelatas arkidiakonas, šventosios teologijos daktaras, vyras įvairiose mokslo šakose išsilavinęs, pavyzdingai išvertė (tačiau iš prancūzų kalbos) Osiano poemą, pavadinimu *Temora,* ir išspausdino [savaitraštyje] „Tygodnik Wileński" 1818 m. t. VI.

SMUGLEVIČIUS PRANCIŠKUS
(Smuglewicz Franciszek)

Vienas iš žymiausiųjų Europos istorinių tapytojų, gimė Varšuvoje 1745 m. iš tėvų žemaičių.[1] Jaunystėje, vos 17 metų teturėdamas, jau pasirodė turįs neeilinį talentą istoriniams paveikslams. Daugiau pasitobulinti šiame tapybos žanre 1763 metais[2] savo tėvo (irgi puikaus tapytojo) lėšomis buvo išsiųstas į Romą. Kai mūsų tėvynainis gyveno visų menų sostinėje antrus metus, ten, Kapitolijuje, laisvųjų menų akademijoje, įvyko trimetis konkursas. Smuglevičius stojo į varžytis panorusių gretas ir parodė savo sugalvotą piešinį. Apgynė jį ir parėmė dar kitu, per vieną valandą savo talento išbandymui padarytu. Tarp garsesnių svetimtaučių, su kuriais anuomet stojo rungtis devyniolikmetis Smuglevičius, jo varžovu buvo vienas iš geriausių vėliau Europos tapytojų Davidas,[3] paveikslo *Napoleono vainikavimas* kūrėjas. Tačiau tada aukščiausioji pirmo

laipsnio premija buvo pripažinta Smuglevičiui. Įteikė jam ją kardinolas Albanis, kadaisinis Lenkijos karalystės protektorius krikščioniškosios bažnyčios galvos sostinėje. Gyveno Smuglevičius Romoje, atsidėdamas tapybai, iki 1783 metų,[4] kurių pabaigoje grįžo į Varšuvą.

Jo šlovė dukart jį buvo atvedusi į Vilnių. Pirmą kartą,[5] kai vyskupas kunigaikštis Masalskis, rėmęs mokslus ir talentus, panoro turėti savo iš naujo atstatytoje katedros bažnyčioje jo nutapytų paveikslų, kurių skaičių padidino jo įpėdinis Kasakauskas; antrą kartą, kai ramiai šeimos prieglobstyje Varšuvoje gyvenantį Smuglevičių tuometinis Vilniaus akademijos senatas 1797 m. pakvietė pirmuoju joje piešimo ir tapybos profesoriumi.[6] Šias pareigas jis ėjo uoliai kaip reta: dėstė viską — ir tai, kas priklauso prie esminių šiuo atveju žinių, į ką reikia nedelsiant kreipti dėmesį, ir tai, ką privalo tapytojas žinoti, kad nebūtų prastas dailininkas, praktikos pažinimą tvirtindamas teorijos pažinimu. Pats gerai numanydamas įvairius mokslus (dėl tos priežasties ir čia apie jį kalbame ne kaip apie dailininką, bet tiktai kaip apie mokytą žmogų), sakydavo savo mokiniams: juo kas daugiau atsineš iš kitų mokslų į tapybą žinių, šviesos ir skonio, juo didesnę padarys pažangą tapyboje. Kas nedaug mokėsi, mažai žino, mažai moka, tas niekada netaps dideliu dailininku, labai prastu pasilikdamas. Mat, visi mokslai ir žmonijos žinojimai tarp savęs susisieja ir vieni kitus paremia. Tos paramos mes iš jų visuomet laukiame, kad ir mūsų darbai būtų tinkami perduoti iš vienos pusės istorijos, papročių ir įpročių panašumą, o iš antros — matematines proporcijas ir fizikos žinias apie spalvas, šviesą bei šešėlius, kad jie

turėtų genialumo ir talentingumo, retorinių ir poetinių vaizdų žymę. Jis karštai ragino kartu su tapyba kaupti visas šitokias žinias ir mokytis visų šitų dalykų.*

Tai buvo tikra to žodžio prasme garbingas vyras: tauriai konkuruodavo tik su jo konkurencijos vertais kūrėjais. Su intrigantais nekovojo. Niekino šmeižtą. Pavydas ir kerštas, nors iš kitų ir buvo tai patyręs, jo visai neužkrėtė ir buvo visai jo širdžiai svetimi. Niekam nepavydėjo šlovės, būdamas tikras dėl savo.

Mirė Smuglevičius 1807 metais, 62 metų amžiaus. Čia ne vieta vardyti gausius darbus, mūsų tėvynainio nutapytus, nes jie beveik visiems žinomi, pagaliau smalsus skaitytojas ras apie juos pakankamai žinių kun. Golianskio parašytoje Smuglevičiaus biografijoje,[7] kurią sutrumpintą čia įdėjome. Tačiau negaliu čia nepridurti nuomonės apie tris jo paveikslus, kurie šiuo

---

* Tai, kas čia pasakyta apie tapybą, gali būti taikoma ir kitoms meno šakoms. Mokslai — tai tikri laisvųjų menų broliai, jie visada vieni kitiems padeda. Kiekvienam bet kurios srities dailininkui neturi būti svetimi visi mokslai, nes antraip neprieis tobulybės pakopos ir netaps menininku, bet liks paprastu amatininku. Neieškodamas čia pavyzdžių kitų meno šakų šalininkų tarpe, pasitenkinsiu priminęs mūsų Vilniaus muzikus: daugelis jų gerai apvaldė mechaninę savo meno dalį, daugelis su stebinančiu lengvumu ir preciziškumu atlieka sunkiausius svetimus kūrinius, tačiau neperdėsiu, sakydamas, kad kompozicijos, skonio ir to, ką vadina siela, muzikos poezija, požiūriu jie visiški nevykėliai. Kokia to priežastis? Štai kokia — menkas pagalbinių mokslų pažinimas. Kitokio būdami nusiteikimo, keli iš jų (išvardyčiau juos, bet apsišvietęs skaitytojas ir be to atspės, nes kalbu apie tikrai talentingo prigimimo) galėtų pelnyti pasaulinę šlovę, šitaip nusiteikę — jie tik vidutinybės Tačiau prie tų nepriklauso Viktoras Kažinskis, jaunikaitis, su visais mokslais gerai susipažinęs, grožio gerbėjas (z wysokim pojęciem estetyki), entuziastas, kartu ir poetas, ir muzikas, kuriam jo genialus talentas leistų, daugiau tiktai padirbėjus, atsistoti šalia didžiausių Europos muzikų *(autoriaus išnaša)*.

metu jau ne mūsų krašto nuosavybė. Menininkai ir žinovai prikiša, kad visiems Smuglevičiaus paveikslams trūksta taisyklingo kolorito ir kad figūroms suteikiamas skulptūriškas dailumas, tačiau niekas neginčija aistrų galybės ir rimto bei didingo veido bruožų didžiulės ekspresijos atskleidimo. Nekalbu apie Romoje tapytus jo paveikslus: *Šv. Fulgencijų*, kurs laiko tiesą suvokia, ir *Mirštantį Hanibalą*. Paveiksle, pavyzdžiui, kuris buvo čia daromas, bet kurio jau nėra Vilniuje, gražiame šv. mergelės sužadėtuvių paveiksle, figūra į paveikslo viršų pakelto dievo tėvo, kuris laimina tai, kas ant žemės šiame paveiksle dedasi, turi labai raiškiai atskleistą kažkokią nepaprastą ir didžiulę galią — dieviškąją didybę ir majestotą, — ir žiūrovas šitai veikiau pajunta, negu jam gali būti išaiškinta.

Išraiškingame nukryžiuoto Kristaus paveiksle — figūra po kryžiumi stovinčios Marijos; nors toks didžiulis sielvartas, nors motina sūnaus mirties bei tokių žiaurybių akivaizdoje skęsta neviltyje, tačiau tuo veidu, tokiu gailiu, Smuglevičius parodo ne tik neviltį, juoba ne tik sielvartą, bet ir nepaprastą kenčiančios sielos tvirtumą, patikliai sutapusios su dievu, gilų įsitikinimą ir pasitikėjimą. Rodos, čia jo teptukas sako tai, ką jis kartą ta pačia proga, su manimi kalbėdamas, pakartojo: kai kiti Kristaus mokiniai jo kančios ir mirties akivaizdoje užmiršo jo pažadėtą prisikėlimą ir dieviškumą, tesigailėdami savo mokytojo, kaip švento ir labdaringo žmogaus, Marija nė valandėlei neužmiršo, kas yra jos sūnus, nors taip gėdingai, tačiau dėl amžinojo visų gyvenimo, dėl visos žmonių giminės išganymo mirštąs! Tai didžiulė idėja, ir kaip ji brangi krikščionims![8]

Paskutinių Chodkevičiaus gyvenimo valandų prie Chotimo paveiksle, rodos, beveik girdi paskutinį etmono žodį riteriams.

(Golianskis)

STANČIKEVIČIUS JOKŪBAS
(Stańczykiewicz Jakób)

Kunigas, žemaičių kanauninkas, apie kurio gyvenimą tikslesnių žinių negalėjome gauti. Tai buvo (kaip teigia kunigas Valančius) išprusęs astronomas, išleido *Ephemerides Astronomicas (Astronomijos pastabos).*

STANEVIČIUS EMERIKAS
(Staniewicz Emeryk)

Kilęs iš Žemaitijos.[1] [Laikraštyje] „Tygodnik Wileński" išspausdino kelias dešimtis lietuvių liaudies dainų vertimų.[2] Kraševskis tuos vertimus labiau vertina — tur būt, dėl turinio — nei visus kitus „Tygodnik Wileński" straipsnius, išskyrus iš tiesų vertus dėmesio generolo Jasinskio poetinius bandymus.[3] Savo ruožtu apie tuos vertimus jau esu savo nuomonę atspausdinęs prieš kelerius metus [laikraštyje] „Tygodnik Petersburski", tad čia tepridėsiu, kad jie labai nutolę nuo originalo.[4]

STANEVIČIUS MODESTAS
(Staniewicz Modesty)

Pijoras, paruošęs *Rusų-lenkų kalbų žodyną (Dykcionarz rossyjsko-polski),* išleistą Vilniuje 1826 m.,[1] bei parašęs smulkių poetinių bandymų, kitados įdėtų [laikraštyje] „Dziennik Wileński".

STANEVIČIUS SIMONAS
(Staniewicz Szymon)

Filosofijos kandidatas, gimė Raseinių apskrityje 1799 metais.[1] Pradinius mokslus ėjo Raseiniuose,[2] o aukštuosius — Vilniaus universitete. Tai žymiausias iš šiuo metu gyvenančių lietuvių poetas.

1829 m. Vilniuje išleido *Szeszes pasakas*. Prie jų pridėjo kitas šešias — Kristijono Donelaičio. Stanevičiaus pasakėčios *Ajtwaras* ir *Arklis yr Meszka* turi originalumo, didelio talento ir tėvynės gamtos pažinimo bruožų. Stanevičius, siela ir širdimi lietuvis, geriausiai suprato tautos dvasią ir būdą. Jis visas savitas, pirmapradis, lietuviškas. Kokia kalba, kokie palaimingi vaizdai! Tas Nevėžis, pro Raudondvarį genąs savo bangas į Nemuną, tie arklio prisiminimai (minieimas), tas lokys su grandinėmis, — viskas iškelta į aukščiausias poetines viršūnes. O štai vėl ūkininkas, rodąs savo kaimynui savo turtą, savo laukų darbo įrankius, ir sakąs: „Šitai mano aitvarai!" Argi tai ne darbštaus ir pasiturinčio lietuvių ūkininko paveikslas? Tegu tik ponas Stanevičius nesiliauja toliau daręs pažangą savo darbe, kurį taip puikiai pradėjo, o savieji ir svetimieji tinkamai įvertins jo darbus. Mat, tokie kūriniai užtikrina vietą visose Europos literatūrose.

Labai taip pat esame Stanevičiui dėkingi už jo išleistas lietuvių liaudies dainas, kurias jis surinko Žemaitijoje, tarp Viduklės ir Eržvilko: *Dajnas Żemajcziu*, Vilnius, 1829. Mat, senovės kultūros liekanų, kurios pamažu jau pradeda nykti, saugojimu tautai daroma didžiulė paslauga. Be to, jis išvertė veikalą: *Historya szwenta, ysz lotiniszka liżuwia pardieta ant żemajtiszka*, Vilnius, 1823 m. Pabaigoje yra sunkesnių posakių lietuvių-lenkų žodynėlis.

STRAZDAS ANTANAS
(Drozdowski Antoni)

Kunigas, kilęs, rodos, iš Telšių[1] apskrities*, dvasiškuosius mokslus išėjo Varnių seminarijoje. Tai buvo įžymus, įkvėptas lietuvių poetas, o kaip žmogus su jausmu ir talentu — visą savo gyvenimą kuo nelaimingiausias. Keliolika metų įvairiausiose vietose ėjo parapijos vikaro pareigas Žemaičiuose,[2] o iš čia, ieškodamas sau geresnės dalios, persikėlė į Vilniaus vyskupystę. Bet ir čia neišsipildė jo viltys: niekas jo tikrosios vertės nepažino ir su broliška atjauta prie jo nepriėjo; su dideliausiu vargu turėjo pelnytis kasdieninės duonos kąsnį, kai tuo tarpu kiti, kuriuos jis toli viršijo ir išsilavinimu, ir talentu, gyveno sau kuo gražiausiai. Kai pabodo vikaro tarnyba,[3] įsikūrė kaime arti Šimonių miestelio,[4] Ukmergės apskrityje, ir užsiėmė vien žemės darbu kelių margų ūkelyje, lankydamasis betgi kasdien šv. mišiose. Tame senoviškame Lietuvos nuošalyje, amžinųjų girių paunksnyje, užgimė jo niūrios, ilgesingos, skurdžios, poetinio įkvėpimo kupinos lietuviškos giesmės, paskelbtos spaudoje pavadinimu: *Giesmies swietiszkas yr szwintas* su devizu: *Ecce nova sunt omnia,*[5] kurių be ašarų nūnai skaityti neįmanoma. O betgi buvo žmonių tokių beširdžių, tokių akmeninių, jog nė truputėlio nekreipė į jį dėmesio, o tuo tarpu jie būtų galėję padaryti jį laimingą, bet vyrui, vertam kuo gražiausios dalios, davė be jokios globos, lyg elgetai kokiam, didžiausiame skurde numirti. Kažkoks

---

* Negalime tikrai pasakyti, ar Žemaitijoje, ar Lietuvoje gimė kun. Strazdas, vienas dalykas neabejotinas, kad ilgą laiką jis gyveno Žemaitijoje, kur išėjo dvasiškus mokslus ir buvo į kunigus įšventintas. Bajoriška Drozdovskių giminė įsikūrusi Telšių apskrityje *(autoriaus išnaša)*.

žiaurus fatalizmas persekiojo jį visą gyvenimą, iš niekur pagalbos, iš nieko užuojautos savo reikaluose negalėjo sulaukti. Savo skurdo būklę labai iškalbingai išreiškė eilėse *Ape siratas,* kurios nūnai skamba mažne visų lietuvių lūpose, kuriems tiktai gimtoji kalba nėra svetima; štai pradžia:

Ej dienas mana kłapatu,
Kur pasidesiu be turtu:
Kur aszej nujasiu,
Wis biedas atrasiu
Det sawes ir t. t.

Tikrai, kun. Strazdas dėl įgimto savo išdidumo, būdingo didiesiems žmonėms, neelgetavo nei garbės, nei turtų, turėdamas vilties, kad kada nors pažins jį žmonės, laukė, laukė — laukė ilgai — ligi aštuonių dešimčių metų žilės, ligi grabo lentos,— viskas perniek; jei būtų prašęs ir nors vieną kartą užmiršęs save, gal ir būtų buvęs geriau aprūpintas; tačiau buvo išdidus, buvo poetas, — tad kaip poetas ir užbaigė elgeta savąjį žemės kelią 1833 metais[6] Kamajuose. Tai buvo didelis paprastųjų žmonių draugas, jiems jis kūrė lietuviškas dainas bei giesmes, guodžiančias sunkiame gyvenime, raginančias dirbti ir garbinti dievą. Kalbėjo su visais ne kitaip, tik lietuviškai, net su turtingiausiais dvarininkais, jei tik žinojo, kad jie tą kalbą moka; visada buvo linksmas, gerai nusiteikęs, retkarčiais tiktai su baironišku sarkazmu atsiliepdavo apie nedėkingą pasaulį; dideliausią turėjo satyros pamėgimą ir itin dažnai teisingai, bet skaudžiai užliesdavo asmenį, ir už tai daug kas nemėgdavo, vengdavo jo. Visada vadindavo save ir pasirašydavo *Strazdeliu,* nuo lietuviško žodžio, reiškiančio strazdą *(drozd),* iš kurio buvo

kilusi jo pavardė. Dainoje, pavadintoje *Strazdas*, taip save aptarė:

...Kur asz tiktaj nukunku,
Rejszkiu aukszcziausia runku,
Kurs łapelejs medżius apriede.
Rejszkiu, giedu, linksminu,
Smutna żmogu raminu,
Tieszidamas grażiams giesmelems,
Skrizdamas wirszum medżiu
Pacziaj virszunej siedżiu.
Łejdżiu bałsu par tamses girias,
Sparnelajs kłosdamas,
Brudnu żemiu bardamas.

Be giesmių ir dainų, paskelbtų spaudoje, labai dar daug paliko rankraščiuose, kurie nežinia kur nusimetė. Nepaprastai lengvai sekdavosi jam sudėti dainą ir sukomponuoti gaidą: kiekvienam atsitikimui suimprovizuodavo eiles ir joms jau turėdavo gatavą gaidą, tikrai lietuvišką: ilgesingą, naivią ir tyrą melodiją it motinos meilė tame krašte.[7] Visos jo giesmės bei dainos, giedamos nūnai bažnyčiose ar dainuojamos artojų trobelėse, yra komponuotos jo paties. Dar jo yra parašytas *Spasabas giedoima Miszių szwentu*,[8] atspausdintas Vilniuje pas kunigus misionierius. Visuose Strazdo kūriniuose reiškiasi didelis talentas, tačiau lietuvių kalba, kaip jau iš čionai duodamų fragmentų šviesus skaitytojas gali matyti, nėra gryna, bet maišyta su lenkų kalba ir su kita kažkokia barbariška lietuvių tarme, be jokių gramatikos taisyklių. Tiktai čia nėra autoriaus kaltė, — jis puikiai mokėjo gimtąją kalbą; reikia veikiau aiškinti taip, kad jis taikėsi prie to Lietuvos pašalio, kalbančio sudarkyta kalba, — juk tai to pašalio liaudžiai poetas savo dainas kūrė. Tasai

žmogus gyvendamas nedaug kam tebuvo žinomas ir nedaug kieno tebuvo vertinamas pagal savo tikrąją vertę, tegu tad, nors ir trumpai ir netobulai paminėdami jo gyvenimą, pilną nelaimių ir tikrai naudingų darbų, išreikšime pagarbą mirusiajam; tegu bent grabe pasidžiaugia jojo kaulai, kad yra Lietuvoje žmonių dėkingų ir sugebančių pamatyti kiekvieną nuopelną bendrajam labui. Ramybė tavo palaikams, vargšas poete! Nepuošia marmurai tavo kuklaus kapo, bet tu pasistatei sau amžiną paminklą savo nemirtingomis giesmėmis,[9] nuo kurių nūnai skamba visos Lietuvos bažnyčios! Kiekvienas kunigas, žengdamas prie altoriaus atnašauti švenčiausios aukos, išgirdęs, kaip tavo ištikimoji liaudis gieda *Pulkiem ant kieliu, wisi krikszczionis!* nuoširdžiai pravirks ir iš dvasios gilumos atsidūsės už tavo vėlę į viešpačių viešpatį!

STRIJKOVSKIS MOTIEJUS
(Stryjkowski Maciej)

Kunigas, gimė 1547 m. Lenčicos vaivadijoje, tėvoniniame Osostovo miestelyje,[1] nuo kurio buvo vadinamas Osostovičiumi.[2] Iš pradžių mokėsi Bžezinose, o paskui Krokuvos[3] ir Leipcigo akademijose. Aplankė Vokietiją, kur susipažino su V. Budeušu (W. Budeusz), P. Manutijumi (P. Manutius), Fr. Roberteliu (Fr. Robertel), J. Karpentarijumi (J. Karpentarius) ir kitais. Šešiolikos metų baigęs mokslus, tarnavo kaip kariškis Vitebsko pulke, vadovaujamas italo Gvaninio. 1574 m. kaip Žečpospolitos pasiuntinys buvo pasiųstas į Stambulą ir tuo metu aplankė dalį Azijos. Sugrįžęs stojo į dvasininkų luomą ir tapo Žemaičių kanauninku, paskui prelatu arkidiakonu, pagaliau karaliaus sekretoriumi. Mirė 1590 metais.[4]

Šis vyras, daug kalbų pramokęs ir perskaitęs beveik visus istorijos veikalus, kurie buvo parašyti iki jo laikų, daug galvoje turėjęs, kaip apie jį sako Lukoševičius, eidamas paskui laiko dvasią, net ir prozos dalykus sueiliuodavo, mirdamas paliko beveik daugiau eilių, nei prozos. Ilgą laiką gyvendamas Varniuose, parašė garsųjį savo veikalą, pavadinimu *Niekad anksčiau šviesos nemačiusi Kronika Lenkijos, Lietuvos, Žemaitijos ir visos Rusios Kijevo, Maskvos, Seversko, Volynės, Podolės, Pogorės, Palenkės ir t. t. ir įvairūs karo bei namų įvykiai iš Lenkijos Karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kaimyninių Prūsijos, Mazovijos, Pamario ir kitų kraštų gyvenimo, palyginus išsamiai ir nuodugniai tikrus duomenis įvairių istorikų, ir vietinių, ir svetimųjų autorių, ir Kijevo, Maskvos, Slavėnų, Livonijos, Prūsijos senųjų, ligi šiol tamsios, niūrios nakties gožiamų kronikų ir metraščių rusų, lietuvių bei Dlugošo, Lenkų istorijos tėvo, su kitais, be galo stropiu ir kruopščiu darbu (ypač apie Lietuvos [ir] Rusios istoriją, niekieno anksčiau neliestą) Motiejaus Osostevicijaus Strijkovskio plačiai parašyta, sudėta ir į pirmą šviesą naujai iškelta, ištyrus savo svarstymais, patikimu talentu ir darbu teisingai įrodomą senovę nuo pačių seniausių laikų iki šių 1582 metų. O pirmiausia parodoma visų, kiek tik jų yra, žmogiškųjų giminių kilmė pasaulyje. Karaliaus malone ir privilegija spausdinta Karaliaučiuje, pas Jurgį Osterbergerį, 1582, in folio, 43 ir 791 p. ir 4,5 lakšto abėcėlinės rodyklės (Która przedtym nigdy światła nie widziała Kronika Polska, Litewska, Żmudzka i wszystkiej Rusi Kijowskiej, Moskiewskiej, Siewierskiej, Wołyńskiej, Podolskiej, Podgorskiej, Podlaskiej etc. I rozmaite przypadki wojenne i domowę Pruskich, Mazowieckich, Pomorskich i inszych krain Królestwu Polskiemu i Wiel-*

kiemu Księstwu Litewskiemu przyległych, według istotnego i grüntownego zniesienia pewnych dowodów z rożnaitych historyków i autorów postronnych i domowych i Kijowskich, Moskiewskich, Sławiańskich, Liflandskich, Pruskich starych, dotąd ciemną chmurną nocą zakrytych kronik i latopisców Ruskich, Litewskich i Długosza ojca dziejów Polskich z inszymi z wielką pilnością i węzłowatą pracą (osobliwie około dziejów Litewskich [i] Ruskich od żadnego przedtym niekuszonych) przez Macieja Osostewiciusa Stryjkowskiego dostatecznie napisana, złożona i na pierwsze światło z wybadaniem prawdziwie dowodnej starodawności własnym wynaliezieniem, przeważnym dochcipem i nakładem nowo wydźwigniona, przez wszystki starożytne wieki, aż do dzisiejszego roku 1582. A naprzód wszystkich ile ich kolwiek jest ludzkich na świecie narodów gruntowne wywody. Z łaską i przywilejem Kro. J. M. drukowano w Królewcu u Gerzego Osterbergera).

Lelevelis[5] apie šį veikalą tokią reiškia nuomonę*: „Strijkovskis pirmas lenkų kalba parašė ir išleido kroniką. Matyti, kad jis labai stropiai yra sklaidęs spausdintas ir ranka rašytas knygas — lenkiškas, lotyniškas, rusiškas, vokiškas ir pan., tačiau nesugebėjo susigaudyti toje gausybėje žinių, įgytų skaitant. Nėra kitos kronikos, taip prastai surikiuotos. Netekęs kritinės nuojautos, nemokėjo nei atmesti netinkamų, nei suderinti prieštaringų žinių, nei pagaliau suvokti, kad du autoriai kalbėjo nors ir kiek skirtingai, bet apie tą patį dalyką, neįstengė gerai suprasti ir išversti kokį rašytoją. Todėl jo kronikoje tiek daug painiavos: tos pačios

---

* Žr. Lukošiaus Golembiovskio *Apie Lenkijos istorikus, jų dvasią, privalumus ir ydas* (Łukasz Gołębiowski *O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach*) *(autoriaus išnaša).*

pavardės ir atsitikimai, aprašomi, kartojami ir minimi daug kartų, pritaikomi įvairiems metams ir datoms, išryškina daugybę anachronizmų ir iškraipytų įvykių. Dėl to lietuvių ir rusų istorijos, kurioms, suradęs gausesnių, lenkų autorių nenaudojamų šaltinių, Strijkovskis skyrė didesnį dėmesį, nei kiti rašytojai ir kurias plačiau išdėstė, taip baisiai suveltos, kad paties Strijkovskio veikalo neužtenka išbristi iš tos painiavos, kurios neišnarpliosi, teturėdamas po ranka patį Strijkovskį, — nebent tada, kai bus surasta pakankamai tų rusiškų kronikų, kuriomis Strijkovskis pasinaudojo, savo raizgalynę rašydamas. Pasigyręs, kad ėmė [medžiagą] iš lietuvių ir rusų kronikų, nesiteikė parašyti ir paaiškinti, iš kokių. Žodžiu, tai nesėkmingas sumanymas, kurio ėmėsi, pagirtinų norų skatinamas, bet įvykdė niekingai."

Šiuo metu Strijkovskio kroniką nagrinėja ir aiškina mūsų genialusis J. I. Kraševskis. To darbo ištrauka *Apie lietuvių Palemoną (O litewskim Palemonie)* buvo išspausdinta [laikraštyje] „Tygodnik Petersburski", 1839 m., Nr. 22—33.[6]

Antrą kartą tą veikalą išleido 1766 m. Varšuvoje kun. Bohomolcas, ir šį kartą su eilėmis,— aprašant žymesnius mūšius. Prie šio leidimo pridėta Lakombo *Permainų, įvykusių Rusijos valstybėje, istorija (Historyja odmian zaszłych w państwie rossyjskiem),* toliau eina jėzuito K. Virvičiaus pastabos apie tos istorijos vertimą į lenkų kalbą ir Strijkovskio kronikos klaidų atitaisymas. Todėl Varšuvos leidimas yra vertingesnis už pirmąjį — Karaliaučiaus [leidimą], antra vertus, abu leidimai šiandien jau reti.[7]

Kitus Strijkovskio veikalus išvardysime pagal Leslavą Lukoševičių:[8]

Dorybės pasiuntinys (Goniec cnoty), Krokuva, 1574.

Čia yra skyrių apie lenkų karalius, apie lietuvių tautos kilmę, apie Lietuvos kunigaikščių pradžią ir t. t. (parašyta eilėmis).

Trumpas, bet tikras svarstymas apie Lenkijos Karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laisvę ir sunkią priespaudą kitose karalystėse po tironišku turkų jungu, apie dabartinio turkų tirono Amurato ir visų Otomanų giminės karalių maištą (O wolności Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego a o srogiem zniewoleniu inszych królestw pod tyrańskiem jarzmem tureckiem; o rokoszu niniejszego tyrana tureckiego Amurata i wszystkich królów domu ottomańskiego, krótki a skuteczny wywód), Krokuva, 1575.

Motiejaus Strijkovskio Lietuvos kunigaikščių genealogija, atnaujinta ir Samuelio Daugirdo iš Pogovio vėl išleista (Genealogia książąt litewskich, Matysa Stryjkowskiego, odnowiona i znowu na świat wydana przez Samuela Dowgirda z Pogowia), Liubičius, 1626.

Beveik visi [jo] eilėraščiai yra istorinio pobūdžio: *Henriko įvažiavimas ir vainikavimas (Henryków wjazd i koronacyja)*, Krokuva, 1574; *Sarmatijos tautų ir Lenkijos karalių kilmė (Wywód narodów sarmatskich i królów polskich)*, 1575; *Raudos karaliui Žygimantui Augustui mirus*[9] *(Treny o śmierci króla Zygmunta Augusta); Poema apie Mikalojaus Radvilos, Lietuvos didžiojo etmono, ir Grigorijaus Chodkevičiaus, Vilniaus kašteliono, pergalę prieš 30 000 moskovitų ir jų kunigaikštį Petrą Šuiskį, Polocko vaivadą, Ivano lauke prie Ulos upės (Poema o porażeniu 30 000 Moskwy z kniaziem Piotrem Szujskim, wojewodą połockim, w polu iwańskiem nad rzeką Ułą, za sprawą Mikołaja Radziwiłła hetmana wielkiego koronnego i Hrehora Chodkiewicza, kasztelana wileńskiego)*, 1564 (rankraštis) ir keletas kitų.[10]

Š

ŠEMETA MERKELIS
(Szemiot Melchior)

Gyvenęs Žygimanto Augusto viešpatavimo metais Žemaičių kaštelionas, savo laiku garsus teisininkas. 1569 m. Liublino seimo, kur įvyko Lietuvos unija su Lenkija, nutarimu kartu su kitais trylika seimo atstovų buvo karaliaus paskirtas pataisyti Lietuvos Statutą, kurį taisydamas Žygimantas Augustas norėjo Lietuvos teismų procesą priartinti prie Lenkijos (žr. *Volumina Legum,* II, 1569 m., p. 723).

ŠIMKEVIČIUS JOKŪBAS
(Szymkiewicz Jakób)

Kilęs iš Žemaitijos.[1] Laisvųjų mokslų, filosofijos, medicinos ir chirurgijos daktaras, rūmų tarėjas. Vilniaus universiteto garbės narys, draugijų — Karališkosios mokslo bičiulių — Varšuvoje, medicinos — Vilniuje, medicinos akademijos, praktinės medicinos, emulacijos ir galvaninės Paryžiuje — narys.[2]

Savo mokytumu ir pasišventimu visuomenės labui daug nusipelnė ne tik kenčiančiai žmonijai, bet ir lenkų raštijai. Mirdamas užrašė trims Vilniaus universiteto neturtingiems studentams kapitalą, kurio procentai sudarė 132 sidabro rublius.[3] Išleido šiuos veikalus:

1. *Teorinės ir praktinės chirurgijos mokslas (Nauka chirurgii teorycznej i praktycznej),* Vilnius, 1806 m., in 8, 2 tomai, 361 ir 378 p.

2. *Vaikų ligų mokslas (Nauka o chorobach dzieci),* Vilnius, 1810 m., in 8, 425 p.[4]

3. *Veikalas apie girtavimą (Dzieło o pijaństwie)*, Vilnius, 1818 m., in 8, 348 p. be pratarmės pradžioje ir turinio pabaigoje.

Smulkesnius savo raštus eilėmis ir proza labai dažnai spausdindavo laikraščiuose, leidžiamuose Vilniuje. Be to, *Perkūno* slapyvarde (pod imieniem Perkunasa) buvo savo laiku garsios Vilniuje „Nenaudėlių" (Szubrawcy) draugijos prezidentas. Didžiai padėjo savo straipsniais, pilnais neišgalvoto sąmojo, pakelti vidinę vertę periodinio leidinio, kurį leido ta pati „Nenaudėlių" draugija, pavadinimu *Wiadomości Brukowe.*

ŠIRVYDAS KONSTANTINAS
(Szyrwid Konstanty)

Jėzuitas, gimė Lietuvoje, tėvai žemaičiai.[1] Dar vaikas būdamas, nes vienuolikos metų, įstojo į ordiną, 1598 m. davė vienuolio įžadus. Gyveno įvairiose vietose, o ilgiausiai — Vilniuje, kur su nepaprastu uolumu ir ištvermingumu darbavosi žmonių sielų išganymui. Kiekvieno šventadienio ir sekmadienio rytą šv. Jono bažnyčioje laikydavo pamokslus lietuviškai, katedroje per sumą — lenkiškai, o po pietų šv. Ignoto bažnyčioje aiškindavo šventąjį raštą. Jo darbštaus gyvenimo gija nutrūko Vilniuje 1631 m. rugpiūčio 23 d.

Jo, kaip pamokslininko, kūryba išspausdinta šiuose veikaluose.

Punktai sakymų nuo advento iki gavėnios, lietuvių kalba išdėstyti ir išversti į lenkų kalbą (Punkty kazań od Adwentu aż do postu językiem litewskim wyłożone, z wytłumaczeniem na polskie), Vilnius, 1629 m.; ir *Punktai sakymų gavėniai (Punkty kazań na wielki post)*, lietuvių kalba parašyti, čia pat ir vertimas į lenkų kalbą, Vilnius, 1644 m.

Abu tie veikalai, didžiai vertingi, šiuo metu yra nepaprastai reti. Leono Rogalskio liudijimu, jie turėjo būti Vilniaus universiteto bibliotekoje. Aš du egzemplioriius esu matęs Raseiniuose, tėvų dominikonų bibliotekoje. Linkėtina, kad kuris nors iš uolių mūsų lietuvių vyskupų įsakytų išleisti naują leidimą kaimo parapijų kunigams vartoti, nes jie gali būti sakomi su didele paprastiems žmonėms nauda.

Kiti Širvydo raštai yra:

Dictionarium polono-latinum (Lenkų-lotynų kalbų žodynas), Varšuva, Jono Trelpinskio [spaustuvėje], 1641 m., in 8, 33 lakštai.[2]

Dictionarium trium linguarum in usum studiosae juventutis (Trijų kalbų žodynas mokslus einančiai jaunuomenei), Vilnius, 1677 m., in 8. Editio quinta (penktas leidimas) ten pat, 1713 m., in 8, 464 p. be pratarmės.[3]

Pratarmėje pasakyta, kad žodynas perspausdintas todėl, kad visai nebeliko 1677 m. Vilniuje išspausdintų egzempliorių. Jo kalbos — lenkų, lotynų ir lietuvių. Abu tie žodynai išėjo po autoriaus mirties. Kun. Valančius, be to, pamini jo veikalą, pavadinimu *Clavis linguae lithuanicae (Lietuvių kalbos raktas)*, išspausdintą Vilniuje, tačiau savo papročiu neparašo, nei kuriais metais, nei kokio formato, nei kelių puslapių.[4]

ŠRUBAUSKIS PRANCIŠKUS
(Szrubowski Franciszek)

Jėzuitas, kilęs iš Raseinių apskrities,[1] į ordiną įstojo 1638 m., 22 metų amžiaus. Visų buvo gerbiamas ir vertinamas už savo nenuilstamą darbą mokant tikėjimo pagrindų. Siųsdavo jį į įvairius kraštus su dvasinėmis misijomis. Ilgiausiai išbuvo Karaliaučiuje. Kasdien

laikė pamokslus bažnyčiose, špitolėse, stovyklose ir t. t. Netgi protestantai jį gerbė, su nuostaba žiūrėdami į jo neišsenkantį atkaklumą ir geležinį darbštumą. Karaliaučiuje išleido *Katalikų katekizmą (Katechizm katolicki)* Prūsų lietuvių kalba.[2] Be to, žemaičių kalba sudėjo *Pamaldžias giesmes (Pieśni nabożne).*[3] Grįžęs į savo kraštą, veltui jas dalijo paprastiems žmonėms. Mirė Kražiuose 1680 metais, išgyvenęs 60 metų.

ŠULCAS MYKOLAS
(Szulc Michał)

Lenkas, gimęs Žemaitijoje, buvo Vilniaus universiteto civilinės ir karinės architektūros profesorius. Jo talentas davė Vilniaus katedrai architektoninius vidaus papuošalus. Ypač verta dėmesio toje bažnyčioje jo pastatyta choro galerija (chór muzykalny), dvylikos dorėniškų kolonų remiama, virš kurių uždėjo plokščią skliautą iš kvadratų. Tai drąsus kūrinys, keliąs žinovų nuostabą savo lengvumu ir puošnumu. Mirė 1812 m. birželio 11 d.[1]

T

TALAČKA ADOMAS
(Tołoczko Adam)

Pijoras, kilęs iš Žemaitijos, gyveno praėjusio šimtmečio pabaigoje. Yra išvertęs keletą svarbių veikalų į lenkų kalbą:

1. *Poetiškai alegoriški žaidimai, arba eilėraščiai, surinkti protams palinksminti bei papročiams patobulinti, suskirstyti trimis knygomis, arba dešimtinėmis, kitados jėzuitų kunigo Petro Sotelio lotyniškai išleisti,*

o dabar lenkiškai (*Zabawki poetyckie allegoryczne, czyli wiersze do rozweselenia umysłów i obyczajów wydoskonalenia zebrane, na trzy książki albo dziesiątki podzielone, niegdyś przez ks. Piotra Sautela S. J. w łacińskim, teraz w polskim języku wydane*), Vilnius, kunigų pijorų spaustuvėje, 1776 m., in 8, 183 p.

2. *Cicerono kalbų vertimai (Mowy Cycerona, przełożone)*. Šalimais lotyniškas tekstas. Vilnius, pijorų spaustuvėje, 1778 ir 1783 m., in 8, 2 tomai. Pirmame tome yra Cicerono gyvenimas ir trys kalbos, t. y., už Manlijaus įstatymą, už Marką Marcelijų ir Archijų. Antrame tome yra keturios kalbos prieš Katiliną. Šis vertimas yra tikslus, gana malonu jį skaityti.

3. *Apie vaikų lavinimą namie (O domowem ćwiczeniu dzieci w naukach)*, Karolio Roleno veikalas, Vilnius, pijorų spaustuvėje, 1784 m., in 8, 159 p.

TALAČKA JUOZAPAS
(Tołoczko Józef)

Jėzuitas, teologijos daktaras, Vilniaus akademijos tikrasis profesorius. Išvertė kunigo Martyno Bekano[1], jėzuito, poleminį veikalą, pavadinimu *Ginčas su Kalvinu ir jo mokiniais apie žmogaus skirtį ir jo pateisinimą (Kontrowersye z Kalwinem i uczniami jego o przeznaczeniu i usprawiedliwieniu człowieka)*, Vilnius, kunigų jėzuitų spaustuvėje, 1769 m., in 8, 2 tomai, 525 ir 277 p.[2]

TAUJENIS JUOZAPAS
(Towień Józef)

Kunigas, šventosios teologijos magistras, gimė 1800 m. Telšių apskrityje, pradinius mokslus ėjo Kalvarijoje, o aukštuosius — Vilniaus universitete.[1] Keletą

metų ėjo kapeliono ir mokytojo pareigas Kražių gimnazijoje. Puikiai pažinęs visus mokslus, puošiančius kunigo luomą, didžiai prisidėjo prie tikėjimo pagrindų stiprinimo, dêstydamas religijos mokslą mokyklose ir sakydamas pamokslus, tikrai jaunuomenei naudingus ir ją auklėjančius. Visų apgailėtas, mirė 1829 m.

TIMINSKIS JUOZAPAS
(Tymiński Józef)

Kunigas, anksčiau — Pociūnėlių altarista, dabar — Baisogalos klebonas. Garsėja kaip puikus religinis kalbėtojas, gebąs paveikti ir širdį, ir nuomonę.

TIŠKA VILHELMAS
(Tyszka Wilhelm)

Gimė Kražiuose 1680 m., devyniolikos metų būdamas, persikėlė į Prūsus ir ten iš katalikų tikėjimo persimetė į protestantizmą. Buvo pamokslininku Gumbinėje ir Johanisburge.[1] Vertė kai kurias šventas giesmes į lenkų kalbą, be to, išleido keletą pamokslų. Bentkovskis, pasisėmęs žinių iš melagingų šaltinių, vadina jį buvus kilusiu iš Prūsų, bet šitai netiesa, nes dar ir šiandien visa Tiškų giminė, iš kurios kilęs Vilhelmas, tebegyvena Kražiuose ir iš jos esu gavęs šias žinias.

TIŠKEVIČIUS ANTANAS
(Tyszkiewicz Antoni)

Grafas, Žemaičių vyskupas, „Lelivos“ (Leliwa) herbo, gimęs 1692 m.,[1] mokėsi Vilniaus akademijoje, kur gavo šventosios teologijos daktaro laipsnį,[2] po to aplankė svetimus kraštus, sugrįžęs tapo Vilniaus kanau-

ninku, šv. Kazimiero koplyčios katedroje klebonu, vėliau — Kijevo sufraganu, Baltojo erelio ordino kavalieriumi. Augusto III paskirtas, o šventojo tėvo Benedikto XIV[3] patvirtintas, 1740 m. tapo Žemaičių vyskupu.

Varniuose pastatė seminariją ir perkėlė ją iš Kražių, tai seminarijai paskyrė fundaciją — Palūkščio (Polukscie) palivarką ir Kujainių (Kujany) kaimą, jos priežiūrą ir mokymą joje patikėjo pijorams, bet kai tie vėliau atsisakė, atidavė jėzuitams. Pastatė Varniuose prie katedros didelę špitolę ir pavedė ją neseniai pakviestiems rokitams, taip pat pamūrijo varpinę. 1743 m., sužinojęs, kad vyskupystėje klaidžioja uždraustos knygos*, paskyrė knygininkais Juozapą Stir-

---

* Tai buvo kaip tik tas karštimetis, kai pasileidę sofistai,[4] jų prozelitų filosofais vadinami,— Volteras, Dalamberas, Didro ir visa šutvė,— visą laiką kurstomi savo fernejiško patriarcho Voltero šūkiu, kurio nė patys šėtonai nedrįstų priimti: *Sunaikinkite nedorėlę! (Ecrasez l'infame!)* (*infame* tiems pasiutėliams reiškė Kristus ir jo dieviškasis tikėjimas), visokiais būdais stengėsi griauti šio šventojo tikėjimo pagrindus, kurių nė pragaro galybės nepajėgs įveikti. Tarp begalės priemonių, apie kurias ne čia vieta kalbėti, jų vartotų paniekinti kiekvienam žmogui švenčiausius ir brangiausius dalykus, buvo bedieviškos ir demoralizuojančios knygos. Remiami tėvynėje ministerių Šuazelio (Choiseul) ir Malerbo (Malesherbes), jie užliejo sofizmų potvyniu visą Prancūziją; vėliau, kai ten patyrė sunkumų spausdinti savo veikalus, paprašė pelkėtos ir vien apie spekuliaciją galvojančios Olandijos globos; taigi Amsterdamo spaustuvės visam pasauliui parūpino antikrikščioniškų knygų. Žinomas Voltero sugyvenimas ir draugystė su Fridrichu Didžiuoju, todėl sofistai turėjo savo paslaugoms ir Prūsų spaustuves. Stengdamiesi padaryti savo raštus populiaresnius ir prieinamus įsigyti visiems, netgi patiems neturtingiausiems, jie parūpino visoje Europoje prekybos agentų, kurių ir pas mus netrūko, ir tūkstančiais egzempliorių dykai dalijo knygininkams su sąlyga, kad kuo pigiausia kaina pardavinėtų. Štai ką tuo klausimu rašo Dalamberas Volterui, rekomenduodamas jam šlykštų

peiką ir Martyną Maulevičių, garsaus sąžiningumo ir pamaldumo žmones, o kitiems uždraudė pardavinėti.

1754 m. šventosios bažnyčios galvos Benedikto XIV reikalavimu sudarė statistinį Žemaitijos aprašymą,[5] kuris kažkodėl [liko] neišspausdintas. Jis, be to, į lenkų kalbą išvertė veikalą, lotyniškai anoniminio autoriaus parašytą, pavadinimu *Karališkasis kelias į dangų, arba Lenkijos ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės karalaičio šv. Kazimiero gyvenimas (Królewska droga do nieba, albo życie Ś. Kazimierza królewica Polskiego i W. X. L.)*, Varšuva, 1752 m., in 4, 151 p., 17 nenumeruotų puslapių. [Knygos] pradžioje yra dedikacija lotyniškai ir prancūziškai Augustui III, Lenkų karaliui, ir Marijai Juzefai, Lenkų karalienei. Šis veikalas labai svarbus istorijos požiūriu ir gražiai išverstas į lenkų kalbą.

Antanas Tiškevičius mirė Alsėdžiuose 1762 m. 70 metų amžiaus.[6]

TIŠKEVIČIUS JURGIS
(Tyszkiewicz Jerzy)

Grafas, Žemaičių vyskupas, Jono Eustachijaus, Brastos vaivados, ir Sofijos Višnioveckytės sūnus. Buvo Krokuvos kanauninku, Vilniaus prelatu kustošu, arkidiakonu ir sufraganu. 1633 m.,[1] karaliui Vladislovui IV pritarus, tapo Žemaičių vyskupu. Tai buvo veiklus

---

rašinį, pavadinimu *Apie sveiką nuomonę (O zdrowem zdaniu)*: „Šio veikalo kainą būtinai reikia sumažinti iki tiek, kad tekainuotų dešimt sū ir kad jį galėtų pirkti ir skaityti virėjos.“ Platesnį paaiškinimą viso sofistų sąmokslo krikščioniškojo tikėjimo ir moralės pražūčiai galima rasti kunigo Bariuelio (Barruel) knygoje, pavadinimu *Memoires pour servir a l'histoire du Jacobinisme (Memuarai jakobinizmo istorijai) (autoriaus išnaša)*.

ir valdingas ganytojas: keletą kartų buvo sušaukęs sinodą Varniuose[2] ir sudarė vyskupystės nuostatus, Urbono VIII laikais[3] buvo pasiuntiniu Romoje, Jono Kazimiero elekcijos metais dalyvavo garsioje Torunės diskusijoje su kitatikiais,[4] iš šventojo tėvo gavo leidimą švęsti šv. Kazimiero iškilmes visoje Lietuvoje ir Lenkijoje visą savaitę su aštuntadieniu. Linkuvoje įkūrė karmelitų vienuolyną, Raseiniuose — dominikonų, Garduose, dabar Kalvarija vadinamuose, įsteigė kalvarijas, arba viešpaties Kristaus kančios atminimą. 1649 m. persikėlė į Vilniaus vyskupystę. Mirė tremtyje Karaliaučiuje 1656 m. Jo palaikai ilgai ilsėjosi Domnuvoje, Prūsijoje (Domnau yra tuojau pat už Fridlando), pagaliau buvo perkelti į Kalvariją. Velionis vyskupas nominatas kunigas Mirskis turėjo keliolikos lakštų Tiškevičiaus lotyniškų eilėraščių rankraštį, kuriuos ketinęs paskelbti spaudoje, tačiau, diena iš dienos atidėliodamas, neįvykdė savo sumanymo. Gaila!..

U

UVAINIS LEONAS
(Uwojń Leon)[1]

Raseinių apskrities dvarininkas (miręs 1828 m.), žmogus mokytas, turėjo nemažą biblioteką. Rankraščiu paliko savo parašytą labai svarbų krašto istorijai veikalą, pavadinimu *Lietuvos numizmatika (Numizmatyka Litewska),* 157 p., in 4, su trimis lentelėmis piešinių, vaizduojančių Lietuvos pinigus ir medalius[2]. Tas veikalas šiuo metu priklauso dvarininkui Einikiui[3]. Vertėtų kuriam mūsų knygininkui susižinoti su juo ir, savo lėšomis išspausdinus, atiduoti į tėvynainių rankas tą tokį svarbų ir krašto istorijai naudingą darbą.

V

VAITIEKUS IŠ NAUJAMIESČIO
(Wojciech z Nowego miasta)

T. y., iš kitaip Vladislavovu vadinamo, esančio Šešupės ir Širvintos upių santakoje, Žemaitijoje, prie Prūsų sienos. Prižiūrimas Jono Sekliucijono[1], išvertė į lenkų kalbą Erazmo Roterdamiečio veikalą *Miles christianus, t. y., Krikščioniškoji riterija (Rycerstwo chrześcijańskie),* Karaliaučius, 1558 m., in 4.

VAIŽGĖLA PRANCIŠKUS
(Wojżgiałło Franciszek)

Kilęs iš Raseinių parapijos, mokėsi Kražių gimnazijoje ir Vilniaus Medicinos-chirurgijos akademijoje. Šis šaltas Eskulapo šalininkas neniekina kartkartėmis ir mūzos šypsnio. Parašė fantastinę poemą, pavadinimu *Ligonio paguoda (Pociecha chorego).* Reikėtų ją paskelbti spaudoje, nes ji to verta.

VALANČIUS MOTIEJUS
(Wołonczewski Maciej)

Kunigas, kilęs iš Žemaitijos,[1] šventosios teologijos magistras.[2] Iš pradžių ėjo religijos mokytojo ir kapeliono pareigas Kražių gimnazijoje[3], šiuo metu — adjunktas Romos katalikų Dvasinėje Vilniaus akademijoje.[4] Jau sukaupė daugybę medžiagos Žemaičių bažnyčios istorijos klausimais — labai įdomios, ligi šiol arba mažai kam, arba visai niekam nežinomos. Reikia tad iš visos širdies palinkėti, kad ją kuo greičiausiai pa-

rodytų visuomenei. Jo rankraščiais, kuriuos maloniai teikėsi mums duoti peržiūrėti, pasinaudojome, papildydami keliomis detalėmis religinių rašytojų biografijas.

VALATKAVIČIUS MIKALOJUS
(Wołodkowicz Mikołaj)

Kilęs iš Ugionių, Raseinių apskrities. Yra išspausdintas jo veikalas *Auka. Pastabos prie Naujojo testamento (Ofiara. Annotacyi Nowego Testamentu)*, išleistas 1601 m. kovo 14 d., in 4, 55 nenumeruoti puslapiai ir 4 — pradžioje. Titulinio lapo kitoje pusėje: Vilniuje, Jono Karcano[1] spaustuvėje. Šių knygų autoriaus lėšomis. Autorius desidentas. Veikalas, L. Sobolevskio[2] teigimu,— retas.

VALIŪNAS SILVESTRAS
(Walenowicz Sylwester)

Filosofijos ir šventosios teologijos magistras,[1] gimė apie 1789 m.[2] Raseinių apylinkėse. Jo tėvai buvo valstiečiai. Žemaitijoje yra toks pagirtinas paprotys, kad artojų luomo žmonės, net ir mažiau pasiturintys, stengiasi duoti savo vaikams išsilavinimą — jei ne patį puikiausią, tai bent galintį jiems užtikrinti geresnį ateities gyvenimą, nei tas, kurį jiems patiems apvaizda lėmė. Tad ir jaunas Valiūnas buvo atiduotas į mokyklą,[3] o išėjęs mokslų kursą, pasirinko dvasišką luomą ir įstojo į vyskupystės dvasinę seminariją Varniuose,[4] iš kur išvyko į vyriausiąją seminariją prie buv. Vilniaus universiteto toliau eiti mokslų, puošiančių kunigo luomą.

Atėjo atmintini istorijoje 1812 metai,[5] Valiūnas buvo iš tų, kurie davėsi suviliojami iki tam laikui puikios prancūzų ciesoriaus šlovės. Metė tylų pamaldumo ir

mokslų prieglobstį ir stojo po jo vėliavomis. Tačiau netrukus, nusivylęs dėl nepasisekimų, pasitraukė iš kariuomenės. Apsigyveno tad nuošalioje gimtinėje,[6] kur ir jo tėvai, ir jis pats buvo gimęs.

Veikiai susipažino su daugeliu dvarininkų šeimų ir tapo jų namų bičiuliu.[7] Visur, kur tik pasirodydavo, buvo laukiamas svečias. Dėl savo mokytumo, linksmumo ir tam tikru laipsniu įgimto sąmojingumo buvo visų draugijų pažiba, siela ir paguoda. Po Žemaitiją klajoja tūkstančiai jo anekdotų. Sąmojo šmaikštumu ir taikliu susivokimu bet kuriuo atveju nebent pats Žolkovskis[8] galėtų su juo lygintis. Visada pilnas naujų pajuokavimų, visada pasirengęs kiekvienam atsakyti, Valiūnas nežinojo, kas tai yra *nuvalkioti sąmojai.*

Po kelių metų, pragyventų nerūpestingai, triukšmingai ir linksmai, gerokai persimainė žemaičių poeto charakteris. Pasidarė liūdnas, niūrus, pamėgo vienatvę, ėmė neapkęsti draugijos. Sunku pasakyti, dėl ko taip atsitiko. Gal meilė, karšta ir perdaug drąsi, užtat beviltiška,[9] gal kad geriau pasaulį pažino, iš arčiau prisižiūrėjo į žmones — gal tatai jį taip pakeitė?

Valiūnas iš prigimties buvo geras, turėjo jautrią širdį, linkusią į tikrą meilę ir draugystę, tačiau, likimo atiduotas į tą luomą, į kurį žmonės (labai neteisingai) žiūri su tam tikra panieka, o, be to, turėdamas išsilavinimą ir didesnį reiškinių išmanymą už tuos, kurie jį niekino, negalėjo į juos nežiūrėti iš aukšto. Maišydamasis tarp šiokiadienio protelio sutvėrimų, pasipūtusių kaip vėjo pripūstos kvailumo ir išdidumo pūslės, anksčiau ar vėliau turėjo priprasti prie užsidarymo savyje, prie vienatvės.

Žmogui beturčiui, neturinčiam dvaro, apdovanotam ugninga vaizduote, švelnia širdimi, norinčiam pasidalyti savo likimu su turtinga asmenybe, lieka tik arba

likti stoiku, arba eiti į beprotnamį. Valiūnas buvo kupinas aukšto poetinio entuziazmo, bet jį slėgė neturtas; į ką tik jis savo mintis kreipė — niekame negalėjo sukelti sau atjautos: kiekvienam rūpėjo turtingumas, tarnyba ir panašūs pigūs blizgučiai, o protas, mokslas ir sielos ypatumai tiek žmones tedomino, kad valandėlę paplodavo katučių. Tad mūsų poeto širdis verste buvo priversta visiems laikams užmiršti bet kokius švelnius jausmus, pasiduoti melancholijos jungui ir tapti viskam atšalusia, o nepasitikėjimas, patirties išaugintas, užgesino jame paskutinę noro būti draugijose kibirkštėlę.

Tad pasitraukė iš savo bičiulių namų, su kuriais betgi nesutraukiojo visai ryšių, ir įsikūrė kaime, kur jis pats ir jo tėvai buvo gimę. Gyveno ten sau pačiam, atsiskyręs nuo žmonių, tirdamas juos ir stebėdamas įžvalgaus gamtos tyrėjo akimis, kuris, saugioje vietoje būdamas, mokosi pažinti nuodingus šliužus. Vengdavo žmonių, ne dėl to, kad juos būtų niekinęs, bet (kaip pats dažnai sakydavo) kad jų bijojo.

Gyvendamas vienas tyliame kaimo nuošalyje, nieko daugiau nebeveikė, tik skaitė knygas ir rašė veikalus, kurie jam teikia tikrą garbę. Pirmutinis jo veikalas yra dvidešimt keturių giesmių poema iš didvyriškų karaliaus Jono III laikų. Toji poema, be paties pavadinimo *Sobeskiada,* jokio daugiau neturi ryšio su senąja poezijos mokykla Lenkijoje.[10] Valiūnas savo genialiame kūrinyje, tariant žodžiais, pasiskolintais iš vieno didžio mūsų esteto, „pakilo aukščiausiam skrydžiui. Įtempė stygą aukščiausiam balsui, puikiausiems tonams, gražiausiems akordams".[11]

Galima drąsiai pasakyti, kad jis pirmas nujautė laiką, kada pas mus turėjo kisti poetinis skonis, pirmas nujautė tą ryžtingą epochą, kurioje mūsų jaunieji rašytojai išdidžiai turėjo savo tėvynainiams pasakyti,

„kad praėjo laikas, kada pas mus buvo rašomi eilėraščiai pagerbti dailioms moterų kojoms ir išmoningai susuktoms garbanoms. Sklandūs, tikslūs vertimai iš svetimų kalbų, nuolatinis stengimasis padaryti kalbą elegantišką, patrauklią ir švelnią atgraso nuo sekimo. Šitokių privalumų laikai, gal būt, visai praėjo. Dabar sunkiau, nei anksčiau, įsigyti pas mus poeto, rašytojo šlovę: žaismingas pataikavimas nepakeis žmonių nuomonės.“

Valiūnas, drąsiai sakau, buvo pirmasis iš tų, kurie visų geriausiai suprato savo šalies poeziją. Jo poemoje nėra sekimo, nėra svetimybių; viskas sava, prigimta, brandu, vyriška. Paveikslai, charakteriai, papročiai ir amžiaus dvasia — meistro ranka perteikti. Skaitydamas jo *Sobeskiadą,* pasijunti tarytum persikėlęs į anuos didvyrių laikus, kada buvo kovojama dėl tikėjimo ir krikščionybės išlikimo; atrodo, jog esi atsidūręs tarp anų pamaldžių, nesuteptos garbės, nepalaužiamos valios riterių, į kurių plienines krūtines sudužo didžiulė Otomanų galybė. Teisingai apie *Sobeskiadą* galima pasakyti tą patį, kas yra pasakyta apie *Gražiną:* „Kietas tos sakmės stilius it geležies šarvai, šaižus it to ginklo džeržgėjimas, kada jį stiprios rankos kelia, ir aštrus it riterių veidai senuose paveiksluose. Sektina tos kalbos, savito žavesio pilnos, harmonija skaitytojo mintį nuneša į tuos laikus, kada vyko poemos veiksmas. Ar yra kas originalesnio mūsų poetinės literatūros sistemoje, ar yra kas glaudžiau susiję su tolima praeitimi, kurios aidai taip raiškiai, taip aiškiai griaudžia, skamba, atsiliepia pačiame stiliuje?“

Kitas nemažiau svarbus Valiūno darbas *Pomirtinio laiškai (Listy Pośmierckiego),* rašyti eilėmis. Gerai pasakė giminingos tautos poetas, kad yra atsiminimų — gėlių ir atsiminimų — žaizdų. Yra atsiminimų — gėlių,

bet tos gyvos, kvapios gėlės, mielų jaunystės pamišimų ir nekaltų paklydimų kūdikiai, auga ant širdies. Užtat išraudami jas su visomis šaknimis ir persodindami į popierių, tik širdį draskome; tačiau nei mūsų pačių, nei kieno kito ašaros negali duoti gyvybės tiems krašto augalams, persodintiems į speiguotą išoriško padorumo ir šeimyninių kombinacijų klimatą. Buvo stebimasi poeto talentu, daug, labai daug kalbėta apie kraštą, draugus, šlovę ir t. t. Tačiau apie tai, ko poetas visų labiausiai troško, ko ilgėjosi, dėl ko sielvartavo, nė neužsiminta nebuvo. Galėjo tad jis pasakyti:

„Bepigu buvo Pigmalionui marmurą atgaivinti, bet tegu jis būtų pamėginęs ką padaryti su šituo šalto ledo luitu! Šiuo metu nieko daugiau nereikia, kaip spiaudyti žmonėms į akis, bet spiaudyti tik auksu; o tada — viskas bus tavo paslaugoms!“

Valiūno raštai lietuvių kalba taip pat yra didelio talento, o ypač eilėraštis, pavadinimu *Birutė*. Prieš keletą metų esu jį nusiuntęs a.a. Kazimierui Brodzinskiui. Jis laiške, rašytame man, šitokią apie tą poetą nuomonę išreiškė: „Jūsų poetas (Valiūnas), net jei nieko daugiau nebūtų parašęs, kaip tik šį nedidelį eilėraštuką, vertas garbingos vietos tarp devynioliktojo amžiaus literatūrinių įžymybių.“

Į gyvenimo pabaigą Valiūnas buvo didžiausiame skurde. Mirė 1831 m. gegužės 19 dieną. Apie jo laidotuves galima pasakyti Brodzinskio žodžiais:

...Niekas nesispaudė,
Nešvietė lempos, negriozdė karietos, patrankos nešaudė,
Tyli triukšmingi poetai, pamokslininkai garsieji,
*Švelnios gražuolės neliūdi ir ašarų graudžių nelieja.**

---

* K. Brodzinskio ketureilio vertimas — iš knygos: L. A. Jucevičius, Raštai, Vilnius, 1959, p. 558 *(red.)*.

Tik keli pamaldūs sodžiaus žmonės atidavė jam paskutinį patarnavimą. Valiūno vardą galima palyginti su švytruojančia skęstančio laivo vėliava, sklendžiančia virš bedugnės: švystelėjo — nebėr! Tas vardas neįrašytas atminimo plunksnos į amžinybės knygą, jo netgi nėra pakartojusios skambios jam mielos būtybės lūpos. *Genijus nušmėseliavo nežinomas, it šešėlis nesušlamėjęs!* Mes tad paskirkime jam nors kelias ašaras ir uždėkime antkapį *Sobeskiados* AUTORIUI!

VALIUSEVIČIUS TAMOŠIUS
(Waluszewicz Tomasz)

Kunigas, gyvenęs praėjusio amžiaus pabaigoje,[1] vyras nepaprasto mokytumo ir uolaus pamaldumo, Žemaičių katedros kanauninkas ir pamokslininkas, Pašvitinio klebonas, šventosios teologijos ir filosofijos daktaras. Išvertė į lenkų kalbą šiuos veikalus:

1. *Filosofijos katekizmas, arba surinkimas įrodymų, ginančių krikščionių tikėjimą nuo jo priešų. Veikalas naudingas tiems, kurie nenori užsikrėsti nuo šių dienų netikėlių, būtent — dvasininkams, kuriems iš pareigos reikia išsaugoti brangią šv. tikėjimo sandorą. Prancūziškai parašė kun. Fleksjeras (Flexier) de Revalis su motto „Filosofija — katekizmas tikėjimui", Kirilas iš Aleksandrijos (Katechizm filozoficzny, czyli zbiór dowodów służących na obronę Wiary Chrześciańskiej przeciwko nieprzyjaciołom jej. Dzieło pożyteczne dla tych, którzy chcą uniknąć zarazy od niedowiarków teraźniejszych, a mianowicie dla duchownych, którym z obowiązku należy drogi skład Wiary św. w całości do-*

chować. W języku francuskim napisana przez ks. Flexier de Reval, z godłem: Philosophia, Catechismus ad fidem, Cyrill. Alex.) Pradžioje — dedikacija Upytės apskrities karūžui ir karūžienei, Upytės seniūnui ir seniūnienei Benediktui ir Karolinai Karpiams. Vilnius, 1784, in 8, 2 tomai, 288 ir 376 p.

2. *Dogmatinis ir moralinis mokymas apie keturias krikščionių katekizmo dalis, tai yra, apie apaštališkąją sudėtį, sakramentus, dievo ir bažnyčios įsakymus, apie visuotinę maldą, o ypatingai apie viešpaties maldą ir angelo pasveikinimą su pridėtu mokymu apie nuodėmę, apie sunkiąsias nuodėmes, apie nuodėmes prieš šv. dvasią, apie nuodėmes, šaukiančias keršto, apie gerus darbus. Klebonų ir kitų parapijose dirbančių dvasininkų patogumui kun. Petro Juozapo Henrio parašyti ir t. t., 4 tomai (Nauki dogmatyczne i moralne o czterech częściach katechizmu chrześcijańskiego, to jest: o Składzie Apostolskim, Sakramentach, przykazaniach Boskich i Kościelnych, o Modlitwie w powszechności, a w szczególności o Modlitwie Pańskiej i Pozdrowieniu Anielskiem, z dodaniem nauk grzechu, o grzechach głównych, o grzechach przeciw Duchowi Ś., o grzechach, o pomstę wołających, o uczynkach miłosiernych, ku wygodzie plebanów oraz innego duchowieństwa po parafijach osiadłego. Napisane od ks. Piotra Józefa Henry i t. d.).*

Pradžioje įdėta *Sermo ad pastores animarum (Žodis sielų ganytojams).* Šis veikalas labai naudingas ir pagrįstai vertinamas, jau tris kartus išleistas, pirmo [leidimo][2] neteko man matyti, antras išleistas 1783 m., trečią pagaliau 1825 m. savo lėšomis išleido Žemaičių kanauninkas, Gruzdžių klebonas Jurgis Vaitkevičius. Visi leidimai in 8, išleisti Vilniuje.[3]

VALMİKAS VINCENTAS MARTINIJONAS
(Walmik Wincenty Martynian)

Iš Valmų, kitaip — Vilmikų (z Walmusów alias Wilmik),[1] kunigas, kilęs iš Žemaitijos, Vilniaus katedros viceprelatas,[2] kantorius ir vikaras. Šiuo metu klebonas Lenkų karalystėje.[3] Jis išleido lietuviškų giesmių rinkinį, pavadinimu: *Kantyczkas Žemajtyszkas arba giesmes nabažnas* ir t. t., Vilnius, 1820,[4] kur yra įdėjęs labai daug ir savo kūrybos giesmių.

VARKALEVIČIUS JUOZAPAS
(Warkolewicz Józef)

Kunigas, šventosios teologijos magistras, Skaudvilės klebonas, miręs prieš kelerius metus. Žemaitijoje jis žinomas kaip mokytas žmogus ir talentingas lietuvių poetas. Aš turiu — ir turiu rankraščiu — jo poemą, pavadinimu *Szwejsk boba ridika.*

VAŽINSKIS ALEKSANDRAS
(Ważyński Aleksander)

Kunigas, šventosios teologijos ir civilinės teisės kandidatas, gimė 1812 m. Upytės apskrityje,[1] pradinius mokslus ėjo Kražių gimnazijoje,[2] o aukštuosius — Vilniaus universitete ir Romos katalikų Dvasinėje akademijoje.[3] Buvo tikybos mokytoju ir kapelionu pirmojoje Vilniaus gimnazijoje, o dabar yra adjunktas ir dėsto moralinę teologiją bei homiletiką Dvasinėje akademijoje.[4] Dėl mokytumo, didelių gabumų ir labai reto pedagoginio talento pagrįstai ir neperdedami jį laikome Vilniaus vyskupystės dabartinės jaunosios dvasininkijos

pirmūnu. Be to, jis yra apdovanotas išties neeiliniu rašytojo talentu: dirba filosofijos ir religijos srityje. Tikimės sulaukti iš jo ateityje didelio rašytojo, verto atsistoti šalia žymiausių mūsų šios rūšies religinių darbuotojų.

VELBUTAS SILVESTRAS
(Wialbutt Sylwester)

Kunigas, iš Žemaitijos, nusipelnęs pijorų ordino mokyklų provincijolas, įvairiose vietose ėjo retorikos ir prancūzų kalbos mokytojo pareigas su uolumu, būdingu visiems kunigams pijorams, ir nepaprastu savo dėstomų dalykų išmanymu.

VINČA JONAS
(Wincza Jan)

Jėzuitas, kilęs iš Raseinių apskrities, keliolika metų Vilniaus akademijoje buvo vokiečių kalbos ir literatūros profesoriumi.[1]

VIRVIČIUS KAROLIS
(Wyrwicz Karol)

Kunigas, gimė 1717 m. Žemaitijoje, Raseinių apskrityje. Pradinius mokslus išėjo Kražiuose ir ten pat įstojo į kunigų jėzuitų ordiną. Įvairiose vietose buvo savo ordino mokyklų mokytoju, mokė Juozapą Hilzeną[1] ir su juo lankė svetimus kraštus.[2] Vėliau buvo Varšuvos jėzuitų konvikto vedėjas,[3] kuriame ir tinkamų žmonių sutelkė, ir mokymui stengėsi suteikti tauresnį pobūdį, už tai 1772 metais iš karaliaus Stanislovo Au-

gusto gavo medalį[4] su specialiu įrašu. Panaikinus jėzuitų* ordiną, gavo klebono vietą Varšuvoje, pagaliau buvo nominuotas Hebdovo abatu ir šv. Stanislovo ordino kavalieriumi. Mirė 1793 m. gruodžio 20 d. Varšuvoje. Jo veikalai — be smulkių rašinių politinio turinio — yra šie:

1. *Šių laikų geografija, arba gamtiškas ir politiškas karalysčių, valstybių, visokių luomų, jų santvarkos, teisių, amatų, prekybos, pramonės, būdo, papročių ir t. t. aprašymas, išleistas tautos jaunuomenės naudai (Jeografija czasów teraźniejszych albo opisanie naturalne i polityczne królestw, państw, stanów wszelakich, ich rządu, praw, rzemiosł, handlu, przemysłu, przymiotów, obyczajów etc. ku pożytkowi narodowej młodzi wyda-*

---

* Tą didelį ordiną, turėjusį daugiau kaip dvidešimt tūkstančių narių, mūsų pamaldiems tėvams svarbiausią, pavyzdingą ir išties apaštališką, panaikino popiežius Klemensas XIV, gimęs Ganianelis. Daugelis tų, kurie patikliai priima svetimas kalbas, išsijuosę šmeižia tą ordiną, kaltindami jį negirdėtomis piktadarystėmis, gudriu kišimusi į rūmų intrigas bei kabinetų veiklą, tačiau iš arčiau į reikalą pažiūrėjus, iš pagrindų pažinus tautų istoriją, aiškiai galima pamatyti, kad ne piktadarystės, ne intrigos bei gudri veikla buvo tų nekaltų vienuolių žlugimo priežastis, bet kad jie tapo auka bedievystės, kuri praėjusiame amžiuje niokojo Kristaus bažnyčią.[5] Toji tatai bedievystė, pagavusi Šuazelio (Choiseul), Arandos, Karvaljo (Carvalh), ponios Pompadur ir kitų į juos panašių intrigantų nedoras širdis, grasindama savo tautų apostaze, kurių tie jos šalininkai buvo ministeriais, prievarta išgavo iš Ganianelio šios bendruomenės, taip kitų popiežių mėgstamos, panaikinimo dekretą. Tačiau šis aukščiausiasis ganytojas žinojo ir visi krikščionys žino, kad evangelija remiasi ne jėzuitais, bet pačiu dievu, kuris teisia ir jėzuitus, ir sofistus, ir ministerius, ir net pačius popiežius. Ne dėl piktadarysčių, bet dėl savo uolaus rūpinimosi šv. katalikų tikėjimu žlugo šv. Ignoto ordinas, palikęs po savęs šlovingiausią atminimą visų teisiųjų dievo garbintojų širdyse *(autoriaus išnaša).*

na), t. I, Varšuva, jo karališkosios didenybės ir Žečpospolitos spaustuvėje, jėzuitų kolegijoje, 1768, in 8, 46 ir 592 p.

Svarbiausias Virvičiaus ketinimas, sako Bentkovskis, buvo šiame veikale parodyti, kas yra gera kitose šalyse ir iš kur tas imasi, taigi išnagrinėti aprašytų kraštų santvarką, teises, papročius, pramonę ir t. t. Pridėta, be to, dažnai nuodugni tų institucijų bei papročių istorinės kilmės apžvalga prierašuose, teksto apačioje atspausdintuose. Visa tai, kaip ir lenkų kalba — gryna ir aiški,— yra didelis veikalo privalumas. Antras tomas neišėjo į viešumą, netgi ir to pirmo tomo pardavinėjimas knygynuose buvo pristabdytas, pareikalavus pasiuntiniui vienos didelės valstybės, kuri šiame tome tariamai buvusi įžeista. Antras šios geografijos leidimas išėjo Vilniuje, jo karališkosios didenybės spaustuvėje prie akademijos, 1794 m., in 8. Pratarmės ir antraščių turinio — 12 nenumeruotų puslapių, veikalo — 609 p., prie to pridėjus dalykų rodyklę, prasidedančią p. 594. Šis leidimas tuo patogesnis, kad priedas, pirmajame, Varšuvos leidime, atskirai knygos pabaigoje atspausdintas, čia buvo įjungtas į patį veikalą.

Kai tokio nesėkmingo likimo susilaukė Virvičiaus „Politinės geografijos“ pirmas tomas, parašė jis kitą [geografiją], pavadinimu:

2. *Šių laikų visuotinė geografija, arba trumpas aprašymas visų pasaulio šalių, jų padėties, ribų, žemės vaisiaus, gyventojų polinkių, prekybos, papročių ir t. t., iš naujausių geografų ir keliautojų žinių surinkta, išleista viešosioms mokykloms, tautos jaunuomenės nau-*

dai (Jeografija powszechna czasów teraźniejszych albo opisanie krótkie krajów całego świata, ich położenia, granic, płodu ziemnego, skłonności obywatelów, handlu, obyczajów etc. z najświeższych wiadomości krajopisarzów i wędrowników zebrana, ku pożytkowi młodzi narodowej na szkoły publiczne wydana), Varšuva, jo karaliaus didenybės ir Žečpospolitos spaustuvėje, jėzuitų kolegijoje, 1773 m., in 8, XVI ir 736 p.

Šiame veikale, dedikuotame kunigaikščiui Mykolui Čartoriskiui, yra mums ypatingai įdomių dalykų. Štai p. 254—395 autorius kalba apie Lenkų karalystės valstybes, nuo p. 720 — apie monetas, daugiausia — apie lenkiškas; nuo p. 730 — apie krašto kariuomenę ir t. t.

3. *Abrégé raison de l'histoire universelle sacrée et profane à l'usage des pensionnaires du collége des nobles de Varsovie de la compagnie de Jèsus (Visuotinės šventosios ir pasaulietinės istorijos santrauka, skiriama jėzuitų laikomos Varšuvos kilmingųjų kolegijos auklėtiniams)*, Varšuva, karališkoje jėzuitų kolegijos spaustuvėje, 1766 m., in 8, t. 1, 336 p. ir 2 lakštai prierašų. Antras tomas — 1771, ten pat, 574 p. Pradžioje dedikacija kunigaikščiui Adomui Čartoriskiui. Pirmas to veikalo tomelis su kuriomis-ne-kuriomis skirtybėmis išėjo ir lenkų kalba, pavadinimu:

4. *Trumpa visuotinė istorija, jo šventenybės kunigo Karolio Virvičiaus, Hebdovo abato, šv. Stanislovo ordino kavalieriaus ir t. t. parašyta. T. 1, kuriuo baigiama dievo tautos istorija (Historyja powszechna skrócona, przez J. W. J. Ks. Karola Wyrwicza opata komendat. hebdow. kaw. ord. Ś. Stanisława etc. napisana. Tom 1, w którym się zamyka historyja ludu Bożego)*. Varšuva, rūmų spaustuvėje, 1787 m., in 8, 445 p.

5. *Pastabos apie Lukombo istoriją, išverstą į lenkų kalbą, rusų monarchų chronologija nuo 879 krikščioniškosios eros metų iki 1762 ir Strijkovskio kronikos klaidų pataisymas (Uwagi nad historią Lukomba na polski język przetłumaczoną, chronologija monarchów ruskich od r. 879 ery Chrz. do 1762 i sprostowania pomyłek w Kronice Stryjkowskiego).*

Tos pastabos atspausdintos su Strijkovskio kronika, kurią išleido 1766 m. Varšuvoje kun. Pranciškus Bohomolcas.

6. *Pro memoria Svitkovskio išleistiems istoriniams ir politiniams atsiminimams*[6] *(Pamiętnikowi historycznemu i politycznemu, wyd. przez Switkowskiego, pro memoria),* Varšuva, rūmų spaustuvėje, 1783 m., in 8, 73 p.

Įdomus tatai dalykas, parašytas išmanančio ir bešališko žmogaus, tačiau perdaug kandžiai. Svitkovskis atsakė į tas pastabas, o tada Virvičius išleido tų *Pro memoria* antrą ir trečią dalį, Varšuva, rūmų spaustuvėje, 1785, in 8, 168 ir 220 p.

Jo taip pat:

7. *Pamokslas apie seimo valdžios teisėtumą ir tikslingumą, laikytas 1780 m. spalio 2 dieną karališkosios Varšuvos kolegijos bažnyčioje visuotinio šešių savaičių seimo atidarymo proga (Kazanie o prawdzie i celu władzy sejmowej na zaczęciu sejmu walnego sześcioniedzielnego dnia 2 Października roku MDCC LXXX w Kościele Kollegiaty Królewskiej Warszawskiej miane).* Varšuva, in 4, nenumeruotų puslapių — 26. Pradžioje yra dedikacija St. Aug. Poniatovskiui, tuometiniam seimo maršalkai.

VISOCKIS ANTANAS
(Wysocki Antoni)

Kunigas, šventosios teologijos kandidatas, jo šviesybės kunigaikščio vyskupo sekretorius, Varnių arkipresbiteris. Gimė 1810 m. Kražiuose ir ten išėjo pradinius mokslus, o aukštuosius mokslus — Vilniaus universitete.[1] Šis šviesus kunigas apdovanotas nepaprastais rašytojo sugebėjimais: tad turime vilties, kad nenorės savo talento slėpti, o panaudos jį krašto raštijos labui ir garbei.

VIZGIRDA STANISLOVAS
(Wizgird Stanisław)

Filosofijos daktaras, kilęs iš Raseinių apskrities, regis, Šiluvos parapijos. Jis parengė įdomų veikaliuką, pavadinimu *Sokrato gyvenimas (Życie Sokratesa)*, Vilnius, J. Zavadzkio spaustuvėje, 1806, in 12, 70 p. Šią brošiūrą žydai dėl spekuliacijos daug kartų yra perspausdinę netgi be autoriaus žinios, Maneso Romo [spaustuvėje] Vilniuje, pridėję tituliniame puslapyje [įrašą] *garsaus filosofo,* tur būt, dėl didesnės paklausos.

VOLMERIS EDVARDAS
(Wolmer Edward)

Gimė Raseinių apskrityje apie 1810 m., pradinius mokslus ėjo Kražiuose, o aukštuosius — Vilniaus universitete, kur gavo filosofijos magistro laipsnį. Šiuo metu karštai atsidėjo filologijai ir Lietuvos senienų tyrinėjimams.

Z

ZATORSKIS PRANCIŠKUS
(Zatorski Franciszek)

Filosofijos magistras, gimė Raseinių apskrityje, Kelmės parapijoje, pradinius mokslus ėjo Kražiuose, o aukštuosius — Vilniaus universitete. Dabar eina mokytojo pareigas Lenkų karalystėje. Turi jis, nors ir ne pirmos eilės, tačiau negincytiną poetinį talentą.

Išleido šiuos veikalus:

1. *Medžioklė, keturių giesmių aprašomoji poema bei lengvo turinio eilėraščiai (Polowanie, poema opisowa we czterech pieśniach, oraz ulotne wiersze w lekkich rodzajach),* Vilnius, 1829, in 8.

2. *Trioletai (Tryolety),* Vilnius, 1830, in 4.

3. *Labdarybė. Odė (Dobroczynność. Oda),* Vilnius, 1831, in 8.

4. *Lyrinės ir religinės giesmės (Pienia liryczne i religijne),* Varšuva, 1833, in 12.

Be to, išvertė iš rusų kalbos į lenkų kalbą:

5. *Trumpa Kaidanovo visuotinės istorijos apybraiža (Krótki rys historyi powszechnej Kajdanowa),* Varšuva, 1828, in 8.

Smulkesnius savo poezijos kūrinėlius taip pat spausdino įvairiuose laikraščiuose.

ZDANAVIČIUS LIUDVIKAS
(Zdanowicz Ludwik)

Kunigas, kilęs iš Raseinių apskrities, šventosios teologijos kandidatas, buvo vikaru Vydžiuose, auklėjo grafo Mostovskio sūnus, dabar yra Vilniaus Romos katali-

kų Dvasinės akademijos adjunktas. Puikiai įsisavino dvasinius mokslus, labai gabus filologijai. Į jį sudėtos mūsų viltys, kad kada nors mums atlygins a. a. kunigo Skydelio netekimą, taip anksti mirusio religijos mokslams.

ZDANAVIČIUS MIKALOJUS
(Zdanowicz Mikołaj)

Dominikonų ordino kunigas, iš Žemaitijos. Mokytojavo įvairiose vietose, išleido veikalą, pavadinimu *Chronologinė, istorinė pasaulio įvykių ir valdžių lentelė, kas įvyko nuo visuotinio tvano iki mūsų laikų, pono Lesažo istorijos atlaso pavyzdžiu parašyta ir sudaryta (Tablica chronologiczna, historyczna, dziejów i rządów świata, które się od powszechnego potopu aż do naszych czasów zdarzyły, wzorem atlasu historycznego pana Lesaż napisana i ułożona),* Vilnius, 1808.

ZGERSKIS JONAS
(Zgierski Jan)

„Dambravos" (Dąbrowa) herbo, iš pradžių Vilniaus prelatas, dekanas ir sufraganas, vėliau — Smolensko vyskupas,[1] pagaliau nuo 1710 m. — Žemaičių vyskupas. Labai išrankiai priiminėjo žmones į kapitulos narius, iš dvasininkų reikalavo taurumo ir ypač mokytumo. Jam valdant, Žemaitijoje baisiai siautė maras, rūpestingas ganytojas įsakė teikti mirštantiesiems visokeriopą dvasinę paslaugą. Jo gyvenimas nutrūko 1713 m.[2]

Ž

ŽABICKIS JOKŪBAS
(Žabicki Jakób)

Bernardinas, gimė 1801 m. Volynėje. Keliolika metų labai uoliai eidamas mokytojo pareigas Dotnuvos apskritinėje mokykloje, didžiai prisidėjo prie tenykštės jaunuomenės švietimo. Vėliau buvo Troškūnų apskritinės mokyklos kapelionu, o dabar tas pačias pareigas eina neseniai atidarytoje bajorų mokykloje Panevėžyje.

ŽICKIS TAMOŠIUS
(Życki Tomasz)

Filosofijos ir laisvųjų mokslų daktaras, valstybės tarėjas. Gimė Raseinių apskrityje,[1] paveldimame dvare, vardu Žičkiškiai. Šis vyras daug nusipelnė kraštui savo darbais jaunuomenės švietimo srityje: iš pradžių dėstė matematiką ir logiką to meto paapygardinėje Vilniaus mokykloje,[2] paskui buvo Vilniaus gubernijos mokyklų direktoriumi, aukštosios matematikos profesoriaus adjunktu,[3] pagaliau beveik trisdešimt metų Vilniaus universiteto viešuoju ordinariniu elementarinės matematikos profesoriumi ir fizikos-matematikos fakulteto dekanu.[4] Parašė: *Norvaišos gyvenimą,* išspausdintą [laikraštyje] „Dziennik Wileński“. Sulaukęs gilios senatvės, mirė Vilniuje 1839 m. lapkričio 17 d.

ŽORŽAS PETRAS
(George Piotr)

Prancūzų emigrantas, likęs po 1812 m., daugelį metų buvo mokytoju apskritinėje mokykloje prie Kražių gimnazijos, kur labai naudingai dėstė pradedantiesiems prancūzų kalbos taisykles. 1834 m. perkeltas į Drohičiną.

PABAIGA

PAAIŠKINIMAI

SANTRUMPOS

BA — V. Biržiška, Aleksandrynas, t. 1—2, Čikaga, 1960—1963.
BE — K. Estreicher, Bibliografia Polska XIX stólecia, t. 1—4, Kraków, 1870—1878.
BSVU — M. Biržiška, Senasis Vilniaus universitetas, V., 1940.
BUW — J. Bieliński, Uniwersytet Wileński, t. 1—3, Kraków, 1899—1900.
EP — Encyklopedia powszechna (Orgelbranda), t. 1—28, Warszawa, 1859—1868.
JSB — L. Janowski, Słownik biobibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego, Wilno, 1939.
KPŽ — А. Каупуж, Некоторые дополнительные сведения о литовских деятелях культуры начала XIX века в письмах проф. русской словесности Виленского университета И. Н. Лобойко, — Literatūra, VI, V., 1963.
LEK — Lietuviškoji enciklopedija, t. 1—10, K., 1933—1941.
LS — J. Lebedys, Simonas Stanevičius, V., 1955.
LŠB — M. Lukšienė, Lietuvos švietimo istorijos bruožai XIX a. pirmoje pusėje, K., 1970.
LTB — Lietuvos TSR bibliografija, t. 1, V., 1969.
MLS — V. Maciūnas, Lituanistinis sąjūdis XIX amžiaus pradžioje, K., 1939.
MLTE — Mažoji lietuvių tarybinė enciklopedija, t. 1—3, V., 1966—1971.
NK — Bibliografia literatury polskiej „Nowy Korbut", t. 1—6, Warszawa, 1963—1972.
Posz. — J. Poszakowski, De viris illustribus Provinciae Lithuanae S. J. (rankraštis, Krokuva, Jėzuitų archyvas).
PSB — Polski słownik biograficzny, Kraków, t. 1—16, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk, 1935—1971.
VR — M. Valančius, Žemaičių vyskupystė, kn.: M. Valančius, Raštai, t. II, V., 1972.
WEPI — Wielka encyklopedia powszechna ilustrowana, t. 1—47, Warszawa, 1890—1911.

TEKSTE MINIMA PERIODIKA

Bałamut — 1830—1836 m. Peterburge lenkų kalba leistas savaitraštis.

Dzieje dobroczynności krajowej i zagranicznej — 1820—1824 m. Vilniuje leistas žurnalas. Redagavo jį K. Kontrimas, paskui — L. Rogalskis ir A. E. Odincas.

Dziennik Wileński — 1805—1806 m. ir 1815—1830 m. Vilniuje leistas kultūros ir literatūros žurnalas.

Gazeta literacka Wileńska — 1806 m. E. Grodeko ir K. Kontrimo redaguojamas žurnalas.

Gazeta poranna — 1837—1841 m. leido literatūrinį priedą „Piśmiennictwo krajowe". Nuo 1839 m. „Gazeta poranna" leidėjas — I. Skimborovičius.

Kurjer litewski — 1761—1840 m. Vilniuje ėjęs informacinis laikraštis lenkų kalba.

Magazyn powszechny — 1834—1846 m. leistas kultūros žurnalas, redagavo K. Brodzinskis, nuo 1835 m. L. Rogalskis.

Pamiętnik magnetyczny Wileński — 1816—1818 m. I. E. Lachnickio leistas Vilniuje žurnalas.

Pamiętnik Warszawski — 1809—1823 m. Varšuvoje ėjęs literatūros žurnalas.

Tygodnik Petersburski — 1830—1858 m. Peterburge leistas kultūros ir literatūros savaitraštis (nuo 1832 m.— du kartus per savaitę). Jo bendradarbiai — J. I. Kraševskis, T. Narbutas, L. Jucevičius ir kt.

Tygodnik Wileński — 1804 m. ir 1815—1822 m. leistas literatūros ir mokslo žurnalas, kurį redagavo J. Lelevelis, M. Balinskis ir kt.

Wiadomości brukowe — 1816—1822 m. „Nenaudėlių" draugijos Vilniuje leistas satyrinis žurnalas, redaguojamas K. Kontrimo, o vėliau — J. Richterio.

Wizerunki i roztrząsania naukowe — 1834—1843 m. Vilniuje leistas žurnalas.

AFRAMOVIČIUS TEOFILIS
(Aframowicz Teofil)

1. Rkr. lapas su jo biografija išplėštas.

* * *

Tur būt, tas pats Aframovičius, kurį mini M. Valančius — buvęs mokytojas (Kolainiuose?), kunigas, suteikęs jam žinių apie Kolainių vienuolyną Šiaulių apskrityje. Jis turėjo gyventi XIX a. pirmoje pusėje (VR, t. 2, p. 310).

BARTOŠEVIČIUS ZIGMANTAS
(Bartoszewicz Zygmunt), 1798—1870

1. Rkr. trūksta šios biografijos pradžios. Pagrindiniai Bartoševičiaus gyvenimo faktai šie: gimė Jordanų dvare Vilniaus aps., baigė Vilniaus gimnaziją, studijavo literatūrą Vilniaus universitete, A. Mickevičiaus studijų draugas. 1820 m. skiriamas graikų ir lotynų kalbų mokytoju į Kražius (PSB, I, p. 328, pagal J. Lebedį — 1821 m., LS, p. 67), iš kur 1825 m. keliamas į Kauną, 1825 m.— į Vilniaus gimnaziją, kur dirbo ligi 1849 m. Išleido daug kompiliacinio pobūdžio pedagoginių raštų (PSB, I, p. 328).

Originale trūksta knygos pavadinimo pirmojo žodžio dalies, ji atstatyta pagal BE, t. III, p. 617.

2. Rankraštis apie lenkų tikybinius oratorius neišspausdintas.

* * *

Jucevičius nemini, be kitų darbų, Bartoševičiaus lenkų literatūros vadovėlio, kuriuo naudojosi Lietuvos mokyklos (*Historja literatury polskiej podług dzieł Bentkowskiego, Juszyńskiego, Ossolińskiego i Sołtykowicza, w krótkim rysie wystawiona,* Vilnius, 1828).

BARTOŠINAS
(Bartoszyn)

1. M. Valančius vadina jį Bartošinu Paliatsa, bajoru. Matyt, tai buvo vienas iš labiau apsišvietusių to meto žmonių. Tauragės mokykla laikoma pirmąja Žemaitijoje. Antroji mokykla įsteigta 1530 m. Joniškyje, o trečioji — 1557 m. Jurbarke. Gyveno, tur būt, XV a. antroje — XVI a. pirmoje pusėje (VR, t. 2, p. 70, 220, 232).

BERNACKIS ALEKSANDRAS
(Bernacki Aleksander)

1. Mokytojavo Kėdainiuose 1813 m. (VR, t. 2, p. 260).

BIALOZORAS JONAS
(Białłozor Jan)

1. Bialozorai — Lietuvos bajorų Sakų giminė, pasivadinusi XV a. Bialozorais. Daugiau reikštis valstybiniame gyvenime pradėjo nuo XVI a. pabaigos.

2. Mokydamasis Vilniaus universitete, jis 1826 m. aprašė Upytės apskritį.

(M. Biržiška, Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos, II, K., 1938, p. 182—184.)

BIALOZORAS JUOZAPAS
(Białłozor Józef)

1. Tur būt, seimo atstovas.

2. Po 1812 m. jis kartu su Čapskiu rėmė materialiai ir globojo Kėdainių mokyklą. Be to, 1785 m. pastatė Vosiliškyje naują koplyčią ir jai išlaikyti užrašė žemės sklypą (VR, t. 2, p. 180, 260).

BOGUŠAS KSAVERAS
(Bohusz Ksawery), 1746—1820

1. Lietuvių istoriografijoje jo pavardė buvo rašoma ir kitaip: *Bauža, Bagužis, Bohušas,* tarybinėje lietuvių literatūroje nusistovėjo *Bogušas.*

2. Bogušas gimė Rytų Lietuvoje, Ukmergės aps. Dėl jo kilmės nesutariama: V. Biržiška, remdamasis metrikais, kildina B. iš var-

gingų valstiečių (BA, II, p. 162), tačiau metrikai nėra pakankamai identifikuoti. Visi kiti — ir amžininkai, ir vėlesni tyrinėtojai — kildina jį iš bajorų šeimos: tėvas Juozapas Antanas — Vilniaus kardininkas, o brolis Ignotas — Vilniaus pavaivadis, Baro konfederacijos sekretorius.

3. Tai ne vien kelionių po Italiją, bet ir po kitas Vakarų Europos šalis aprašymas. A. Krausharas išleido B. keliones, klaidingai priskirdamas jas žinomam lenkų švietėjui S. Stašicui (Dziennik podróży Ks. Stanisława Staszyca, 2 t., Warszawa, 1903). Ilgainiui lenkų bibliografai nustatė, kad dalis tų atsiminimų priklauso K. Bogušui, o 1961 m., suradus Lenkijos archyvuose B. kelionių rankraščio nuorašą, I. Turovska-Bar įrodė, kad visas šis veikalas parašytas B. (žr. I. Turowska-Bar, „Franciszka Ksawera Bogusza Diariusz podróży i dwa listy do króla", leid. „Roczniki biblioteczne", Warszawa, rok V., z. 1—4, 1961).

4. Pilna antraštė: *Summaryjny wypis protokołów aktów kapituły kathedralnej Wileńskiej od r. 1501 do r. 1583 Października przez...* leidinyje: «Описание рукописного отделения Виленской публичной библиотеки», вып. I, 1895, Приложения, p. 52—144.

5. Revoliucija — tai sukilimas, bruzdėjimas. Šiuo atveju turima galvoje 1794 m. T. Kosciuškos vadovaujamas sukilimas.

6. Tiksli antraštė: *Kodeks Napoleona księstwu Warszawskiemu, artykułem 69-tym ustawy konstytucyjnej roku 1807 dnia 22 lipca za prawo cywilne podany... Warszawa, 1810* (NK, t. IV, p. 285).

7. Tiksli antraštė: *Wspominka o Antonim Tyzenhauzie napisana dla J. U. Niemcewicza..., „Tygodnik Wileński", 1820, Nr. 61, 163.*

8. Tiksli antraštė: *Prośba za ubogimi do żebractwa przywiedzionymi, aby ich nie zamykano, Warszawa, 1817.*

9. Tiksli antraštė: *Dodatek (o gramatyce i języku polskim) do książki Kopczyńskiego p. t. Poprawa błędów w ustnej i pisanej mowie polskiej, 1808.*

10. Darbas skaitytas Varšuvos mokslo bičiulių draugijos posėdyje 1812 m., atspausdintas „Rocznik Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk", IX, 1816.

11. Tiksli antraštė: *Pochwała pogrzebowa Joachima Chreptowicza,* atspausdintas „Rocznik Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk", X, 1817.

12. Jucevičiaus pateikta žinia apie Bogušo verstas Vergilijaus „Bukolikas“— vienintelė. Rankraštis yra dingęs. V. Biržiška spėja, kad vertė ne B., o Tadas Jurevičius (BA, II, p. 166).

* * *

Jucevičius nėra suminėjęs B. straipsnio: *Zdanie sprawy przez... o próbie uczynionej w Wilanowie co do nowego sposobu budowania (z cegły surowej)*, „Rocznik Warsz. Tow. Przyj. Nauk“, IX, 1816 ir atspaudas. Nemini taip pat ir Bogušo testamento, paskelbto 1820 m. Vilniuje ėjusiame žrn. „Dzieje Dobroczynności krajowej i zagranicznej“, t. 1, p. 452.

Nieko taip pat nežinojo Jucevičius apie K. Bogušo paliktą Lietuvos mokyklų 1803 m. vizitavimo aktą, išlikusį šiandien Vilniaus universiteto bibl. rankraštyne, F. 13—18.

BOGUŠAS TAMOŠIUS
(Bogusz Tomasz), 1723—1783

1. Pagal J. Belinskį gimė 1723 m. gruodžio 20 d. Palenkėje, o mirė 1783 m. Krokuvos vyskupystėje.

2. Baigęs Vilniaus universitetą laisvųjų mokslų ir filosofijos magistro laipsniu, dėstė Drohičine ir Slonime gramatiką, o Pultuske, Vilniuje ir Varšuvoje — poeziją. Vėliau Pinske skaitė filosofiją ir teologiją.

3. J. D. Janozki, Lexicon derer itzt lebenden Gelehrten in Polen, t. 2, Bresslau, 1755.

(BUW, t. 3, p. 132; PSB, t. 2, p. 216)

BRONIŠAS MYKOLAS
(Bronisz Michał), 1654—1715

1. Inocentas XI buvo popiežiumi 1676—1689.

2. Jonas III Sobeskis 1674—1696 m. buvo Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu. 1683 m. jis vadovavo jungtinėms Lenkijos—Austrijos pajėgoms, kurios sumušė (rugsėjo 12 d.) prie Vienos daugtūkstantinę Turkijos kariuomenę.

* * *

Gimė 1654 m. rugpiūčio 6 d. Aštuoniolikos metų įstojo į jėzuitų ordiną. Išgyvenęs 61 m., mirė Kražiuose 1715 m. gegužės 16 d. (Posz., p. 87).

BUKOTA KAZIMIERAS ALOIZAS
(Bukaty Kazimierz Aloizy),? — 1793

1. K. Estreicheris surado dar vieną laidotuvių pamokslą, išleistą 1783 m. (BE, t. XIII, p. 439).

* * *

Tado Juozapo Bukotos brolis, eksjėzuitas, Šiaulių klebonas, 1787 m. Žemaičių prelatas (BA, II, p. 145).

BUKOTA TADAS JUOZAPAS
(Bukaty Tadeusz Józef), 1740—1795

1. Teisių daktaras (LTB, I, p. 68).
2. Jucevičius supainiojo su broliu Pranciškumi (1747—1797), ėjusiu tas pareigas (BA, II, p. 145).
3. Jucevičius čia perdeda, o savo ruožtu nepamini, kad ir pats T. J. Bukota dalyvavo 1794 m. sukilime.
4. Šis T. J. Bukotos darbelis bibliografijoje žinomas antrašte *Vera effigies Augustissimae Virginis Mariae in Ecclesia Szydloviensi... Anno 1786 die 8 Septembris coronata.*

* * *

Jucevičius nepaminėjo šiandien T. J. Bukotai priskiriamo lietuviško leidinio *Knigiale, apraszanti broctwa pamoksla krikscioniszka po wardu families szwentos...*, Vilnius, 1773. Spėjama, kad T. J. Bukota vertęs iš jo paties paruošto lenkiško originalo (LTB, I, p. 68).

CHLEVINSKIS MYKOLAS
(Chlewiński Michał), apie 1793—1831

1. Kaip rašo M. Brenšteinas, gimė apie 1793 m. (PSB, t. 3, p. 298).
2. Pasiuntiniu Turkijoje negalėjo būti, nes gyveno po Lietuvos ir Lenkijos padalijimo.
3. Chlevinskis buvo išrinktas mokyklų garbės globėju 1819 m. (PSB, t. 3, p. 299).
4. Mokyklų vizitatoriais būdavo paprastai skiriami Vilniaus universiteto dėstytojai, kartais — žinomesni visuomenės veikėjai. Chlevinskis vizitavo Lietuvos mokyklas 1823 m. (LSB, p. 46), o

Baltarusijos — 1824, palikdamas įdomų vizitavimo aktą (saugomas VVU rankraštyne).

5. 1822 m. Chl. užrašė 200 sidabro rublių Kražių mokyklai, iš jų tam tikras procentas būdavo kasmet skiriamas medaliams keturiems geriausiems mokiniams. Perkėlus Kražių gimnaziją į Kauną, ši tradicija išsilaikė ligi 1914 m. (PSB, t. 3, p. 299).

* * *

Chl. domėjosi ir lietuvių raštija — per jį Uvainis perdavė (apie 1823 m.) prof. J. Loboikai savo studijas apie lietuvių kalbą ir etimologiją, kurios ligi šiol nerastos (KPŽ, p. 221). Chl., D. Poškos liudijimu, gerai mokėjo lietuviškai (LS, p. 92).

CHMELEVSKIS ALEKSANDRAS
(Chmielewski Aleksander), 1814—1882

1. Rkr.— 1812 m. Visuose kituose šaltiniuose nurodoma, kad gimė 1814 m. Daubališkių km. Šiaulių aps.

2. *Encyklopedia Powszechna, zbiór wiadomości najpotrzebniejszych dla wszystkich stanów (A-Czy), t. 1—4, 1836—1840 m.* Enciklopedija buvo leidžiama brolių A. ir T. Gliuksbergų iniciatyva. A. E. Odincas (1804—1885) suredagavo du šios enciklopedijos tomus, išleistus 1838—1839 m.

3. Tur būt, «Свод законов Российской империи, т. X. ч. I: Законы гражданские». Šio sąvado buvo keli leidimai.

* * *

Baigęs 1830 m. Kražių gimnaziją, dalyvavo 1831 m. sukilime. Po sukilimo numalšinimo, neturėdamas lėšų toliau tęsti mokslą, dirbo įstaigose: buvo Šiaulių aps. bajorijos sekretoriumi, Vilniaus gubernijos teismo sekretoriumi ir valdininku ypatingiems reikalams. 1855 m. Kauno bajorų išrinktas gubernijos teismo civilinių rūmų pirmininku. Prasidėjus 1863 m. sukilimui ir sudarius „baltųjų" vadovybę, buvo paskirtas Kauno gub. vaivada. 1864 m. buvo nuteistas mirti, bet dėl įkalčių stokos bausmė buvo sušvelninta — apsiribota teisių atėmimu, turto konfiskavimu ir ištrėmimu į Sibirą. 1873 m. Chmelevskiui leista grįžti į Lietuvą. Apsigyveno žmonos dvare Borkuose prie Kauno, kur 1882 m. balandžio 3 d. mirė (LEK, t. 5, sklt. 329; PSB, t. 3, p. 323—324).

CHODKEVIČIUS JONAS KAROLIS
(Chodkiewicz Jan Karol), 1560—1621

1. Baigęs Vilniaus universitetą, studijavo Ingolštato ir Paduvos (1589) universitetuose.
2. Patikimų žinių apie kelionę po užsienio šalis nėra, todėl istorikai šiuo klausimu laikosi skirtingų nuomonių.
3. Zigmantas III Vaza — 1587—1632 m. Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis.
4. *A. Naruszewicz, Historia J. K. Chodkiewicza, t. 1—2, Warszawa, 1781.* Vėliau buvo išleisti keli pakartotiniai leidimai.
5. 1609 m. kautynės ties Saliu (Salacgryva, Latvijos uostas), kur buvo nugalėtas švedų laivynas ir priversta trauktis jų kariuomenė.

* * *

Manoma, kad, keliaudamas po Vakarų Europą, dalyvavo įvairiuose karo žygiuose. Grįžęs Lietuvon, atsidėjo istorinei bei karo literatūrai, mūšių planų bei schemų sudarinėjimui ir praktiškam savo rūmų kariuomenės kariniam mokymui.

Nuo 1595 m. nuolatinėje karo tarnyboje. 1596 m. malšino kazokų sukilimą Ukrainoje. 1599 m. paskiriamas Žemaičių seniūnu, po metų, kai pasižymėjo mūšiuose prieš moldavus,— Lietuvos lauko etmonu. 1600—1610 m. kariavo prieš švedus Livonijoje, tapdamas 1602 m. vyriausiuoju ten kovojančios kariuomenės vadu. 1605 m. paskiriamas didžiuoju Lietuvos etmonu. Viena įspūdingiausių jo pergalių — 1605 m. rugsėjo 27 d. prie Kirchholmo (Salaspilio, 15 km nuo Rygos), plačiai nuskambėjusi visoje Europoje.

Buvo priešingas Lietuvos—Lenkijos feodalų žygiams į Maskvos žemes. 1611 m. pasiųstas į pagalbą Maskvoje apsuptai Lietuvos—Lenkijos kariuomenei. 1616 m. paskiriamas Vilniaus vaivada. 1621 m. vadovavo jungtinei kariuomenei, išžygiavusiai prieš turkus. Turėdamas apie 70 000 karių, sumaniai organizavo Chotimo (prie Dniestro) gynybą nuo 2—3 kartus didesnės turkų—totorių kariuomenės.

J. K. Chodkevičius — vienas žymiausių Lietuvos ir Lenkijos karo vadų. Energingas, griežtas, reikalavo geležinės drausmės ir iš savo karių, puikus strategas ir organizatorius, sugebėdavęs

atspėti priešo planus ir užbėgti jiems už akių (LEK, t. 5, sklt. 354—362; W. Więckowska-Mitzner, „Karol Chodkiewicz“, Warszawa, 1965, 322 p.).

CHOMINSKIS ANTANAS
(Chomiński Antoni), apie 1790 —?

1. Ch. yra išspausdinęs ir originalią dramą „Lokliu“ 1829 m. (BE, II leid., t. 3, p. 171).

2. K. Estreicheris nemini šio vertimo.

3. Pranciškus Ksaveras Chominskis (mirė 1809 m.) — Mstislavlio vaivada, bajorų veikėjas. Be minėto kūrinio, yra vertęs į lenkų kalbą Rasino ir Kornelio dramas. 1784 m. išleido seimo kalbų rinkinį (PSB, t. 3, p. 416—417).

* * *

A. Chominskis yra vertęs iš prancūzų kalbos ir daugiau kūrinių, atspausdintų Vilniaus periodikoje, kurių Jucevičius nemini.

CHRAPOVICKIS ANTANAS
(Chrapowicki Antoni)

* * *

Caro kariuomenės poručikas, 1812 m. perėjęs į Napoleono pusę ir tapęs žandarmerijos pulkininku Vilniuje. Napoleonui pralaimėjus, greit persiorientavo į Rytus, per trečiąją žmoną įgijo užtarėjų net caro rūmuose Peterburge. Buvo Vilniaus baudžiamojo teismo rūmų pirmininku, masonų draugijos garbės nariu (1820—1821 m.). Vėliau vertėsi ūkininkavimu ir plačių savo valdų (Baisogala, Dotnuva, Terespolis ir kt.) supramoninimu. Daugelis jo sumanymų nebuvo įgyvendinti, ir jis buvo laikomas fantastu, panašiu į garsųjį XVIII a. reformų sumanytoją Antaną Tyzenhauzą (1733—1785) (PSB, t. 3, p. 436).

ČERSKIS STANISLOVAS
(Czerski Stanisław), 1777—1833

1. Č. lankėsi studijų tikslais ir Anglijoje.

2. Prof. G. E. Grodekas recenzijoje džiaugiasi, kad Čerskis, komentuodamas antikinius tekstus, nesiriboja žodžių prasmės aiš-

kinimu, o atskleidžia kartu su moraline ir estetinę pasakėčių vertę. Č. paruoštas leidinys įrodąs, kad antikinės kalbos ne tik laviną atmintį, bet formuoją ir žadiną jaunimo protą ir skonį („Dziennik Wileński", 1815, t. I, p. 483).

3. Leidinys pasirodė Poznanėje, 3 t., 1761—1763.

4. Vilniaus planas paimtas iš 1549 m. Brauno atlaso (BA, II, p. 350).

5. Rkr. klaidingai — 1831 m.

* * *

Dėl ano meto politinių sąlygų Jucevičius negalėjo pažymėti, kad Č. aktyviai dalyvavo 1831 m. sukilime, vėliau buvo kalinamas. Mirė Č. ne Salantuose, o Varniuose. Buvo įsteigęs Salantuose medžio raižyklą, kur gamino iliustracijas savo knygoms bei šventųjų paveikslėlius (BA, II, p. 349; PSB, t. 4, p. 347—348).

Čerskis buvo pramokęs ir lietuviškai (VR, II, p. 273).

DAUGIRDAS ANGELAS
(Dowgird Anioł), 1776—1835

1. Pastraipoje atsispindi polemika tarp švietėjiškų ir reakcinių pažiūrų į mokslo ir etikos santykį. Pažymėtina, kad Jucevičius Daugirdo pavyzdžiu remia mintį, jog mokslas negriauna žmogaus dorovės.

2. A. Fijalkovskio straipsnyje spaudos klaida: 1801 m., kurią atitaiso S. Kačmarekas ir E. K. Doroševičius — į 1807 m. Jucevičius tą klaidą, matyti, buvo pastebėjęs ir atitaisęs.

3. T. y., prof. J. Goluchovskiui (1797—1858).

4. Pilna veikalo antraštė sako, kad tai buvo universiteto 1820 m. paskelbta konkursinė tema.

5. Šio veikalo tepasirodė tik I dalis.

6. Tiksli antraštė: *F. J[aronskio] veikalo „Apie filosofiją" analizė ir pastabos dėl jo (Rozbiór dzieła p. t. O filozofii przez F. J[arońskiego], z uwagami nad nimi)*, „Dziennik Wileński", 1817, t. 6.

7. Tiksli antraštė: *Autoriaus atsakymas į jo veikalo... recenziją (Odpowiedź autora na recenzję jego dzieła...)*, „Dziennik Wileński", 1830, t. 9.

8. Pamokslai išleisti dviem leidimais: pirmas — 1824 m. Polocke, antras — 1826 m. Vilniuje.

9. A. Daugirdo pamokslas prof. P. N. Golianskiui pagerbti buvo atspausdintas drauge su kitomis ta proga pasakytomis kalbomis.

10. Antraštės pradžia: *Inauguracinė dogmatinės teologijos disertacija apie stebuklus, kurioje nagrinėjama, kas tai yra stebuklai... (Dissertatio inauguralis theologica-dogmatica de miraculis, in qua dicetur: quid sunt miracula...)*, Vilnius, 1826 (NK, t. 4, p. 438).

11. A. Fijalkovskio pateiktos, o Jucevičiaus pakartotos žinios apie Daugirdo rankraščius yra pagrindinis šaltinis besidomintiems žymiuoju Vilniaus universiteto filosofu. Iš Daugirdo palikimo Fijalkovskis išleido šiuos rankraščius: „Wykład Ewanielii i Listów apostolskich...", t. 1—2, Vilnius, 1836; „Konferencje duchowne", t. 1—3, Vilnius, 1837; „Rzeczywistość poznań ludzkich"— sutrumpintas — žrn. „Wizerunki i Roztrząsania Naukowe", t. 5, 1839 (NK, t. 4, p. 438).

Daugirdo rankraščiai išsisklaidė, dalis gal ir dingo. Tarybinis baltarusių tyrinėtojas E. K. Doroševičius (kn. «Аниол Довгирд — мыслитель эпохи просвещения», Минск, 1967, с. 60—69, 239) yra suregistravęs šiuo metu žinomus Daugirdo filosofinio turinio rankraščius: *Kurs filozofii* (VVU MB, R. s., f. III, b. 625); *Logika* (Ukrainos TSR MA CM bibl., R. s., A. 2, b. 4432); *Krótkie uwagi nad duszą zwierząt i różnicą jej od duszy ludzkiej* (Ukr. TSR MA CM bibl., R. s., A. 2, b. 4573 ir 4616 bei VVU MB, R. s., f. III, b. 625); *Teologia przyrodzona* (Ukr. TSR MA CM bibl., R. s., A. 2, b. 4416 ir 4673) — tai vis Daugirdo skaitytų paskaitų užrašai.

12. Fijalkovskio str. spausdintas žrn. „Wizerunki i Roztrząsania Naukowe", 1835 m., t. 11.

* * *

Daugirdas — vienas iš paskutiniųjų švietėjiškos filosofijos atstovų Lietuvoje, Baltarusijoje ir Lenkijoje, kritikavęs subjektyvųjį idealizmą ir E. Kanto transcendentalizmą, gynęs žmogaus pažinimo realumą (E. Doroševičius, p. 231).

DAUJOTAS IGNOTAS

(Dowiatt Ignacy)

* * *

Kilęs iš Žemaičių, mokėsi Padubysio mokykloje, 1807 m. baigė Vilniaus universitetą magistro laipsniu. Mokytojavo — be Bobruisko — Molodečne ir Gardine. Kražiuose, kur dirbo gimnazijos vedėju, pasižymėjo kaip uolus carizmo tarnas. Rašė Kražių mokyklos istoriją, kuri liko neišspausdinta (LS, p. 66). Dėl mokinio išsišokimo 1833 m. prieš mokyklos vadovybę buvo atleistas iš pareigų, bet jas ėjo dar 1836 m. (LŠB, p. 460, 267).

DAUKANTAS SIMONAS

(Dowkontt Szymon), 1793—1864

1. Jucevičius klaidingai rašo vardą — Ignotas.

* * *

Ligi 1840 m. Daukantas buvo išleidęs *Prasmą lotynų kalbos,* 1837, *Epitome historiae sacrae,* 1838. Buvo parašęs: *Lenkų-lietuvių kalbų žodyną* (po 1820), *Darbus senųjų lietuvių ir žemaičių* (prieš 1831), *Pasakas masių, surašytas 1835 metuose* ir Jucevičiaus minimą *Istoriją žemaitišką,* 1838 m. (LTB, p. 500).

DAUKŠA MIKALOJUS

(Dauksza Mikołaj), tarp 1527 ir 1538—1613

1. Gimė, atrodo, Babėnuose (J. Lebedys, „Mikalojus Daukša", V., 1963, p. 59).

2. Apie Daukšos lietuviškus pamokslus Jucevičius galėjo sužinoti iš K. Neseckio: jau Valančius „Žemaičių vyskupystėje" tuo suabejojo (BA, I, p. 131); J. Lebedžio tyrinėjimai Neseckio teiginio nepatvirtino (LTB, I, p. 84).

* * *

Apie Daukšos J. Ledesmos katekizmo vertimą (1595 m.) nežinojo nei Kaj. Nezabitauskis, nei L. Rogalskis.

DEMBINSKIS JOAKIMAS
(Dębiński Joachim), 1800—1869

1. Tikrasis vardas — Ignotas, bet pasirašydavo vienuolio vardu Joakimas (BE, II leid., t. IV, p. 60).

2. Jucevičius praleido antraštėje nuorodą, kad versta iš prancūzų Geno (Guenot) vertimo. Veikalas buvo išleistas 2 tomais.

3. Pilnas leidinio pavadinimas: „Wizerunki i Roztrząsania Naukowe".

DOMANEVSKIS JONAS
(Domaniewski Jan), apie 1500—1563

1. Kartais vadinamas ir Domanovskiu, nes kilęs iš Domanovo.

2. Žygimantas Augustas — paskutinis Gediminaičių dinastijos atstovas, 1530 m. paskelbtas Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu, bet pradėjęs valdyti tik 1548 m. Mirė 1572 m.

3. M. Valančiaus duomenimis, Mosėdžio bažnyčią įkūrė 1551 m. vysk. Vaclovas Vežbickis (VR, t. 2, p. 212).

* * *

Gimė apie 1500 m. Lenkijoje. Studijavo Krokuvos ir Italijos universitetuose teisės ir teologijos mokslus. Atvykęs Lietuvon, 1521 m. tapo Vilniaus vyskupo kancleriu, 1533 m. — Vilniaus kapitulos kanauninku, o po trejų metų — oficiolu ir katedros klebonu. 1556 m. nominuotas Žemaičių vyskupu. Kaip išsilavinęs žmogus ir geras teisės žinovas, ne kartą buvo panaudojamas svarbiems politiniams ir teisiniams reikalams spręsti. Nuo 1558 m. vadovavo komisijai, kuri seimo pavedimu ruošė Antrąjį (1566 m.) Lietuvos Statutą. Rūpinosi vyskupystės teisiniu administravimu ir kunigų moralinio lygio kėlimu (LEK, t. 6, sklt. 1203—1204; PSB, t. 5, p. 298—299).

ELIJAŠEVIČIUS MERKELIS
(Eliaszewicz Melchior), apie 1570—1633

1. Kražių klebonu tapo apie 1595 m.

2. 1622 m.

3. 1620 m. po Stanislovo Kiškos,

4. Vladislovas IV Vaza (1595—1648) buvo išrinktas Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu 1632 m. seime, mirus jo tėvui Zigmantui III Vazai.

* * *

Gimė apie 1570 m. Žemaičiuose. Mokėsi prie vysk. M. Giedraičio, kuris jį 1595 m. įšventino į kunigus. Vėliau Vilniaus universitete studijavo filosofiją. Ėjo įvairias bažnytines pareigas. 1607 m. buvo deleguotas į Piotrkovo bažnytinį susirinkimą. Dalyvavo 1614 ir 1615 m. Lietuvos seimuose. Mirė 1633 m. sausio 28 d. Viržuvėnuose (LEK, t. 7, sklt. 757—758; PSB, t. 6, p. 233—234).

GADONAS JONAS KAZIMIERAS
(Gadon Jan Kazimierz)

* * *

D. Poškos giminaitis, kurio motinos Barboros Lopataitės motina buvo Joana Gadonaitė (BA, II, p. 229).

GADONAS VLADIMIRAS
(Gadon Włodzimierz), 1775—1842

1. Straipsnis *Apie eksdiviziją* pasirodė „Dziennik Wileński", 1816, t. IV, p. 506—518. Tai vienas iš daugelio pasisakymų opiu anuo metu klausimu (eksdivizija — turto padalijimas skolininkams), pasirodžiusių po J. Chodzkos straipsnio „O eksdywizyach czyli o podziale majątku dłużnika dla wierzycielów" („Dziennik Wileński", 1816, Nr. 21). Viename iš vėliau atspausdintų anoniminių straipsnių pasakojama apie Baltijos jūroje pasirodžiusią eksdivizijos šmėklą, kuri prabilusi į žvejąlietuviškai: „Baysi nelayme! Argi nedaleydy prapulty mun? Argi muna myslos eynuntes diel giera tiewyszkies tur palykty be užgana?" („Dziennik Wileński", 1817, t. V, p. 178).

2. Iš Gadono eilėraščių pažymėtinas vienas — apie pasimokiusį valstietį, kurį ponas laiko savo vergu („Tygodnik Wileński", 1818, t. VI).

* * *

Jucevičius labai šykščiai rašo apie V. Gadoną — šis tuo metu buvo politinis emigrantas. V. Gadonas mokėsi Kražiuose, Vilniaus Vyriausioje mokykloje, dalyvavo 1794 m. Kosciuškos sukilime,

1808 m. išrinktas Telšių apskrities bajorų maršalka, 1818 m. įstoja į masonus, 1831 m. sukilimo metu — civilinės valdžios Žemaičiuose pirmininkas. Emigravęs į Prancūziją, ten rūpinosi mokyklomis emigrantams. Palaikė ryšius su rašytoju Kipr. Nezabitauskiu. Emigracijoje išleido:

1. *O usilowaniu i dążności szlachty polskiej do nadania swobody włościanom i do uposażenia tej klasy ludu wolnością osobistą i własnością ziemną, szczególniej w W. Ks. Litewskim i W. Ks. Żmudzkim 1776—1831,* Paryžius, 1838, t. I.

2. *Statystyka Księstwa Żmudzkiego,* Paryžius, 1839.

3. *Zbiór ustaw i obrzędów wymagających najrychlejszej reformy Izraelitów osiadłych w prowincjach do Polski należących,* Paryžius, 1835 (MLTE, t. I ir PSB, t. VII, p. 204—205).

Liko rankraščiuose Gadono (1836) surašyti pasakojimai apie druskų ir metalų buvimą Žemaičiuose ir Kurše (MLS, p. 38).

GAILEVIČIUS BONAVENTURA
(Gojlewicz Bonawentura), 1752—1834

1. Jucevičius klysta: mokėsi Raseiniuose, 1773 m. įstojo į Lietuvos Vyriausiąją mokyklą, kurią baigęs, gavo daktaro laipsnį, nuo 1781 m. mokėsi Varnių seminarijoje (LTB, p. 99).

2. Netikslu: Gailevičius žiūrėjo ir tvarkė J. A. Giedraičio vertimą (BA, II, p. 183).

3. Originale klaidingai nurodomi 1835 m.

* * *

Jucevičius nežinojo šių lietuviškų Gailevičiaus leidinių: *Atminimas metus szwiętu. Giesmie jubileuszo,* Vilnius, 1826; *Metay szwenti aba Jubileuszas Didis,* Vilnius, 1826; *Atmintine jubileuszo, aba Pamokslas ape pakuta,* Vilnius, 1828.

GIEDRAITIS JUOZAPAS ARNULPAS
(Giedrojć Józef Arnólf), 1754—1838

1. Įšventintas į kunigus 1781 m., tais pačiais metais išvyko į Romą, kur neilgai užtruko. Be minėtų kraštų, lankėsi Olandijoje.

2. Egzaminus laikė Varšuvoje, o į Vilnių siuntė rezultatus.

3. Gavęs iš vysk. Stepono Giedraičio parašą in blanco, kad, reikalui esant, šis atsisakąs vyskupystės, J. A. Giedraitis tuo pasinaudojo.

4. Ordiną gavo už 1789 m. Žemaitijoje gerai pravestą rinkliavą kariuomenės algoms.

5. Abu šie darbai ligi šiol nesurasti. Dėl G. Milkės gramatikos — abejojama. Gal būt, turima galvoje Milkės žodynas (BA, II, p. 212—213).

6. Nežinodamas gimimo metų, Jucevičius apsirinka.

* * *

Jucevičius nemini nei J. A. Giedraičio išleistų 1812 ir 1831 m. atsišaukimų, nei jo aplinkraščių dėl parapinių mokyklų 1820 ir 1821 m., nei jo vertimo (1809) Torkvato Taso *Kupidynas Piemienu rubose* (LTB, 507).

GIEDRAITIS MERKELIS
(Giedrojć Melchior), apie 1536—1609

1. Henrikas Valua (1551—1589) buvo išrinktas 1573 m. Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu, bet, sužinojęs apie savo brolio Karolio IX mirtį, 1574 m. pabėgo į Prancūziją užimti jo sosto.

2. Kituose šaltiniuose sakoma, kad buvo likę apie 20 kunigų.

3. Steponas Batoras — energingas Lietuvos ir Lenkijos valdovas 1576—1586 m.

4. Naramovskio originale (t. 2, p. 538) kiek kitaip: ten nesakoma, kad miręs Giedraitis būtų meldęsis už Lenkiją. Matyt, Jucevičius bus paėmęs citatą su papildymais iš kito šaltinio.

* * *

Gimė apie 1536 m. Studijavo Karaliaučiaus (1550), Vitenbergo bei Tiubingeno (1560) ir Leipcigo (1563) universitetuose. 1571 m. įšventintas į kunigus, po metų paskirtas Vilniaus kapitulos prelatu kustošu, 1576 m. konsekruotas Žemaičių vyskupu. Rūpinosi lietuvių kalbą mokančių kunigų rengimu, pats sakė lietuviškai pamokslus. Globojo M. Daukšą, savo lėšomis išleido jo verstą „Postilę“ (1599), tur būt, ir katekizmą (1595). Lietuvos valstybinio savarankiškumo šalininkas, buvo senato narys, ne kartą ėjo svarbias valstybinės reikšmės pareigas. Globojo rašantį

apie Lietuvos praeitį M. Strijkovskį, buvo paskyręs jį Žemaičių kanauninku. Gerokai aptvarkė pakrikusius Žemaičių vyskupystės reikalus (MŁTE, t. 1, p. 556; PSB, t. 7, p. 430—431).

GIEDRAITIS MYKOLAS
(Giedrojć Michał), apie 1425—1485

1. Jurgio iš Giedraičių sūnus.
2. Krokuvos universitetan įmatrikuliuotas 1461 m., 1465 m. gavo filosofijos bakalauro laipsnį.

* * *

Gimė apie 1425 m. Dėl fizinių trūkumų (raišumo ir mažo ūgio) vengė žmonių ir „pasaulio tuštybių“. Įstojęs į vienuolyną, gyveno Krokuvoje, pasižymėjo dideliu pamaldumu. Nuo 1544 m. laikomas palaimintuoju (PSB, t. 7, p. 431—432).

GIEDRAITIS SIMONAS MYKOLAS
(Giedrojć Szymon Michał), 1761 ar 1764—1844

1. Ordinus S. Giedraitis gavo už pagalbą caro vyriausybei malšinti 1831 m. sukilimą.
2. Jucevičius teisus, pažymėdamas S. Giedraičio rūpinimąsi liaudies švietimu. Susirašinėdamas su carine valdžia dėl pradinių mokyklų Lietuvoje, Giedraitis pabrėžia reikalą jose mokyti lietuviškai. Vidaus reikalų ministerijos 1841.V.23 raštu Nr. 1300 buvo leista Žemaičių vyskupystėje lietuviškai mokyti liturgijos ir skaityti bei rašyti prie parapinių bažnyčių su sąlyga kartu mokyti ir rusų kalbos (plačiau žr. LŠB, p. 234, 235).

* * *

Jucevičius nežinojo apie S. Giedraičio vardu išleistą atsišaukimą prieš 1831 m. sukilimą.

GINKEVIČIUS MYKOLAS
(Ginkiewicz Michał), 1594—1663

1. Rektoriaus pareigas ėjo 1660—1663 m.
2. Tai ne vienas, o du leidiniai: 1) *Itinerarium albo pielgrzymowanie losu szczęśliwego. Kazanie na pogrzebie p. Jana Koś-*

ciałkowskiego, Vilnius, 1648, 44 p. ir 2) *Kazanie na pogrzebie p. Zofii Pawłowej z Druckich Laskowskiej*, Vilnius, 1649, 38 p.

3. *Rationes septem quibus ostenditur, quantopere sacerdotibus omnibus, praesertim in aliqua dignitate ecclesiastica onerosa constitutis*, Vilnius, 1651, 87 p.

4. *Zodiaci stellarum XII series ambientis Mariam seu commentariorum in salve Regina*, Gdanskas, 1707, 772, 12 p.

* * *

Baigęs Vilniaus universitetą, dėstė jame retoriką ir poetiką. Vėliau išvyko tęsti mokslų į Romą, kur gilino filosofijos ir teologijos žinias. Grįžęs skaitė Vilniaus universitete filosofiją ir teologiją. Tapęs 1641 m. Nesvyžiaus kolegijos rektoriumi, įvedė joje trimetį filosofijos kursą. 1662—1663 m. ėjo Vilniaus universiteto rektoriaus pareigas. Dideliu jo nuopelnu laikoma tai, kad atnaujino 1660—1661 m. karo nutrauktas universitete studijas. Mirė 1663 m. rugpiūčio 4 d. (PSB, t. 7, p. 473; BUW, t. 3, p. 32).

GINTILA JONAS CHRIZOSTOMAS
(Gintyłło Jan Chryzostom), 1788—1857

1. Originale — 1789 m. (šiuos gimimo metus pateikia PSB, t. 7, p. 474 ir BUW, t. 3, p. 175).

2. Šitokia tematika Gintilos rankraščių nėra išlikę. Daug liko jo rankraščių hebrajų kalba. Jos padedamas, norėjo platinti katalikybę žydų tarpe. Šalia prof. S. Žukovskio jis buvo laikomas orientalistikos pionieriumi universitete. Projektavo išleisti arabišką maldaknygę Lietuvos ir Lenkijos totoriams.

* * *

1820—1821 m. Gintila — Vyriausiosios seminarijos Vilniuje prefektas. 1817—1821 m. dėstė kaip profesoriaus pavaduotojas šv. raštą (BUW, t. 3, 175). 1842—1844 m., būdamas Peterburgo Maltos bažnyčios kapelionu, palaikė artimus santykius su S. Daukantu ir apie jį susispietusių lietuvių būreliu: Antanu Gabonskiu, Antanu Lendzevičiumi ir M. Valančiumi (V. Merkys, „Žemaičių vyskupystė“, kn.: VR, t. II, p. 9). Nuo 1844 ligi 1850 m. valdė Žemaičių vyskupystę, carinė valdžia norėjo jį matyti vyskupu, bet Vatikanas

nesutiko. Amžininkų nemėgstamas už taikstymąsi su carine valdžia.

Gintila turėjo didžiausią XIX a. privačią biblioteką Lietuvoje — beveik 20 000 tomų, palaikė ryšius su J. Pabrėža, padėjo S. Daukantui leisti raštus (MLTE, I, p. 565), vertė kunigus steigti mokyklėles parapijose (LŠB, p. 238).

GODLEVSKIS JUOZAPAS
(Godlewski Józef), 1773—1867

1. Naujesniais duomenimis J. Godlevskis mokėsi Kražių mokykloje, 1794 m. dalyvavo sukilime. 1795 m. persikėlė į Marijampolės apskritį, kur nusipirko keletą dvarų. Jam priklausė Garliava (lenkiškai — Godlewo). Pastatydino bažnyčias Garliavoje ir Veiveriuose.

2. 1809 m. jis — Marijampolės seimelio pirmininkas. Būdamas Varšuvos kunigaikštystės seimo atstovu, palaikė ryšius su kairiaisiais,— vadinamaisiais jakobinas, kuriems vadovavo žymus Lenkijos visuomenininkas, demokratas H. Kolontajus. Godlevskis gynė seime valstybinių dvarų valstiečių reikalus.

* * *

1812—1813 m. buvo Marijampolės aps. maršalka. Ar dalyvavo 1831 m. sukilime, neišaiškinta, bet jo brolis Mykolas žinomas kaip aktyvus sukilėlis. Po 1831 m. J. Godlevskis nuo visuomeninės veiklos pasitraukė. Mirė Fredoje prie Kauno (PSB, t. 7, p. 177—178).

HORAINAS ALEKSANDRAS
(Horain Aleksander), 1685—1774

1. Antras vardas Mikalojus.

2. Ne Sšeniavitų giminės, o Sreniavos herbo.

3. Smolensko vyskupo pareigas ėjo 1710—1716 m.

4. M. Valančius teigia, kad ši knyga buvo A. Horaino parašyta ir 1734 m. išspausdinta Vilniuje. Kas teisus, sunku pasakyti, nes ir šio leidimo egzemplioriai, ir 1749 m. nėra žinomi (LTB, t. I, p. 208—209; VR, t. 2).

5. Rkr. klaidingai — 1735 m.

HURČINAS VINCENTAS
(Hurczyn Wincenty)

* * *

D. Poška (1824) siūlė universitetui sudaryti gerai mokančių lietuvių kalbą mokytojų komisiją, kuri turėtų nuspręsti, kokia lietuvių tarmė gryniausia. Į tą komisiją buvo pasiūlytas V. Hurčinas. Jis, rodos, mokė Lietuvos istorijos Kražiuose (LS, p. 92). Kražių mokinių, vadinamųjų „Juodųjų brolių", byloje Hurčinas buvo paskirtas padėti tardytojams. Vėliau buvo pats tardytas (A. Janulaitis, „Juodieji broliai Kražiuose", „Praeitis", t. 1, K., 1930, p. 236, 238—240).

JACEVIČIUS JOKŪBAS
(Jacewicz Jakób)

* * *

1791 m. Edukacinė komisija jam buvo paskyrusi nedidelę 500 auksinų pensiją („Protokoly posiedzeń Komisji Edukacji Narodowej 1786—1794", Wrocław—Kraków, 1969, p. 255).

JANKEVIČIUS JONAS
(Jankiewicz Jan)

1. Ėjo šias pareigas ir 1777 m. (BUW, t. 3, p. 204).

JARUDAS ANTANAS
(Jarud Antoni)

1. Lenkų bibliografijoje žinomi du Minasovičiai: Juozapas Epifanas (1718—1796) ir Juozapas Dionizas (1792—1849). Abu yra daug vertę grožinės literatūros į lenkų kalbą (NK, t. 5, p. 317—328).

JAUGELIS TELEGA
(Jawgil Stefan Telega), 1600 — po 1666

1. Pirmasis miestietis lietuvių raštijoje. Kėdainių burmistras 1631—1666 m., 1648 m. — Kėdainių gimnazijos rektorius.

2. Psalmės ir giesmės verstos iš J. Kochanovskio, M. Rėjaus, M. Ribinskio ir kt. lenkiškų giesmynų, be to, šis tas paimta — paredagavus — iš M. Petkevičiaus (1598) ir S. Slavočinskio (1646) knygų.

* * *

Psolmay Dowidą szwenta išspausdinti kartu su *Summa abu Trumpas išžguldimas ewaneliu* ir su *Maldos krikscioniszkos* vienu leidiniu: *Kniga nobažnistes krikscioniszkos* (1653, 1684) (LTB, t. I, p. 153—154).

JUCEVIČIUS GERARDAS
(Jucewicz Gierard)

1. Vosiliškyje jis minimas ir 1841 m. Žemaičių bažnyčių surašyme (VR, t. 2, p. 221).

JUCEVIČIUS JONAS
(Jucewicz Jan), ?—1807

* * *

Kitų žinių, be L. Jucevičiaus pateiktųjų, tuo tarpu neturime. Minėtos „Kronikos" L. Jucevičiaus tėvas neišspausdino.

JURKOVSKIS ALEKSANDRAS
(Jurkowski Aleksander), 1790—?

1. Gimęs Mstislavlyje.

2. Iš Kėdainių iškeltas į Vilnių, vėliau į Telšius (EP, t. 13, p. 543—544). Kėdainiuose stebėjo ir fiksavo mokinių pasirenkamas profesijas, konstatavo, kad žemaičiai stengiasi neįsileisti žmonių iš kitų gubernijų (LŠB, p. 477, 482).

3. Tokio pavadinimo nežino nei K. Estreicheris, nei „Encyklopedia powszechna Orgelbranda", veikiausiai turima galvoje *Historyja początku i postępów poezyi w rozmaitych jei rodzajach przez Browna,* Vilnius, 1823.

* * *

Be vertimų, A. Jurkovskis yra rašęs jau po 1841 m. ir istorijos veikalų.

JUZUMAS TADAS
(Juzumowicz Tadeusz), 1810—1851

* * *

Gimė Rubikų km. 1833—1834 m. buvo Sedos mokyklos mokytojas. Rūpinosi parapinių mokyklų steigimu. Lietuvių raštijoje žinomas vėliau (LTB, t. I, p. 159).

KAREIVA JONAS
(Korejwa Jan), XVII a. I p.

1. Antras vardas Aleksandras.

* * *

Poetas panegiristas, gyvenęs XVII a. pirmoje pusėje. Be nurodytos elegijos, dar žinomas jo eilėraštis *Jo triumfalne na szczęśliwą koronacyię Władysława Zygmunta IV,* Krokuva, 1633 (NK, t. 2, p. 392).

KARPIS IGNOTAS
(Karp' Ignacy), 1780—1809

* * *

Karpiai — sena Lietuvos bajorų giminė, turėjusi daug dvarų Žemaičiuose, šiaurės Lietuvoje, Palenkėje ir kitur. Valstybiniame gyvenime pradėjo daugiau reikštis nuo XVIII a. pabaigos.

Ignotas gimė 1780 m. Turėdamas vos 14 m., dalyvavo 1794 m. sukilime. Vėliau studijavo Vilniaus universitete, aplankė daug Europos šalių. Buvo susipažinęs su pažangiausiomis to meto Europos idėjomis. Garsėjo savo filantropine veikla. 1808 m. šelpė valstiečius bado metu. Testamentu užrašė 400 000 auksinų valstiečių mokyklai ir ligoninei įsteigti ir 40 000 auksinų paskyrė Vilniaus universitetui. Be to, dovanojo savo valstiečiams visas skolas ir atleido juos — apie 700 vyriškos lyties asmenų — nuo baudžiavos. Tiesa, savo baudžiauninkus jis atleido be žemės, todėl dalis jų ir toliau pasiliko jo žemės nuomininkais. Išlaisvinimas valstiečių nuo baudžiavos plačiai nuskambėjo to meto visuomenėje. Šį I. Karpio poelgį mini A. Mickevičius poemoje „Ponas Tadas". Mirė 1809 m. (PSB, t. 12, p. 93).

KARPIS JUOZAPOTAS
(Karp' Józafat), 1679—1739

1. Antras vardas — Mykolas.

2. 1719 m.

3. Bulėje galima rasti duomenų ir apie žemaičių kultūrą bei papročius.

4. Kitais duomenimis jis mirė 1739 m. gruodžio 10 d. Trakuose. M. Valančius sako, kad mirė Bezdziešiškėse Trakų aps. (VR, II, p. 157).

* * *

Gimė 1679 m. Rekyvos dvare Šiaulių aps. Mokėsi Vilniaus universitete, kur 1697 m. gavo filosofijos daktaro laipsnį. Buvo Smolensko pastalininkiu, kelerius metus ėjo Lietuvos valstybės sekretoriaus pareigas. Atsisakęs pasaulietinės karjeros, nuo 1716 m. studijavo Vilniaus universitete teologiją. Po to ėjo įvairias bažnytines pareigas. Aktyviai dalyvavo politiniame valstybės gyvenime (PSB, t. 12, p. 94—95). M. Valančius pažymi, kad Karpio vyskupavimo metu buvo išvestos tikslios ribos tarp Žemaičių ir Vilniaus vyskupysčių (VR, II, p. 157).

KARPIS MAURIKIS PRANCIŠKUS
(Karp' Maurycy Franciszek), 1749—1817

1. Rkr. Karp' Piotr.
2. Stanislovas Augustas Poniatovskis 1764—1795 m. buvo Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu.

* * *

Gimė 1749 m. Žemaitijoje. Manoma, kad studijavo Krokuvos universitete. Vėliau keliavo po Angliją, Italiją ir Prancūziją. Aktyviai dalyvavo politiniame gyvenime. 1790 m. Žemaičių pasiuntinys į Ketvermetį (1788—1792) seimą ir vienas jo tribūnų. Ypač aštriai kritikavo seimų ir seimelių darbą. Buvo valstybės reformų ir jos stiprinimo šalininkas. Karštai rėmė 1791 m. gegužės 3 d. konstituciją ir jos numatytas valstybės reformas. Dalyvavo 1794 m. sukilime, būdamas Lietuvos Aukščiausiosios tautinės tarybos nariu. 1797 m. buvo įtrauktas į Lietuvos Edukacinę komisiją. Mirė 1817 m. Rekyvos dvare.

Rašyti pradėjo anksti, turėdamas 17 m. Daug rankraščių buvo likę Karpių archyve. Kūryboje vyrauja politinė tematika. Išvertė ir išleido Ž. Ž. Ruso veikalą *Pastabos dėl Lenkijos valdžios (Uwagi nad rządem polskim)* — 1789 ir 1799 m. Išsami jo darbų bibliografija ir literatūra apie jį pateikta leidinyje „Nowy Korbut", t. 5, Warszawa, 1967, p. 74—76 (PSB, t. 12, p. 95—97).

KASAKAUSKIS KALIKSTAS
(Kosakowski Kalikst), 1794—1866

1. Tikrai mokėsi Kražiuose 1808—1814.
2. Universitete studijavo, jau kunigu būdamas,— 1826—1831 m., gavo ne teologijos daktaro, o magistro laipsnį.

* * *

K. Kasakauskis mirė Akmenėje. Dar yra išleidęs dvi lietuviškas knygeles: *Gyrtibe yr błajwiste,* Vilnius, 1859 ir *Pasaka apej pasznekiesni tarp welnia yr szinkorju,* Vilnius, 1861 (LTB, t. I, p. 189—191).

KAUNACKIS TEODORAS POVILAS
(Kownacki Teodor Paweł), XVII a. II pusė

1. Jonas Kazimieras buvo Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu 1648—1668 m.
2. Jonas III Sobeskis 1674—1696 m. buvo Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu.
3. Tur būt, buvo Mažųjų Dirvėnų tijūnas.

KAZAKEVIČIUS SMOLKA JONAS
(Kozakiewicz Smołka Jan), apie 1582—1646

1. Stanislovas Kiška — Žemaičių vyskupas, gyvenęs 1584—1626 m.
2. 1643—1646 m.

* * *

Gimė apie 1582 m. Daustarų dvare, Raseinių aps. Manoma, kad iš pradžių mokėsi Varniuose ar Alsėdžiuose, o aukštuosius mokslus ėjo Vilniuje ir Braunsberge. 1604 m. įšventintas kunigu. Vienas iš vysk. Merkelio Giedraičio auklėtinių, vėliau — pagalbininkas ir artimas žmogus. Garsėjo savo pamokslais lietuvių kalba. Mirė 1646 m. Varniuose (VR, t. 2).

KELPŠA MYKOLAS
(Kiełpsz Michał), 1718—1765

1. Žinomos ir kitos jo pavardės formos: *Kiełbsz, Kiełłpsz, Kiłpsz.*
2. Kitur nurodoma, kad gimė Baltarusijoje, bajorų šeimoje.
3. Rkr. klaidingai — 1710 m.

* * *

1738—1741 m. studijavo Vilniuje filosofiją. Baigęs studijas, pradėjo mokytojauti — iš pradžių Vilniuje, paskui Žemaitijoje. Netrukus vėl sugrįžo į Vilnių studijuoti teologijos. 1747 m. pasiųstas

gilinti žinių į Romą. Po trejų metų grįžęs, apsigyveno Varšuvoje, kur dėstė retoriką, istoriją ir teologiją. Jėzuitų ordine ir jų kolegijose ėjo įvairias vadovaujančias pareigas. Garsėjo kaip pamokslininkas ir buvo laikomas vienu iš geriausių to meto oratorių. Mirė 1765 m. birželio 5 d. Varšuvoje (PSB, t. 12, p. 413—414).

KYBARTAS AUGUSTINAS
(Kibortt Augustyn), 1795—1860

* * *

Gimė 1795 m. Joniškyje. Mokėsi Joniškyje, Padubysyje, Žemaičių ir Vilniaus seminarijose, o 1819—1823 m. — Vilniaus universitete, kur gavo magistro laipsnį. 1823 m. grįžo Žemaitijon, pradėjo kunigauti. 1826 m. pakviestas Žemaičių seminarijon profesoriumi ir katedros pamokslininku. Šias pareigas ėjo neilgai, nes buvo silpnos sveikatos. Išvyko kunigauti į Šiaulėnus. Ten pat ir mirė 1860 m. sausio 25 d. Uolus blaivybės platintojas, vienas iš pirmųjų pradėjęs 1846 m. Žemaičiuose šią akciją ir įsteigęs parapijoje kelis skyrius („Pamiętnik religijno-moralny", ser. 2, t. 6, Warszawa, 1860, p. 46—58).

KITKEVIČIUS ANTANAS
(Kitkiewicz Antoni), 1805—1857

1. Gimė ne Upytės, o Ukmergės aps., Ančiūnų km., Šešuolių v. — taigi ne žemaitis.

* * *

1842—1851 m. buvo Vilniaus kunigų seminarijos rektorius. Parašė lietuviškai *Hymny litewskie*, 1848.

KONTRIMAS KAZIMIERAS
(Kontrym Kazimierz), 1772—1836

1. Jucevičius klysta: gimė Vileikos aps. Bohdanove.

2. Mokėsi Vilniuje, ne Kražiuose.

3. Prof. Gotfridas Ernestas Grodekas (1762—1825) buvo ne tik Vilniaus universiteto bibliotekos direktorius, bet ir žymus antikinių kalbų ir kultūros žinovas. Universiteto bibliotekoje dirbo nuo 1803 m. ligi 1825 m. — su 1808—1814 m. pertrauka, kada ėjo universiteto sekretoriaus pareigas (Z. Skwarczyński, „Kazimierz Kontrym. Towarzystwo szubrawców", Łódź, 1961, p. 19).

4. Ši draugija literatūroje žinoma pirmosios Filomatų (mokslo mylėtojų) draugijos vardu. Įsteigta 1806 m. Jos narių tarpe buvo žinomas istorikas J. Lelevelis. Jos garbės pirmininku buvo prof. S. Stubelevičius (1762—1814); Pr. Godlevskis — Vilniaus gimnazijos kapelionas; J. Tvardovskis — tuo metu studentas, 1823—1829 m. Vilniaus universiteto rektorius; L. Borovskis — literatūros profesorius.

5. Kontrimas tik bendradarbiavo laikraštyje „Gazeta literacka Wileńska", padėjo redaguoti ar redagavo „Dziennik Wileński" (1815—1818), „Wiadomości Brukowe" (1816—1822), „Dzieje Dobroczynności krajowej i zagranicznej" (1820—1822).

6. Parašyti Vilniaus universiteto istoriją Kontrimui buvo pavesta paties universiteto. Rankraščio likimas šiuo metu nežinomas.

7. Originale klaidingai — 1829 m.

* * *

Nors ir nebaigęs universiteto, Kontrimas buvo įtakinga figūra Vilniaus intelektualų tarpe. Jis buvo „Nenaudėlių" (Szubrawcy) draugijos aktyvus narys, vienas iš Tipografijos (1817) ir Neturtingų mokinių rėmimo draugijų steigėjų. Jis pateikė 1822 m. universitetui memorandumą dėl lietuvių kalbos pradinėse mokyklose, teisme ir apskritai viešame gyvenime. Jis norėjo, kad Vilniaus universitetas taptų orientalistikos centru. Stengdamasis padėti liaudžiai nederliaus ir bado metais, jis buvo surinkęs iš įvairių javų pakaitalų kepamos duonos kolekciją, kad dvarininkai žinotų, kuo minta jų valstiečiai, išvertė iš rusų kalbos į lenkų C. Brandenburgo knygelę (Z. Skwarczyński, p. 47—48), kurią netrukus lietuviškai išleido S. Stanevičius (*Apey darima walge ysz kiarpiu islandu,* Vilnius, 1823).

Kontrimas dalyvavo 1794 ir 1831 m. sukilimuose. Amžininkų buvo laikomas radikaliu demokratu, šlėktų priešu, taip pat įžiūrėta kai kuriuose jo raštuose vadinamojo „lietuviško separatizmo" pėdsakų.

KRIŠPINAS-KIRŠENŠTEINAS JONAS JERONIMAS
(Kryszpin-Kirszensztein Jan Hieronim), apie 1654—1718

1. Rkr.— Kirchstein Kryszpin Jan.
2. 1681 m.
3. 1687 m.

4. 1695 m.

5. Augustas II — Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis (1697—1706 ir 1709—1733).

6. Karolis XII — nuo 1697 m. Švedijos karalius, pripažintas karo strategas. Šiaurės karo metu (1700—1721) Žemaičių kraštas ne kartą buvo niokojamas švedų ir rusų kariuomenių.

7. Stanislovas Leščinskis (1677—1766) — Augusto II priešas. Remiamas švedų, 1704 m. buvo išrinktas Lietuvos ir Lenkijos valdovu, bet valdė neilgai. 1733—1736 m. išrinktas antrą kartą, bet taip pat buvo priverstas atsisakyti sosto.

8. Rkr. klaidingai — 1710 m.

* * *

Vokiečių kilmės giminė, gavusi XVI a. viduryje Raudonės dvarą ir įsikūrusi Žemaičiuose. Jonas Jeronimas gimė apie 1654 m. Žemaitijoje. Baigęs aukštuosius mokslus Vilniuje, tęsė studijas Krokuvos (1674) ir Paduvos (1677) universitetuose. 1678 m. įšventintas kunigu, ėjo Vilniuje įvairias bažnytines pareigas. Būdamas nuo 1695 m. Žemaičių vyskupu, pasižymėjo ne tiek ganytojiška, kiek politine veikla. Aktyviai dalyvavo seimų ir seimelių intrigose, kovojo prieš Sapiegų ir jų šalininkų įsigalėjimą (VR, t. 2; PSB, t. 15, p. 498—500).

KRUAZĖJUS JONAS
(Croisey Jan), 1790—1841

1. Antras vardas Pranciškus.
2. Nuo 1821 m. kovo 19 d.
3. Nuo 1835 m.

* * *

Gimė 1790 m. Prancūzijoje, kur išėjo ir aukštuosius mokslus. 1812 m. su prancūzų kariuomene buvo nužygiavęs iki Maskvos. Besitraukiantį atgal, prie Kauno alkaną ir apšalusį priglaudė jį vietos gyventojai. Vėliau kelerius metus privačiai mokė prancūzų kalbos, o 1818 m. išlaikė mokytojo egzaminus ir pradėjo dėstyti prancūzų kalbą mokyklose (Kražių ir Gardino). 1835 m. persikėlė į Gardiną, kur 1841 m. sausio 18 d. ir mirė. Rankraščiais paliko: 1) *Prancūzų k. gramatiką (Gramatyka francuska)*, 2) *Chrestomatiją (Wypisy)* ir 3) *Prozos ir poezijos rinkinį su prancūzų-rusų-lenkų kalbų žodynu, su istorijos, geografijos, mitologijos žo-*

dynėliu bei pastabomis apie cituojamus autorius (Recueil de prose et de poésie, suivi d'un Vocabulaire françoise-russe-polonois; d'un petit Dictionnaire historique, geographique, mytologique et d'un Notis sur les auteurs cites) (PSB, t. 4, p. 105—106).

KŠIŽANOVSKIS JUOZAPAS
(Krzyżanowski Józef), XIX a. I pusė

* * *

Kilęs iš Žemaitijos, 1816—1820 m. mokėsi Vilniaus universitete. M. Valančius sako, kad 1841 m. jis dar buvo Varnių prelatu. 1831 m. palaikė sukilėlius (A. Janulaitis, „Kunigai ir 1831 m. revoliucija", K., 1923, p. 25).

KŠIŽANOVSKIS PRANCIŠKUS
(Krzyżanowski Franciszek), XIX a. I pusė

* * *

Tur būt, vyresnysis Juozapo brolis, nes taip pat kilęs iš Žemaitijos, 1828—1832 m. mokėsi Vilniaus universitete.

KUJAVSKIS ADOMAS
(Kujawski Adam), XIX a. I pusė

* * *

Kilęs nuo Minsko, baigė Slucko mokyklą, dvejus metus studijavo Karaliaučiuje, paskui Marburge ir Frankfurte. Mokytojavo Kėdainiuose. Universitetui raginant, Kujavskis rinko žinias apie Kėdainių apylinkes (1830). Po Kėdainių mokinių bylos (1823—1824) jis kartu su kitais dviem mokytojais buvo atiduotas policijos priežiūrai.

1846 m. Kujavskis dirbo Ukmergėje, ten parašė poleminę studiją, ginančią E. Kanto filosofijos sistemą nuo J. Sniadeckio ir kt. jos kritikų (LŠB, p. 382, 400, 402, 453).

LAURINAVIČIUS JONAS
(Ławrynowicz Jan), XVIII a.

I. J. Belinskis teigia, kad jis profesoriavo Vilniaus universitete 1777 m.

2. Adomas Jocheris (1791—1860) — Vilniaus bibliotekininkas ir bibliografas. Reikšmingiausias jo darbas *Obraz bibliograficzno-historyczny literatury i nauk w Polsce od wprowadzenia do niej druku po r. 1830 włącznie,* t. 1—3, Vilnius, 1840—1857).

(BUW, t. 3, p. 251; NK, t. 7, p. 514—516).

LAURINAVIČIUS SIMONAS
(Ławrynowicz Szymon), 1766—1839

1. Universitetui paraginus mokytojus įsijungti į mokslinį darbą, Laurinavičius parašė etnografinį straipsnį *Apie Kauno apskrities žemdirbystę (O rolnictwie powiatu kowieńskiego),* „Dziennik Wileński", 1819, t. I, p. 647—668. Straipsnyje aprašomi žemės darbo įrankiai, darbo jėgos ir produktų kainos, baudžiavinio darbo nenašumas, Kauno miesto gyventojų tikybinis pasiskirstymas,— apie nacionalinius santykius nutylima.

* * *

Studijavo Vilniuje, 1790 m. gavo filosofijos daktaro laipsnį. Ilgametis Kauno apskritinės mokyklos vedėjas (JSB, p. 261—262).

LENARTAVIČIUS KAZIMIERAS ALEKSANDRAS
(Lenartowicz Kazimierz Aleksander), 1790—1841

1. Kitur teigiama, kad gimė 1796 m.

* * *

Mokėsi pijorų mokyklose, paskui Vilniaus universitete, kur 1823 m. gavo filosofijos kandidato laipsnį. Mokytojavo pijorų konvikte Polocke, po to išvyko į Vokietiją ir Prancūziją susipažinti su mokymo sistema. Grįžęs Vilniun, dirbo bibliotekininku. 1835 m., mirus A. Daugirdui, pakviestas į Dvasinę akademiją profesorium. Joje profesoriavo iki savo mirties 1841 m.

Paskelbė *Urządzenie konwiktu szlachetnej młodzi przy szkole wyższej połockiej* (anoniminis leidinys, be išleidimo vietos ir metų, 10 p.), perspausdintą periodiniame leidinyje „Wizerunki i roztrząsania naukowe", poczet 2, nowy, Wilno, 1841, t. XX, p. 85—95. Rankraščiu paliko *Historia prowincji pijarów litewskich* (JSB, p. 252; WEPI, t. 43, p. 206).

LIAUKSMINAS ŽYGIMANTAS
(Lauksmin Zygmunt), 1597—1670

1. 1638 m. filosofijos magistras, 1642 m.— teologijos daktaras.

2. Pirmas leidimas 1643 m.

3. Prie „Praxis oratoria..." dar pridėtas trumpas dialektikos kursas (*Medulla dialecticae*) ir panegirika karaliui Vladislovui IV (*Panegiricus Vladislao IV Regi Poloniae ex bello Moscovitico redeunti,* 1634). Europoje ligi 1732 m. pasirodė 13 „Praxis oratoria" leidimų, be to, daugelyje retorikos vadovėlių randame ištisas Liauksmino „Iškalbos" pastraipas (J. Tijūnėlytė, „Žygimantas Liauksminas", „Literatūra", t. V, p. 86—87; PSB, t. 16, p. 578—579).

4. „Muzikos menas ir praktika" išėjo Vilniuje 1667 m., knyga skirta neturtingiems studentams, kad jie, pasimokę muzikos, galėtų užsidirbti pinigų ir tęsti studijas. Dar buvo parengęs plačiai vartojamus menzūrinio giedojimo pagrindus ir bažnytinių melodijų rinkinį.

5. Tikslus šio leidinio pavadinimas: *Pamokslas St. Dzievaltovskio, Kauno stalininko, laidotuvėse (Kazanie na pogrzebie St. Dziewałtowskiego, Stolnika kowieńskiego),* Vilnius, 1653.

6. „Bažnytinės teologijos" tepasirodė 1675 m. I dalis, ji skirta kunigams, 4 dalys liko rankraščiu.

* * *

Liauksminas įstojo į jėzuitų ordiną 1616 m. Polocke klausė graikų kalbos kurso. 1619—1622 m. studijavo filosofiją Vilniaus akademijoje, 1631—1635 m. mokytojavo ordino mokytojų seminarijose. Ten sudarė naują iškalbos mokymo metodiką, paremtą kalbos prigimtimi, pavyzdžių ėmėsi iš Cicerono, Demosteno ir Vergilijaus; smerkė makaronizmus, pabrėžė, kad geros iškalbos pagrindas — išmintis. 1635 m.— Vilniaus akademijos filosofijos, o 1638 m.— teologijos profesorius (J. Tijūnėlytė, p. 85—93).

LOPACINSKIS JONAS DOMINYKAS
(Lopaciński Jan Dominik), 1708—1778

1. Rkr.— 1706 m. Kituose šaltiniuose — 1709 m. Romos archyvų duomenimis gimė 1708 m. gegužės 9 d. Lopacino dvare Mstislavlio vaivadijoje.

2. Baigęs Vilniaus universitetą, mokėsi Varšuvoje.

3. 1756 m. Vilniaus universitete gavo abiejų teisių, t. y., bažnytinės ir pasaulietinės, daktaro laipsnį.

4. Dvasiniu sekretoriumi paskirtas 1755 m.

5. Klemensas XIII buvo popiežiumi 1758—1769 m.

6. Jėzuitų ordinas buvo panaikintas 1773 m. Plintant pažangioms idėjoms, reakcinių sluoksnių 1814 m. jis vėl buvo atgaivintas.

7. Rkr.— 1716 m. Ištaisyta, nes 1716 m. jam dar nebuvo ir 20 metų, be to, Pijus VI buvo popiežiumi daug vėliau, 1775—1799 m.

8. Knygelės autorius T. J. Bukota.

9. Čerskis Stanislovas (1777—1833) paskelbė 1830 m. Vilniuje *Žemaičių vyskupystės aprašymą (Opis żmudzkiej diecezji).*

* * *

Kelių seimų ir seimelių (1739, 1746, 1750 ir kt.) dalyvis. Jo rūpesčiu išleista ir kita lietuviška knygelė: *Metay szwęti,* Vilnius, 1776, 72 p. Išvertė iš prancūzų kalbos į lenkų kalbą ir išleido: 1) *Zbiór krótki historii kościelnej,* Vilnius, 1752 ir 2) *Historia rewolucji portugalskiej,* Vilnius, 1753, 288 p.

Be to, parašė du išsamius pranešimus apie Žemaičių vyskupystės padėtį 1767 ir 1773 m. ir pasiuntė juos Romai (VR, t. 2; LTB, t. I, p. 68—69, 252).

MALEVSKIS PRANCIŠKUS
(Malewski Franciszek), 1800—1870

1. Kitur sakoma, kad gimė 1799 m.

2. Studijavo Vilniaus universitete teisę.

3. Gilino žinias Berlyne (1822).

4. Lietuvos metrikos archyve dirbo nuo 1829 m. Paruošė kartu su I. Danilavičiumi (1787—1843) galiojusių Lietuvoje civilinių įstatymų sąvadą, kuris 1837 m. paskelbtas Peterburge.

* * *

Aktyvus filomatų draugijos Vilniaus universitete veikėjas, vėliau suimtas ir ištremtas į Rusiją. Vienas iš žurnalo „Tygodnik Petersburski“ steigėjų ir leidėjų. Rašė ir pats į tą žurnalą. Raštų paliko nedaug. Vienas iš artimų Adomo Mickevičiaus draugų. Mirė 1870 m. (MLTE, t. 2; JSB, p. 267; BUW, t. 1—3).

MALEVSKIS SIMONAS
(Malewski Szymon), 1759—1832

1. Gimė 1759 m.
2. 1816—1822 m. Vilniaus universiteto rektorius.
3. Rkr.— 1831 m.

(LMTE, t. 2; JSB, p. 267—269; BUW, t. 1—3).

MARTYNAS III
(Marcin III), apie XV a. vid.— 1515

1. Spėjama, kad gimė Vilniuje.
2. Kai kurie tyrinėtojai mano, kad, prieš išvykdamas į Italiją, jis studijavo Lenkijoje, nors Krokuvos universiteto matrikulose jo pavardė nerasta.

* * *

Gavo puikų išsilavinimą Italijos universitetuose. Buvo išrinktas Poznanės ir Luveno katedrų kanauninku. Grįžęs Lietuvon, tapo Vilniaus katedros arkidiakonu. 1492 m., mirus Martynui II, paskirtas Žemaičių vyskupu. Skatino lietuvių kalbos vartojimą bažnyčiose. Turėjo planą įsteigti atskirą, nuo Lenkijos metropolijos nepriklausomą Lietuvos bažnytinę provinciją. Buvo Lietuvos valstybinio savarankiškumo šalininkas. Parašė pirmąją Lietuvos knygą *(Agenda arba Dievo sakramentų teikimo knyga)*, kuri 1499 m. buvo išspausdinta Gdanske lotynų kalba. Mirė 1515 m. (VR, II; M. Ročka, „Pirmoji Lietuvos knyga",—„Mokslas ir gyvenimas", 1973, Nr. 5, p. 10—12).

MARUŠEVSKIS FELIKSAS
(Maruszewski Feliks), ? — 1853

1. Galimas dalykas, kad tai Antanas Kasparas (Gaspar) Kopanskis.

* * *

L. Janovskis teigia, kad po 1831 m. privačiai mokė lenkų kalbos, po to, iki 1837 m., mokytojavo Kražiuose. Mirė 1853 m. (JSB, p. 272).

MEDEKŠA PETRAS
(Medeksza Piotr), apie 1800 — XIX a. II pusė

* * *

Medekšos poezija nepasižymėjo nei turiniu, nei forma.

MICKEVIČIUS JUOZAPAS
(Mickiewicz Józef), 1744—1817

1. J. Mickevičius gimė Gardino aps., prie žemaičių priskirtas todėl, kad buvo gavęs beneficinę Žemaičių kanoniją.

2. Rektorių pavadavo 1794 m.

* * *

Mickevičius globojo savo bendrapavardį poetą Adomą. Žymesnių mokslo darbų nepaliko.

MINVYDAS SAMUELIS
(Minwid Samuel), 1602—1660

1. Knygoje trys dalys — atskiros knygos: 1) S. Minvydo ir J. Božimovskio išversta Gžegožo iš Žarnovco *Summa aba Trumpas iszguldimas ewanieliu szwentu per wisus meatus dienomis nedelos,* 2) Jaugelio Telegos *Psolmay Dowida szwenta* ir 3) Minvydo ir Božimovskio sudarytos *Maldos krikszczioniszkos.* Pastarųjų dviejų parengtas *Katechizmas aba trumpas pamokslas wieros krikszczioniszkos del waykialu mažu* įdėtas „Knygos nobažnystės" leidinyje kaip „Maldų..." tęsinys. Atskirai „Katekizmas" su „Maldomis..." išleistas Karaliaučiuje 1684 m.

2. Tai ne D. Poškos straipsnis, o L. Rogalskio verstas P. Kepeno darbas „O początkach, języku i literaturze narodów litewskich...", kuriame minima D. Poškos nuomonė.

* * *

Minvydas mokslus, atrodo, baigė užsienyje. Dirbo Šiluvoje, Seirijuose, Biržuose. Mirė Liubče (LTB, t. I, p. 262—263).

MOGĖNAS DOMINYKAS
(Mogień Dominik), 1745 — apie 1826

* * *

1775 m. gavo teologijos daktaro laipsnį. Parapinių mokyklų vizitatorius. Parašė lietuvių kalbos gramatiką (neišliko).

Jucevičiaus minimas leidinys, sprendžiant iš B. Gailevičiaus aprobatos, parengtas kelių kunigų, kurių pavardės nenurodytos (LTB, t. I, p. 226, 519).

MOLESONAS JONAS
(Molleson Jan)

* * *

Paskutinis Kėdainių apskritinės mokyklos vedėjas, kurią carinė valdžia dėl mokinių bruzdėjimo uždarė 1824 m. Molesono sūnus, taip pat Jonas,— vienas iš nuteistų mirti mokinių (nuosprendis pakeistas katorga). A. Mickevičiaus „Vėlinių" Rolisonienės personažas — apibendrintas nuteistųjų mokinių motinų — jų tarpe ir Kėdainių mokyklos vedėjo žmonos Molesonienės — paveikslas.

J. Molesonas kilęs iš Upytės aps., baigė Kėdainių mokyklą, mokėsi 3 metus Berlyno universitete ir 3 metus Marburgo akademijoje. Nuo 1803 m. ligi 1824 m. — Kėdainių mokyklos rektorius (LŠB, p. 382).

MORAS ALEKSANDRAS
(Moro Aleksander), 1813 — po 1900

* * *

Baigęs Kražių gimnaziją, mokėsi Vilniaus universitete (1830). Dalyvavo visuomeniniame gyvenime (JSB, p. 289; Morų fondas — Lietuvos TSR MAB, f. 201).

NAINEVIČIUS ALEKSANDRAS
(Najniewicz Aleksander), XVIII a. pab. — XIX a. I pusė

1. Kelmę nurodo ir 1841 m. Žemaičių vyskupystės surašymas.
2. Voroničius Jonas Povilas (1757—1829) — poetas, pamokslininkas, oratorius.

NARKEVIČIUS JUOZAPAS
(Narkiewicz Józef)

1. Jucevičius čia taikliai pastebi vieną iš pagrindinių švietimo vadovybės — Vilniaus švietimo kuratoriaus ir Vilniaus universiteto — kultūrinės politikos tendencijų 1803—1831 m. laikotarpiu — pastangas suniveliuoti nacionaliniu atžvilgiu priaugančią inteligentiją.

2. Konstatavus visuotinį — ypač Žemaičiuose — reiškinį, kad pirmųjų kląsių mokiniai vidurinėse mokyklose dar nemoka lenkų kalbos, čia pažymima ir kitkas — kova prieš gimtosios kalbos pėdsakus. Kovos būdai buvo įvairūs: ir pajuoka, kaip pažymi Jucevičius, ir užkabinama gėdos lentelė („nota linguae"— liaudiškai „metalingė", dar praktikuojama net XIX a. viduryje).

NEMČEVSKIS ZAKARIJUS

(Niemczewski Zacharijasz), 1766—1820

1. Šį vertimą išspausdino M. Polinskis, antrašte *Traktat początkowy rachunku różniczkowego i całkowego przez Lacroix. Przełożony z drugiego wydania r. 1806 przez Niemczewskiego, poprawiony i wydany przez M. Polinskiego,* Vilnius, 1824. Prie šios knygos M. Polinskis, perėmęs po Nemčevskio mirties aukštosios taikomosios matematikos katedrą Vilniaus universitete, pridėjo ir velionio biografiją.

2. Maltebruno (Malte-Brun) knygos XIII-tas ir XIV-tas skyriai „Lietuvos aprašymas" ir „Apie lietuvių kalbą" su trumpu prancūzų-lietuvių kalbų žodynėliu buvo parašyti paties Nemčevskio, jam viešint Paryžiuje. Šie du skyriai liko ir antrame, Leonardo Chodzkos paruoštame leidime (1830), kuris buvo išverstas į italų, vokiečių ir anglų kalbas.

* * *

1811 m. Nemčevskis buvo parašęs universitetui atsiliepimą apie A. Butkevičiaus lietuvių kalbos gramatiką, vėliau dingusią (A. Kaupuž, I. Lukšaitė, „A. Butkevičiaus byla",—„Kalbotyra", t. V, p. 123). Be to, jis yra spausdinęs straipsnių iš matematikos ir vertimų pramonės bei technologijos klausimais Vilniaus periodikoje (BA, II, 293, 294).

NEZABITAUSKIS KAJETONAS

(Niezabitowski Kajetan), 1800—1876

1. Gimė Baidotų km. Salantų v.

2. Į Varšuvą persikėlė 1825 m.

3. Matyt, Jucevičius lietuviškų Nezabitauskio raštų tiksliai nežinojo, nes tas jų išleido tik vieną: *Naujas mokslas skaytima diel mažu waykū Žemayczių yr Lietuwos,* Vilnius, 1824, o lietuvių kalbos gramatika, likusi rankraščiu, ir šiandien nesurasta. (Dar

priskiriamas jam lietuvių-žemaičių-lenkų žodynas, bet J. Loboikos laiškuose sakoma, kad jis buvo brolio Kiprijono parašytas.)

4. Iš Kaj. Nezabitauskio straipsnių pažymėtinas *Wiadomość o literaturze litewško-żmudzkiey* („Dziennik Wileński", 1824, t. I, t. II), kur kartojama jo elementoriuje išspausdinta pirmoji lietuvių bibliografija, tačiau, tur būt, Jucevičius ja nesinaudojo (LTB, t. I, p. 286—287, 519—520).

NEZABITAUSKIS KIPRIJONAS JUOZAPAS
(Niezabitowski Cyprian Józef), 1779—1837

1. Jucevičius klaidingai nurodo 1829 m. Apie kitus K. Nezabitauskio vertimus (iš A. Mickevičiaus ir prancūzų H. Lamene) Jucevičius negalėjo nieko žinoti, nes jie buvo padaryti emigracijoje, Prancūzijoje.

NORVAIŠA PRANCIŠKUS VIKTORAS
(Narwojsz Franciszek Wiktor), 1742—1819)

1. Gimė Adutiškio v.

2. Lankėsi Olandijoje, Anglijoje, Vokietijoje, kur susipažino su pramonės įrengimais, taip pat jam buvo pavesta nupirkti prietaisus Gardine projektuojamai astronomijos observatorijai.

3. Nuo 1780 m. Norvaiša — aukštosios matematikos profesorius Vilniuje. Dirbo ligi 1811 m., nors jau nuo 1804 m. buvo pensininkas.

4. T. Žickio nekrologas spausdintas „Dziennik Wileński", 1820 m.

(MLTE, t. 2; BUW, t. 3, p. 271—273).

ODACHOVSKIS ADOMAS
(Odachowski Adam), XVI a.

1. Tai įvyko apie 1552—1553 m.

2. Čarnkovskis Stanislovas — lenkų teisininkas ir politikas, gyvenęs 1526—1602 m.

ODACHOVSKIS STANISLOVAS
(Odachowski Stanisław), 1772—1808

* * *

Gimė 1772 m. Studijavo filosofiją, gavo 1794 m. filosofijos daktaro laipsnį. Buvo Edukacinės komisijos, vėliau — Vilniaus universiteto sekretorium. Mirė 1808 m. (JSB, p. 306).

OLEŠKEVIČIUS JUOZAS
(Oleszkiewicz Józef), 1777—1830

1. Šiluvos parapijoje.
2. Chodkevičius Aleksandras (1776—1838) — litografijos pradininkas, didelės bibliotekos (apie 25 000 knygų) Volynėje savininkas, visuomenės veikėjas ir mecenatas.

* * *

Dailininkas, kilęs iš neturtingos bajorų šeimos. Jaunystėje persikėlė į Vilnių ir čia vertėsi piešimo pamokomis. Grįžęs iš užsienio studijų, apsigyveno Vilniuje, vėliau — Peterburge. Sukūrė daug portretų ir kitokių istorinio ir religinio turinio kūrinių. Už paveikslą „Našlaičių globa" Peterburgo Meno akademija 1812 m. jam suteikė akademiko vardą. Kūryboje jaučiama įžymių Europos dailininkų įtaka. Jo kūriniai saugomi Tarybų Sąjungos ir Lenkijos muziejuose (MLTE, t. 2).

OLŠEVSKIS MYKOLAS
(Olszewski Michał)

1. Jucevičius klydo, priskirdamas „Bromą..." šiam autoriui; tą pagarsėjusį leidinį parengė kitas Mykolas Olševskis (apie 1712—1779), taip pat žemaitis, teologijos daktaras.

PABRĖŽA JURGIS
(Pabreż Jerzy), 1771(?)—1849

1. Rkr. — apie 1768 m.
2. Pabrėža įstojo į bernardinų, o ne į pranciškonų ordiną.
3. Tur būt, turima galvoje *Tayslos augumyynis...*, paruoštas spaudai 1843 m., bet neišleistas veikalas.
4. Pabrėža bendradarbiavo ne tik su prof. S. Jundzilu, bet ir su prof. J. Volfgangu.
5. Nė vienas Pabrėžos darbas, jam gyvam esant, nebuvo išleistas. Tarybinė lietuvių bibliografija jų priskaito 23, taigi Jucevičiaus informacija gana tiksli.

* * *

Jucevičius nieko nežinojo apie Pabrėžos lietuvišką poeziją.

PACAS KAZIMIERAS
(Pac Kazimierz), ?—1695

1. 1664 m. buvo paskirtas Smolensko vyskupu, o 1666 m. — Žemaičių.
2. *Collectanea constitutionum synodalium dioecesis Samogitiensis,* Vilnius, 1690, 151 p.
3. Sudegus 1680 m. Varniuose katedrai, jos vietoje 1691 m. buvo pastatyta mūrinė katedra, bet ir ši 1817 m. sudegė.

* * *

Studijavo Vilniaus universitete, kur 1644 m. parašė panegiriką Žemaičių seniūnui J. A. Lackiui jo pirmo atvykimo į Vilnių proga *(Fastigium triplex familiae, virtutis, honoris in gentilitris I. D. D. Joannis Alphonsi Lacki).* Kunigavo Slonime 1643 m., nuo 1654 m. — Balstogėje, 1657 m. išrinktas Vilniaus katedros kanauninku. Aktyviai dalyvavo politiniame valstybės gyvenime, važinėjo į seimus (1670, 1676, 1678 ir vėliau). Vyskupystės reikalus tvarkė per savo pavaduotojus. Kunigus skatino mokytis lietuvių kalbos. Uždraudė vyskupystėje elgetauti tiems, kurie gali dirbti (VR, t. 2).

PARČEVSKIS PETRAS
(Parczewski Piotr), ?—1659

1. Vilniaus universitetą baigė 1622 m.
2. Jam esant vyskupu, 1651 m. buvo sušauktas Žemaičių vyskupystės sinodas.

PAULAVIČIUS MIKALOJUS
(Pawłowicz Mikołaj)

* * *

Gimė Žemaitijoje, 1819 m. studijavo Vilniaus universitete. 1825 m. buvo lotynų ir graikų kalbų mokytoju Gardino gimnazijoje (LŠB, p. 308; BUW, t. 1—2).

PETKEVIČIUS JURGIS
(Pietkiewicz Jerzy), apie 1530—1574

1. Žinomos ir kitos jo pavardės formos: *Petkus, Petkūnas, Petkonis.*

2. Visuotinis vyskupų suvažiavimas, įvykęs 1563 m. Italijos mieste Tridente, gavo Tridento suvažiavimo vardą. Šio suvažiavimo nutarimus Žemaitijoje pirmasis ėmė vykdyti vysk. J. Petkevičius.

3. Piaseckis Povilas (1579—1649) — lenkų istorikas ir teisininkas.

4. Kojelavičius-Vijūkas Albertas (1609—1677) — Vilniaus universiteto profesorius ir rektorius, Lietuvos istorikas.

* * *

Gimė apie 1530 m. netoli Eišiškių. Studijavo Vilniuje, paskui daug metų Italijoje — Paduvos ir Feraros universitetuose, kur 1556 m. gavo medicinos mokslų daktaro laipsnį. Grįžęs į Lietuvą, kunigavo, 1560—1561 m. buvo išrinktas kanauninku, o 1567 m. paskirtas Žemaičių vyskupu. P. Roizijus savo eilėraščiuose sako, kad jam rūpėjusi daugiau medžioklė, negu vyskupystės reikalai. Jo vyskupavimo metais Žemaičiuose buvo likę nedaug kunigų, todėl buvo pradėjęs smarkiai plisti protestantizmas, gaji tebebuvo pagonybė. Mirė 1574 m. Varniuose (VR, t. 2).

PLIOTERIS JURGIS
(Plater Jerzy), 1810—1836

1. Tur būt, turima galvoje S. Daukanto *Darbai senųjų lietuvių ir žemaičių* (1822).

* * *

Jucevičiui nebuvo žinomi originalieji J. Plioterio darbai, likę rankraščiais: *Trumpa žinia apei ta iszdawima lietuwiszkos Biblijos Londone, Materyały do historii literatury języka litewskiego,* be to, mūsų bibliografijoje aprašyti pagal šaltinius darbai: *Apie lietuvių kalbos akcentą ir muzikalumą, Lietuvių kalbos etimologijos lentelės* ir *Lietuvių kalbos gramatika* (LTB, t. 1, p. 526).

POŠKA DIONIZAS
(Paszkiewicz Dyonizy), apie 1757—1830

1. Gimimo data ligi šiol tiksliai nenustatyta.

2. Dėl Poškos gimimo vietos ne visai sutariama: jis galėjęs tik vėliau apsigyventi Bardžių dvare, o gimęs, tur būt, Pilsūdžiuose-Pavarčiuose ar Visbaruose (BA, II, 232).

3. Kaj. Nezabitauskio str. *Wiadomość o literaturze litewsko-żmudzkiej*, atspausdintas „Dziennik Wileński“, 1824, t. I, t. II.

4. Anoniminis recenzentas („Magazyn Powszechny“, 1837. Nr. 29—30) plačiai atpasakojo Jucevičiaus pratarmę jo leidiniui „Ištraukos iš naujųjų lenkų poetų“, o redakcija prieraše pažymėjo, kad Poškos žodynas 1830 m. turėjęs būti persiųstas Kaj. Nezabitauskiui į Varšuvą, bet rankraštis užkliuvęs Kaune.

5. Pilna antraštė: *Słownik Języka Litewskiego, Polskiego i Łacińskiego przez Dionizego Paszkiewicza, Żmuydzina* (1825—1830). Rankraštis saugomas Lietuvių kalbos ir literatūros instituto rankraštyne. Poška testamentu buvo užrašęs šį rankraštį Kaj. Nezabitauskiui.

6. Ši žinia kartojama lietuvių literatūroje: remiamasi Jucevičiumi. Rankraštis dingęs.

7. Poška išspausdino šiuos savo straipsnius: *Wyjątek z listu Pana Dyonizego Paszkiewicza do Pana K. D.* („Tygodnik Wileński“, 1818, Nr. 113), *O dębie maiącym przeszło lat tysiąc zwanym Baublis* („Dziennik Warszawski“, 1826, Nr. 4), *Rozmyślania wieśniaka rolnika* („Dziennik Warszawski“, 1829, Nr. 44, 45, 46).

8. Poškos mirties datos Jucevičius nežinojo, rašė 1832 m.

* * *

Apie Poškos poeziją Jucevičius neturėjo žinių.

PREKERIS JONAS
(Prekier Jan), 1807—po 1874

1. Rkr. Stanislovas. Turėjo antrą vardą—Jurgis.

* * *

Gimė 1807 m. vasario 8 d. Žemaitijoje. Tėvas Mykolas—bežemis bajoras. Baigęs Padubysio mokyklą, pradėjo dirbti tarnautoju, per daugelį metų ne kartą keisdamas savo pareigas. 1825 m. pabaigoje buvo paskirtas Šiaulių žemės teismo raštinės vedėju, o nuo 1831 m. ėjo Joniškio policijos viršininko pareigas. Po metų buvo paskirtas tarėju į Šiaulių žemės teismą, o vėliau dirbo ir Panevėžio teisme. Kelerius metus (1846, 1853, 1857) ėjo ypatingų pavedimų prie Kauno gubernatoriaus tarnautojo pareigas, be to, vadovavo gubernatoriaus kanceliarijai. Nuo 1865 m. dirbo Telšių dvasinės katalikų konsistorijos sekretoriumi. Ištarnavęs daugiau kaip 47 metus, 1873 m. lapkričio 22 d. išėjo į pensiją.

J. Prekeris domėjosi krašto praeitimi, rinko senienas, komplektavo biblioteką, kaupė rankraštinę medžiagą Lietuvos istorijai, ypač jos miestų ir miestelių istorijai. Paskelbė tris straipsnius iš Kauno gubernijos praeities (žr. Памятная кн. Ковенской губернии за 1861 и 1862 г.). Tačiau didesnė dalis darbų liko nebaigti ir išblaškyti rankraščiais TSRS ir Lenkijos bibliotekose.

Didelė J. Prekerio biblioteka ir rankraščių kolekcija po jo mirties giminaičių buvo išgabenta Liepojon ir 1884 m. parduota Mintaujos klebonui P. K. Kriškijonui (1845—1928). Šis, persikeldamas 1896 m. profesoriauti į Kauno kunigų seminariją, pergabeno į Kauną ir biblioteką. 1919 m. gaisro metu dalis Prekerio bibliotekos, kuri buvo sukrauta benediktinų vienuolyne, sudegė arba buvo išgrobstyta. Likusias knygas kun. Kriškijonas išpardavė (Lietuvos TSR Centrinis valstybinis istorijos archyvas, f. 669, apr. 3, b. 1496).

PŠECIŠEVSKIS KAJETONAS
(Przeciszewski Kajetan)

1. Rkr. — Ščensno sūnus. M. Brenšteinas teigia, kad tėvas — Rokas, o motina Aloiza Zinkevičiūtė.

* * *

Priklausė nelegaliai anticarinei Vilniaus universiteto studentų draugijai, veikusiai 1820—1824 m. 1823 m. draugija buvo susekta, prasidėjo jos narių areštai. 1823 m. spalio 26 d. savo tėvo dvare Gruzdiškėse (netoli Raseinių) nusišovė (M. Brensztejn, „Filomata w Krożach“, Kn.: „Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL rocznicy założenia i X wskrzeszenia uniwersytetu Wileńskiego“, Wilno, 1929, t. II, p. 352—353).

RENĖ ANTANAS
(Rönne Antoni)

* * *

Renės pažiūros į liaudies švietimą buvo ribotos: jis kovojo su plačiai lietuvių valstiečių tarpe paplitusiomis kaimo mokyklėlėmis — bakalorijomis, iš universiteto reikalaudamas (1821, 1823) įgaliojimų jas naikinti (LSB, p. 89).

RETAS JURGIS
(Retas Jerzy)

* * *

Gimimo ir mirties metai nežinomi, Gdansko spaustuvininko Jurgio sūnus. 1651 m. atvyko į Kėdainius ir, finansiškai remiamas Vilniaus vaivados Jonušo Radvilos, įsteigė spaustuvę bei pradėjo leisti knygas. 1653 m. išleido lietuvių kalba „Knigą nobažnystės krikščioniškos“. Spaustuvė turėjusi spausdinti daugiausia gimnazijai reikalingas knygas. Jos produkcija kol kas dar ne visa išaiškinta. Knygos buvo spausdinamos lietuvių, lenkų, lotynų ir vokiečių kalbomis. Apie 1656 m. spaustuvės veikla nutrūko. Tolesnis Reto likimas nežinomas.

RIMKEVIČIUS FELIKSAS
(Rymkiewicz Feliks), 1799—1851

1. Gimė 1799 m., tikriausiai, Baltarusijoje, Mogiliovo gub., nors kitur sakoma, kad gimė Balstogėje.

2. 1821 m. apgynė medicinos daktaro disertaciją apie difteritą.

* * *

Mediciną studijavo Vilniaus universitete, kurį baigė 1817 m. Apgynęs disertaciją, 1821—1824 m. dirbo akušerijos klinikoje, 1824 m. pradėjo adjunkto teisėmis dėstyti Vilniaus universitete. Po kelerių metų buvo pakeltas į profesorius. Uždarius universitetą, iki 1837 m. dėstė Vilniaus Medicinos-chirurgijos akademijoje. Be to, dirbo ligoninėje vyr. gydytoju, 1838—1842 m. vadovavo terapijos klinikai. Tyrė venerines ligas. 1831 m. kovojo su choleros epidemija ir buvo apdovanotas už pasiaukojimą. Mirė 1851 m. Vilniuje.

Garsėjo kaip mokslininkas ir gydytojas praktikas. Vienas pirmųjų Lietuvoje ėmė vartoti auskultaciją ir perkusiją. Paskelbė daugiau kaip 40 mokslo darbų apie plaučių uždegimą, rachitą, širdies ligas ir kt. medicinos klausimais. Buvo laikomas vienu geriausių diagnozuotojų. Neturtingus gydydavo nemokamai, pirkdamas jiems net vaistų (MLTE, t. 3; BUW, t. 1—3).

ROIZIJUS PETRAS
(Roizjusz Piotr), apie 1500—1571

1. Bolonijos universitetas — vienas seniausių Europoje. 1119 m. čia buvo įkurta garsi teisės mokykla, kuri 1200 m. buvo pavadinta universitetu. Paduvos universitetas įkurtas 1222 m. Abu šie mokslo centrai viduramžiais sutraukdavo daug įvairių šalių studentų. Nuo XVI a. juose užtinkame iš Lietuvos kilusių jaunuolių.

2. Imperatorius Ferdinandas I Habsburgas (1503—1564) kvietė Roizijų profesoriauti į Vienos universitetą 1550—1551 m.

3. Į Vilnių Roizijus atsikėlė 1551 m.

4. Ir spausdintą, ir rankraščiais likusią Roizijaus poeziją surinko ir paskelbė B. Kručkevičius leidinyje *Petri Royzii Maurei Alcagnicensis Carmina,* t. 1—2, Krokuva, 1900.

5. Ožechovskis St. (1513—1566) — lenkų politinis rašytojas, istorikas, polemistas ir oratorius.

6. Gurnickis L. (1527—1603) — lenkų istorikas, poetas ir vertėjas.

7. 1561 m. Roizijus parengė Žemaičių vyskupystės nuostatus *Constitutiones ecclesiae Mednicensis,* o po metų jų papildymus — *Novellae Constitutiones ecclesiae Mednicensis.*

* * *

Tiksli gimimo data nežinoma, bet manoma, kad gimė XV—XVI a. sąvartoje, Ispanijoje, bajorų šeimoje. Iš pradžių mokslus ėjo gimtojoje Aragonijoje, paskui, pasirinkęs romėnų teisę, — Leridos akademijoje. Mokslus tęsė Italijoje, kur praleido penkerius metus (1537—1542), studijuodamas teisę, poetiką ir retoriką pas geriausius Bolonijos, Paduvos, Romos ir kt. universitetų profesorius. Apie 1539 m. gavo abiejų teisių (bažnytinės ir pasaulietinės) daktaro laipsnį.

Nuo 1542 m. dėstė romėnų teisę Krokuvos universitete, po dešimties metų atsikėlė į Lietuvą ir čia išgyveno iki mirties, sėkmingai reikšdamasis kaip poetas ir teisininkas. Šiuo laikotarpiu parašė daug eilėraščių.

Būdamas Varnių kanauninku, 1561 m. Roizijus parengė Žemaičių vyskupystės nuostatus. Vilniuje jis posėdžiavo didžiojo kunigaikščio rūmų teisme, kuris apeliacine tvarka nagrinėjo privilegijuotų miestų bylas. Sukaupta teismų praktikos medžiaga buvo panaudota ir apibendrinta žymiausiame jo veikale „Lietuvos sprendimai". Roizijus laikomas pirmosios teisės mokyklos Lietu-

voje įkūrėju. Manoma, kad ši mokykla pradėjo veikti 1566 m. prie šv. Jono bažnyčios, kurios arkipresbiteriu jis buvo nuo 1563 m. Kartu su mokytu Vilniaus vaitu Augustinu Rotundu jie buvo tie du „svetimų šalių teisių daktarai“, kurie dirbo Antrojo (1566 m.) Lietuvos Statuto sudarymo komisijoje ir daug prisidėjo prie jo nuostatų formulavimo bei galutinės redakcijos paruošimo. Roizijus turėjo didelį poveikį visai humanistinei Lietuvos kultūrai (J. Lappo, „1588 metų Lietuvos Statutas“, t. 1, d. I, K., 1934; M. Ročka, „Lietuviškoji P. Roizijaus tematika ir jo kultūrinė veikla Lietuvoje“.—„Literatūra“, VIII, V., 1965, p. 130—153; NK, t. 3, p. 176—178).

RUPEIKA JUOZAPAS
(Rupejko Józef), apie 1786—1854

1. Rupeika rašydavosi *Jozephus de Ruszla Rupejko,*— spėjama, kad tai bus Rusliai Kaltinėnų apylinkėje.
2. Ar pats Rupeika yra vertęs šią knygutę, ar tik davęs lėšų vertimui spausdinti, dar neišaiškinta.

* * *

Rupeiką M. Valančius ir T. Dabševičius apibūdino kaip negabų žmogų, karjeristą. Jis pataikavo carinei valdžiai, stengėsi gauti Žemaičių vyskupo vietą (LTB, t. I, p. 365; BA, II, p. 352).

Kelerius metus (ligi 1831 m.) palyginti rūpestingai dirbo Šiaulių aps. mokyklų garbės globėju, rūpinosi Šeduvos parapine mokykla. Šeduvoje mokyta ir lietuviškai (LŠB, p. 47, 70, 98, 100).

SARBIEVIJUS MOTIEJUS KAZIMIERAS
(Sarbiewski Maciej Kazimierz), 1595—1640

1. Lietuvių literatūroje įprasta lotyniškoji poeto pavardės lytis — *Sarbievijus.*
2. Kazimiero palaikai buvo perkeliami iš Katedros rūsio į altorių koplyčioje.
3. Širma Lachas Kristijonas (1791—1866), kilęs iš Mozūrų valstiečių, studijavo Vilniuje, nuo 1825 m. filosofijos profesorius Varšuvoje, išleido 3 tomus „Atsiminimų iš kelionės po Angliją ir Škotiją 1820—1824 metais“.
4. „Miškų žaidimus“ į lietuvių kalbą išvertė Albinas Žukauskas, Vilnius, 1958 m. Manoma, kad Sarbievijus sekė italų poeto M. Betinio kūrinį „Liudvikas, arba tragiški miškų žaidimai“.

SAVICKIS ANTANAS
(Sawicki Antoni), apie 1782—1836

* * *

Gimęs, spėjama, netoli Kretingos. Be minėto vertimo, išvertė šv. Augustino *Kałbas duszių su Diewu*... Vilnius, 1829. Rankraščių paliko pasaulietinės poezijos: *Baykas arba Pasakas Liges teysybe*... Jų dalis paskelbta kn.: „Lietuvių poezija. XIX amžius", V., 1955 (LTB, t. I, p. 367, 533).

SKIBERDAVIČIUS JUOZAPAS
(Skiberdowicz Józef), XVIII a. II p. — 1833

* * *

1822—1826 m. mokėsi Vilniaus universitete, baigė jį, gaudamas magistro laipsnį (BUW, t. 1, p. 113).

SKYDELIS JONAS
(Skidełł Jan), 1790—1837

1. J. Belinskis ir L. Janovskis sako, kad gimė 1790 m.
2. Vilniaus Dvasinės akademijos.
3. T. Dabševičius atsiminimuose pažymi, kad, nepaisant to, jog prof. J. Skydelis tiek daug mokėjo kalbų, „net lenkų kalboje dažnai nusikalsdavo grynumui ir gramatinėms taisyklėms, o kalbant rėžė ausį jo klaidingas tarimas" (T. Dobszewicz, „Wspomnienia z czasów, które przeżyłem", Kraków, 1883, p. 95—96).
4. Adolfas Abichtas (1793—1860) — baigęs medicinos studijas, dirbo Joniškėlio mokyklos ir apylinkės gydytoju, paskui — medicinos profesorius. Jo tėvas Henrikas Abichtas dėstė Vilniaus universitete filosofiją.
5. Mikalojus Mianovskis (1783—1843) — Vilniaus universiteto medicinos profesorius.

SMIGELSKIS BENEDIKTAS
(Smigelski Benedykt), apie 1782—1879

* * *

Po 1831 m. įtakingas dvasininkas Žemaičių vyskupystėje. Lietuviškai nėra nieko išleidęs ar parašęs, tačiau yra likę jo istorinio pobūdžio rankraščių (visi po 1840 m.), liečiančių lietuvių kultūros klausimus, pvz., M. Valančiaus „Žemaičių vyskupystės" ištisai

neigiama kritika (žr. plačiau V. Merkio str. „Žemaičių vyskupystė" kn.: VR, t. II, p. 15, 17, 19), J. A. Giedraičio, Simono Giedraičio, J. Ch. Gintilos biografijos, „Vikaro užrašai" ir kt. Dalis jo raštų, verstų į lietuvių kalbą, atspausdinta XX a. žurn. „Draugija" (BA, II, p. 381—383).

SMUGLEVIČIUS PRANCIŠKUS
(Smuglewicz Franciszek), 1745—1807

1. Dėl tėvo Lukošiaus Smuglevičiaus (1709—1780) kilimo iš Žemaitijos neabejojama, motina Regina, žinomo tapytojo S. Čechavičiaus seserėčia, kilusi iš Lietuvos, bet tikslios gimimo vietos nežinome (žr. Vl. Drėma, „Pranciškus Smuglevičius", V., 1973, p. 17).

2. Rkr. klaidingai — 1765 m.

3. Dėl garsaus prancūzų dailininko Ž. L. Davido (Jacques Louis David, 1748—1825) dalyvavimo konkurse abejojama.

4. V. Drėma teigia, kad P. Smuglevičius Romoje išbuvo ligi 1784 m.

5. Dailininkas atvyko į Vilnių 1785 m. ir tapė paveikslus ne tik restauruojamai Vilniaus katedrai, bet taip pat I. Masalskio rūmams Verkiuose.

6. Smuglevičius — pirmas 1797 m. įsteigtos Piešimo ir tapybos katedros vadovas Vyriausiojoje Lietuvos mokykloje, bet, tur būt, ne pirmas to dalyko dėstytojas (Vl. Drėma, p. 181—184).

7. Prof. P. N. Golianskis viešame universiteto posėdyje 1808 m. rugsėjo 15 d. pasakė kalbą apie du profesorius: istoriką T. Husaževskį ir P. Smuglevičių. Kalba buvo tais pačiais metais atspausdinta.

8. Kartodamas Golianskio mintis, Jucevičius pabrėžė emocinį tapytojo kūrybos bruožą, artimą jam pačiam, romantikui. Liaudinė dailininko tematika, betarpiškai susisiejanti su Jucevičiaus kai kuriais darbais, liko nepastebėta. Smuglevičiaus paveikslų idėjinio turinio aiškinimas nesavarankiškas.

STANČIKEVIČIUS JOKŪBAS
(Stanczykiewicz Jakób)

* * *

Apie 1640 m. studijavo filosofiją Vilniaus universitete, baigė studijas laisvųjų menų ir filosofijos magistro laipsniu. Domėjosi

tiksliaisiais mokslais. Buvo vienas iš gabesnių astronomijos prof. Osvaldo Krygerio (1598—1665) mokinių. 1646 m. Vilniuje paskelbė *Exagesis festitatis paschalis,* darbą apie kalendoriaus pritaikymą prie katalikų bažnyčios kilnojamųjų švenčių. Veikale pateikiama žinių apie astronominius saulės metus, jos ciklą ir kt. Buvo susipažinęs su M. Koperniko mokslu, naudojosi jo astronominiais apskaičiavimais ir terminija.

STANEVIČIUS EMERIKAS
(Staniewicz Emeryk), 1803 — prieš 1866

1. Gimė Birželėse, dab. Radviliškio rajone.

2. Stanevičius išspausdino 12 lietuvių liaudies dainų ir 3 nežinomų poetų eilėraščius su laisvais vertimais į lenkų kalbą 1819—1822 m.

3. Jokūbas Jasinskis (1761—1794), 1794 m. sukilimo vadas Lietuvoje, paliko poezijos, kurios dalis buvo išspausdinta tuo pačiu laiku, kaip ir E. Stanevičiaus lietuvių dainos, bei tame pačiame periodiniame leidinyje (NK, t. V, p. 25).

4. Jucevičius nieko daugiau ir nėra pasakęs apie tas dainas (žr. jo „Raštai“, p. 552).

* * *

E. Stanevičius mokėsi Dotnuvos mokykloje, studijavo Vilniaus universitete, priklausė Filaretų draugijai. 1831 m. sukilimo dalyvis, spaudoje buvo paminėta, kad jis palikęs ir lietuviškos kūrybos, bet ji nesurasta (MLTE, t. 3).

STANEVIČIUS MODESTAS
(Staniewicz Modesty)

1. *Słownik kieszonkowy rosyjsko-polski,* Vilnius, 1826, in 8. 406 p. Po dvejų metų Vilniuje išleido jį pakartotinai, antrašte «Ручной российско-польский словарь», 404 p. (JSB, p. 412).

STANEVIČIUS SIMONAS
(Staniewicz Szymon), 1799—1848

1. Jucevičius, nežinodamas tikslios gimimo datos, rašė, kad gimęs apie 1790 m.

2. Stanevičius vidurinę mokyklą baigė Kražiuose.

* * *

Jucevičius nežinojo kitų Stanevičiaus spausdintų darbų: *Apey darima walge isz kiarpiu islandu...* 1823; *Trumpas pamokimas kalbos lituwiszkos arba żemaytyszkos...* 1829. Nieko jis negirdėjo apie Stanevičiaus rankraščius: *Wyjaśnienie Mythologii Litewskiej* ir *Lietuvių-lenkų kalbų žodynas*.

STRAZDAS ANTANAS
(Drozdowski Antoni), 1760—1833

1. Jucevičius teiginį, kad Strazdas — žemaitis, remia poeto daina: „Barnis Drazdausko ant lietuvių". V. Vanagas tą teiginį atmeta. Strazdas Žemaičiuose yra buvęs 1786—1790 m., 1786—1789 m. jis mokėsi Varnių dvasinėje seminarijoje (V. Vanagas, „Antanas Strazdas", V., 1968, p. 10—11, 58—59).

2. Strazdas, paskirtas vikaru Varniuose vos baigęs seminariją, jau 1790 m. išvyko į Aukštaitiją (V. Vanagas, p. 64—65). Pats poetas sakosi Žemaičių vyskupystėje buvęs 5 metus (žr. jo bylą su Harasimavičiumi leid. A. Strazdas, „Raštai", V., 1952, p. 140). Teigimas, kad Strazdas dirbęs Kražiuose mokytoju (BA, II, p. 252—253), tuo tarpu turimais duomenimis neįrodomas: 1788 m. atleistas dėl nesugyvenamo būdo Kražių mokytojas Adomas Drozdovskis nesuplaktinas su Antanu Strazdu.

3. Strazdas vikaru ar kapelionu dirbo įvairiose vietose ligi 1813 m. (V. Vanagas, p. 81).

4. Jis įsikūrė Simonių girios proskynoje, kur yra Lipkiškių kaimas (t. p., p. 81).

5. *Ecce nova sunt omnia* (lot.) — štai viskas nauja.

6. Rkr. klaidingai — 1834 m.

7. Jucevičius pirmas pastebėjo šį Strazdo kūrybos bruožą — kurti tekstą drauge su melodija.

8. LTB, t. I, p. 379 abejojama, ar 1790 m. išleistas *Spasabas Giedoima nobażnay miszias szwętas...* priskirtinas Strazdui, kadangi poetas tuo metu dar buvo vos baigęs mokslą (LTB, t. I, p. 371). Jucevičiaus minima antrašte leidinys išspausdintas 1821 m. (LTB, t. I, p. 379), bet nei vertėjas, nei autorius nepažymėtas. Jucevičius pirmasis priskyrė šį leidinį Strazdui. Antra vertus, Jucevičius nemini 1818 m. išspausdinto Strazdo versto R. Belarmino katekizmo *Pamokslas krikszczioniszkas*.

9. Strazdo palikimo reikšmę Jucevičius susiaurino, nematydamas jo pasaulietinių kūrinių reikšmės lietuvių literatūros istorijai.

STRIJKOVSKIS MOTIEJUS
(Stryjkowski Maciej), 1547 — po 1586

1. Kiti šaltiniai sako, kad gimė Strikove, Varšuvos vaivadijoje.
2. M. Strijkovskis kartais vadindavosi ir kitu vardu — *Praeconides.*
3. Krokuvos universiteto matrikulose minimas 1567 m., po metų čia gavo bakalauro laipsnį.
4. Tiksli mirties data nežinoma. Paskelbti dokumentai rodo, kad 1586 m. pabaigoje dar buvo gyvas.
5. J. Lelevelio (1786—1861) nuomonė dėl Strijkovskio kronikos šių dienų istorijos mokslo šviesoje jau negali būti priimta be išlygų.
6. J. I. Kraševskio studija apie kroniką buvo kelis kartus perspausdinta, žr. NK, t. 3, p. 297.
7. Trečią kronikos leidimą paruošė ir 1846 m. Varšuvoje išleido dviem tomais vilnietis M. Malinovskis. Į šį leidimą buvo įtraukti ir keli kiti M. Strijkovskio kūriniai.
8. Lukoševičius Leslavas (1811—1855) — lenkų literatūros istorikas, publicistas, spaustuvės ir knygyno savininkas, autorius 1836 m. paskelbto veikalo „Rys dziejów piśmiennictwa polskiego", kuriuo naudojosi L. Jucevičius.
9. *Raudos* parašytos 1572 m., dabar laikomos žuvusiomis.
10. Išsamią M. Strijkovskio darbų bibliografiją žr. leidinyje „Nowy Korbut", t. 3, p. 296—298.

ŠEMETA MERKELIS
(Szemiot Melchior), ? — 1570

* * *

Stanislovo sūnus, kilęs iš senos Žemaičių bajorų giminės, pradėjusios reikštis Lietuvos gyvenime nuo XVI a. Kada gimė Merkelis ir kur ėjo mokslus — kol kas nežinoma.

1548 m. ėjo Rietavo, o nuo 1550 m.— ir Beržėnų tijūno pareigas. 1566 m. buvo paskirtas Žemaičių kaštelionu, įėjo tuo pačiu ir į ponų tarybos sudėtį. Aktyviai dalyvavo seimelių ir

seimų darbe. 1568 m. Gardino seime buvo įtrauktas į komisiją Antrajam Lietuvos Statutui pataisyti. Po metų Liublino seimas vėl jį įtraukė į Statuto komisiją. Labai buvo vertinami jo kariniai ir administraciniai sugebėjimai. Pastarieji galėjo turėti reikšmės ir jo darbui Statuto komisijoje, nes tuo metu teisė Lietuvoje dar nebuvo galutinai atskirta nuo administracijos (J. Lappo, „1588 metų Lietuvos Statutas", t. I, d. 1, K., 1934, p. 186—192, 232—234, 374, 399).

ŠIMKEVIČIUS JOKŪBAS
(Szymkiewicz Jakób), 1775—1818

1. Gimė Raseinių aps.
2. Be to, vienas iš „Šubravcų" (Nenaudėlių) draugijos steigėjų.
3. Šimkevičius, užrašęs 1500 auksinų sumą 3 neturtingiems moksleiviams, pažymėjo, kad vienas jų turi būti valstietis, antras — miestietis, trečias — bajoras. Be to, paliko 1070 auksinų neturtingiems Vilniaus muzikantams šelpti (LSB, p. 420).
4. Pirmas pediatrijos vadovėlis Lietuvoje ir Lenkijoje (MLTE, t. 3, p. 405).

ŠIRVYDAS KONSTANTINAS
(Szyrwid Konstanty), 1579—1631

1. Gimimo vieta nežinoma, tačiau raštų tarmė rodo, kad kilęs iš Rytų Lietuvos.
2. Tokį žodyną Širvydui priskiria NK (t. 3, p. 323). LTB jo nemini.
3. Jucevičius aprašo 4-tą Širvydo žodyno leidimą, matyt, ankstyvesnių leidimų (1629, 1631, 1642) nematė.
4. Veikalas žinomas iš aprašų, datuojamas 1630 m. Pažymėtina, kad Jucevičius žinių apie šį leidinį ėmėsi iš Valančiaus rankraščio, nenurodydamas jo pateikto šaltinio — S. Rostovskio.

ŠRUBAUSKIS PRANCIŠKUS
(Szrubowski Franciszek), 1620—1680

1. Gimė Kaune.
2. Spėjama, kad *Pamokslas krikscioniszkas trumpay izguldítas ir su dałaydimu wiresniuju per wiena kuniga Societ. Jezu...* Vilnius, 1680 (?) ir yra Jucevičiaus minimas Šrubauskio katekizmas.

3. Giesmyno tokia antrašte jokia bibliografija nežino. Galėtų tai būti Šrubauskiui priskiriamas ir daugelio leidimų susilaukęs *Balsas sirdies*... pasirodęs prieš 1680 m. Teišliko 1726 m. leidimas (LTB, t. 1, p. 403—410).

ŠULCAS MYKOLAS
(Szulc Michał), 1769—1812

1. Rkr.— 1813 m.

* * *

Gimė 1769 m. Stuomoje, Lenkijos Pamaryje. Mokėsi Mintaujos gimnazijoje, Vilniaus kunigų seminarijoje ir universitete, kurį 1788 m. baigė filosofijos ir laisvųjų mokslų daktaro laipsniu. Metęs dvasininko luomą, mokytojavo Kretingoje, Naugarduke ir Vilniuje. 1793—1795 m. tarnavo Lietuvos kariuomenėje ir dalyvavo sukilime. Po sukilimo dėstė matematiką Naugarduko apskritinėje mokykloje.

Nuo 1797 m. pradėjo dirbti Vilniaus universiteto architektūros katedroje: iš pradžių adjunktu, nuo 1798 m. (mirus L. Stuokai-Gucevičiui) — katedros vedėju, o po metų — profesoriumi. Dėstė antikinės architektūros istoriją, statiką, planavimą, estetiką ir architektūros stilius. Vadovavo Vilniaus katedros statybos darbams, kurie buvo pradėti dar Stuokos, užbaigė vargonų tribūną. Pagal jo projektus buvo pastatyti dar keli pastatai Lietuvoje ir Baltarusijoje. 1809 m. dėl avarijų statybose jam buvo atimtos darbų vykdytojo teisės, bet 1812 m. vėl sugrąžintos. Tais pat metais caro Aleksandro I sutikimui Vilniuje pradėjo statyti Vingio parke puošnią altaną, kuri sugriuvo. Apimtas nevilties, architektas nusiskandino Neryje (MLTE, t. 3).

TALAČKA ADOMAS
(Tołoczko Adam), 1728—1793

* * *

Gimė 1728 m. sausio 8 d. Trakų vaivadijoje. Mokslus ėjo Vilniuje. 1743 m. Liubiešove įstojo į pijorų ordiną. Baigęs dvasinius mokslus, daug metų mokytojavo įvairiose pijorų mokyklose. Mirė 1793 m. lapkričio 27 d. Liubiešove. Be nurodytų vertimų, išleido J. A. Komenskio veikalą *Janua aurea reserata duarum linguarum*, Vilnius, 1768 (NK, t. 6, cz. 1, p. 340—341).

TALAČKA JUOZAPAS
(Tołoczko Józef), 1715—1790

1. Bekanas Martynas (1563—1624) — teologijos profesorius, jėzuitas, garsus polemistas su reformatais, protestantais ir anglikonais. Parašė kelis veikalus, kuriuos pradėta leisti Lietuvoje jau XVII a. pradžioje.

2. Tur būt, L. Jucevičius šios knygos nematė, nes J. Talačka išvertė ne vieną, o du M. Bekano veikalus: a) *Kontrowersye z Kalwinem i uczniami jego o sprawiedliwości*, t. 1—4, Vilnius, 1762—1770; b) *Kontrowersye z Kalwinem i uczniami jego względem tego pytania: Jest li tenże bóg kalwiński co i katolicki*, t. 1—3, Vilnius, 1770.

* * *

Gimė 1715 m. spalio 27 d. Lietuvoje. Mokėsi Vilniuje, kur 1732 m. įstojo į jėzuitų ordiną. Baigęs filosofijos ir retorikos studijas, mokytojavo įvairiose jėzuitų kolegijose. Vilniuje 1742 m. pradėjo teologijos studijas, kurias tęsė Varšuvoje. Po to profesoriavo Slucko, Polocko, Gardino, Naugarduko ir Braunsbergo kolegijose. 1768—1770 m. buvo Vilniaus universiteto teologijos profesoriumi ir teologijos fakulteto dekanu. Po trejų metų ėjo teisės fakulteto dekano pareigas. Apie 1763 m. gavo laisvųjų menų ir filosofijos magistro, apie 1770 m. — teologijos daktaro laipsnį. Mirė apie 1790 m. Vilniuje.

TAUJENIS JUOZAPAS
(Towień Józef), 1800—1829

1. Vilniaus universitete studijavo 1822—1826 m. (BUW, t. 1, p. 114).

TIŠKA VILHELMAS
(Tyszka Wilhelm), 1680—1740

1. 1710—1725 m. buvo arkipresbiteriu Piše (netoli Olštino).

* * *

Paruošė kartu su kitais evangelikų giesmyną lenkų kalba ir 1723 m. išleido jį Gdanske. 1719 m. Karaliaučiuje išspausdintas jo pamokslas *Jezusa Narodzonego... wystawił w kazaniu zborowi swemu wielce kochanemu...* Kūrė lenkų istorines dainas ir apskri-

tai prijautė lenkams Prūsuose. Už šią savo veiklą vokiečių buvo dukart paskelbtas pamišėliu ir įkalintas. Mirė 1740 m. Karaliaučiuje (T. Oracki, „Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla", Warszawa, 1963, p. 295).

TIŠKEVIČIUS ANTANAS
(Tyszkiewicz Antoni), 1692—1762

1. Rkr. klaidingai — 1709 m.
2. Gavęs 1714 m. filosofijos daktaro laipsnį, dar dvejus metus studijavo teologiją.
3. Benediktas XIV buvo popiežiumi 1740—1758 m.
4. Sofistais čia vadinami įžymūs prancūzų šviečiamojo laikotarpio mąstytojai, rašytojai ir veikėjai (Dalamberas, Didro, Volteras), kurie, susibūrę apie Didžiąją prancūzų enciklopediją (1751—1780), skelbė pažangias idėjas.
5. Tokių aprašymų Tiškevičius buvo sudaręs ne vieną, o du — 1748 ir 1755 m.
6. Rkr.— 53 m., nes Jucevičius manė, kad Tiškevičius gimęs 1709 m.

* * *

Nuo 1736 m. ėjo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sekretoriaus dvasiniams reikalams pareigas. Buvo išrinktas į Vyriausiąjį Lietuvos Tribunolą ir kelis kartus dalyvavo seimų darbe. Įvedė naują vyskupystės administracinį padalijimą, suskirstydamas ją į 10 dekanatų. 1752 m. vasarą buvo sušaukęs Varniuose vyskupystės kunigų sinodą, kurio medžiaga buvo paskelbta Vilniuje, žr. „Synodus Dioecesana Mednicensis seu Samogitiae", Vilnius, 1752.

TIŠKEVIČIUS JURGIS
(Tyszkiewicz Jerzy), ? — 1656

1. Rkr. klaidingai — 1638 m.
2. Eidamas Žemaičių vyskupo pareigas, J. Tiškevičius buvo sušaukęs keturis Žemaičių vyskupystės sinodus — 1636, 1639, 1643 ir 1647 m. Žr. Collectanea, „Constitutionum synodalium dioecesis Samogitiensis", Vilnius, 1690, p. 151.
3. Urbonas VIII buvo popiežiumi 1623—1644 m.

4. Katalikų ir disidentų suvažiavimas *(colloquium charitativum)* įvyko 1645 m. Torunėje. Po trijų mėnesių diskusijų suvažiavusieji išsiskirstė, nieko nenutarę.

UVAINIS LEONAS
(Uwojń Leon), 1753—1828

1. Rkr. klaidingai — Jonas.

2. Apie šį veikalą žinių pateikia tik Jucevičius. Reikia manyti, kad jos tikros. Antra vertus, Jucevičius nežinojo Uvainio studijos apie lietuvių kalbą, jo leksikografinių darbų (etimologinio lietuvių kalbos žodyno), be to, fakto, kad K. Kontrimas siūlė 1822 m. memorandume universitetui Uvainį lietuvių kalbos dėstytoju (LTB, t. I, p. 539).

3. Einikis — žemaičių kultūros veikėjas, su kuriuo palaikė kontaktą Uvainis, M. Chlevinskis, rusų kalbos ir literatūros dėstytojas Vilniaus universitete J. Loboika. Einikis apie 1823 m. buvo pasižadėjęs Loboikai parinkti lietuvių liaudies dainų ir padavimų. Porą padavimų Einikis pasekęs Loboikai, šis pakartojo juos universiteto profesoriams, jų tarpe — J. Leleveliui (KPŽ, p. 213—214).

VAITIEKUS IŠ NAUJAMIESČIO
(Wojciech z Nowego miasta), apie 1510—1578

1. Sekliucijonas Jonas (apie 1510—1578) — reformacijos veikėjas, gyvenęs Karaliaučiuje, parašė ir išleido kelias liuteronų tikybines knygas.

* * *

Gyveno XVI a. T. Orackis spėja, kad kilęs iš Torunės, kurios dalis, įkurta 1264 m., buvo vadinama Naujamiesčiu (Nowe miasto). Ten pat dirbo kurį laiką mokytoju. J. Sekliucijono įkalbėtas, 1577 m. atsisakė mokytojo vietos ir persikėlė į Karaliaučių. Visapusiškai išsilavinęs, gerai mokėjo lenkiškai. J. Sekliucijonui padedant, išleido: 1. *Przygotowanie chrześcijańskie ku śmierci a wyprawa do wiecznego żywota,* Karaliaučius, 1558; 2. *Praktyka o mszy Walentego Wanniusza, co o niej a jako rozumieć mamy,* Karaliaučius, 1559; 3. *Modlitwy nabożne, których chrześcijańscy ludzie i dziatki ich używać mają,* Karaliaučius, 1559; 4. *Dzień sądny a skończenie tego świata, kiedy ma być,* Karaliaučius, be išleidimo metų (T. Oracki, „Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla“, Warszawa, 1963, p. 307—308).

VALANČIUS MOTIEJUS
(Wołonczewski Maciej), 1801—1875

1. Gimė Nasrėnų kaime, Salantų parapijoje, dab. Kretingos rajone.

2. Iš Varnių dvasinės seminarijos Valančius buvo pasiųstas į Vilniaus vyriausiąją seminariją. Šią seminariją Valančius baigė 1828 m., tais pačiais metais gavęs ir teologijos magistro laipsnį.

3. Į Kražius Valančius buvo atkeltas iš Moziriaus mokyklos Baltarusijoje 1734 m. Kražiuose dirbo kapelionu ir tvarkė didžiausią Žemaičiuose mokyklos biblioteką. Ten pat parašė Kražių mokyklos istoriją, kuri nebuvo spausdinta, šiuo metu rankraštis dingęs; čia, tur būt, pradėjo kaupti medžiagą Žemaičių vyskupystės istorijai.

4. 1840 m. pavasarį Valančius — Vilniaus Dvasinės akademijos adjunktas. Kartu su Akademija persikėlė 1842 m. į Peterburgą, kur dirbo ligi 1844 m., kada grįžo į Lietuvą.

VALATKAVIČIUS MIKALOJUS
(Wołodkowicz Mikołaj)

1. Karcanas Jonas (miręs apie 1611 m.) — spaustuvininkas, gimęs Lenkijoje. 1576 m. atvyko į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę, nuo 1580 m. gyveno Vilniuje. Čia išleido apie 100 knygų, dažnai nenurodydamas spaustuvės. Spausdino ir kalvinų, ir katalikų knygas. 1594 m. išleido pirmą Vilniuje knygą su gaidomis.

2. Sobolevskis Liudvikas (1791—1830) — Vilniuje gimęs ir dirbęs bibliografas ir bibliotekininkas.

VALIŪNAS SILVESTRAS
(Walenowicz Sylwester), 1789—1831

1. Ar teologijos magistro, ar kandidato laipsnį gavo Valiūnas, dar dokumentiškai neįrodyta.

2. Rkr. 1790. Valiūnas gimė 1789 m., krikštytas 1789.VII.11 (R. Mikšytė, „Nauji duomenys S. Valiūno biografijai",—„Literatūra ir kalba", V, Vilnius, 1961, p. 609).

3. Mokėsi Raseinių mokykloje, 1803 m. Valiūną jau randame tos mokyklos sąrašuose (BA, II, p. 133).

4. Varnių dvasinėje seminarijoje Valiūnas nesimokė,— taip pažymėta Vilniaus vyriausiosios seminarijos sąrašuose (BA, II, p. 144).

5. 1812 m. Valiūnas baigė Vyriausiąją seminariją, bet kunigu nebuvo įšventintas.

6. Aužbikavę.

7. Be Bilevičių, Valiūnas bendradarbiavo su to meto lietuvių literatūros bei kultūros veikėjais Simonu Stanevičiumi, D. Poška.

8. Aloizas Žolkovskis (1777—1822) — pagarsėjęs savo laiku lenkų artistas-komikas ir dramaturgas. Jo sūnus, taip pat Aloizas, buvo ne mažiau už tėvą garsus komikas. Sunku pasakyti, katrą turėjo galvoje Jucevičius — gal tėvą.

9. Spėjama, kad buvo pamilęs mokslo draugo Prano Bilevičiaus, kilusio iš žymios Žemaičių bajorų giminės, seserį, kurios, aišku, už valstiečio sūnaus tuo metu niekas nebūtų leidęs.

10. Apie šį Valiūno kūrinį žinių turime tik iš Jucevičiaus. „Senoji lenkų mokykla“ — tai pseudoklasicizmas; priešpastatydamas jį savo meto literatūrai, Jucevičius turi galvoje romantizmą.

11. Citata paimta iš vieno pirmųjų lenkų romantizmo teoretikų — M. Mochnackio, plg. „Lietuvių literatūros kritika“, t. I, p. 93.

VALIUŠEVIČIUS TAMOŠIUS
(Waluszewicz Tomasz), ? — 1800

1. Gimimo metai nežinomi, mirė 1800 m.

2. Pirmas leidimas išėjo 1779 m. Vilniuje, 4 t., in 8.

3. L. Jucevičius nepaminėjo dar vieno Valiuševičiaus darbo — *Kazania — czyli homilje niedzielne, napisane w języku włoskim przez ks. Alfonsa de Liguari,* Varšuva, 1783, 2 t., in 8.

VALMIKAS VINCENTAS MARTINIJONAS
(Walmik Wincenty Martynian), 1779—1836

1. Valmikas buvo valstietis, gimė netoli Šaukėnų.

2. Viceprelato titulo Valmikas neturėjo (BA, II, p. 357), 1818 m. buvo paskirtas Vilniaus katedros vikaru, 1822 m. — vicekantoriumi, nes turėjo gražų balsą (ten pat).

3. Valmikas 1827 m. buvo varu policijos išvarytas iš Vilniaus atgal į Vigrių vyskupystę Lenkijos karalystėje, kuriai priklausė ir Užnemunė. Tačiau jis ten nenuvyko ir 3 metus bandė pakeisti Vilniaus kapitulos nutarimą jį grąžinti į Vigrių vyskupystę. Tik 1830 m., priverstas paklusti dvasinei ir pasaulietinei vyriausybei, grįžo, tačiau pastovaus darbo nebegavo. Jucevičiaus teiginys, kad Valmikas 1840 m. klebonavo Lenkijos karalystėje, klaidingas: Valmikas mirė Užnemunėje 1836 m. (BA, II, p. 360).

4. Rkr. klaidingai — 1823. Tai antro giesmyno leidimo data, žr. LTB, t. I, p. 440.

* * *

Jucevičius nieko nesako apie Valmiko pastangas išleisti A. Strazdo, K. Aleknavičiaus poeziją ir A. Butkevičiaus lietuvių kalbos gramatiką, apie jo susidūrimus su Vilniaus cenzūros komitetu ir ilgus susirašinėjimus tuo klausimu.

VARKALEVIČIUS JUOZAPAS
(Warkolewicz Józef), apie 1788—1838

* * *

Gimimo datą apytikriai yra nustatęs M. Brenšteinas. Mokėsi Kražių gimnazijoje. Iš pradžių buvo įrašytas Varkalo pavarde, kuri vėliau buvo sulenkinta. 1807—1808 m. — Luokės parapinės mokyklos mokytojas, 1808 m. įstojo į Varnių kunigų seminariją, vėliau siunčiamas į Vilniaus vyriausiąją kunigų seminariją, kur studijavo kartu su S. Valiūnu ir K. Vizgirda. Nuo 1821 m. — Skaudvilės klebonas, laidojo D. Pošką (BA, t. II, p. 411, 422—423). Jucevičiaus pateikta žinia apie Varkalevičiaus poemą „Šveisk, boba, ridiką" tuo tarpu vienintelė.

VAŽINSKIS ALEKSANDRAS
(Ważyński Aleksander), 1812—1872

1. Laižuvoje.

2. 1820—1823 m. mokėsi Panevėžyje, o 1825—1828 m. Kražių gimnazijoje.

3. 1828—1831 m. studijavo Vilniaus universiteto teisės fakultete, baigė jį bažnytinės ir pasaulietinės teisės kandidato laipsniu. Po to pradėjo teologijos studijas, iš pradžių (1831—1833) Vilniaus seminarijoje, paskui (1833—1836) — Dvasinėje akademijoje, baigė jas teologijos kandidato laipsniu.

4. Nuo 1837 m. Vilniaus Dvasinės akademijos adjunktas, nuo 1842 m. — profesorius.

* * *

Jį protegavo Vilniaus vyskupas Vaclovas Žilinskas, su kuriuo 1857 m. persikėlė į Peterburgą. Ten, Dvasinėje akademijoje, buvo paskirtas homiletikos bei patrologijos profesoriumi ir akademijos inspektoriumi. 1861 m. gavo teologijos daktaro laipsnį. Po poros metų išėjo į pensiją, apsigyveno Krokuvoje, kur 1872 m. spalio 28 d. ir mirė.

VINČA JONAS
(Wincza Jan)

1. Šias pareigas ėjo ir 1755 m. (BUW, t. 3, p. 356).

VIRVIČIUS KAROLIS
(Wyrwicz Karol), 1717—1793

1. Juozapas Hilzenas (J. Hylzen, 1736—1786) — didikas iš katalikiškos Latvijos dalies — Latgalijos, politinis veikėjas, aktyvus Lenkijos masonų ložių dalyvis (PSB, t. 10, p. 130—132).

2. Virvičius aplankė Prancūziją, Vokietiją, Belgiją, Italiją.

3. 1767—1783 m. buvo „Kilmingųjų kolegijos" (Collegium nobilium) vedėjas. Norėdami išlaikyti konkurenciją su S. Konarskio reformuotomis pijorų mokyklomis, jėzuitai pavedė daug mačiusiam Virvičiui gerai susipažinti su esama švietimo padėtimi ir pakelti mokymo lygį jėzuitų mokyklose. Virvičius tatai ir padarė. Jo vadovaujama kolegija, prie kurios veikė konviktas, tapo labai populiari bajorų tarpe.

4. Medalyje buvo atmuštas Virvičiaus atvaizdas, pagerbiant jį, kaip kolegijos rektorių.

5. Jucevičiui būdingas pasaulėžiūros nenuoseklumas: vienur savo laikams jis gana pažangus, kitur kartoja itin reakcingas mintis. Šiuo atveju jis reiškia atsilikusį bajorijos prisirišimą prie jėzuitų auklėjimo sistemos, kuri mokėjo pataikauti bajorijos masėms (EP, t. 28, p. 76—79).

6. Petras Svitkovskis (1744—1793) — lenkų publicistas XVIII a., leidęs 1782—1792 m. mėnesinį leidinį „Pamiętnik polityczny i historyczny przypadków, ustaw, osób, miejsc i pism, wiele nas szczególniej interesujących". Leidinys buvo populiarus ir palyginti pažangus (EP, t. 24, p. 417). Virvičius leido „Gazeta Warszawska", tačiau jo pozicijos buvo dešinesnės, taigi Jucevičiaus teiginys apie Virvičiaus bešališkumą vargu ar teisingas.

VISOCKIS ANTANAS
(Wysocki Antoni)

1. Universitetą uždarius, Vilniaus Dvasinėje akademijoje. Mokėsi 1829—1834 m.

VOLMERIS EDVARDAS
(Wolmer Edward), apie 1810—?

* * *

E. Volmeris, matyt, buvo iš Žemaitijos išsikėlęs į Baltarusiją, jei 1845 m. prašėsi skiriamas Gardino aps. švietimo garbės globėju. Šioms bajorų savivaldos pareigoms būdavo skiriami žymesnieji kultūros veikėjai, kurie galėjo mokėti tam tikrą įnašą švietimo reikalams (LŠB, p. 47). E. Volmerį randame Valančiaus „Žemaičių vyskupystės" prenumeratorių sąraše. Konstantinas Volmeris, kilęs iš tos pačios šeimos, buvo nupirkęs iš D. Poškos dukters Bardžius su Bijotais (BA, t. II, p. 236).

ZATORSKIS PRANCIŠKUS
(Zatorski Franciszek), 1800—1849

* * *

Jucevičiaus minimi Zatorskio raštai tiesiogiai su Lietuva dar nebuvo susiję. Po 1841 metų jo kūryboje atsiranda lituanistinė tematika: *Znicz nad Niewiażą, poemat z podań Litwy, Żmudzi i Polski,* Siedlcai, 1845; *Witold nad Worksłą. Pieśni ludu z nad dolnego Niemna, przekład z litewskiego podług zbioru Rhesa z uwagami nad Żmujdzią i dołączeniem nut,* Varšuva, 1844.

ZDANAVIČIUS LIUDVIKAS
(Zdanowicz Ludwik), 1813 ar 1814—1897

* * *

Mokėsi dvasinėje seminarijoje ir Dvasinėje akademijoje, kurią baigė 1837 m. Po kurio laiko pradėjo eiti profesoriaus pareigas Vilniaus Dvasinėje akademijoje. 1863—1878 m. buvo Vilniaus dvasinės seminarijos rektoriumi, 1886—1890 m.— jos profesoriumi. Vėliau vyskupas sufraganas, 1895—1897 m. ėjo Vilniaus vyskupystės valdytojo pareigas. Mirė 1897 m.

ZDANAVIČIUS MIKALOJUS
(Zdanowicz Mikołaj), ?—1817

* * *

Prisidėjo prie Lietuvos provincijos dominikonų ordino archyvo sutvarkymo. Mirė 1817 m.

ZGERSKIS JONAS
(Zgierski Jan), XVII a. II pusė — 1713

1. Smolensko vyskupu išbuvo dešimt (1700—1710) metų.
2. Rkr. klaidingai — 1714 m.

ŽICKIS TAMOŠIUS
(Życki Tomasz), 1762—1839

1. F. M. Sobeščanskis (EP, t. 28, p. 1103) ir J. Belinskis (BUW, t. 3, p. 364) teigia, kad Žickis gimė Vilniaus aps. Kuriškių dvarelyje.

2. Tie patys autoriai sako, kad dėstė apygardinėje Vilniaus mokykloje. Taip, matyt, ir buvo, nes tik tokia ir veikė Vilniuje.

3. Nuo 1791 m. buvo Norvaišos pavaduotoju — adjunktu (BUW, t. 3, p. 364).

4. 1804—1807 m. nedirbo universitetete, o ėjo gimnazijos direktoriaus pareigas. 1807—1817 m. vėl dirbo profesoriumi. Dažnai būdavo kviečiamas mokyklų vizitatoriumi. 1820 m.— dekanas, 1824 m.— po J. Tvardovskio suėmimo — laikinai einantis rektoriaus pareigas (BUW, t. 3, p. 365).

ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ

TURINYS

D

E

G

H

J

K

L

M

N

O

P

R

S

Š

T

U

V

Людвикас Юцявичюс

УЧЕНЫЕ ЖЕМАЙТИЙЦЫ

На литовском языке

Издательство «Вага», Вильнюс, пр. Ленина 50

Liudvikas Jucevičius

MOKYTI ŽEMAIČIAI

Redaktorius J. Pilypaitis
Dailininkas A. Kučas
Techn. redaktorius G. Vinciūnas
Korektorė M. Raudonikienė

Duota rinkti 1974.VIII.14. Pasirašyta spaudai 1974.XII.19. LV 09402. Leidinio Nr. 7791. Giliaspaudinis popierius, formatas $84 \times 108^{1}/_{32}$ — 4,188 pop. l.=14,1 sp. l.; 12,1 leid. l. Tiražas 12 000 egz. Užsak. Nr. 1203. Kaina 99 kp

„Vagos" leidykla, Vilnius, Lenino pr. 50
Spaudė K. Poželos spaustuvė, Kaunas, Gedimino 10

$J \frac{0733-102}{M\ 852(10)-75}$ 2-74

L 1
Ju 17

Pastebėtų klaidų atitaisymas

Eilutė	Parašyta	Turi būti
15 iš virš.	su originalu	su originalu,
8 iš ap.	mirties datą	mirties data
8 iš ap.	nuomonė[8]	nuomonė
12 iš ap.	žibama).[2]	žibama).
10 iš ap.	Fijalkovskis,[13]	Fijalkovskis,
10 iš virš.	klebonų	klebonu
12 iš virš.	Naujajī	Naująjį
12 iš ap.	kiewicezowej,	kiewiczowej, hetmanowej wielkiej litewskiej,
5 iš ap.	magistras[1]	magistras
17 iš virš.	tika.[4]	tika).
9 iš ap.	Controversiae	Controversiae
5 iš ap.	Napisane	Napisana
9 iš ap.	išverstas	, išverstas
1 iš ap.	Bernackis 33	Bernackis 33